



Anul IX, Numărul 3 (32), iulie–septembrie 2026

LEVIATHAN

Revistă culturală

PUBLICAȚIE TRIMESTRIALĂ A ASOCIAȚIEI CULTURALE LEVIATHAN





PUBLICAȚIE TRIMESTRIALĂ A ASOCIAȚIEI CULTURALE LEVIATHAN

Director fondator
Rudy Roth

Redactor-șef
Costin Tuchilă

Redactor-șef adjunct
Pușa Roth

Colaboratori:
Aurel Andrei,
Corneliu Traian Atanasiu,
Cornelia Bartels, Mircea Bodnariu,
Simion Bogdănescu, Ani Bradea,
Rodica Bretin, Ruxandra Bujor,
Valentin Busuioc, Dan Caragea,
Anca Cheaito, Maria Chirtoacă,
George Condruz, George Corbu,
Ionuț Cristache, Rodica Dascălu,
Iuliana Dinu, Ana Dobre,
Andi Dumitrache, Ana-Maria Duță,
Dănuț-Adrian Chidon-Frunză,
Adrian Ghenade, Vasilica Grigoraș,
George Grigore, Daniel Ioniță,
Dorina Brândușa Landén,
Lőrinczi Francisc-Mihai,
Ioana Izabela Maxim,
Pompilius Micu,
Iuliana Corina Mihalache,
Ovidiu Mihalache,
Klaudia Muntean, Emil Mureșan,
Valentin Emil Mușat,
Claudiu Neacșu,
Mariana Nicolae, Daniel Onaca,
Veronica Pavel Lerner,
Andreea Pintilie,
Diana Gabriela Radu, Cristi Rusin,
Charlotta Seiller Brylla,
Elena Stoican, Ingela Strandberg,
Urfet Șachir,
Constantin Radu Vasile,
Otilia Georgiana Vasile,
Elena-Andreea Udrea,
Eliza Victoria, Iulia Zorzolui

Concept grafic:
Rudy Roth

Fotografie copertă:
Konstantin Makovski
(1839–1915), pictor rus,
Bărbat din Cairo

ISSN 2602-0270
ISSN-L 2602-0262

CUPRINS

Editorial: <i>Valențele prostiei</i>	3	Masteratul pentru Traducerea Textului Literar Contemporan – Engleză: <i>Tărâmul vorbelor nerostite</i> de Pompilius Micu, traducere de Ruxandra Bujor	95
Studiu: <i>Henry de Montherlant – portret în clarobscur</i> de Costin Tuchilă, Pușa Roth	7	Aforisme: <i>Maxime... minime (21)</i> de George Corbu	99
Vorbe cu tâlc: <i>Galerie, ghetou</i> de Dan Caragea	16	Carnet de scriitor: <i>Un început de poveste nouă...</i> de Ionuț Cristache	101
Religie: <i>Dialogul islamo-creștin: eșec sau succes</i> de George Grigore	20	Profil literar: <i>Norman Manea sau Geografia interiorității</i> de Dorina Brândușa Landén	103
Universală: <i>Fuzăli, arhitectul iubirii sacre și al esteticii suferinței</i> Prezentare și traducere din limba turcă azeră de Urfet Șachir	25	Cronică literară: articole de Ana Dobre, Costin Tuchilă, Lőrinczi Francisc-Mihai, Simion Bogdănescu	106
Eseu: <i>Fortărețele orgoliilor</i> de Claudiu Neacșu	28	Notă de lectură de Veronica Pavel Lerner	115
Universală: <i>Poeme de Ingela Strandberg</i> Prezentare și traducere din limba suedeză de Daniel Onaca (2)	31	Teatru: <i>Saloanele Gotice</i> de August Strindberg, dramatizare radiofonică de Pușa Roth, teatru serial, episodul 10	117
Poem din poemele Europei: poezii de Mihai Beniuc și Vasko Popa	34	Proză scurtă de Mircea Bodnariu, Diana Gabriela Radu, Elena Stoican, Aurel Andrei, Rodica Bretin	124
Echo: poezii de Vasilica Grigoraș, Rudy Roth traduse în limbi străine <i>Gânduri de traducător. Pentru o poezie a formei pure și a sufletului neîmblânzit</i> de Urfet Șachir	38	Teatru: <i>Podul</i> , comedie absurdă în două acte de Valentin Busuioc	143
Istorie și sacralitate: <i>Simbolismul laptelui și al vinului în marile religii</i> de Cristi Rusin	44	Historia: <i>Serviciile de informații în Egiptul antic</i> de Adrian Ghenade	153
Masteratul pentru Traducerea Textului Literar Contemporan – Engleză: <i>Poeme de Valentin Busuioc, traducere de Ana-Maria Duță; O aventură sinistă</i> de Costin Tuchilă, traducere de Diana Gabriela Radu; <i>Poeme de Ani Bradea, traducere de Andreea Pintilie; Aventura cuvintelor</i> de Pușa Roth, traducere de Elena-Andreea Udrea	45	Eseu: <i>Un Bizanț cât două Rome</i> de Otilia Georgiana Vasile	156
Muzică: <i>Capodoperă și capodopere</i> de Costin Tuchilă	48	Roman: <i>Cerșetorul de la Capșa</i> de Ovidiu Mihalache	158
Poesis: versuri de Valentin Emil Mușat, Iuliana Corina Mihalache, Maria Chirtoacă, Emil Mureșan, Ioana Izabela Maxim (debut), Dănuț-Adrian Chidon-Frunză	59	Jurnal de călătorie: <i>Srârlucărea cristalelor din interiorul unei geode sau Despre minunea vieții ascunsă sub simple aparențe</i> de Rodica Dascălu	161
Traditiones: <i>Viața de zi cu zi în haremul imperial (14). Artă și literatură în harem (10) – Artă caligrafică în seraiul otoman (Hüsni Hat) (2)</i> de Urfet Șachir	62	Film: <i>Etica privirii în „Un condamnat la moarte a evadat”</i> de Constantin Radu Vasile	164
Document: <i>„Fiecare zi – o întâmplare extraordinară”, interviu cu Marin Sorescu</i> realizat de Cornelia Bartels	71	Universală: <i>Reflecțiile politice ale lui Thomas Mann</i> de Charlotta Seiller Brylla Traducere din limba suedeză de Daniel Onaca	166
Memorialistică: <i>Mozaic libanez, partea a doua: Byblos, orașul în care timpul a învățat să rămână</i> de Anca Cheaito	74	Lumea copilăriei: <i>Silbering</i> de Klaudia Muntean <i>Teatru scurt pentru copii</i> de Iuliana Dinu	168
Călător prin muzeele lumii: <i>Gravura în timpuri impresioniste, partea întâi</i> de Andi Dumitrache	76	Educație: <i>Inflația de unicitate sau Capcana creativității fără margini</i> de Mariana Nicolae	173
Dialog la Antipozii: <i>Un limbaj pentru durere: scriind horror pentru ficțiune și poezie</i> de Eliza Victoria Prezentare și traducere din limba engleză de Daniel Ioniță	80	A(furisi)sme: <i>Gânduri pentru... banca timpului (17)</i> de Pompilius Micu	176
Universală – Cronică traducerilor: <i>Gonzalo M. Tavares, „Osul din mijloc”</i> de Dan Caragea	86	Eseu: <i>Elogiul simplității</i> de George Condruz (debut)	178
	92	Eseu: <i>Implantul sau Împănarea</i> de Corneliu Traian Atanasiu	179
		Ab inițio: <i>Evoluția de la dreptul la viața privată la protecția datelor personale</i> de Iulia Zorzolui	183
		Volume apărute la Editura Leviathan	185



Editorial LEVIATHAN

VALENȚELE PROSTIEI

De ce oare abordăm acest subiect, vă veți întreba, doamnelor și domnilor!? În primul rând fiindcă face parte din structura noastră omenească, iar în al doilea rând fiindcă prostia este unul dintre cele mai vechi și mai ofertante subiecte ale literaturii universale. Prostia nu este doar o scăpare rară, ci o trăsătură universală a naturii umane, afirma Ion Creangă, genialul humuleștean care nu s-a sfiit să-și intituleze povestea *Prostia omenească*, începând cu formula, definitorie pentru perenitatea acestui defect omenesc: „A fost odată, când a fost, că, dacă n-ar fi fost, nu s-ar povesti.” Prin urmare, povestim. Dar înainte de toate mergem la dicționar pentru a afla cum și când a intrat în uzul limbii române înțelesul inițial, apoi cum a ajuns la forma actuală de înțelegere. Cuvântul „prost” provine din limba slavă veche, unde termenul original *prostu* avea sensul de „drept”, „simplu” sau „pe față”. În limba română veche, cuvântul însemna „simplu”, „obișnuit” sau „comun” (de exemplu, „prostul popor” însemna poporul de rând, oamenii simpli). De-a lungul secolelor, sensul a alunecat de la „simplu și needucat” spre „lipsit de inteligență”. În limbile slave moderne, cuvântul și-a păstrat sensul pozitiv sau neutru. Prostia cu sinonimele ei (nerozie, neghiobie, nătângie, idioțenie, ineptie, absurditate, tâmpenie, necugetare etc.) apar nu doar ca lipsă de inteligență, ci și ca vanitate, ignoranță, fanatism, autosuficiență sau incapacitate de a învăța din experiență. Marii gânditori au înțeles că prostia poate fi mai periculoasă decât răutatea, deoarece ea acționează fără conștiința propriilor limite. Noi ne vom limita însă doar la câteva citate ale scriitorilor și filosofilor români despre prostie: Ion Luca Caragiale: „Proștii se potrivesc și când nu se cunosc.”; Titu Maiorescu: „Prostia este o suferință fără dureri.”; Lucian Blaga: „Prostia este o boală care nu te doare pe tine, ci pe cei din jur.”; Petre Țuțea: „Să nu ne punem mintea cu proștii, că au mintea odihnită.”; Nicolae Iorga: „Un prost nu spune lucruri inteligente, dar un om inteligent spune adesea prostii.”; Marin Preda: „Dacă nu ești prost, asta nu înseamnă că ești deștept.”; Mihai Eminescu: „Mare primejdie este pentru obște înălțarea proștilor în ranguri și dregătorii.” Dincolo de aceste minți luminate, poporul nu s-a lăsat mai prejos și a „nemurit” prostia prin vorbe înțelepte care au trecut victorioase secolele: „A fi prost ca noaptea” (sau „prost de împuțești apa”); „A-și pune mintea cu un prost”; „A bate câmpii” („a spune prostii”); „A vorbi de-a moaca”; „A face o boacăna” („o prostie mică”) și câte or mai fi, că „gura poporului” e slobodă și creativă.



Honoré Daumier, *Caricatură* (J. Marie Joseph Deville, politician francez), 1849

Pentru a susține acest subiect, vom prezenta câteva dintre cele mai importante perspective asupra prostiei în cultura, filosofia și literatura lumii și vom începe din Antichitate. Aristofan ironizează prostia cetățenilor și a conducătorilor în comedii precum *Norii* și *Păsările*, unde demagogia și credulitatea devin surse de comic. *Norii*, scrisă în anul 423 î.Hr., o operă care satirizează filosofia sofistă, îl parodiază pe Socrate și explorează conflictele dintre generații. Strepsiade, un tată plin de datorii din cauza fiului său risipitor, vrea să învețe cum să păcălească creditorii și merge la școala lui Socrate, „Gânditoria”, sperând că va învăța „nedreapta vorbire” pentru a scăpa de datorii. Însă fiul lui Strepsiade învață la rândul său retorica nouă și își învinge tatăl, demonstrându-i pericolul ideilor lipsite de morală tradițională, ceea ce îl face pe Strepsiade să se răzbune dând foc școlii. În schimb, comedia *Păsările*, scrisă în anul 414 î.Hr., prezintă o utopie în care doi atenieni fondează un oraș al păsărilor pentru a scăpa de război și de viața plină



de procese din Atena. Păsările construiesc o cetate în aer, numită Nephelokokygia (Cetatea Cucului din Nori), alungându-i pe oameni și zei. *Păsările* este prima și una dintre cele mai cunoscute utopii din istoria literaturii universale.

Platon și Aristotel disting între ignoranța involuntară și refuzul deliberat al cunoașterii, idee care va influența întreaga cultură europeană. Platon definește prostia în dialogul său *Sofistul* ca fiind o dublă necunoaștere: atunci când cineva crede că știe exact ceea ce nu știe. Aristotel nu a scris un tratat dedicat strict conceptului modern de „prostie”, ci a analizat în scrierile sale precum *Etica Nicomahică* noțiuni conexe ca ignoranța, neștiința și lipsa de prudență. *Etica Nicomahică* este cea mai importantă operă de filosofie morală a lui Aristotel, fiind considerată primul tratat etic structurat din istorie.

În anul 1511 apărea *Elogiul nebuniei* de Erasmus din Rotterdam, din care am reținut enunțul: „Numărul nebunilor este infinit”, care rezumă ideea că prostia este universală și atemporală. Această lucrare, *Elogiul nebuniei*, este una dintre celebrele satire dedicate prostiei. Chiar Nebunia vorbește și demonstrează că aproape întreaga societate trăiește sub influența ei.

Realitatea, indiferent de epocă, demonstrează că prostia nu aparține doar oamenilor simpli, ci și învățaților, celor cu funcții înalte, așa cum remarcă la vremea lui și Georges Clemenceau: „Vanitatea omului este atât de mare încât și ultimul prost se crede deștept.”

Miguel de Cervantes (1547–1616), romancier, poet și dramaturg spaniol, cel mai important simbol al literaturii spaniole, în celebrul său *Don Quijote de la Mancha* transformă prostia într-o temă ambiguă, după cum înțelegem și din citatul următor: „A vorbi fără a gândi înseamnă a trage fără a ținti.” Căvalerul este ridicol prin iluziile sale, dar, în comparație cu lumea pragmatică și cinică, pare uneori cel mai înțelept personaj. Cervantes transformă libertatea într-o valoare supremă, deasupra bogăției și chiar a vieții însăși. Într-o lume care oferă iluzia libertății, adevăratul test e sacrificiul pentru ea, neexistând preț mai mare decât pierderea libertății personale, așa cum el însuși mărturisește: „Libertatea, Sancho, este unul din darurile cele mai de preț pe care cerul l-a dăruit oamenilor: cu ea nu pot fi asemuite nici bogățiile pe care le ascund pământul și marea; pentru ea, ca și pentru cinstă, poți și trebuie să-ți dai și viața; iar pierderea ei este cel mai mare rău ce ți se poate întâmpla.”

Jean-Baptiste Poquelin, cunoscut ca Molière, scriitor francez de teatru, director și actor, este unul dintre maeștrii satirei comice, organizator al Asociației teatrale «L'illustre Théâtre», devenită din 1665 trupa lui Ludovic al XIV-lea, care a desfășurat o vastă activitate teatrală. Mare observator al naturii umane, a satirizat magistral prostia, ipocrizia și vanitatea în

comediile sale. Operele sale folosesc râsul ca armă pentru a expune lipsa de măsură și absurdul din societate. Molière a surprins defectele umane în replici scurte, tăioase și pline de adevăr. Dialogurile dintre personajele sale sunt veritabile cugetări: „Un prost învățat este mai prost decât un prost ignorant.”; „Oamenii sunt la fel prin cuvinte și doar faptele îi arată diferiți.”; „Fudulia este adesea o mască pentru lipsa de minte.”; „Ești responsabil nu doar pentru ceea ce faci, ci și pentru ceea ce nu faci.”; „Lumea se hrănește cu vorbe goale; puțini caută miezul lucrurilor.” În *Clasicii dramaturgiei universale* (vol. 1, apărut în anul 2010 la Editura Academiei Române, autori: Costin Tuchilă, Pușa Roth), în studiul *Molière – fiziologia râsului*, notăm printre altele: „Tipuri și caractere, personaje ale căror nume au devenit substantive comune, sinonime cu tot atâtea trăsături și comportamente umane, situații antologice pentru definirea unei tipologii, replici memorabile, gestică și mimică pe măsură, toate se regăsesc în multe dintre cele 36 de piese în versuri sau în proză scrise de Molière. Clasic prin examinarea și valorificarea tipologiei umane, clasic prin viziune, Molière, spirit independent, încalcă regulile cu cea superbă candoare specifică geniilor, în plin secol al canoanelor: «Molière face parte din veacul în care a trăit prin pictura unor metehne și prin folosirea costumelor, dar e mai curând al tuturor timpurilor, e omul naturii umane. Nimic mai bun, ca să ai de la început măsura geniului său, decât să vezi cu ce ușurință se alătură veacului său și cum tot așa se desprinde de el; cât de exact i se adaptează și cât de grandios îl depășește.» (Sainte-Beuve, *Portraits littéraires, II, Paris, Garnier Frères, 1862*). Atingând universalul, Molière a devenit universal.” Amintim câteva dintre piesele sale: *Prețioasele ridicole* (*Les Précieuses ridicules*, 1659): o parodie a modei salonului și a snobismului cultural; *Avarul* (*L'Avare*, 1668): o analiză a obsesiei pentru bani prin personajul Harpagon; *Tartuffe* (*Tartuffe ou l'Imposteur*, 1664): o satiră dură la adresa ipocriziei religioase; *Bolnavul închipuit* (*Le Malade imaginaire*, 1673): ultima sa piesă, care ironizează ipohondria și medicina din acea vreme; *Don Juan* (*Dom Juan ou le Festin de Pierre*, 1665): povestea unui personaj libertin și sfidător; *Mizantropul* (*Le Misanthrope*, 1666): un conflict între sinceritatea absolută și falsitatea societății aristocratice; *Burghezul gentilom* (*Le Bourgeois gentilhomme*, 1670): comedia unui om simplu care vrea să pară nobil.

Trecem prin secole și ne oprim în epoca iluministă, cu precădere la eseul lui Immanuel Kant, *Ce este lumina* (*Beantwortung der Frage: Was ist Aufklärung?*), publicat în 1784, care definește iluminismul drept ieșirea omului din starea de minorat de care este singur vinovat. Minoratul, în accepțiunea lui Kant, se referă la neputința omului de a-și folosi propria minte acceptând ca tutorii să gândească și să decidă în locul



lor. „*Sapere aude!*” „Ai curajul să te folosești de propria ta minte!”, acesta a fost motto-ul iluminismului. În celebra sa operă *Critica rațiunii pure*, filosoful explică faptul că o minte îngustă poate deveni educată prin învățătură, dar lipsa discernământului rămâne o problemă imposibil de reparat.

Jonathan Swift, scriitor englez, unul dintre cei mai importanți reprezentanți din prima perioadă a iluminismului englez, în *Călătoriile lui Gulliver* (*Gulliver's Travels* 1726), satirizează prostia colectivă, orgoliul politic și absurditatea instituțiilor. Prezentând călătoriile în jurul lumii ale exploratorului fictiv Lemuel Gulliver, această capodoperă literară conține atacurile lui Swift asupra ipocriziei sociale și intelectuale ale vremii sale. *Enciclopedia britanică* consemnează printre altele: „Swift descrie intenționat diferitele societăți pe care Gulliver le întâlnește în călătoriile sale pentru a satiriza multe dintre erorile, nebuniile și slăbiciunile la care ființele umane sunt predispuse.”

Nikolai Vasilievici Gogol, prozator și dramaturg rus de etnie ucraineană, s-a afirmat ca un scriitor care urmărește să redea adevărul vieții, smulgând fără cruțare vălul somptuos de pe societatea nobiliaro-birocratică a timpului său. „«De cine râdeți? De voi înșivă râdeți!» Într-un ungher nevăzut, se află, desigur, întotdeauna, autorul înzestrat cu o cuprinzătoare oglindă. În ea se reflectă realitatea unică a râsului. A râsului satiric, al cărui hohot supune pentru a contracara. [...] În teatrul lui Gogol, ca și în proza sa, râsul nu e convertit de accente academice, de riscuri convenționale. Dacă, vorbind de râs, am face câteva legături între operele marilor scriitori, s-ar putea observa detașat că râsul revizorului Gogol se împletește cu râsul rabelaisian, păstrează tonalități molieresti, are aripă de vis din lumea lui Don Quijote, dar se pliază și în cutele spiritului ironic al lui Caragiale. Este oare cu puțință să fie descris farmecul teatrului? Este posibil să cuprinzi întreaga lui putere magică exercitată asupra sufletului omenesc? Dacă râsul de pe scenă răsfărâge o realitate, dezvăluindu-i articulațiile, poate el corecta moravurile? Opera fiecărui scriitor, în cazul nostru cea a lui Gogol, gravitează în jurul acestor întrebări ce pot deveni, la rândul lor, răspunsuri.

Într-o lume scufundată în grotesc, într-o lume caricaturală, pentru care însăși ideea de justiție este o iluzie îndepărtată, numai râsul rămâne serios.” (Emisiunea *Clasicii dramaturgiei universale – Revizorul Gogol*, realizatori: Costin Tuchilă, Pușă Roth, difuzată la Radio România Cultural, 29 noiembrie 1998). În esență, Gogol face din prostia birocratică unul dintre marile sale subiecte, în *Revizorul* și *Suflete moarte*.

În literatura franceză, Gustave Flaubert romancier și dramaturg, cunoscut mai ales datorită romanului *Madame Bovary*, operă capitală pentru literatura secolului al XIX-lea, este unul dintre cei mai mari anatomiciști ai prostiei, conside-



Francisco Goya ((1746–1828), pictor și gravor spaniol, *Idiot*, între 1824 și 1828

rând-o forță universală, aproape imposibil de învins. *Bouvard și Pécuchet*, roman neterminat, apărut postum în 1881, este o satiră la adresa stupidității umane. Doi funcționari nemulțumiți de traiul de la oraș se mută la țară și încep o viață nouă. Se plictisesc repede de orice îndeletnicire și de-aici înainte devin autodidacți, încercând să stăpânească toate domeniile cunoașterii, chimie, medicină, geologie, literatură, gramatică, istorie, religie etc. Lecturi, discuții, experimente și boacâne, cercetări și ghinioane, totul arată prostia, demonstrând că acumularea informațiilor nu produce automat înțelepciune. Este o carte „diabolică”, după cum spune Flaubert, în care „o să vomit peste contemporanii mei tot dezgustul pe care mi-l inspiră. Totul va fi enorm și violent”. Și tot Flaubert afirma: „Să fii prost, egoist și să ai o sănătate bună sunt trei cerințe pentru a fi fericit, deși dacă prostia lipsește, celelalte nu mai contează.”

Pe Ion Luca Caragiale, dramaturg, nuvelist, pamfletar, poet, comentator politic și ziarist român, director de teatru, George Călinescu îl considera a fi cel mai mare dramaturg român și unul dintre cei mai importanți scriitori români. I. L. Caragiale a fost, așa cum destul de des se spune, un om al cetății, un prieten, un om care a iubit oamenii, deși le-a pus în prim-plan defectele. *Ridendo castigat mores*. Se pare că după această



deviză și-a ghidat existența, atât cea personală, cât și cea literară. Credem că, înainte de toate, s-a avut pe sine în vedere, pentru că nimic din ceea ce este omenesc nu i-a fost străin, vorba dictonului. Ion Luca Caragiale a văzut prostia nu doar ca pe o lipsă de minte, ci ca pe o pretenție agresivă și o mândrie fără acoperire. În celebrul său text *Prostia în viața noastră publică*, el a definit-o ca fiind un mod de a înțelege totul pe dos, marcat de fudulie și vorbe goale. Caragiale transformă prostia într-un mecanism social și politic. În *O scrisoare pierdută*, *Conu Leonida față cu reacțiunea* sau *Momente și schițe*, prostia se îmbină cu impostura, demagogia și interesul personal. Celebrul personaj Cațavencu nu este prost în sens intelectual, ci orbit de ambiție și de vanitate. În piese ca *O scrisoare pierdută* sau *O noapte furtunoasă*, prostia devine „sublimă”, dar și tragică, pentru că personajele nu au habar de propria lor mediocritate.

În literatura secolului XX Jaroslav Hašek, scriitor satiric, umorist și anarhist socialist ceh, este cunoscut, în special, pentru romanul său *Peripețiile bravului soldat Švejk*, o colecție neterminată de incidente ridicole cu un soldat din Primul Război Mondial, care a fost tradusă în peste șazezici de limbi. Aici creează unul dintre cele mai complexe personaje din literatura universală. Nu este clar dacă Švejk este prost sau doar se prefăce pentru a supraviețui absurdității războiului. „Epopée populară cehă, simbol național, prima mare operă anti-război, romanul lui Hašek și celebrul său personaj au primit rapid calificative din această categorie, fără a fi ferite de controverse, mai ales că, în timp, Švejk a fost asimilat în funcție de o ideologie sau alta. Figură simbolică a spiritului popular ceh, comercializat în fel și chip (o întreagă industrie turistică, de altfel simpatică, deși uzează de multe falsuri, te poartă la Praga pe urmele lui Švejk), a fost însă și contestat sub acest aspect al reprezentativității tipologice”, scrie Costin Tuchilă în articolul *Jaroslav Hašek sau Farsa destinului*. (leviathan.ro, 3 ianuarie 2026). În finalul postfeței la prima parte a romanului, *În spatele frontului* (1921) Hašek scrie: „Nu știu dacă în această carte voi izbuti să redau ceea ce am vrut. Faptul că am auzit pe unii oameni, tratându-se reciproc cu: «Ești prost ca Švejk», mărturisește oarecum contrariul. Dar chiar dacă cuvântul Švejk va deveni o nouă înjurătură în cununa înfloritoare a ocarei, trebuie să mă mulțumesc și cu această contribuție la îmbogățirea limbii cehi.” „Este exact tipul de ironie pe care îl aflăm în multe dintre replicile personajului lui Hašek, cel care fusese «reformat din armată pentru tâmpenie și declarat idiot în mod oficial de o comisie specială.» Umorul lui negru, uneori macabru – registru de altfel foarte folosit de scriitor – dovedește exact contrariul, Švejk fiind de fapt un amestec

de inteligență populară, spirit, disimulare care îl fac să surmonteze încercările tragic-grotești prin care trece. Iar discuția asupra valorii sale tipologice se cuvine păstrată strict în limite estetice.” (Costin Tuchilă, *art. cit.*)

Umberto Eco, scriitor italian, editor, filosof, teoretician literar și semiotician, cunoscut în special pentru romanul său *Numele trandafirului*, în care a combinat elemente de semiotică într-un cadru ficțional combinat cu analiză biblică, studii medievale și teorie literară, observa că prostia devine deosebit de periculoasă atunci când se combină cu certitudinea absolută și cu accesul la mijloace de influență. În citatul devenit celebru: „Prostia este infinit mai fascinantă decât inteligența. Inteligența are limitele ei, prostia nu”, Umberto Eco subliniază ideea că mintea luminată se oprește acolo unde înțelege, pe când lipsa de minte poate merge la nesfârșit fără să se oprească singură. (10 iunie 2015, cu ocazia conferirii titlului de Doctor Honoris Causa în Comunicare și Cultură Media de către Università degli Studi di Torino). Eco spunea că „rețelele sociale dau drept de cuvânt unor legiuni de imbecili care înainte vorbeau doar la bar, după un pahar de vin, fără să facă rău comunității. Erau reduși la tăcere imediat, pe când acum au același drept la exprimare ca un laureat al Premiului Nobel. Este invazia imbecililor.” Este una dintre cele mai citate observații contemporane despre democratizarea exprimării fără filtrul competenței.

Trebuie să recunoaștem, doamnelor și domnilor, că după această incursiune putem afirma că literatura universală nu tratează prostia doar ca pe un defect intelectual. Ea o prezintă mai ales ca pe o slăbiciune morală și spirituală: refuzul de a învăța, de a pune întrebări și de a accepta adevărul atunci când acesta contrazice prejudecățile sau interesele personale. Vorba Domnului Caragiale: „Proștii mor, însă prostia e nemuritoare!”

”Prostia este unul dintre cele mai vechi și mai ofertante subiecte ale literaturii universale. Prostia nu este doar o scăpare rară, ci o trăsătură universală a naturii umane, afirma Ion Creangă.”



Studiu

HENRY DE MONTHERLANT – PORTRET ÎN CLAROBSCUR

Costin Tuchilă, Pușa Roth

Foarte jucat la mijlocul secolului al XX-lea, începând din 1942, când Comedia Franceză îi montează *Regina moartă*, teatrul lui **Henry de Montherlant** pare să fi intrat astăzi în conul de umbră, ca de altfel o întreagă literatură pentru care elevația spirituală răsfântă în idei și în stil este principala caracteristică. Arta literară, eliberată de orice mediocritate prin respingerea elementului conjunctural, a compromisului față de gustul îndoielnic, preocupă din ce în ce mai puțin într-o lume tot mai aservită modelelor comerciale. Cu atât mai puțin în teatru.

Percepția asupra scriitorului francez a oscilat de la entuziasm și venerație la indiferență în care se ascunde eticheta cazului încheiat. În 1972, ultimul an al vieții sale, Montherlant scria în volumul de note teatrale *Tragedia fără mască*, apărut la Editura Gallimard, că astăzi nu se mai vorbește decât despre stilul său, uitându-se că opera sa a fost totuși scrisă de un psiholog, care caută să descifreze și să propună o imagine a omului în toată complexitatea lui, nelipsit de contradicții, de slăbiciune, de constatarea absurdului sau a indiferenței din partea semenilor, a unui om care cunoaște voluptatea onoarei, dar și eșecul exilului interior. „Opera mea a fost scrisă de un om!”, exclamă Montherlant exasperat poate de cei care admirau în romanele și piesele sale de teatru doar noblețea stilului, venind din reflexul unei îndelungate tradiții, și mai puțin trăirea autentică. Montherlant nu este prin urmare un autor din care

se pot selecționa în antologii pagini scrise impecabil, un exilat în stil, ci un scriitor dintre cei mai profunzi, a cărui operă este aptă încă să provoace pasiuni, să intrige și mai ales să neliniștească. La fel ca într-un portret în clarobscur, așa cum probabil își imagina să înfățișeze visul unei vieți, la Henry de Montherlant se poate descoperi o adevărată predispoziție pentru reliefaarea contrastelor, un fel de voluptate tragică a alternanței de umbră și lumină, din care nimeni nu iese cu adevărat victorios. Dar ce ar însemna să ieși victorios când totul este până la urmă iluzie, când virtuțile morale se topesc și ele în amestecul de umbre, când idealul însuși este serviciu inutil?



Jacques-Émile Blanche (1881–1942),
Henry de Montherlant, ulei pe pânză
montată pe carton, 1924

„Artistul, spunea Henry de Montherlant, este cel ce suferă fără să sufere.” În 1927, în volumul de eseuri *La izvoarele dorinței* (*Aux fontaines du désir*), scriitorul făgăduia o călătorie feerică bazată pe ideea de alternanță. Prin aceasta, autorul dorea să înfățișeze pluri-valența vieții, succesiunea de lumini și umbre, de cădere și înălțare, de aflare a înălțimilor spiritului, dar și de periodică și necesară coborâre în cotidian. Aceasta după ce în primii ani de activitate literară părăsise mai degrabă adeptul idealului abstract pe care numai poetul, desprins de orice contact cu viața reală, îl poate afla. Montherlant parcurgea într-un fel drumul unora dintre congenerii săi, al

scriitorilor care văzuseră chiar și în participarea activă la Primul Război Mondial o formă de a atinge idealul. Când mediocritatea vieții a demonstrat că idealul era, pentru a folosi termenul lui Montherlant, serviciu inutil, deziluzia s-a refugiat în observația mult mai directă a vieții cu toate tribulațiile ei. Principiul alternanței s-a formulat atunci ca o regăsire a contrastelor care stăpânesc lumea. Din punctul de vedere al poetului căutător al sublimului, însemna dacă nu o renunțare, o reformulare a idealului său.



„Nu există nimic sublim pe lume care să nu facă să se strângă inima acestui imens amant (poetul), după cum nu există nimic oricât de atroce, cu care să nu se simtă complice și frate.” Dar în a doua parte a vieții, silit să aleagă între identificare și distanțare, Montherlant a ales-o pe cea din urmă: „Oamenii din stirpea mea vor vorbi o limbă din ce în ce mai puțin înțeleasă de marea masă. Gândirea lor solitară se va înălța, fără să se răspândească în jur, ca acel fum ce urcă din focurile aprinse de nomazi la asfințitul soarelui, în deșert; fum pierdut și pur, firavă punte între cer și pământ.”

„Dat fiind că în 1943 Montherlant prezintă o nouă piesă – *Fils de personne* (*Fiul nimănui*) – inspirată din actualitate, pentru ca în 1948 să pună din nou în scenă granzi spanioli din secolul al XVI-lea – *Le Maître de Santiago* (*Maestrul Ordinului Santiago*) –, criticii se simt îndreptățiți să vorbească despre «alternanțele» dramaturgului. Fără îndoială că piesele lui Montherlant pot fi clasificate în piese moderne și piese istorice, dar pentru ca termenul «alternanțe» să nu fie golit de conținutul său inițial – înfrățire cu tot ce există în lume – ar fi necesar ca piesele istorice să ne introducă în alt univers decât cel înfățișat în piesele moderne. Or, fie că Montherlant ne prezintă condotieri italieni din Renaștere (în *Malatesta*), călugărițe catolice sub domnia Regelui Soare (în *Port-Royal*), fie tineri ce aveau douăzeci de ani în timpul Primului Război Mondial (în *Exilul*) sau prizonieri evadați în 1942 din lagărele germane (*Fiul nimănui*), pe scenă nu se reprezintă decât o singură tragedie: cea a omului care nu poate trăi fără să servească o cauză demnă de el și care moare fără a fi găsit-o. În consecință, schimbările de decor, de costume și de limbaj nu fac decât să sublinieze o permanență, termen care se află în total antagonism cu alternanța. Nici cea de a doua accepție în care este folosit termenul alternanță nu trimite la ideea enunțată în profesiunea de credință făcută în tinerețe de Montherlant, ci se referă la antinomia dintre sacru și profan. Ca atare, piesele lui Montherlant au fost împărțite în două categorii distincte: cele de inspirație religioasă și cele de inspirație laică”, scrie Irina Eliade ¹.

În 1942, în plină ocupație germană, Jean-Louis Vaudoyer, directorul Comediei Franceze, îi solicită lui Montherlant o piesă. Prima propunere a dramaturgului, *Port-Royal*, a fost refuzată pentru a nu-și crea neplăceri cu nemții. Montherlant oferă tragedia *Regina moartă*, a cărei premieră a avut loc în 7 decembrie 1942 la Comedia Franceză și s-a bucurat de un imens succes. În povestea care se petrece, după cum indică autorul, „de mult, în Portugalia” publicul francez a văzut însă un apel la rezistență și la mobilizarea conștiințelor. Prințesa Inès de Castro, condamnată pentru dragoste, părea însăși imaginea Franței îngenun-

cheate, iar încoronarea ei postumă a fost înțeleasă ca un simbol al reînvierii prin sacrificiu. Succesul enorm al acestui spectacol, jucat de peste 100 de ori, îi face pe ocupanți să schimbe tactica, propunându-i lui Montherlant colaborarea, pe care scriitorul o refuză categoric, retrăgându-se de fapt pentru a se documenta. Distrug prima versiune a piesei *Port-Royal*, pe care o rescrie în câteva săptămâni. Gestapoul ordonă o percheziție la domiciliul lui Henry de Montherlant și, deși nu descoperă nimic suspect, hotărăște arestarea și deportarea sa în Germania, din fericire anulată la intervenția lui Bremer, traducătorul în germană al scriitorului francez.

S-a spus că prin *Regina moartă* Montherlant reînvie tragedia clasică într-o modalitate demnă de Corneille. Racine și Corneille sunt adesea invocați când se vorbește despre autorul *Celibatarilor*. De Racine l-ar lega subtilitatea cu care investighează sufletul feminin, mai ales în *Port-Royal*, reprezentată în 1954, în care un grup de călugărițe janseniste se revoltă împotriva arhiepiscopului Parisului, care le cere să-și renege principiile. „În cultura anglo-saxonă, recurgerea la mitologia catolică este semn de distincție intelectuală. În cultura franceză este semnul unei elaborate și subtile «civilizații» lăuntrice. Cu alte cuvinte, e vorba de o *delectatio* originală, izvorâtă din centrele sensibile ale conștiinței”, scrie Vito Pandolfi în *Istoria teatrului universal* ².

Pentru *Regina moartă* (*La Reine morte*) dramaturgul s-a inspirat dintr-o dramă celebră a lui Luis Vélez de Guevara, *Domnie după moarte* (*Reinar después de morir*, c. 1635). Guevara, autorul romanului *Diavolul șchiop* (*El diablo cojuelo*, 1641), prelucra în drama sa o legendă tragică: povestea de dragoste secretă dintre Ana (Inès) de Castro și Don Pedro (Petru), moștenitorul tronului Portugaliei. Regele Alfonso, tatăl lui Pedro, consideră această legătură o amenințare la adresa statului și ordonă uciderea Anei. Când Pedro devine rege, el o dezgroapă pe iubita sa ucisă, o așază pe tron și își obligă curtenii să i se închine și să-i sărute mâna, de unde și titlul simbolic. Montherlant a preluat subiectul, tratând totul într-o operă profund originală. Acțiunea fiind plasată într-un timp nedefinit, este evitată astfel tentația oricărei reconstituiri istorice. Conform uzanțelor medievale, Regele Portugaliei, Ferrante, dorește să facă o alianță cu Navarra și Aragon prin căsătoria fiului său, Don Pedro cu Infanta Navarrei. Îndrăgostită de Don Pedro, Infanta îi mărturisește regelui nefericirea sa. Don Pedro este îndrăgostit de o altă femeie, Inès de Castro, care îi va dăruia un copil, iar Infanta vrea să se întoarcă în Navarra, țara în care nimeni nu i-a adus vreo jignire:

² Vito Pandolfi, *Istoria teatrului universal*, traducere de Lia Busuioceanu și Oana Busuioceanu, vol. 4, București, Editura Meridiane, 1971.

¹ Irina Eliade, *Sincretism și alternanță în teatrul lui Montherlant*, „Secolul XX”, nr. 2, 1973.



Scenă din *La Reine morte*, Comedia Franceză, 1942. Sursa foto: Ministerul Culturii, Mediateca Patrimoniului

„**Ferrante:** Să pleci? Tot ce-am pierde atunci! Tot ce și voi ați pierde!

Infanta: Mai bine să pierzi decât să înduri! [...]

Ferrante: Îndură-te, infantă, și rămâi câteva zile încă. Voi vorbi între timp principelui. Poate rățacirea să-i treacă.

Infanta: Dacă Dumnezeu ar vrea să-mi dăruie cerul dar mi-ar cere o păsuire, m-aș arunca mai bine în iad decât să aștept bunul lui plac.

Ferrante: S-ar zice că-ți place să suferi.

Infanta: Îmi place suferința pe care eu singură mi-o pricinuiesc. Și-apoi, Navarra este un ținut aspru. Din toată Spania, taurii de la noi sunt cei ce au picioarele cele mai tari fiindcă numai pe piatră colțuroasă calcă mereu.”³

„Există două personaje feminine fabuloase în *Regina moartă*: Infanta de Navarra și Inès de Castro. Sunt, în aparență, complet opuse: la șaptesprezece ani, Infanta este la fel de dură și arogantă pe cât Inès – douăzeci și șase de ani – este de blândă și sensibilă. Inès este iubita prințului Don Pedro, un tânăr slab și neimpresionant al cărui tată – regele Ferrante, ferocele și bătrânul care conduce Portugalia cu o mână de fier – îi cere căsătoria cu Infanta. «Ea este fiul pe care ar fi trebuit să-l am», îi spune el despre ea. «Are doar șaptesprezece ani și deja spiritul ei bărbătesc îl va compensa pe al tău.» Însă Regele nu știe că Inès și Pedro s-au căsătorit cu un an mai devreme și că ea îi poartă copilul... Va afla acest lucru puțin câte puțin,

³ Actul I, Primul tablou, Scena întâi, traducere de I. Igiroșanu, în **Henry de Montherlant**, *Regina moartă, Războiul civil, Maestrul Ordinului Santiago*, traducere, cuvânt înainte și tabel cronologic de I. Igiroșanu, prefată de Alexandru Paleologu, București, Editura Minerva, BPT, 1981, pp. 8–9.

pe măsură ce piesa se desfășoară – iar una dintre cele mai izbitoare scene este, fără îndoială, întâlnirea dintre cele două tinere: Pedro lăncezește într-o temniță, Ferrante încă nu știe de sarcina lui Inès, dar Infanta știe dintr-o sursă sigură că mari pericole o așteaptă pe Inès și îi propune să plece cu ea în Navarra, unde Regele și acoliții săi nu vor putea ajunge la ea.”⁴

Cu dialoguri care, pe lângă funcționalitatea dramatică, au un cert relief literar și, mai mult, încărcătura prozei de idei, drama înaintează spre deznodământul cunoscut din vechea legendă iberică, numai că, după ce pune la cale asasinarea doinei Inès, Ferrante își curmă viața în fața curtenilor:

„**Ferrante:** [...] Domnilor, nu știu cum va judeca viitorul execuția doinei Inès. Poate ca un bine, poate ca un rău. Oricum ar fi, iată pe cel ce înaintea oricărui altul, mi-a inspirat această hotărâre. Aveți grijă să răspundă de fapta sa în fața regelui, fiul meu. (*Egas Coelho încearcă să fugă. Câțiva din curtenii de față îl înconjoară și-l scot din scenă.*) O, Doamne, în scurtul răgaz care mi-a rămas, înainte ca sabia să se rotească din nou și să mă fulgere, fă ca această sabie să taie cumplitul nod de contradicții din mine, să află în sfârșit ce anume sunt! (*Îl trage pe Dino del Moro [paj al regelui, n.n.] și-l ține strâns lipit de el.*) Nevinovăția acestui copil să-mi slujească de ocrotire când mă voi înfățișa judecătorului meu... Nu-ți fie frică și rămâi lângă mine, orice s-ar întâmpla... chiar și dacă mor: Domnul te va răsplăti, Domnul te va răsplăti, micul meu frate... Mult mai bun și mult mai rău. (*Se ridică.*) Când voi reînvia... Ah, sabia, sabia... Doamne, fie-ți milă de mine... (*Se prăbușește.*)

⁴ **Max Bergez**, *Immortelle Reine morte (Nemuritoarea Regina moartă)*, în *Revue des deux mondes*, 25 ianuarie 2018.



Dino del Moro (*îngenunche numai cu un picior în fața cadavrului regelui*): Regele a murit.”⁵

Este, fără îndoială, un final ce amintește de dramele romantice, dar rescris în spiritul teatrului modern, al cărui simbolism e direct, la vedere, fără echivoc, pe scenă fiind adus trupul reginei moarte, pe care Pedro așază coroana regală, în onorurile asistenței, în timp ce cadavrul regelui rămâne singur.

„Faptul că a scris *Regina moartă* ar fi suficient pentru a justifica o viață.” – Maurice Maeterlinck.

Predilecția lui Montherlant pentru subiecte iberice își poate avea explicația în originea sa catalană. Marie Joseph Frédéric Expedit Millon de Montherlant s-a născut la 20 aprilie 1895, la Paris. Tatăl său, Joseph, provenea dintr-o veche familie de nobili catalani, cavaleri de Malta, iar mama, Marguerite Camusat de Riancey, avea strămoși care au luat parte la primele cruciade. La 9 ani, Montherlant începe să scrie povestiri, scurte romane și texte dialogate. Eliminarea sa de la Colegiul iezuit Sainte-Croix de Neuilly avea să fie evocată în *Orașul al cărui prinț este un copil* (*La Ville dont le prince est un enfant*) și în romanul *Băieții* (*Les Garçons*) din 1969, considerat ultima operă majoră a scriitorului.

În 1914, Montherlant începe să scrie *Schimbul de dimineață* (*La Relève du matin*, publicat în 1920), roman despre anii de colegiu ai autorului, adolescența, spiritul de camaraderie, fervorile mistice și exaltarea vieții eroice care i-au marcat debutul literar. Deși nu era încă major, tânărul scriitor se înscrie voluntar pentru a pleca pe front. Nu i se îngăduie decât să facă parte din serviciul auxiliar. Tot acum scrie prima sa piesă de teatru, *Exilul* (*L'Exil*), „un document interesant și autentic care dezvăluie gândurile unui tânăr intelectual din înalta societate pariziană din 1914. El experimentează o ură față de război, care face ca un fiu și o mamă care se iubeau, doi camarazi care se iubeau să fie aproape dușmani; și, în același timp, confruntat cu imprudența civililor, el crede că lupta însuflă «valoarea». Iar brutalitatea zilei pe care Montherlant o aruncă asupra analizei nu este diferită de cinism. Toate acestea captează atenția. Aceste dezbateri de conștiință ar fi făcut din *Exilul* o piesă de teatru de referință dacă Montherlant ar fi fost, atunci când a scris-o, la fel de vioi și incisiv ca dramaturg pe cât era ca cetățean. Dar nu, această operă timpurie este foarte conservatoare în arta sa.”⁶

Rănit grav în 1918, cere să fie retrimis pe front. În 1922 apare romanul *Visul* (*Le Songe*), și el autobiografic, cu un succes la fel de mare ca și *Schimbul de dimineață*, scos pe cheltu-

ială proprie în 750 de exemplare, în 1919, după ce 11 edituri parizene îi refuzaseră manuscrisul. În 1924 apar *Olimpicele: Paradisul la umbra săbiilor* (*Les Olympiques: Le Paradis à l'ombre des épées*) și *Cei unsprezece în fața Porții Aurite* (*Les Onze devant La Porte Dorée*⁷). Romanul *Animalierii* (*Les Bestiaires*) este publicat în 1926. Anii petrecuți în Maroc și Algeria reprezintă o experiență pe care o regăsim în *Trandafirul de nisip*, care va apărea abia în 1953, sub titlul *Povestea de dragoste a trandafirului de nisip* (*La Rose de sable*), poveste de iubire iluzorie și sterilă în deșertul marocan. *Un călător singuratic este un diavol* (*Un voyageur solitaire est un diable*) își titrează Montherlant eseul-confesiune publicat în 1946, tema dominantă fiind condiția omului străin de propriul mediu.

În multe dintre cazuri, scriitorul francez și-a amânat îndelung publicarea textelor sau reprezentarea pieselor. Montherlant a refuzat, de exemplu, aproape 40 de ani să încredințeze unui teatru piesa *Orașul al cărui prinț este un copil*, scrisă în 1929 și publicată în 1951, dar montată abia în 9 decembrie 1967, la Teatrul Michel din Paris. „Această piesă este în același timp puternică și frumoasă. *Orașul al cărui prinț este un copil* mi se pare una dintre piesele capitale ale teatrului său, o piesă în care Montherlant s-a exprimat, poate, pe el însuși în modul cel mai direct”, aprecia Marcel Arland.⁸

Pentru Jean Dutourd⁹, *Orașul al cărui prinț este un copil* „este cea mai frumoasă proză a timpului nostru, care păstrează naturalețea limbajului vorbit. Actorii trebuie să fie fericiți cu un asemenea text care nu le creează niciun fel de greutate.”

Nota ediției definitive Gallimard (1967) lămurește elementele autobiografice ale piesei și modelele pe care le-a avut Montherlant pentru personajele sale: „*Orașul al cărui prinț este un copil* (al cărui titlu este inspirat de un verset din Eclesiastul: «Vai de cetatea al cărei rege este un copil și ai

⁷ Timp de câțiva ani, Montherlant a scris și publicat numeroase articole despre sport în reviste. Inspirat de diverse sporturi, a depășit relatările factuale pentru a oferi o narațiune romanțată și poetică a experiențelor sale sportive. A reunit aceste texte în două volume mici publicate în colecția „Les Cahiers Verts”, editată de Daniel Halévy la Bernard Grasset: în 1924, numărul 31 a cuprins *La Première Olympique* (*Prima Olimpică*), cu subtitlul *Le Paradis à l'ombre des épées*, iar apoi, ceva mai târziu, numărul 41, *La Deuxième Olympique* (*A doua Olimpică*), cu subtitlul *Les Onze devant La Porte Dorée*. Cu *La Première Olympique*, Montherlant a participat la concursul de literatură al Jocurilor Olimpice, dar nu a primit o medalie. Acoperind atletismul, fotbalul și boxul, aceste volume au fost adunate în 1926 sub titlul *Les Olympiques*, care ulterior aveau să reapară în mod regulat în ediții standard și de lux la diverse edituri. În 1929, Montherlant a publicat o ediție limitată a cărții *Earinus, Troisième Olympique* (edițiile Émile Hazan), care includea, printre alte texte contemporane, și *Notele sale despre sentimentul frumuseții la greci*, scrise în 1915. Acest al treilea volum al cărții *Olympiques* nu a fost inclus în edițiile ulterioare, cu excepția câtorva texte precum *Les bras abaissés*, *Incertitude* și *Odeur du citron*. (cf. Wikipedia).

⁸ „Gazette de Lausanne”, 17 noiembrie 1951.

⁹ „France-Soir”, 1967.

⁵ Actul al III-lea, Scena a opta, *idem*, p. 112.

⁶ Michel Cournot, „Le Monde”, 16 noiembrie 1982.



Revista „L'Avant-Scène – Théâtre”, nr. 436, 1969

cărei prinți au mâncat dimineața») este una dintre lucrările timpurii ale lui Montherlant, începută încă din 1912 sub titlul *Serge Sandrier*, apoi revizuită și transformată timp de aproape 40 de ani înainte de a fi publicată în 1951 (versiunea finală: 1967). Această piesă se bazează pe adolescența lui Montherlant și, în special, pe exmatricularea sa din școala Sainte-Croix din Neuilly în 1912. El se portretizează în piesă ca André Sevrals. Omologul lui Serge din viața reală, Philippe Giquel, avea să devină as al aviației în timpul Primului Război Mondial și, mai târziu, membru al mișcării Croix-de-Feu (Crucea de Foc). În 1971, cu un an înainte de moartea sa, Montherlant a scris despre Giquel că era singura persoană pe care o iubise vreodată în întreaga sa viață.

Romanul său *Les Garçons*, publicat în 1969, preia și dezvoltă aceeași poveste (în această versiune, André Sevrals devine Alban de Bricoule, care fusese deja alter ego-ul lui Montherlant în *Le Songe* și *Les Bestiaires*). Montherlant însuși a făcut reduceri semnificative la romanul său. O versiune completă a fost publicată postum în 1973, cu ilustrații de Édouard Mac Avoy.”

Studentul la filosofie André Sevrals (16 ani și 6 luni) frecventează o școală catolică de băieți din Paris, unde leagă o

prietenie strânsă cu un coleg mult mai tânăr, rebelul Serge Souplier (14 ani și 3 luni). Prietenia dintre cei doi tineri nu trece neobservată, însă, de abatele de Pradts, un preot-învățător care nutrește o obsesie secretă pentru tânărul Souplier și își folosește poziția de autoritate pentru a încerca să-l zădărnicească pe adolescentul Sevrals, sub pretextul că îl protejează pe tânărul Souplier. Pentru a-l îndepărta pe Sevrals de lângă Souplier, Abatele de Pradts îl manipulează pe cel dintâi. El îi cere lui Sevrals să facă un sacrificiu suprem în numele religiei și al viitorului moral al băiatului mai mic: să rupă definitiv legătura cu el. Sevrals acceptă cu durere acest pact de dragul protejării prietenului său. Dar planul abatelui eșuează lamentabil. Superiorul colegiului (Părintele Superior) descoperă scrisorile și jocurile duble din interiorul instituției. Într-o confruntare finală brutală, Rectorul decide să îi exmatriculeze pe ambii băieți (atât pe Sevrals, cât și pe Souplier), pentru a proteja reputația școlii. Piesa se încheie cu prăbușirea interioară și disperarea Abatelui de Pradts, care rămâne complet singur, privat de obiectul obsesiei sale și muștrat dur de superior pentru că și-a lăsat pasiunile umane să îi dicteze datoria sacră:

„Părintele Superior: Îți interzic să continui. [...] dacă nu concepi preoția ca pe un sacrificiu absolut și perpetuu, ai făcut o greșală venind printre noi. Haide, ți-am pus o întrebare: răspunde-mi.

Abatele: Accept acest sacrificiu. Dar ce dovedește el dacă îl accept?

Părintele Superior: Puțin, într-adevăr, dacă nu accepți cu deplină convingere.

Abatele: Accept, de ce mai ai nevoie? Nu-l voi mai vedea niciodată pe Serge Souplier, de ce mai ai nevoie? Ce-mi mai ceri? Da, presupun, o să-mi ceri să nu-l mai văd, nici măcar o ultimă oară. Ar fi «prea melodramatic», nu-i așa?

Părintele Superior (consultându-și ceasul): Ca și Sevrals, și din aceleași motive, Souplier tocmai a părăsit colegiul.

Abatele: În timp ce m-ai ținut aici vorbind cu mine! Și cum a primit el asta? Ce v-a spus?

Părintele Superior: «Nici eu nu cred că mi se va simți lipsa aici. Am lăsat o impresie foarte proastă peste tot pe unde am fost.» Am răspuns: «Ne lăsați cu o amintire arzătoare. O amintire proastă și o amintire arzătoare nu sunt chiar același lucru.» Amintirea care vă rămâne este cea a unui episod din viața dumneavoastră pe care îl puteți privi fără rușine. Sacrificându-l, l-ați purificat complet.

Abatele: Nu, nu, nicio amintire! Aveam fotografii cu el... (Ia niște fotografii dintr-un sertar, le rupe și le aruncă la gunoi.) Atâta risipă de suferință. Vreau ca băiatul ăla să înceteze să existe pentru mine. Da, vă rog, vă implor, trimiteți-l la o școa-



lă de provincie, ca eu să nu risc niciodată să dau peste el la colțul străzii.

Părintele Superior: Deci văd clar ce este un atașament fără Dumnezeu. E îngrozitor.

Abatele: Nu, ceea ce este îngrozitor, după tine, este refuzul de a suferi. Ah! Știi ce îți lipsește. Ai respect pentru sărăcie. Tu, uneori – pentru că ești atât de pur – ai respect pentru păcat. Dar nu ai respect pentru slăbiciunea umană.

Părintele Superior: Voi celebra mâine prima Liturghie pentru această slăbiciunea a ta. Ce formă va lua rugăciunea mea în singurătatea altarului? Încă nu știu, dar cred, sunt sigur, că Dumnezeu mi-o va dicta chiar pe cea pe care dorește să o audă. Duminică, în timpul predicii, le voi cere copiilor noștri să se roage pentru colegii lor de care a trebuit să ne despărțim. Dacă aș putea, i-aș ruga să se roage și pentru tine. L-aș ruga în special pe Sevrals. (*Gest al Abatelui.*) Oh! Nu te teme, nu voi face asta. Nimeni de aici, nici elevi, nici profesori, nu ar trebui să bănuiască că a existat o neînțelegere între noi într-o chestiune atât de gravă. Și ar trebui să le cer copiilor noștri să se roage și pentru mine: nu trebuie să-mi reproșez că nu te-am avertizat niciodată împotriva acestei bogății a firii tale, care te-a condus la o asemenea preferință? Cât despre tine, te sfătuiesc să-ți concentrezi meditația în această seară asupra acestui verset din Ecclesiast: «Vai de cetatea al cărei prinț este un copil!» Cred că o retragere în această vară ți-ar fi benefică: vom discuta despre asta. – Adesea, în ultimele săptămâni, când am stat treaz până târziu, în marea liniște a Postului Mare, am văzut și fereastra ta luminată; era ultima luminată, împreună cu a mea, deasupra școlii adormite.

La ce sau la cine te gândeai atunci? Cred că știu acum. Și eu, în acel ceas, mă gândeam la tine: ne gândeam, tu și cu mine, la ceea ce ni se părea a fi cel mai în pericol. Doar că mă rugam pentru tine, o rugăciune despre care nu sunt sigur că ai făcut-o vreodată pentru acest micuț.

Abatele: Mă rugam în felul meu: și tandrețea este o rugăciune. Dar dumneavoastră v-ați rugat, măcar o dată, pentru el?

Părintele Superior: Nu mi se cere, domnule de Pradts, să dau socoteală de rugăciunile mele. Și totuși... acum că ești împăcat cu Dumnezeu, cu fiecare dintre noi și cu tine însuși, poate că a venit momentul să spun un cuvânt despre mine. Și eu, la începutul preoției mele, aveam o devoțiune prea solicitantă pentru un suflet prea fragil și pe care am epuizat-o. Mi s-a poruncit să o încredințez altora; acest lucru mi s-a părut foarte dificil; am făcut-o. Șapte ani mai târziu, bătrânul duhovnic care o primise fiind mort, acestui suflet i s-a părut destul de simplu să vină să-mi ceară sfatul. Riscurile dispăruseră; l-am primit cu brațele deschise. – Îl veți găsi din nou pe Serge Souplier într-o zi.

Abatele: Va fi prea târziu.



Părintele Superior: «Prea târziu»: ce vrei să spui? Și așa, am observat la tine doar mișcări care nu sunt creștine? «Prea târziu». Ce ai iubit, așadar? Ai iubit un suflet, asta e dincolo de orice îndoială, dar l-ai iubit doar datorită învelișului său fizic care avea bunătate și grație? Și știi asta? Și o mărturisești? Și aceasta era dragostea ta? Ei bine, destul cu vorba despre el; era un fel de vis frivol și nesemnificativ; mult mai mult decât credeam, câtă dreptate am avut să te smulg din el! Există o altă dragoste, domnule de Pradts, chiar și pentru creatură. Când atinge un oarecare grad în absolut, prin intensitatea sa, permanența sa și uitarea de sine, este atât de aproape de dragostea lui Dumnezeu încât s-ar spune că creatura a fost concepută doar pentru a ne conduce la Creator; știu de ce pot spune asta. Fie ca tu să cunoști o astfel de dragoste. Și fie ca ea să te conducă, prin puterea ei, la acea Dragoste ultimă și prodigioasă în comparație cu care toate celelalte nu sunt nimic.

*Superiorul s-a retras încet spre ușă. Abatele de Pradts se întoarce la masă, dă repede la o parte scaunul de rugăciune din calea sa și se lasă pe spate în scaun, cu capul sprijinit pe antebrățele pe care le așezase pe masă. Umerii îi tremură de suspine, în timp ce pentru ultima dată se aude vocea copilului cântând laitmotivul **Qui Lazarum resuscitasti**. Părintele Superior stă nemșcat lângă ușă, privindu-l.¹⁰*

¹⁰ Finalul piesei, traducere de Costin Tuchilă.



Laitmotivul *Qui Lazarum resuscitasti*, inserat în textul piesei

Pentru că Montherlant nu a intenționat ca *Orașul al cărui prinț este un copil* să fie jucată, dovadă lungă amânare a montării sale ¹¹, după prezentarea personajelor, a ținut să precizeze:

„Scena are loc între cele două războaie mondiale (1919–1939), la Paris (Auteuil), într-un internat catolic, spre sfârșitul lunii martie.

Nu este intenția autorului ca *Orașul al cărui prinț este un copil* să fie jucată. Totuși, ne putem distra luând în considerare următoarele detalii pentru o reprezentare imaginară.

Abbé de Pradts (Abatele de Pradts). Sutană. Foarte îngrijită, foarte bine îngrijită. Guler roman.

Superiorul (Părintele Superior). Sutană, guler obișnuit.

Soulier. Șuvițe de păr pe frunte, pete de cerneală pe degete, pulover. În Actul II, un șiret de pantofi prea lung care atârână.

Toți actorii joacă fără machiaj.

Hainele băieților nu sunt din magazin, așa cum este practica obișnuită pe scenă. Sunt uzate și obosite.

Qui Lazarum resuscitasti, cântat în fundal în timpul actului III, este un fauxbourdon ¹² de Nanini, un discipol al lui Palestrina. Acest fauxbourdon servește drept temă pentru eseu din *La Revue du matin* intitulat *Voix dans la direction de l'ombre (Voci în direcția umbrei)*.

La apariția piesei *Pasiphaé*, în 1936, Edmond Jaloux afirma că dacă Montherlant n-ar fi scris decât această piesă, aceste câteva pagini ar fi fost suficiente pentru ca numele său să rămână în literatura franceză. În 1936 apar primele romane dintr-o tetralogie: *Fetele (Les jeunes filles)* și *Îndurare pentru femei (Pitié pour femmes)*, urmate de *Demonul binelui (Le Démon du bien, 1937)* și *Leproasele (Les lépreuses, 1939)*.

¹¹ Montherlant a prezentat piesa pentru prima dată în 1952 la Geneva cu ajutorul unui grup de actori amatori, pentru a testa reacția publicului la piesă. În 1963, primul act al piesei a fost prezentat la Teatrul Mathurins din Paris, ca deschidere pentru *Fils de personne*.

¹² **Fauxbourdon** este o tehnică de armonizare muzicală vocală din secolul al XV-lea (sfârșitul Evului Mediu și începutul Renașterii), asociată în special cu Școala Burgundă și cu compozitorul Guillaume Du Fay. Numele vine din franceză și înseamnă „fals bas” sau „fals acompaniament”.

Malatesta, piesă istorică în patru acte, publicată în 1946 și jucată în premieră la Teatrul Marigny din Paris pe 19 decembrie 1950, în regia lui Jean-Louis Barrault, care interpreta și rolul titular, ilustrează teoria alternanței, idee foarte dragă scriitorului – trăirea simultană sau succesivă a unor stări profund contradictorii. Personajul principal, condotierul italian Sigismondo Pandolfo Malatesta, numit și „Lupul din Rimini” (1417–1468), este capabil de o cruzime extremă, dar și de o sensibilitate profundă, pendulând între imoralitate și momente de o mare vulnerabilitate. Papa Paul al II-lea îi propune lui Sigismondo Malatesta să cedeze orașul Rimini în schimbul cetăților Spoleto și Foligno. Furios, Malatesta pleacă la Roma cu intenția de a-l asasina pe Papă. În final, el acceptă o funcție onorifică la Vatican, se îmbolnăvește și moare otrăvit de către învățatul Porcellio în orașul natal.

Malatesta a fost frecvent asociat de critici cu „omul superior” din scrierile lui Nietzsche. Condotierul, erou imoral, „este însă un inocent, nebănuind nimic despre iminenta sa asasinare. În propria sa casă, după o perioadă de cenzură ecleziastică și semi-închisoare, aparent înconjurat de dragoste, nu se teme de nimeni și face cu încredere jocul trădătoarei unui subordonat resentimentar și nerecunoscător. Porcellio, învățatul, este în același timp trădător și criminal. Când reușește să-l omoare pe Malatesta, pare să demonstreze argumentul lui Nietzsche împotriva darwinismului: și anume că omul extraordinar este mai amenințat și mai puțin în siguranță decât membrul turmei.” ¹³

Războiul civil (*La Guerre civile*), din 1965, este o dramă care alege un moment tulbure din istoria Romei: războiul civil dintre Cezar și Pompei (48 î.Hr.) Prezența lui Cezar este subliniată, paradoxal, prin absența lui, dar figura împăratului planează asupra tuturor inspirând teroarea. Dimpotrivă, Pompei atrage prin latura omenească, după același principiu al alternanței cultivat de Montherlant, făcând din el o figură la fel de fascinantă ca Ferrante sau Malatesta.

La remarcă a unui critic că această piesă este un deșert, Montherlant a răspuns că e un deșert cu cel puțin două oaze. Prima, când Pompei, în culmea victoriei sale, deși la limită, e tandru cu sine și cu fiul său. Apoi, când, din generozitate, îl iartă pe Acilius, dușmanul său personal, știind că va regreta cu siguranță.

Războiul civil este o piesă corneliană, „tragedie de caracter”, așadar în tradiție clasică, cu amendamentul că este prefăcută de un prolog oarecum surprinzător, dar nici el desprins de

¹³ **Charlotte Frankel Gerrard**, *Montherlant's Malatesta: Pagan, Christian, or Nietzschean?* (*Malatesta lui Montherlant: păgân, creștin sau nietzschean?*), în „Revista franceză”, vol. 41, nr. 6 (mai 1968), p. 831.



Litografie originală de Paul Aizpuri, din vol. Henry de Montherlant, *Théâtre*, tome 1, *La Reine morte. Malatesta. Pasiphaé*, Éditions Lidis, 1965

teatrul clasic. La ridicarea cortinei, personajul deloc simbolic Războiul civil (încredințat unei actrițe, „război” fiind de genul feminin în limba franceză) rostește din fosa orchestrei următoarea tiradă, cu umor negru disimulat:

„**Războiul civil:** Eu sunt Războiul Civil! Și mi-e lehamite să văd popândăiiăștia stând față-n față și holbându-se unii la alții ca și cum ar fi vorba tot de neroadele lor războaie naționale. Eu nu sunt războiul desigurilor de pădure sau al câmpiilor întinse. Eu sunt războiul aprigului For. Războiul pușcăriilor și al străzii, al vecinului împotriva vecinului, al rivalului împotriva rivalului, al prietenului împotriva prietenului. Sunt Războiul Civil, războiul cel bun în care știi pentru ce ucizi și pe cine ucizi: lupul mănâncă mielul dar nu îl urăște. Dar lupul îl urăște pe lup. Eu regenerez și călesc un popor: au fost popoare care au pierit într-un război național; niciunul nu a pierit însă într-un război civil. Eu desmeticesc chiar și pe cei mai bicusnici dintre oameni smulgându-i din trăirea lor îndobitocită, de turmă. Gândirea lor amorțită se trezește într-un străfund apoi în toate celelalte, ca un foc care se întinde și arde și luminează arzând. Eu sunt Războiul Civil, războiul cel bun.”¹⁴

„Moment pur de literatură”, cum s-a spus, acest prolog conține cea mai bună punere în temă asupra ideilor din piesă. Pentru că, înainte de toate, de caracterele personajelor, deloc idealizate, ba chiar realizate prin deconstrucție, ca în teatrul

modern, *Războiul civil* e o dramă de idei, reflecțiile apărând în replicile unor personaje: „Un război de la popor la popor, când s-a încheiat, s-a încheiat. Pe câtă vreme, un război civil nu se încheie niciodată. E, de altfel, și partea lui bună.” (Letorius). „Popoarele care au avut privilegiul să fie guvernate de un monstru ar trebui să se fi ales măcar cu oarecare discernământ aprioric care să le îngăduie să se ferească de alți monștri. Dar iată că nu e așa. Roma avut pe Marius și pe Sylva și n-a simțit cine și ce va fi Cezar, cu toate că de la început, omul s-a manifestat cât se poate mai fățiș.” (Cato). „...nevoia de noutate, de orice noutate, chiar dacă noutatea este mult mai prejos decât ceea ce vrea morțiș să înlocuiască. Este una din formele cele mai caracteristice ale prostiei omenești. Această formă de prostie este aceea a tineretului. Și tineretul este cu Cezar. Iar cine are de parte lui prostia, este întotdeauna cel mai bun.” (Cato). „Este o vreme în care laudele te întăresc fiindcă le crezi, dar vine o altă vreme în care-ți fac rău fiindcă nu le mai poți crede.” (Pompei).

Solicitat încă din 1947 să candideze la Academia Franceză, Montherlant îi trimite în 1955 o scrisoare lui Henry Bordeaux, decanul membrilor Academiei, prin care susține că nu va face niciodată act de candidatură. Va fi totuși ales membru al Academiei Franceze în 1960, fără să fi candidat. După marele succes cu *Orașul al cărui prinț este un copil*, care a cunoscut peste 1500 de reprezentații consecutive, Montherlant se retrage tot mai mult într-o singurătate asumată. Aproape

¹⁴ Traducere de I. Igiroșanu, *idem*, pp. 119–120.



Henry de Montherlant cu masca Conflans, datată în prima jumătate a secolului I d.Hr. A făcut parte din colecția Dr. Coliez din Longwy și a fost achiziționată în 1941 de Henry de Montherlant, care hotărâse să adune o colecție de antichități. Odată ajunsă în posesia sa, masca a devenit rapid un obiect prețuit, pe care îl flutura în fața vizitatorilor sau pe care și-l puneau pe față atunci când cineva dorea să-l fotografieze. Și-a exprimat chiar dorința de a fi înmormântat cu ea. În 2019, a fost achiziționată de Muzeul de Arheologie Națională din Saint-Germain devenind tezaur. I se spune și „masca Montherlant”.

de sfârșitul vieții își pierde, într-un accident, vederea la ochiul stâng.

Montherlant moare în ziua echinoxului de toamnă, 21 septembrie 1972, la ora 16.00, la Paris. Amenințat să rămână orb, ia o fiolă de cianură și își trage un glonte de revolver în cerul gurii. Este incinerat cu mare discreție, conform dorinței exprimate într-o ultimă scrisoare. Cenușa sa avea să fie aruncată într-o noapte la Roma, peste ruinele Forului. Un final aflat probabil în consens cu semnificația operei.

Dintre toate piesele sale, exceptând *Orașul al cărui prinț este un copil*, cu certe elemente autobiografice, drama *Maestrul Ordinului Santiago* reflectă cel mai fidel spiritul autorului. Ea este o oglindă și chiar o sinteză a ideilor care tutează creația lui Henry de Montherlant. Montată în 1948 la Teatrul Hébertot din Paris, cu Henri Rollan și Hélène Vercors în rolurile principale, *Maestrul Ordinului Santiago* a fost primită cu entuziasm și jucată în peste 800 de reprezentații. Acțiunea se petrece în 1519, la Ávila, în vechea Castilie. În Spania Renașterii târzii, la trei decenii după descoperirea Americii de către Columb, Don Alvaro Dabo, maestrul Ordinului Santiago, confiscat de rege, reprezintă figura cavalerului de altădată, acel *hidalgo* pentru care onestitatea și

onoarea sunt singurele virtuți. Respingând mediocritatea unei lumi care, sub un ideal proclamat de fațadă, ascunde interese meschine, Don Alvaro este de fapt și el un sacrificat, așezând zidul mănăstirii între el și lume. Sacrificiu urmat de un altul: cel al fiicei sale Mariana, care nutrește o afecțiune oarecum morbidă pentru tatăl său.

„Puțini autori au avut în asemenea măsură sensul valorilor nobile și trebuie să recunoaștem un umanism tragic.” – Gabriel Marcel, *Sensul valorilor nobile*.

„Arta mea, mai ales pe scenă, este o artă tragică, și acesta e motivul pentru care aprob fără rezerve titlul pe care un tânăr student îl dădea lucrării sale de licență: *Montherlant, poet tragic*.”

În 1949, redacția săptămânalului „Carrefour” și-a întrebat cititorii: Care este numele scriitorului francez care va fi cel mai citit în anul 2000? Montherlant era primul pe listă.

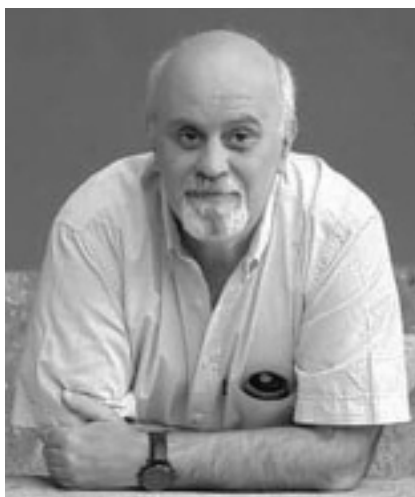
Studiul are la bază textul emisiunii din seria
Clasicii dramaturgiei universale (emisiunea nr. 75), Radio
România Cultural, duminică 26 februarie 2006, ora 19.00.

”Foarte jucat la mijlocul secolului al XX-lea, începând din 1942, când Comedia Franceză îi montează «Regina moartă», teatrul lui Henry de Montherlant pare să fi intrat astăzi în conul de umbră, ca de altfel o întreagă literatură pentru care elevația spirituală răsfrântă în idei și în stil este principala caracteristică. Arta literară, eliberată de orice mediocritate prin respingerea elementului conjunctural, a compromisului față de gustul îndoielnic, preocupă din ce în ce mai puțin într-o lume tot mai aservită modelelor comerciale. Cu atât mai puțin în teatru.”



Vorbe cu tâlc

GALERIE



Dan Caragea

Lingvist, eseist, critic de artă, traducător Portugalia
Membru al Uniunii Scriitorilor din România

Aveam vreo șaisprezece ani când mi-am dat seama că *galerie* este un cuvânt dintre cele mai ciudate. Îmi aduc aminte că am văzut în dicționar (DLRM, 1958) că termenul aduna sub el vreo șapte sensuri care, în mintea mea, nu se legau deloc: coridoare din muzee, balcoane de teatru, suporturi de perdele, tăvi de sobă, spații de trecere și chiar publicul zgomotos care „face galerie”. Mai târziu am înțeles că aceste sensuri nu sunt întâmplătoare, ci țin de istoria lungă a cuvântului, care a traversat arhitectura, religia, arta și viața publică.

În 1976, citind romanul lui Constantin Țoiu, *Galeria cu viță sălbatică*, am des-

coperit un sens al cuvântului „galerie” mai greu de prins în dicționar: nu mai era doar un loc, ci o martoră a întâmplărilor prin care trece Chiril Merișor. Bolta de viță de la casa de pe Dristorului, unde personajul revine mereu pentru a-și retrăi trecutul, rămâne imaginea concretă a acestui refugiu simbolic. Cuvântul „creștea” astfel dincolo de orice definiție lexicografică.

De atunci, ori de câte ori aud cuvântul „galerie”, mă opresc o clipă, întrebându-mă în ce sens este folosit, și mă întorc, parcă, la adolescentul care descoperea că limba știe să se joace cu mintea noastră când încercăm să-i pătrundem înțelesurile.

Acum două sute de ani însă, când boierul Dinicu Golescu l-a folosit pentru prima dată, în 1826, termenul abia își începuse aventura în spațiul nostru cultural:

„Mulți stâlpi de piatră... asupra cărora este galeria spre plimbare.”
Dinicu Golescu, *Însemnare a călătoriilor mele*, 1826 (apud DA)

lată și alte exemple din presa vremii:

„Cete a tuturor Regementelor Gărzi cu a lor steaguri eră așazate în salile Palatului la acea a Conțeturilor până la Sala-albă; Compania Gărd(z)ii Palatului eră înșărata în galeria portreturilor militare.../ Des détachemen(t)s de tous les régimen(t)s de la garde avec leurs drapeaux étaient placés dans les salles du Palais depuis celle des concerts jusqu'à la salle Blanche; la compagnie des grenadiers du Palais était rangée dans la galerie des portraits

militaires...” *Albina românească*, anul V, nr. 43, 10.05.1834, p. 164.

La început a fost *Galileea*, provincia din nordul Israelului unde a propovăduit Iisus. Numele provine din ebraicul לילגל (ha-galil), însemnând „circuit”, „regiune, ținut”; rădăcina este verbul ג-ל-ל (g-l-l): „a rostogoli, a învârti, a răsuci”, de unde ideea de „cerc” sau „zonă delimitată”, teritoriu „înconjurat” sau circumscris.

Forma completă, folosită în Isaia 8:23 este מִיּוֹגָה לִילָג (glil ha-goyim), literal „cercul neamurilor” sau „ținutul păgânilor/necredincioșilor”. Denumirea a fost atribuită acelei regiuni de graniță, expusă invaziilor și amestecului cultural cu populațiile neevreiești din jur, de unde și conotația de teritoriu periferic, „impur” religios. Cu vremea, substantivul *glil* („ținut”) a devenit denumirea proprie a regiunii.

Din ebraică, termenul a trecut în greaca biblică drept *Galilaía* (Γαλιλαία), apoi în latină ca *Galilaea*.

În Evul Mediu, călugării de la abația din Cluny au transpus această geografie spirituală în arhitectură. Așa a apărut porticul lung de la intrare, unde aveau voie să stea laicii, penitenții și cei nebotezați, care nu puteau intra în nava principală. Spațiul a fost numit metaforic „galilaea”. Era, literal, Galileea mănăstirii, un portic de trecere a celor ce își așteptau integrarea în comunitatea sacră. Denumirea apare în documentele de epocă din Occidentul Europei. La catedrala din Durham, de pildă, un act din jurul anului 1186 pomenește de o asemenea „galilaea”¹.

¹ „Super altare Beatæ Mariæ in occidentali porte ejusdem ecclesiæ quæ Galilæa vocatur.”/ „Deasupra altarului Sfintei Marii din poarta vestică a aceleiași biserici, care se numește Galileea.” (apud Etymonline, „gallery”).



Cum s-a ajuns totuși la forma „galerie”? Răspunsul stă într-un fenomen lingvistic numit disimilare. Limba noastră e le-neșă: nu-i place să repete aceleași sunete la intervale scurte. În „ga-li-lae-a”, cei doi „l” sunau monoton și greoi. Pentru fluiditate, vorbitorii au înlocuit al doilea „l” cu un „r” – un proces menționat de marile dicționare etimologice.

Astfel, „galilaea” a devenit „galeria”. Forma originală nu a dispărut complet. În engleză și franceză, a supraviețuit ca termen arhitectural – „galilee” – numind atriul vestic al unei biserici (cf. *Britannica*).

Din latina medievală, cuvântul s-a revărsat prin două filiere romanice și una germanică în Europa (din it. *galleria* a ajuns în portugheză), fiecare adăugând sensuri noi². „Galeria” este, deopotrivă, ornamentul cu coloane mici sau traforat ce încununează partea de sus a unui mobilier; ansamblul de celule înșirate în jurul unui coridor comun într-o închisoare (în spaniolă) și piatra de moară superioară folosită în teascurile pentru ulei de măsline (în portugheză).

Italiana („galleria”), prima limbă modernă în care a pătruns, l-a asociat destul de devreme cu „loggiile”³ bisericilor bizantine și romanice, apoi cu sălile somptuoase ale palatelor renașcentiste și, în cele din urmă, cu marile muzee. Termenul numește pasajul comercial acoperit (precum cel din Milano); ultimul balcon de la teatru; tunelul săpat în munte; galeria aerodinamică în care se testează avioanele; galeria elicei unei nave; un covor lung și îngust; în anatomie, „galeria lui Corti” din urechea internă. Li se adaugă „pădurea-galerie” care însoțește cursurile de apă în regiunile subaride (v. *Treccani*).

Franceza („galerie”) atestă din secolul al XIV-lea sensul arhitectural și extinde, în secolele următoare, aria spre galeria de artă și saloanele somptuoase. *TLF* descrie o rețea bogată de sensuri: coridorul lung, interior sau exterior, al unei locuințe/edificiu; atriul de pe fațada catedralelor; balconul de la pupa unei corăbii; sala de recepție și colecția de tablouri; pasajul public acoperit, balconul cel mai înalt de la teatru; prin extensie, publicul de acolo; expresii ca „faire galerie” (a asista pasiv) sau „pour la galerie” (de fațadă). Seria se încheie cu sensurile tehnice: galeria de mină și cea militară subterană.

Germana („Galerie”) a preluat termenul pe dublă filieră, italiană și franceză. *DWDS* confirmă aceeași rețea semantică, dar cu o nuanță distinctă: termenul desemnează, mai ales în zonele montane, acoperirile de tip tunel de pe drumurile de coastă, menite să protejeze de avalanșe și căderi de pietre.

² Cuvântul este prezent în peste 100 de limbi de pe toate continentele. Câteva exemple: rusă, ucraineană, bulgară: *галерея* (*galereia*); albaneză, turcă: *galeri*; greacă *γκαλερί* (*gkaleri*) sau *γκάλερτσα* (*gkaleria*); hindi, urdu: *गैलरी* / *گالری* (*gailaree*); japoneză: *ギャラリー* (*gyarari*); coreeană: *갤러리* (*gaelleori*).

³ Portic acoperit, adesea la etaj, cu deschidere spre curte, grădină sau stradă, sprijinit pe coloane și/sau arcade.

S-ar mai adăuga colecția sau magazinul de artă; o „colecție” ironică de lucruri sau persoane – o galerie de caricaturi, de pildă.

Dacă cercetăm *DEX*-ul sau dicționarul lui Scriban, observăm că lexicograful român indică etimologic franceza, trimițând și la italiană și germană. Termenul s-a integrat atât de organic încât poporul l-a „îmblânzit” repede în forma „gălărie” (poate prin analogie cu „pălărie”), înregistrat de *DA* și *MDA*².

Grație citatelor din dicționarul-tezaur, putem urmări cum sensurile au evoluat în literatura română. La Costache Negruzzi, în 1840, „galeria” era un fel de tribună de hipodrom sau pridvorul unei case boierești:

„Locul alergării este zece minute afară de oraș, unde este gătită o galerie de scânduri în felul chinezesc, pentru privitorii nobili.”; „am alergat la celalalt capăt a galeriei, unde zărisem o capelă roză împănășată ca o pasere de paradis”. Costache Negruzzi, *O alergare de cai*, în *Opere*, 1, *Păcatele tinereților*. București: Minerva, 1974, pp. 26–31. Prima apariție: 1840.

„La toate unghiurile să puseră clopoșele și din ieta-cul postelnicesei se deschise o galerie, unde ea iubea a cultiva florile cele mai rari și mai frumoase.” Costache Negruzzi, *Au mai pățit-o și alții*, în *Curierul de ambe sexe*, periodul II, nr. 11. Prima apariție: 1840.

Câteva decenii mai târziu, prin Titu Maiorescu și Alexandru Odobescu, apare sintagma „galerie de tablouri”, mutând accentul de la spațiul fizic la colecția de artă însăși.

Cel mai spectaculos salt s-a petrecut însă în teatru (operă). „Galeria” era balconul cel mai de sus (la cucurigu), cu biletele cele mai ieftine, pentru publicul sărac și zgomotos. Cuvântul a căpătat repede o conotație peiorativă, devenind sinonim cu „prostimea”. Ion Ghica a surprins această mutație într-o frază care pare scrisă ieri pentru talk-show-urile noastre: singura preocupare a ziariștilor, spunea el, este să facă efect asupra galeriei. Din acel moment, „galeria” nu mai era doar publicul de la teatru, ci masa de manevră, electoratul naiv, spectatorul care aplaudă fără discernământ o reprezentație ieftină.

Când privim astăzi galeria fotografică pe telefonul mobil sau ascultăm scandările galeriei la meciurile de fotbal, asistăm, fără să știm poate, la supraviețuirea unei metafore medievale. De la penitenții din mănăstirile Franței, trecând prin saloanele de artă și ajungând la masele zgomotoase din sport sau din politică, „galeria” a rămas fidelă originii sale: spațiul efervescent al celor mulți.



GHETOU

Am dat cândva peste cuvântul „ghetou” într-o carte de istorie și, ca de atâtea ori, m-am întrebant de unde vine acest cuvânt care poartă atâta durere și o rană poate de la origine.

Povestea începe în 1516, la Veneția, în Ghetto Nuovo, o mică insulă urbană situată în nordul orașului, în cartierul Cannaregio. Ghetto Nuovo, adică „Turnătoria Nouă”, primise acest nume, pentru că acolo funcționaseră ateliere de turnătorie pentru bombarde, o industrie care funcționa acolo încă din secolul al XIV-lea (cf. *TLF*). Republica Veneției a decis pe atunci ca populația evreiască să fie obligată să locuiască izolat pe această insulă, închisă și păzită în timpul nopții. Numele locului, *ghetto*⁴, a rămas lipit de instituția însăși: primul cartier evreiesc separat prin lege din istoria europeană.

Etimologia exactă rămâne discutabilă. Ipoteza cea mai solidă leagă termenul de verbul *gettare*, „a turna metal”, prin substantivul *getto*, „turnare”. O a doua ipoteză, speculativă, sugerează că evreii înșiși ar fi apropiat fonetic *getto* de cuvântul ebraic *ghēt*, care înseamnă „scrisoare de divorț” (atestat în texte iudeo-romane recente și care ar putea fi o adaptare a cuvântului italian) – o etimologie populară care ar explica însă de ce sunetul inițial dur s-a păstrat ca „gh” în loc să evolueze spre „j”, cum ar fi fost normal în italiană. Ipoteza apare citată cu rezerve în dicționare etimologice de referință⁵.

Din italiană, cuvântul a migrat rapid în celelalte limbi europene – inclusiv în germană, unde este atestat încă din prima jumătate a secolului al XVII-lea, la început doar în relatări despre Italia.

Timp de patru secole, „ghetoul” a desemnat, în esență, cartierul în care populația evreiască era obligată prin lege să trăiască separat de restul orașului.

Secolul al XX-lea a adăugat cuvântului cel mai întunecat înțeles din istorie. În timpul celui de-al Doilea Război Mondial, regimul nazist a reînviat termenul pentru a desemna cartierele izolate, complet închise, în care populația evreiască din Europa de Est era concentrată înainte de deportarea în lagărele de exterminare. Ghetoul din Varșovia, cu răzvrătirea sa din 1943, a rămas simbolul acestei segregări istorice.

⁴ În dialectul venețian din secolul al XIV-lea, verbul *getar* (sau *getare*) însemna a turna metal topit. În nordul Veneției funcționa o turnătorie publică de cupru. Zona unde se aruncau reziduurile de metal topit era numită *getto* sau *ghetto*.

⁵ *Oxford English Dictionary* arată că sursele venețiene atestă deja forme cu „g” dur (*Getto*, *Gheto*, *Ghetto*) încă din a doua jumătate a secolului al XV-lea, adică înainte de 1516, când evreii au fost mutați acolo. *OED* spune explicit că originea acestei pronunții dure a rămas „neexplicată adecvat” de către cercetători, dar nu o leagă de vorbitorii așkenazi.



Podul din Ghetto Nuovo, Veneția. Licență: Creative Commons

După război, termenul și-a lărgit din nou sensul, de data aceasta prin metaforă. Astăzi, „ghetou” poate desemna orice cartier separat de restul orașului prin sărăcie, respingere rasială sau, dimpotrivă, prin bogăție – un „ghetou al bogaților”, cum s-a spus ironic despre unele cartiere exclusiviste. Sensul s-a extins chiar și dincolo de geografie: vorbim despre un „ghetou intelectual” sau despre cineva care se „autoghetoează” într-un cerc social din care nu mai poate ieși. Ceea ce leagă toate aceste sensuri, de la Veneția până la metafora de azi, e ideea unui zid – vizibil sau nu – ridicat între o comunitate și restul lumii.

Micul dicționar academic dă ca primă atestare nuvela lui Al. Sahia, *Șomaj fără rasă* (1936). Din păcate, *MDA*² nu este o referință absolută. Dacă s-a fi cercetat cum se cuvine, termenul ar fi fost întâlnit mai înainte la: Mihail Sebastian (*De două mii de ani*, 1934; *Cum am devenit huligan*, 1935) sau Nicolae Iorga (*O viață de om așa cum a fost*, 1934). Studiul presei ne arată că acest cuvânt a intrat la noi mult mai timpuriu:

„El însuși fusese făcut baron, scăpând în fine din ghetoul secular, de sub disprețul universal care-l chinuia.” Émile Zola, *Adevăr*, în *Adevărul*, anul XV, nr. 4772, 10.11.1902, p. 4.

„Din New York se anunță că mai multe societăți izraelite bogate sunt decise să colonizeze cu zece mii de familii izraelite din ghetoul acestui oraș – provincia Texas.” *Adevărul*, anul XVII, nr. 5516, 12.12.1904, p. 4.

Voi adăuga la final o pagină „personală”. Dacă Veneția a dat lumii cuvântul, istoria Spaniei și Portugaliei ne arată cât



Rua da Judiaria (Orașul Vechi), Lisabona, acuarelă de Roque Gameiro (1864–1935), pictor portughez, între 1910 și 1920

de veche și răspândită era realitatea pe care acesta avea s-o numească.

La începutul secolului al XV-lea, comunitatea evreiască din Portugalia era activă și prețuită – navigatori, medici, astronomi, diplomați, trezoreri –, dar chiar și în perioadele de toleranță ea trăia în cartiere separate, *judiarias*, ghetouri avant la lettre.

Situația s-a schimbat radical spre sfârșitul secolului: expulzarea evreilor din Spania (1492) a adus în Portugalia circa 120.000 de refugiați, sporind tensiunile. În 1496, regele Manuel I a ordonat expulzarea evreilor și maurilor, însă majoritatea a fost forțată să se convertească, devenind *cristãos-novos* („creștini noi” sau „marani”). Libertatea religioasă a fost astfel desființată, deschizându-se drumul persecuției instituționalizate.

Înființarea Inchiziției portugheze (1536) a transformat suspiciunea în sistem de teroare: denunțuri între apropiați, gesturi banale interpretate ca erezie, confiscarea averilor. Mii de „creștini noi” au emigrat spre spații mai tolerante (Amsterdam, Londra, Salonic, Imperiul Otoman), ducând cu ei capital

și cunoaștere. În paralel, „puritatea sângelui” (*limpeza de sangue*) a exclus pe cei cu ascendență evreiască din funcții și instituții. Unele familii au păstrat în secret credința, precum comunitatea din Belmonte. Pedepsele publice – până la arderea pe rug în *autos-da-fé* – s-au succedat fără întrerupere.

Deși termenul „ghetou” nu exista în limba portugheză, mecanismul pe care îl va desemna funcționa deja în Europa. Odată apărut, cuvântul s-a răspândit pretutindeni, pentru că numea o realitate deja existentă, sub alte denumiri, cu mult înainte ca Veneția să-i fi dat numele.

”Aveam vreo șaisprezece ani când mi-am dat seama că «galerie» este un cuvânt dintre cele mai ciudate. Îmi aduc aminte că am văzut în dicționar (DLRM, 1958) că termenul aduna sub el vreo șapte sensuri care, în mintea mea, nu se legau deloc: coridoare din muzee, balcoane de teatru, suporturi de perdele, tăvi de sobă, spații de trecere și chiar publicul zgomotos care «face galerie»”.

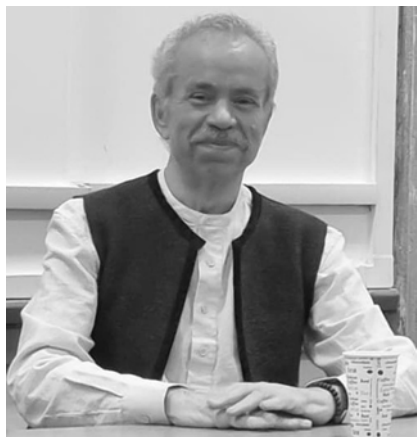
*

”Timp de patru secole, «ghetoul» a desemnat, în esență, cartierul în care populația evreiască era obligată prin lege să trăiască separat de restul orașului.”



Religie

DIALOGUL ISLAMO-CREȘTIN: EȘEC SAU SUCCES



George Grigore

Profesor universitar doctor,
Universitatea din București,
Facultatea de Limbi și Literaturi Străine,
Catedra de Limbi și Literaturi Orientale,
Secția Arabă
Scriitor și traducător
Membru al Uniunii Scriitorilor
din România
Ambasador al Alianței Civilizațiilor
(organism ONU) pentru România
(din 2008)

Dialogul a devenit cel mai important mijloc de rezolvare a tuturor problemelor aflate în suspensie în cadrul relațiilor existente între diverse civilizații și culturi. Dialogul rămâne o cerință indispensabilă pentru întreaga omenire, dacă vrea să trăiască departe de diferende, suspiciuni, conflicte, și totodată este calea corectă de a ajunge

la cunoașterea reciprocă necesară înțelegerii, conviețuirii pașnice și cooperării între popoare. Lipsa dialogului, a încercării de a-l cunoaște pe celălalt, face ca realitatea altui spațiu cultural, diferit de acela în care trăim, să rămână învăluită într-o ceață deasă pe care, ca în spectacolele de *karaghioz* – cunoscutul teatru de umbre turcesc – proiectăm umbrele grotești ale propriilor fantezii creând un tărâm al fabulosului și irealului. Din ce în ce mai des, informațiile care vin din alte spații culturale, lipsite de înțelegerea aspectelor specifice, apar ca aberante, sporind astfel și mai mult confuzia acestei lumi.

Din experiența mea de profesor de civilizație arabo-islamică, aflat permanent într-un dialog interreligios, pot spune că de o deosebită importanță este dialogul ce poate avea loc între adepții diverselor religii pentru construirea unei lumi în care să predomină dragostea reciprocă, cooperarea, respectul drepturilor celui alt pentru salvagardarea pluralismului în cadrul libertății civilizaționale, culturale și religioase.

Ideile despre dialogul care se poate duce între diversele comunități religioase nu și-au pierdut din prospețime în ciuda trecerii multor ani de la lansarea lor. Este imperios necesar ca acest dialog să fie serios și sincer din partea tuturor celor implicați, căci aceasta rămâne singura cale prin care se realizează conviețuirea pașnică și se poate pune capăt acelei idei înspăimântătoare de „ciocnire a civilizațiilor” care a fost pusă în circulație cu ceva timp în urmă pornind de la numărul mare de situații tensionate sau conflictuale din lume.

Dialogul islamo-creștin suscită întotdeauna pasiuni vii. Islamul, religie născută după creștinism, are relații complexe cu acesta. Islamul prezintă propria sa viziune despre creștinism, diferită de cea a creștinătății, în care Iisus Cristos este considerat un profet, care a avut printre altele misiunea de a anunța venirea profetului Muhammad, ceea ce legitimează islamul ca fiind continuarea autentică a creștinismului.

Pentru creștini, islamul nu are în mod evident niciun loc în originile sale din simplul motiv că el s-a născut la șase secole după Cristos. Islamul se constituie astfel într-o mare provocare: el s-a răspândit, în cea mai mare parte, în teritorii care nu numai că erau creștine, ci constituiau teritoriile de origine ale creștinismului. El constituie astfel o provocare teologică: cum ar putea fi înțeleasă și situată această mare religie care vine în continuarea creștinismului?

În Evul Mediu, în Europa creștină, lumea musulmană era alteritatea ne-creștină prin excelență, privită și percepută în mod extrem de negativ ca urmare a numeroaselor confruntări (cuceririle arabe musulmane oprite la Poitiers în 732). Aceeași percepție negativă au avut-o și musulmanii al căror imaginar este marcat până în zilele noastre de Cruciade (1095–1291).

Dialogul islamo-creștin

Din punct de vedere teologic, toate încercările de dialog de-a lungul secolelor au avut ca temă centrală mântuirea care reprezintă de altfel pilonul oricărei religii. Dacă se acceptă că un credincios



*Sfântul Francisc predicând de Tiberio de Assisi,
Basilica Santa Maria degli Angeli, Assisi*

de altă religie este mântuit, atunci învățăturile pe care le urmează și eforturile pe care le face nu sunt zadarnice, iar religia lui este acceptată.

În zorii islamului, relațiile dintre musulmani și creștini erau bune, așa cum se menționează într-un verset din Coran, citat mereu când se invocă acest lucru: „Tu vei vedea că cei mai aprigi oameni în dușmănie față de credincioși sunt evreii și închinătorii la idoli și vei afla că cei mai apropiați lor în prietenie sunt cei care spun: noi suntem nazareeni!, căci vei afla printre ei preoți și călugări care nu sunt plini de trufie.” (V, 82) ¹.

Primul dialog între creștini și musulmani datează din epoca Profetului care a inițiat discuțiile religioase cu episcopul din Najran, discuții care se vor prelungi secole de-a rândul. Episcopul din Najran, din sudul Arabiei, venit la Medina pentru a se converti la islam, rămas fidel credinței sale, va fi primul care acceptă statutul de *dhimmi*, adică de protejat în schimbul unei taxe.

În tot Evul Mediu, de la Bagdad la Córdoba, creștinii și musulmanii s-au înfruntat în aprinse discuții teologice. Unul dintre celebrele dialoguri de acest fel s-a desfășurat la Bagdad în secolul al VIII-lea între patriarhul nestorian Timotei I și cel de-al treilea calif abbasid cu privire la autenticitatea Evangheliilor și la latura divină a lui Iisus. Alte dialoguri, nu mai puțin celebre, se desfășoară în Egipt între Sfântul Francisc de Assisi și un sultan ayyoubit, iar apoi în Algeria, un secol mai târziu între Raymond Lulle și un grup de ulemale. Acest

ultim dialog este consemnat într-o carte apărută la Bidjaia și intitulată *Discuție între Raymond, creștin, și Hamar, sarazin*.

A trebuit să treacă paisprezece secole de la apariția islamului până ce Biserica Catolică, reunită într-un conciliu, să se pronunțe oficial asupra acestei religii. Într-un decret emis în 1964 (*Lumen gentium*), ea proclamă că „mântuirea îi cuprinde și pe aceia care îl mărturisesc pe Creator, și dintre aceștia, în primul rând pe musulmanii care declară că urmează credința lui Abraham, se închină împreună cu noi aceluiasi Dumnezeu unic și milostiv care îi va judeca pe toți oamenii, deopotrivă, în Ziua de Apoi”. Într-un al doilea decret promulgat în 1965 (*Nostra Aetate*), Biserica definește în acești termeni atitudinea sa față de musulmani:

„Biserica privește cu stimă la musulmanii care se închină lui Dumnezeu-Unul, viu și existent, milostiv și atotputernic, creator al cerului și al pământului, care vorbește oamenilor. Ei se străduiesc să se supună din tot sufletul lor poruncilor lui Dumnezeu, chiar dacă acestea sunt ascunse, așa cum s-a supus lui Dumnezeu Abraham, la care credința islamică se referă cu mult respect. Cu toate că ei nu-l recunosc pe Iisus Cristos ca Dumnezeu, ei o preacinstesc pe mama sa fecioară, Maria, iar uneori o invocă cu pioșenie. Mai mult decât atât, ei așteaptă Ziua Judecății de Apoi când Dumnezeu îi va răsplăti pe toți oamenii înviați. Ei respectă o viață morală și practică, un cult pentru Dumnezeu, cu precădere prin rugăciune, post și danie. Dacă, în cursul veacurilor, s-au iscat numeroase certuri și dușmănii între creștini și musulmani, Conciliul îi roagă pe toți să uite trecutul și să se străduiască sincer să se înțeleagă, să practice și să promoveze împreună, pentru toți oamenii, justiția socială, valorile morale, pacea și libertatea.”

În cursul unor deplasări în străinătate, cu precădere la Istanbul, Beirut, Djakarta și Kampala, papa Paul VI a menționat respectul pe care îl poartă islamului, iar în 1974, cu prilejul inaugurării Armatei sfinte, el s-a adresat musulmanilor ca fiind „solidari cu noi în credința lui Abraham”. În sfârșit, pentru a-și încununa opera de apropiere față de musulmani, Paul VI creează, în interiorul secretariatului pentru ne-creștini, o comisie specială, prezidată de un cardinal, însărcinată să urmărească dialogul cu Islamul.

Ca răspuns la acțiunile papei, musulmanii organizează la Beirut pe 19 februarie 1975 cel mai mare eveniment din cadrul acestui dialog. Așadar, imamul Musa Sadr, președinte al Consiliului Superior Șiit al Libanului, inaugurează în catedrala Saint-Louis slujba de începere a postului Ramadan în fața unei asistențe destul de numeroase compusă din creștini și musulmani. A fost un gest fără precedent în istoria relațiilor dintre cele două religii monoteiste. În Europa,

¹ Citatele din Coran sunt preluate din *Coranul*, traducere, prezentare, note și index: **George Grigore**, ediție bilingvă arabă-română. Istanbul: Editura Çağrı Yayınları, 2003.



odată cu primele inițiative de dialog, pelerinii musulmani și creștini se reunesc în fiecare an la Vieux-Marché, în Bretania, pentru a cinsti, prin rugăciunile lor, pe cei șapte adormiți din Efes care s-au refugiat într-o peșteră pentru a scăpa de persecuțiile împăratului roman Decius (sec. III) unde au fost zidiți ca să fie apoi readuși la viață câteva secole mai târziu. Coranul menționează acest miracol (XVIII, 1–24), iar bisericile orientale îl evocă anual.

Noul climat ce s-a instalat între creștini și musulmani în a doua jumătate a secolului XX este certificat și de numărul mare de moschei apărute în Europa. De asemenea, de numărul mare de întâlniri, de încercări de dialog precum seminarul de la Tripoli, colocviile de la Córdoba, unde catedrala, o veche moschee, a devenit locul de cult pentru adepții Evangheliilor și ai Coranului deopotrivă.

Colocviul de la Córdoba din 1977 a căpătat o importanță specială, când s-a discutat percepția pe care creștinii o au față de Muhammad și musulmanii față de Iisus. La această întâlnire nu a participat nici Vaticanul, nici Al-Azhar, de teamă ca vechile patimi să nu se aprindă din nou. Atunci, într-un discurs istoric fără precedent în istoria relațiilor islamo-creștine, arhiepiscopul Madridului, cardinalul Tarancon, a insistat asupra respectului de care se bucură profetul Muhammad și valorile aduse de către el în rândul a sute de milioane de oameni. Această atitudine va avea un impact enorm asupra dialogului islamo-creștin mai ales în descurajarea prozelitismului.

Așadar, începând din 1964, delegații ale Vaticanului, conduse de către cardinali, au mers în multe din capitalele islamului, la Cairo, Riad și Tripoli, în timp ce reprezentanți ai Consiliului Superior al Afacerilor Islamice de la Cairo și Colegiul Ulemaelor din Arabia Saudită au venit la Roma pentru discuții.

Dacă Biserica Catolică a avut și are în continuare inițiative de dialog cu lumea islamică, bisericile ortodoxe nu au vădit până acum o preocupare profundă în acest sens, sau cel puțin nu au elaborat puncte de vedere teologice cu privire la statuarea relațiilor cu musulmanii.

Trebuie spus de altfel că nu toate inițiativele dialogului sunt venite din partea creștinilor. În ultimii ani, multe inițiative islamice au văzut lumina zilei. Să amintim doar marile organisme internaționale islamice precum Organizația Congresului Islamic, Liga Islamică sau instituții islamice capitale precum Al-Azhar.

În ceea ce privește mântuirea nemusulmanilor, islamul rămâne, în general, la poziția clasică specificată cu precădere în lucrările așarite și mu'tazilite și preluată de mari gânditori musulmani contemporani. În acest sens, m-aș opri la menționarea lui Fethullah Gulen, unul dintre liderii spirituali ai Turciei, partener de dialog al Occidentului european, care,

întrebat fiind, a răspuns că cei care respectă învățăturile unui profet – indiferent care este acesta – care a ajuns la ei și pe care îl urmează vor fi mântuiți, însă „cei care au auzit mesajul și îndemnul profetului Muhammad și au fost martori la lumina și adevărul islamului, îl resping și îi întorc spatele, vor ajunge în iad”. (F. Gulen, *Întrebări și răspunsuri despre Islam*, p. 159).

Divergențe doctrinale

În ciuda eforturilor de o parte și de alta, mai sunt încă multe obstacole de depășit până când dialogul islamo-creștin va produce roadele așteptate și va influența într-o manieră decisivă relațiile bilaterale între lumea islamică și lumea creștină, relații ce sunt încă impregnate de neîncredere, de suspiciuni de tot felul. Printre aceste dificultăți, unele, de ordin lingvistic, țin de exegeză și hermeneutică și îi vizează înainte de toate pe teologi și lingviști, altele de ordin psihologic vizează domeniul cultural și îi preocupă pe musulmanii și creștinii aflați în situația de a trăi unii lângă alții sau unii cu alții. Dacă în cadrul dialogului la nivel teologic rezultatele sunt încă slabe, la nivel cultural, dialogul între oameni simpli se desfășoară cu mult mai mult succes. În acest sens, am aminti aici modelul dobrogean recunoscut pentru conviețuirea pașnică a diverselor comunități religioase, așa cum arată muftiul Yusuf Murat într-o recentă comunicare.

Întorcându-ne la dialogul teologic, putem puncta câteva piedici esențiale, legate în special de modul cum este prezentat creștinismul în Coran. În mesajul său către împăratul Abisiniei, Profetul Muhammad insistă asupra nașterii supra-naturale a lui Iisus și asupra virginității mamei sale, reluând astfel versetul coranic care spune: „Iisus, fiul Mariei, este trimisul lui Dumnezeu, Cuvântul lui pe care l-a aruncat Mariei, un duh de la El.” (IV, 171), și de asemenea citând cuvintele îngerului Gabriel către Maria: „O, Maria! Dumnezeu te-a ales și ți-a dat curățenie. El te-a ales înaintea femeilor lumilor.” (III, 39) – „Eu sunt doar trimisul Domnului tău ca să-ți dăruiesc un fecior curat.” (XIX, 19). Creștinii se miră adesea că musulmanii nu dau vocabulelor „Cuvântul lui Dumnezeu” și „duhului Său” aceleași sensuri pe care le dau ei și că nu trag aceleași învățăminte din nașterea lui Iisus – unică în tot Coranul. Unii exegeți creștini convinși că Scriptura musulmanilor le confirmă interpretarea pe care ei o dau acestei nașteri, merg până acolo încât să creadă că într-o zi vor putea demonstra că semnificația vocabulelor arabe *Kalimat Allah* [...] – Cuvântul lui Dumnezeu este aceeași cu a vocabulei grecești Logos [...] și că vocabula arabă *Ruh* [...] – suflu sau duh – este identică vocabulei grecești *Pneuma* [...]. Însă, după accepțiunea curentă, bazată pe versetul XIX din Coran, suflul despre care este vorba



Nașterea Domnului în deșert, atribuit lui adiқи Beg (c. 1533 – 1610), pictor persan, c. 1595

în carte este îngerul Gabriel, iar Cuvântul lui Dumnezeu este Coranul însuși, Cuvânt încreat al lui Dumnezeu, și nu Iisus, care ca și Muhammad nu este decât un trimis al lui Dumnezeu.

Coranul, așa cum se știe, respinge filiația divină a lui Iisus: „Dumnezeu și-a luat un fiu! Mărire Lui, departe de această nelegiuire.” (11, 110). Mai mult decât atât, el neagă că Iisus ar fi murit pe cruce, fiind înălțat direct la Dumnezeu. Dumnezeu nu ar putea permite unui asemenea profet să fie omorât de către oameni, l-a înălțat la El (IV, 137).

Coranul vorbește de un Dumnezeu unic. Acest adevăr este fundamentul dogmatic al islamului. Nu există Dumnezeu în afară de Dumnezeu. Sure din Coran resping într-un mod categoric ideea de treime: „Nu mai spuneți «trei!», sfârșiți cu aceasta, căci va fi mai bine pentru voi. Unul este Dumnezeu! Mărire Lui!” (IV, 171). În ciuda strădaniei lor de a-i face pe musulmani să înțeleagă că și ei se închină unui Dumnezeu-Unic, creștinii sunt uneori considerați, de către musulmani, că ar fi politeiști. (*Le Monde*, 19 aprilie 1979).

Așadar, principalele dificultăți ale dialogului constau în așteptările unora dintre creștini că musulmanii vor atribui într-o bună zi vocabulei *Ruh* din Coran același sens pe care ei i-l dau în Evanghelii, adică Duhul cu care fecioara Maria l-a conceput pe Iisus. Până în prezent, musulmanii, care sunt de un monoteism riguros, nu au acceptat niciodată că acest duh sau suflu ar fi al treilea din ipostazele care formează treimea. Pe cealaltă parte, se situează speranța unora dintre musulmani că într-o bună zi creștinii vor renunța la cele trei ipostaze ale divinității unice și implicat la filiația divină a lui Iisus.

Atitudinea față de dialog

Trebuie să recunoaștem că modul în care este înțeles dialogul suscită multe reacții. Efectiv, mulți participanți la dezbaterile religioase se plâng că nu au încredere într-un dialog ce de multe ori este strâns legat de propaganda religioasă. Ei au așadar impresia că dialogul se constituie într-un mijloc prin care pot fi scoși din cadrele propriei religii, că un astfel de dialog nu are nimic a face cu respectarea celui alt, cu credința și specificitatea sa. Această concepție a dialogului, ca mod de impunere a propriilor valori religioase, este astăzi obstacolul major pentru discuțiile interconfesionale între creștini și musulmani.

După părerea mea, dialogul interreligios are succes dacă nu este considerat a fi un mijloc de misionarism sau de propagandă religioasă, de silire a celui alt de a îmbrățișa o anumită religie – căci de acest lucru se tem toți cei care refuză acest tip de dialog –, ci el este un prilej de a-l asculta pe celălalt, de a înțelege valorile religioase care constituie cadrul în care își trăiește viața. Acest tip de dialog nu se constituie într-o târguială sau într-o dispută asupra uneia sau alteia dintre doctrine și nici în acordarea întâietății uneia asupra alteia, căci orice religie – indiferent care este aceea – reprezintă un sistem de postulate pentru credincioșii respectivi, care nu sunt negociabile cu adepții unei alte religii. Dacă unui credincios i-ar trece prin cap că religia sa nu reprezintă un adevăr absolut, ar părăsi-o, negându-i învățăturile și ar îmbrățișa o altă religie care ar corespunde speranțelor sale de mântuire. De aceea, aceste postulate se situează în afara cercului dialogului încă de la bun început.

Nimeni nu poate fi blamat că se mândrește cu valorile spirituale în care crede și care-l călăuzesc în această lume, însă lucrurile stau altfel atunci când acesta îi agrează pe alții pentru credințele lor în loc să-i asculte, să încerce să-i înțeleagă și să-i respecte.

Succesul acestui dialog se edifică, așadar, pe nesilirea celui alt de a intra într-o altă religie. Singurul lucru care i se



cere este ascultarea celui alt pentru a-i înțelege valorile care îi definesc viața, făcând astfel ca relațiile cu celălalt să devină pe deplin armonioase. În cadrul acestui dialog, toată lumea are dreptate, precum în celebra poveste despre judecata regelui Solomon, la care ambilor împrișinați li se dă dreptate, ba mai mult decât atât, chiar și chibițului de pe margini.

O inițiativă ONU privind dialogul islamo-creștin

Teoria privitoare la ciocnirea civilizațiilor a suscitat la elita intelectuală, laică sau religioasă, deopotrivă islamică și creștină, o reacție rapidă și inteligentă, nu numai în plan teoretic, ci și practic. Așa a apărut ideea înființării organizației Alianța Civilizațiilor, idee concretizată în 2005 când Adunarea Generală a Națiunilor Unite a votat înființarea sa, la inițiativa Spaniei și Turciei – un stat creștin și unul islamic.

Alianța Civilizațiilor perpetuează și dezvoltă în cadrul comunității internaționale, prin elita sa intelectuală și prin instituțiile sale de renume, cultura dialogului, cu precădere între creștini și musulmani, dându-i cât mai mult credit prin intermediul întâlnirilor și forumurilor internaționale – precum conferința pentru dialog interreligios de la Doha – și atrăgând atenția asupra rolului important pe care îl joacă în apropierea punctelor de vedere și stabilirea de legături între culturile și civilizațiile lumii. Rolul pe care Alianța Civilizațiilor și l-a asumat este acela de netezire a drumului către o coabitare civilizațională pe baza respectului reciproc, a apărării intereselor comune, având drept punct de sprijin legile internaționale care tratează statele în mod egal, garantând tuturor aceleași drepturi și menținând pacea și securitatea în lume. Această lume care se schimbă văzând cu ochii și care impune oamenilor relații de vecinătate, de neînchipuit până nu demult, nu poate merge mai departe decât printr-o toleranță maximă, toleranță din care nu pot lipsi, pentru credincioși, planurile lui Dumnezeu. Nimic nu poate exprima mai bine această emulație în căutarea unei coexistențe într-o bine precum acest verset din Coran: „Noi am hotărât fiecăruia dintre voi o lege și un drum. Dacă Dumnezeu ar fi vrut, ar fi făcut din voi o singură adunare, însă El a vrut să vă pună la încercare prin darul ce vi l-a făcut. Întreceți-vă unii cu alții în cele bune. Întoarcerea voastră, a tuturor, va fi la Dumnezeu, iar El vă va înștiința atunci de ce vă învrăjbeați.” (V. 48).

Alianța pune laolaltă grupuri umane care aparțin unor civilizații diferite care sunt chemate să se înțeleagă pe plan cultural și civilizațional și să stabilească între ele un pact, nu pentru omogenizarea lor, căci diferențele culturale și civilizaționale țin de firea lucrurilor, ci pentru a oferi tuturor o platformă comună în baza căreia să fie duse la bun sfârșit

obiectivele nobile care animă umanitatea. Omul va fonda astfel o nouă civilizație în care fiecare se va regăsi și cu care fiecare se va identifica. Așa cum cu mai bine de opt veacuri în urmă, în Spania andaluză, în acea societate multiculturală, marele gânditor arab musulman Ibn Arabi declara în celebra sa carte *Tarjuman al-așwaq* (Tălmăcitorul dorurilor) că se identifică pe sine cu întreaga creație a lui Dumnezeu, cu toți oamenii din lume, cu toate religiile și credințele lor, în spiritul unei Alianțe a civilizațiilor desăvârșite, *avant la lettre*, oferindu-ne, astfel, un model al înțelegerii supreme:

*„Inima mea poate fi orice:
o pajiște pentru gazele,
o mănăstire de călugări,
un templu pentru idoli,
Ka'ba pelerinului,
Tablele Torei
și Pergamentul Coranului.
Eu cred în religia dragostei
Oriunde s-ar îndrepta caravanele sale,
Căci dragostea este religia și credința mea...”*

**”Dialogul islamo-creștin
suscită întotdeauna pasiuni
vii. Islamul, religie născută
după creștinism, are relații
complexe cu acesta. Islamul
prezintă propria sa viziune
despre creștinism, diferită
de cea a creștinătății, în care
Iisus Cristos este considerat un
profet, care a avut printre altele
misiunea de a anunța venirea
profetului Muhammad, ceea ce
legitimează islamul
ca fiind continuarea autentică
a creștinismului.”**



Universalialia

FUZÛLÎ, ARHITECTUL IUBIRII SACRE ȘI AL ESTETICII SUFERINȚEI



Urfet Șachir

Scriitoare, profesoară
Președinte Comisiei de Cultură,
Sucursala Mangalia a Uniunii Democrate
Turce din România

sub pseudonimul Fuzûlî, a fost un spirit enciclopedic. Dincolo de teologia islamică, el a stăpânit matematica, astronomia și filosofia timpului său. Într-o epocă dominată de conflictele geopolitice dintre Imperiile Otoman și Safavid, poetul a ales o existență retrasă, marcată de o modestie extremă. Însuși pseudonimul său, *Fuzûlî* (care în arabă poate însemna „arogant”, dar și „excesiv” sau „gură sloboadă”), a fost ales deliberat pentru a evita capcana orgoliului și pentru a se asigura că numele său va rămâne unic în peisajul literar.

Capodopera sa absolută, poemul epic *Leylâ și Mecnûn*, scris în limba azeră, transcende simpla narațiune a unei iubiri neîmplinite. Fuzûlî preia un mit nomad arab și îl transformă într-o profundă alegorie sufită (mistică/tasavvuf) ¹.

Pentru Fuzûlî, suferința din dragoste nu este o slăbiciune, ci singura cale de purificare a sufletului. Personajul Mecnûn (Mejnun/Cel înnebunit de dragoste) trece dincolo de dorința fizică pentru Leylâ, identificându-și propria ființă cu esența iubirii pure. În viziunea poetului, separarea de persoana iubită devine vehiculul suprem către uniunea spirituală cu Divinitatea.

Contribuția lui Fuzûlî la evoluția limbajului poetic este monumentală. *Dîvân*-ul ² său în limba azeră a demonstrat că această limbă posedă flexibilitatea și rafinamentul necesare pentru a exprima cele mai complexe nuanțe filosofice, concurând direct cu persana literară.

Pe lângă lirica de dragoste (gazeluri și kaside) adunată în cele trei *Dîvân*-uri lingvistice, Fuzûlî a transformat o po-



Fuzûlî

veste clasică de dragoste într-o călătorie spirituală profundă, unde suferința este o formă de elevație, iar includerea întrebării retorice „*Ce este lumea?*”, oferă cititorului exact acea doză de filosofie necesară pentru a înțelege spiritul epocii respective.

Cea mai importantă și mai comentată lucrare a lui Fuzûlî rămâne, fără îndoială, *Su Kasidesi (Odă apei)*. În această celebră operă, Fuzûlî realizează una dintre cele mai spectaculoase mutații simbolice: apa, elementul sacru, devine oglinda durerii poetului. Invocația „*Nu curgeți, lacrimi, din ochii mei*” nu este o rugămintă de a-și opri suferința, ci o recunoaștere a faptului că nicio apă din lume, nici chiar fluviile de lacrimi, nu pot stinge focul unei iubiri divine absolute.

Fuzûlî (1483–1556) este considerat cel mai important reprezentant al poeziei clasice otomane și un poet mistic profund, remarcându-se prin integrarea unei estetici a suferinței mistice și a dragostei sacre în opera sa monumentală scrisă în turcă, persană și arabă. Moștenirea sa literară include capodopera *Leylâ vü Mecnûn, Su Kasidesi (Odă apei)* și opera satirică *Şikâyetnâme (Plângerea)*, influențând decisiv literatura turcă.

Născut în jurul anului 1483 în Irakul de astăzi (cel mai probabil la Kerbelâ sau Najaf), într-o familie de origine turcă, Muhammed bin Süleyman, cunoscut



Fuzûlî a lăsat în urmă și o remarcabilă operă satirică în proză, *Şikâyetnâme (Plângerea)*. Aceasta din urmă reprezintă o critică acidă și extrem de actuală la adresa birocrăției și corupției vremii, demonstrând că poetul nu era izolat de realitățile sociale.

Fuzûlî a încetat din viață în 1556, victimă a unei epidemii de ciumă, lăsând în urmă o operă ce a influențat generații întregi de poeți din spațiul otoman, persan și caucazian. Astăzi, el este celebrat nu doar ca un maestru al formei și al ritmului, ci ca un „poet al inimii frânte”, care a demonstrat că arta

supremă se naște din capacitatea de a transforma melancolia în splendoare metafizică ³.

În constelația literaturii orientale clasice, secolul al XVI-lea rămâne marcat de geniul acestui poet a cărui operă a unit geografii culturale și a transformat durerea umană în extaz mistic. Considerat pe bună dreptate unul dintre pilonii poeziei de tip *Dîvân*, rămâne un reper universal prin capacitatea sa unică de a scrie cu o egală și scilipitoare măiestrie în trei limbi.

Mangalia, 16 iulie 2026

Öyle Ser-mestem ki İdrâk Etmezem Dünyâ Nedür

Öyle ser-mestem ki idrâk etmezem dünyâ nedür
Men kimem sâkî olan kimdür mey û sahbâ nedür

Gerçi cânândan dil-i şeydâ içün kâm isterem
Sorsa cânân bilmezem kâm-ı dil-i şeydâ nedür

Vasldan çün aşık-ı müstâğni eyler bir visal
Aşika maşukdan her dem bu istiğnâ nedür

Hikmet-i dünyâ vü mâfiha bilen arif degül
Arif oldur bilmeye dünyâ vü mâfiha nedür

Ah u feryâdun Fuzûlî incidübdür âlemi
Ger belâ-yı ışk ile hoşnûd isen gavga nedür

Ce este lumea?

Sunt atât de cuprins de extaz, încât nu mai deslușesc ce-i lumea,
Cine sunt eu, cine este Paharnicul, ce-i vinul și cupa sa?

Deși cer Celui lubit împlinire pentru inima-mi smintită,
De m-ar întreba Cel lubit, n-aș ști ce este împlinirea inimii smintite.

De vreme ce o singură unire îl face pe îndrăgostit detașat de lume,
De unde vine, clipă de clipă, această nepăsare divină în dorul de Cel lubit?

Nu-i socoti înțelepți pe cei ce dezleagă tainele lumii și tot ce-i în ea,
Căci înțelept e doar cel ce nu mai știe ce este lumea și tot ce-i în ea.

O, Fuzûlî, tânguirile tale au îndurerat întreaga lume!
Dacă ești fericit cu suferința iubirii, atunci ce rost mai are acest zbucium?

Su Kasidesi

(Kaside Der-Na't-i Hazret-i Nebevî)

Saçma ey göz eşkden gönlümdeki odlara su
Kim bu denlû dutuşan odlara kılmaz çâre su

Âb-gündur günbed-i devvâr rengi bilmezem
Yâ muhît olmuş gözümden günbed-i devvâra su

Zevk-ı tîğundan aceb yoh olsa gönlüm çâk çâk
Kim mürûr ilen birağur rahneler dîvâra su

Vehm ilen söyler dil-i mecrûh peykânun sözün
İhtiyât ilen içer her kimde olsa yara su



Fuzûlî, *Dîvân*,



Azim Azimzade (1880–1943),
pictor azer, *Portretul lui Fuzûlî*, 1914



Suya virsün bağ-bân gül-zârı zahmet çekmesün
Bir gül açılmaz yüzün tek virse min gül-zâra su

**Odă apei
(Odă în cinstea Profetului)**

1. Nu vărsați, ochi ai mei, lacrimi peste focurile din inima mea,
Căci unor astfel de vâlvătai dezlănțuite nu le este leac nicio apă.
2. Nu știu dacă bolta cerească, în rotirea ei, are culoarea azurie,
Ori dacă din ochii mei s-a revărsat peste cer un ocean de apă.
3. Nu-i de mirare dacă inima mi-e sfâșiată de tăișul sabiei tale,
Căci, trecând neîncetat, sapă crăpături până și în zid această apă.
4. Inima rănită pomenește cu teamă de vârful săgeții tale,
Așa cum cel ce poartă o rană adâncă bea cu mare prudență apă.
5. Să lase grădinarul grădina de trandafiri în seama apelor, să nu se istovească în zadar;
Niciun trandafir nu va înflori precum chipul Tău, chiar de-ar turna peste o mie de grădini apă.

Poezii de Fuzûlî traduse de Urfet Şachir din limba turcă azeră veche

Note:

¹ **sufism** – *sûfî* (*mutasavvîf*) în turcă, *şûfî* (*يُفُوصِلَا*) în arabă, conform *Dicționarului Societății de Limba Turcă (TDK)*;

Sufismul a fost definit diferit de diverși mistici. Conform unei definiții, sufismul este calea căutării adevărilor divine și a adevărilor din tărâmul nevăzut pe care oamenii nu le pot atinge prin rațiune, folosind subtilități spirituale. Scopul este de a deveni o ființă umană perfectă (*insan-ı kâmil*). Cu alte cuvinte, conform credinței islamice, sufismul este calea către purificarea personalității de obiceiurile rele, curățarea sufletului și atingerea maturității și perfecțiunii. (tr.wikipedia.org).

„Cei care își continuă lupta împotriva ego-ului pe calea sufismului sunt numiți muridi și *mutasavvîf*, în timp ce cei care au dus la bun sfârșit această luptă și au atins perfecțiunea sunt numiți *sufiți*.” (*Sülemî, Tasavvufun Ana İlkeleri*, s. 10; *Hücvîrî*, s. 115/*Sülemî, Principiile de bază ale sufismului*, p. 10; *Hücvîrî*, p. 115).

„O persoană care, îmbrățișând modul de viață *sufit*, tinde să dobândească bunăvoința divină a lui Dumnezeu.” (*Reşat Öngören, Sûfî*, TDV İslam Ansiklopedisi, 37. Cilt, s. 47–472).

Termenul „**alegorie sufită**” (sau parabolă sufită) se referă la narațiunile mistice din tradiția islamică (sufism) menite să exprime legătura dintre om și Divinitate (Allah). Acestea folosesc imagini concrete (precum iubirea, vinul sau o pasăre) pentru a transmite adevăruri spirituale profunde. Temele principale ale alegoriilor sufite sunt:

– *Iubirea mistică*: Relația dintre suflet și Dumnezeu este adesea descrisă prin prisma iubirii dintre doi îndrăgostiți, unde dorul devine calea spre unire.

– *Călătoria sufletului*: Omul este un călător sau un străin pe Pământ care trebuie să se purifice și să se întoarcă la „sursa” sa divină.

– *Detășarea (Ego-ul)*: Renunțarea la ego-ul fals și la atașamentele materiale este o condiție obligatorie pentru iluminare.

De exemplu, alegoria vinului și a tavernei (Omar Khayyam) sau a naiului care plânge (Mevlânâ).

² **Divân** – O compilație de poezii (divanuri) care conține poeziile de toate genurile ale unui poet, aranjate după o metodă specifică. Poezii își aranjau divanurile (colecții de poezii) nu la întâmplare, ci conform unor obiceiuri stabilite. Ordinea divanurilor nu se baza pe o secvență cronologică sau alfabetică, ci pe clasificarea după genul poetic. (*TDV İslâm Ansiklopedisi*).

³ **metafizică** – Metafizica lui Aristotel a jucat un rol călăuzitor în stabilirea termenului ca denumire a unei discipline filosofice, definind subiectul, problemele și terminologia acestora ca un întreg unificat. Andronic din Rodos a numit această lucrare „Meta ta Physika”, adică „după fizică”, iar în timp, acest nume a evoluat într-un termen care se referă la domeniul existenței și cunoașterii dincolo de fizică. (*TDV İslâm Ansiklopedisi*).

Bibliografie:

Karahan, Abdülkadir, *Fuzûlî: Muhiti, Hayatı ve Şahsiyeti*, İkinci Basım, Ankara: Kültür Bakanlığı, 1995;

Karahan, Abdülkadir, *Fuzûlî'nin Mektupları*, İstanbul: İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk Dili Mezunları Cemiyeti, 1948;

Kesik, Beyhan, *Fuzûlî'nin Türkçe Divanı'nda Din ve Toplum Telâkkileri*, Doktora Tezi, Fırat Üniversitesi, Elazığ, 2004;

TDV İslâm Ansiklopedisi, Fuzûlî, 13. Cilt, s. 240–246.



Eseu

FORTĂREȚELE ORGOLIILOR



Claudiu Neacșu

Prozator, eseist

Peste tot în jurul nostru, indiferent unde privim, e plin de o tensiune apăsătoare. O simțim în aer la tot pasul și ne lovește în fiecare zi. Mai ales atunci când vine vorba despre subiecte grele, delicate sau politice, lumea tinde să se împartă aproape instantaneu în două tabere rigide, baricadate complet în propriile certitudini. Parcă nu mai există nicio cale de mijloc, nicio zonă de întâlnire sau de dialog rațional. Toate nuanțele dispar complet din peisaj și rămâne doar un alb și negru obositor, o dihotomie sufocantă care ne consumă inutil resursele. Iar eu, sincer să fiu, prefer să

mă țin deoparte. Aleg în mod conștient să privesc totul de la distanță, fără să mă las atras în această vârtoare. Evit pe cât posibil să-mi exprim public și direct părerea despre acele chestiuni sensibile care dezbină oamenii și stârnesc furtuni inutile de opinii conflictuale.

De ce aleg să fac asta? De ce prefer tăcerea în locul zgomotului? Pentru că tot procesul ăsta a devenit un spectacol obositor, care pur și simplu nu-mi place și nu mă reprezintă absolut deloc. Mă deranjează cumplit să văd că ambele părți au impresia că ele dețin monopolul pe adevăr. Fiecare e convins că doar viziunea lui este cea corectă și că oricine altcineva se înșală amarnic. Nu mai există nicio cale de mijloc, nicio zonă de dialog real și așezat. Ambele tabere s-au baricadat în propriile certitudini și trag fără oprire în tot ce le contrazice. A dispărut complet dorința de a asculta, de a înțelege și de a căuta o soluție echilibrată. Totul s-a transformat într-o luptă surdă, un război al orgoliilor în care se aruncă în mod constant cu vorbe grele doar pentru a se câștiga o bătălie imaginară. Zgomotul ăsta continuu e sufocant, îți mănâncă energia degeaba și nu duce absolut nicăieri. De asta aleg să mă trag deoparte, să privesc totul la rece și să nu pun gaz pe un foc care arde oricum fără nicio logică. Liniștea mea valorează mult mai mult decât orice dispută sterilă.

Tabăra A vine în față extrem de sigură pe ea. Pășește cu o încredere oarbă și îți spune cu un aer superior că are o logică de nezduncinat. Și, culmea, nu vorbește doar în lozinci ieftine sau fraze goale. Îți aduce un munte de argumente foarte credibile, date, cifre și explicații bine structurate. Te uiți la cei din tabăra asta și par imposibil de contrazis.

În același timp, în oglindă, Tabăra B susține cu aceeași înverșunare exact același lucru despre propria ei viziune. Trânțește pe masă un alt munte de argumente la fel de solide, la fel de convingătoare și de greu de demontat. Îți arată alte studii, alte fapte și alte perspective la fel de coerente.

Atunci când le ascuți pe rând, toate motivele lor par extrem de logice pe hârtie. Fiecare tabără pare să aibă dreptatea ei incontestabilă. Dacă stai să analizezi fiecare discurs în parte, descoperi că ambele tabere au bucățile lor de adevăr.

Și totuși, în loc ca aceste argumente să aducă claritate, cele două tabere ajung să se războiască fără milă și fără niciun strop de empatie. În loc să existe o punte de legătură, se ridică ziduri tot mai înalte. Discuția rațională se transformă rapid într-o luptă pură de orgolii, unde nu mai contează faptele reale sau căutarea soluțiilor, ci doar ideea fixă de a-l zdrobi pe celălalt și de a avea ultimul cuvânt.

Se ajunge extrem de repede la o ură ireconciliabilă, la jigniri, atacuri la persoană și la o falie adâncă între oameni care altădată poate puteau dialoga normal. Se rup prietenii vechi, se destramă legături și se pierd punți care au fost construite în ani de zile.

Vedem drama asta derulându-se în fiecare zi, chiar sub ochii noștri, mai ales în momentul în care deschidem aplicațiile și rețelele sociale. Spațiul virtual a devenit o arenă continuă în care toți aruncă furibunzi cu pietre, iar dorința sinceră de a asculta și de a înțelege a dispărut complet.

Atunci când privești de sus scenariul ăsta, îți dai seama cât de ușor cădem toți



Auguste Toulmouche (1829–1890), pictor francez, *Vanitate*, 1889

în aceeași capcană. Ne prindem singuri într-un joc în care nu mai căutăm răspunsuri, ci doar confirmări. Prima tabără nu vine doar cu o opinie, ci vine cu o întreagă fortăreață de dovezi gata pregătite. Oamenii aceia au citit, s-au informat și au strâns tot ce le dă dreptate. Pare că au acoperit orice unghi posibil și că nu ai cum să le demolezi construcția. Te fac să simți că, dacă nu ești de acord cu ei, pur și simplu refuzi să vezi evidența.

Dar adevărata problemă apare atunci când te muți în cealaltă tabără. Oamenii de acolo au făcut exact același efort. Au adunat datele lor, au cizelat propriile explicații și au construit un zid la fel de înalt și rezistent. Nu ai cum să le reproșezi că sunt neinformați. Au propriile lor hărți, propriile lor statistici și o logică internă care funcționează perfect. Ambele tabere trăiesc în lumi paralele, impecabil construite, dar care nu se intersectează niciodată.

Și ce se întâmplă când două fortărețe perfecte se întâlnesc? Nimeni nu ascultă. Nimeni nu își pune întrebări. Nicu-nul nu face un pas înapoi ca să spună: „Aici s-ar putea să

ai și tu dreptate”. În schimb, fiecare își încarcă armele cu noi argumente și le aruncă spre celălalt. Totul devine un zgomot de fundal surd, o bătălie continuă în care adevărul nu mai interesează pe nimeni. Se caută doar victoria. Se caută doar capitularea celuilalt.

Tragedia e că ambele părți pleacă de la premise valide. Fiecare deține o bucată din tablou, dar nimeni nu mai vrea să assembleze puzzle-ul întreg. Din momentul în care o discuție devine o chestiune de mândrie personală, rațiunea este prima care părăsește camera. Se instalează rigiditatea. Ideile devin identități. Și, dacă cineva îți contrazice ideea, ai senzația că îți atacă însăși ființa.

Așa ajungem la fractura asta dureroasă din societate. Oamenii nu se mai privesc ca parteneri de dialog, ci ca inamici care trebuie reduși la tăcere. Prietenii se destramă într-o secundă din cauza unor opinii divergente. Comunitățile se sparg în bucăți, iar rețelele sociale doar multiplică și accentuează această ură. Fiecare postare devine un câmp de luptă, fiecare comentariu devine o aruncare de piatră. Iar la finalul zilei nimeni nu câștigă nimic. Rămânem doar mai izolați, mai înverșunați și mult mai obosiți.

Adevărul însă nu este flexibil. El nu se pliază deloc pe dorințele noastre și nici nu se schimbă în funcție de interesele de moment ale fiecăruia. Nu îl putem modela după bunul nostru plac. Oricât de complicate ar părea lucrurile la o primă vedere și oricâte interpretări am încerca să-i găsim, realitatea rămâne una singură. Ea stă bine în picioare. Ea nu depinde de percepțiile noastre subiective sau de ceea ce alegem noi să credem într-un moment sau altul.

În același timp, lucrurile în viață nu sunt doar în alb și negru. Există o mulțime de nuanțe de gri pe care trebuie să le luăm în calcul. Există contexte speciale, nuanțe subtile și situații extrem de complexe. De multe ori, impresia generală este că adevărul se află ascuns undeva la mijloc, exact la jumătatea drumului. Cu toate acestea, faptul că drumul spre el este complicat nu îl multiplică. Nu îl împarte în bucăți. Adevărul rămâne unic. Aceasta este o certitudine clară de la care ar trebui să pornim întotdeauna. Nu pot exista două adevăruri paralele care să se contrazică direct și totuși să fie ambele la fel de valabile. Așa ceva este imposibil. Atunci când două versiuni se bat cap în cap, una dintre ele este doar o iluzie sau o răstălmăcire convenabilă. Este doar o poveste inventată pentru a servi unui scop de moment.

Tocmai de aceea, alegerea de a nu intra în dispute publice pe teme sensibile devine un act pur de conservare. Devine o modalitate de a-ți proteja liniștea. În momentul în care îți strigi părerea cu tărie într-un spațiu tensionat, te transformi instantaneu într-o țintă. Devii un punct fix pe care toți vor să-l



lovească. Reacțiile adverse apar imediat, fără nicio ezitare. Primești atacuri dure, jigniri gratuite și etichete din partea celor din tabăra opusă. Rețelele sociale devin rapid o arenă plină de zgomot în care argumentele raționale își pierd orice valoare. Nimeni nu mai stă să analizeze faptele.

Dacă privim lucrurile cu realism și cu mintea limpede, ne dăm seama că este un efort inutil să încerci să schimbi ideile fixe ale altora. Oamenii care s-au poziționat într-o tabără extremă refuză din start orice altă perspectivă și închid complet ușa dialogului. În mintea lor, oricine are o opinie diferită este automat rătăcit, manipulat sau rău-intenționat. Nu există nicio cale de mijloc pentru ei.

Într-un climat atât de încărcat, dovezile solide sau explicațiile echilibrate valorează exact zero. Ele nu au nicio greutate în fața orgoliilor uriașe. Poți veni cu cele mai clare date, căci tot degeaba. Pentru cei orbiți de propriile convingeri, oricine îi contrazice este privit ca un ipocrit sau un naiv. Ei se consideră singurii posesori ai înțelepciunii și ai soluțiilor perfecte. Sunt convinși că doar ei văd lucrurile corect.

Este vorba aici despre o frică psihologică profundă. A admite, fie și pentru o fracțiune de secundă, că ai greșit sau că ai interpretat ceva eronat pare pentru mulți o înfrângere personală de neiertat. Oamenii refuză să cedeze un singur centimetru, fiindcă își identifică propria valoare cu opinia pe care o susțin. Chiar și atunci când faptele concrete le arată că au pornit de la o premisă falsă, ei își caută scuze, inventează teorii noi și se afundă și mai tare în încăpățănare. Preferă să se amăgească singuri decât să accepte o evidență incomodă.

Dacă privim puțin în urmă și analizăm istoria, vedem că această mecanică a conflictului a existat mereu. În trecut, atunci când se ajungea la astfel de blocaje ideologice, lucrurile se tranșau prin forță brută. Se ajungea direct la un război pe bune. O tabără o elimina fizic pe cealaltă, iar învingătorii scriau istoria și își impuneau propriul adevăr drept lege oficială. Era o metodă barbară, dar care punea un punct definitiv disputei.

Astăzi am evoluat și nu mai rezolvăm certurile prin distrugere fizică, cel puțin nu în maniera în care asta se făcea în trecutul îndepărtat. Însă această schimbare are o urmare neașteptată. Neavând un deznodământ clar, disputele noastre virtuale nu se termină niciodată. Ele se prelungesc la nesfârșit, zi de zi, fără nicio concluzie și fără vreun rezultat palpabil. Alimentate continuu de ecranul telefonului, aceste războaie de cuvinte devin un circ obositor. Nimeni nu mai ascultă pe nimeni, toți doar strigă unii la alții.

Această toxicitate este exact lucrul de care trebuie să ne delimităm cu fermitate. Adevărul este unic prin însăși natura lui. El ar trebui să aducă claritate, pace și înțelegere între oameni, nu să fie transformat într-o armă sau într-un pretext continuu de luptă.

Așa că eu aleg, pe deplin conștient, să rămân deoparte. Prefer să privesc lucrurile de la distanță, în liniște. Dacă am astăzi o anumită opinie despre un subiect, sunt suficient de matur și de realist să știu că timpul îmi poate dovedi oricând că m-am înșelat. Nu e nicio rușine în asta. Trăim într-o lume extrem de dinamică. Informațiile se schimbă de la o zi la alta, iar perspectivele noastre evoluează constant. Ceea ce părea sigur ieri, azi poate fi complet diferit. De ce să mă arunc cu capul înainte și să apăr public cu înverșunare un așa-zis adevăr care mâine s-ar putea să se dărâme ca un castel din cărți de joc? De ce să-mi pun la bătaie energia mea prețioasă pentru niște convingeri de moment? Nu merită efortul. E mult mai înțelept să ai răbdare și să observi.

Dacă toți am adopta măcar puțin atitudinea asta mai cum-pătată, conflictele astea obositoare s-ar liniști treptat. Lumea ar fi un loc mult mai calm. Tensiunile dintre oameni s-ar topi de la sine, iar dialogul violent ar lăsa loc reflexiei personale. Oamenii ar începe să se asculte cu adevărat. În timp, fără presiunea orgoliilor și fără zgomotul de fundal al disputelor zilnice, apele se limpezesc singure. Nimic nu rămâne tulbure la nesfârșit. Lucrurile se așază în mod firesc, praful se depune, iar adevărul real, acel singur adevăr curat, devine în cele din urmă vizibil și clar pentru toată lumea. Trebuie doar să avem răbdare și să lăsăm timpul să-și facă treaba.

***”Peste tot în jurul nostru,
indiferent unde privim,
e plin de o tensiune
apăsătoare.
O simțim în aer la tot pasul
și ne lovește în fiecare zi.
Mai ales atunci când vine
vorba despre subiecte grele,
delicate sau politice,
lumea tinde să se împartă
aproape instantaneu
în două tabere rigide,
baricadate complet
în propriile certitudini.”***



Universalialia

POEME DE INGELA STRANDBERG

Prezentare și traducere din limba suedeză de Daniel Onaca (2)



Daniel Onaca

Poet, dramaturg, traducător,
critic literar
Torslanda, Suedia
Membru al Uniunii Scriitorilor
Suedezi (Författarförbundet)
și al Asociației Scriitorilor
din Göteborg (Författacentrum
Väst)

Ingela Strandberg (n. 1944) a publicat în acest an a cincisprezecea plachetă de versuri, la exact 40 de ani de la apariția primei sale culegeri. Cartea *Când eram zăpadă* începe cu durerea provocată de moartea unei pisici. Pe urmă apar și alte animale „în cadru”. Toate sunt dominate de puterea și, uneori, de cruzimea omenească. Cu toate acestea, viața pulsează peste tot. „Este o carte despre moarte, dar și despre cât de mult ne dorim să trăim”, a recunoscut autoarea într-un interviu recent. Versurile sale sunt ancorate într-un peisaj limitat geografic, dar țintesc în permanență libertatea. Nu este singura antinomie din poezia Ingelei Strandberg, care se edifică, pas cu pas, în câmpul tensiunilor dintre moarte și dorință, dintre înrădăcinare și impulsul fugii, dintre puritate și cruzime. Există și multă senzualitate în poezia sa, dar și forță în expresia poetică.

Animalele sunt o prezență constantă în universul poetic al autoarei suedeze, de la cele domestice, cum ar fi scoafele, caii ori viței, până la corbi și păsări rare. Printre ele, câinele este un motiv recurent. Un stârc liniștit se odihnește pe o piatră, pe mal, apa lacului tremură, iar un corb strigă în tăcere. Aceste vietăți creează o senzație de confort în realitatea brută, de altfel.

Lectura poemelor lui Strandberg nu este una dificilă. În volumul *Pe sub lacuri*, acestea materializează, deopotrivă, promisiuni și amenințări fundamentale. Una dintre ele, poate cea mai teribilă, este moartea. Ea vine când vrea, fără să ne întrebe.

Incertitudinea este atunci singurul lucru pe care îl avem. În timp ce reflectează, poeta pendulează între armonii imaginare și deziluzia concretă. Viața și moartea sperie și se atrag. Tihna unei seri de vară — cu violete plâpânde și fața lacurilor înfiorată de briză — se poate ușor transforma într-o antecameră a morții. Ingela știe prea multe despre viață pentru a se lăsa sedusă de frumusețea idilică a unui peisaj natural. Decorul romantic este întrerupt brusc de bemolul obiectivității. Autoarea privește cu îndrăzneală spre periferia existenței, atitudine care, și ea, face ca reflecțiile despre moarte să fie ciudat de reconfortante.

Există ceva arhaic în limbajul din recenta culegere de poeme. E ca și cum poeziile ar purta pecetea unor amintiri străvechi. Sinele poetic meditează asupra vieții care, dintotdeauna, se opune sfârșitului cu care ne vom confrunta cu toții într-o bună zi. Însă fiecare vers poartă greutatea vieții înfășurată într-un lirism blând, dar lipsit de sentimentalism. Peisajul nu este romantizat, durerea nu este explicată. Sinele nu este nici plasat în centru, nici complet dizolvat. Aspectele frumoase ale naturii sunt fixate în propoziții scurte. Tremurul apei poate fi perceput ca o fereastră care acum se mișcă încet, acum se oprește în tăcere. Mișcarea și schimbarea sunt chiar temelia poeziei sale. O mișcare în flux continuu, ce corespunde succesiunii anotimpurilor.



Ingela Strandberg

Fotografie din arhiva
Editurii Norstedts

Ur *ingenstans mitt segel* (2022)

9***

Jag tycker mycket om mitt förflutna
Det är det enda jag äger som bara är mitt
Jag tycker om barnet som var jag
Hon leder mig inte men påminner
mig om sånt jag glömt

Din vol. Niciunde vela mea (2022)

9***

Îmi place mult trecutul meu
E singurul lucru care este doar al meu
Îmi place copilul care am fost
Nu mă conduce, ci îmi amintește
de lucruri uitate



Om honungsstråket genom kroppen
Om mörkrets offerplatser
Om vårt kungarike
Om trasigheten
Om spiran vi räddade ur kaos

Jag håller om hennes smala handled
Om cykelstyret och månen

10***

Det här är din väg, säger ladorna
Vad ska du med frid till
Åarna flyter fram
Sjöarna gläntar på sina djup
På dig
På vägen
Visst har du blivit en aning artigare
Du liknar kanske mer din förklädnad

Det är ändå
bara vi och Råven
som känner dig

11***

När allt fortfarande var rent
När ingenting bekom mig
När allt jag mindes
var lingonlegan skotaren och mannen
Rytmen i hans kropp och den vilda glädjen
När mitt segel var kaos
och mitt enda hem ingenstans
Snart är kaos mitt enda hem
och ingenstans mitt segel

12***

Jag vaktade min fars mörker
Nu vaktar jag mitt eget
Varje avsked var en fråga
Varje rälsbuss hem ett svar
Kvällarna lyste sent
Som järnvägens gyllne vingar i hans mössa
Tystnad är också ett svar
Perrongen en avigsida av världen
Jag vaktade
Kraften kom från jorden
Från golvet Där klockorna
går långsammare än på väggen
Golvet
är platsen för de alltför lyhörda
Jag räknar fortfarande godstågens vagnar
och klockklangerna vid övergångar

13***

Under julkalasen gick jag omkring ensam
på de nakna iskalla verandorna och kände
med fingrarna på tyget i kvinnornas kappor

Despre dâra de miere din corp și despre
altarele de jertfă ale întinericului
Despre regatul nostru
Despre zdrobire
Despre sceptrul salvat din haos

Îl țin de încheietura mică a mâinii
De ghidonul bicicletei și de lună

10***

Aceasta e calea ta, spun hambarele
La ce îți va fi pacea de folos
Râurile curg înainte
Lacurile își întredeschid adâncul
Asupra ta
Pe drum
Desigur ai devenit puțin mai politicoasă
Poate că semeni mai bine cu deghizarea ta

Totuși doar
noi și Vulpea
te cunoaștem

11***

Când încă era totul curat
Când nimic nu mă deranja
Când tot ce-mi aminteam
era poiana cu afine și bărbatul
Ritmul corpului său și bucuria sălbatică
Când vela mea era haos
Și căminul meu nu era nicăieri
În curând haosul va fi casa mea
iar vela mea nicăieri

12***

Am păzit întinericul tatălui meu
Acum îl păzesc pe al meu
Fiecare rămas-bun era o întrebare
Fiecare vagon spre casă un răspuns
Serile luceau târziu
Ca aripile aurii ale căii ferate în șapca lui
Tăcerea este și ea un răspuns
Peronul, o față lăaturalnică a lumii
Am păzit
Puterea ieșea din pământ
Din podeaua Unde ceaurile
merg mai încet decât pe perete
Podeaua
este locul celor prea sensibili
Eu încă număr vagoanele marfanelor
și ecoul soneriilor de la treceri

13***

La masa de Crăciun am mers singură
pe verandele goale și înghețate am
pipăit stofa de la paltoanele femeilor



Grovt ylle som luktade lagård kön
och parfym

Jag provade några av kapporna men då
steg kvinnornas själar ut ur fodren
och försökte kväva mig

Genom isiga rutor
beundrade jag istället
planeternas hållning

Säker på det
som tar hand om de döda
och de veka

14***

Jag stod i mörkret under fönstret
och såg min mor sitta vid bordet
Att se en ensam människa äta
är att se rakt in i henne

Övergivenheten är genomskinlig
Det civiliserade en oskyddad plats
Ett djur äter där det står
Jag

sladdbarnet som alltid
lutade mig mot det omöjliga
smög i hennes ålderdom

Långsamt förde hon gaffeln mot munnen
Spillde på den röda koftan
Jag vände mig om och gick

15***

Ladorna ¹
är fulla av det övergivna
Väggar faller oberäkneligt
Gamla redskap samlas och skriker
Jag står i ett sorgens museum

I vargens timma möts vi där
Vi som håller oss till den tigande naturen
Vems tigande skulle vi annars hålla oss till
Vi som flyr men gärna lämnar spår efter oss
För att tala om att vi finns
Att vi gått här
Att vi strukit runt husknutarna
utan att någon märkt oss
Vi som trängt genom stängsel efter stängsel
Efter blod

Låna asprå mirosea a hambar sex
și parfum

Am încercat câteva paltoane dar atunci
sufiletele femeilor au ieșit din căptușeli
încercând să mă sufoce

Prin ferestrele înghețate
am admirat în schimb
poziția planetelor

Sigură de cel
care se îngrijește de cei morți
și de cei slabi

14***

Am stat în întuneric la fereastră
și am văzut-o pe mama la masă
Să vezi o persoană mâncând singură
e ca și cum ai privi direct în ea

Abandonarea e transparentă
Civilizația un ținut neprotejat
Fiara mănâncă unde stau
Eu

copila întârziată care mereu
era atrasă de imposibil
s-a strecurat în bătrânețea sa

Și-a dus încet furculița la gură
A vărsat pe cardiganul roșu
M-am întors și am plecat

15***

Hambarele ¹
sunt pline de abandonări
Pereții cad pe neașteptate
Unelte vechi se adună și țipă
Stau într-un muzeu al tristeții

La ora lupului ne întâlnim acolo
Noi, cei afiliați naturii tăcute
Altfel cărei tăceri ne-am alătura
Noi, cei care fugim, dar lăsăm urme după noi
Ca să spunem că existăm
Că am mers aici, pe după colțul caselor
fără ca nimeni să ne observe
Noi, cei care am străpuns gard după gard
După sânge

¹ I det föränderliga landskapet står några gamla lådor kvar. De ha följt mig sen jag föddes och ingjutit i mig att denna plats är den jag ska vara på. Varje gång jag flytt har de kallat mig tillbaka. Ända bort till en motorväg i amerikanska Mellanvästern nådde mig deras röster i hägrar, floder, berg. Så talar ladorna till mig i de här dikterna. Och jag börjar långsamt ana vem jag är nu och varför jag är den jag är. "Du kunde aldrig blivit någon annan", säger ladorna. – Ingela Strandberg.

¹ În peisajul schimbător au rămas câteva hambare vechi. Ele m-au urmărit încă de la naștere și mi-au insuflat sentimentul că acesta e locul unde trebuie să fiu. De fiecare dată când am fugit, m-au chemat înapoi. Vocile lor au ajuns la mine, în Midwestul american, prin râuri, cocori și munți. Îmi vorbesc în aceste poezii. Iar eu încep să mă dumiresc cine sunt și de ce sunt aceea care sunt. „Tu niciodată nu ai fi putut să fii altcineva”, îmi spun aceste hambare. – Ingela Strandberg.



Poem din poemele Europei

Această rubrică, aflată acum la a douăzeci și șaptea sa ediție, a apărut din dorința legitimă de a vă reaminti că poezia, ca și proza, dramaturgia, dar și muzica, teatrul, artele vizuale, zestrea imaterială a lumii, reprezintă liantul care unește oamenii, indiferent pe ce meridian s-ar afla. Creația este suma sentimentelor omenești, este emoție, este, de ce nu, plus-valoarea acestei lumi. Este politica fără legi politice, iar aici am putea exemplifica prin faptul că e unica formă de politică fără partide, fără moțiuni de cenzură, fără atacuri cu forme fără fond, este pasul pe care îl facem toți în momentul în care deschidem o carte și alegem o altă lume, cea în care mintea omenească este în măsură să creeze. De ce am vorbit de politică în splendida lume a creației? Dintr-un simplu motiv, acela fiind că această formă de „politică” este creatoare, este benefică, este expresia supremă a calității omenești.

Intenția noastră pleacă de la ideea de unitate de spirit și diversitate ca fond și formă. Nu urmărim o temă anume, fiindcă am ajunge la un studiu complex, ci doar o prezentare, o idee de poem din poeme, care să prezinte diversitatea expresiei creației, temele universale, frumusețea stilului marilor condeie, în care spiritul este o „coloană a infinitului”.

Încercăm, firește, ca în fiecare număr al revistei să publicăm integral texte sau fragmente din poezia Europei, a fiecărei țări în parte, deși poetul, dar, mai ales, opera lui au identitate europeană, dincolo de cea națională.

Grupaj realizat de Pușa Roth și Costin Tuchilă

Mihai Beniuc

20 noiembrie 1907, Sebiș, Arad – 24 iunie 1988, București



Poet, prozator și psiholog, **Mihai Beniuc** este cunoscut în general ca poet proletcultist, al regimului comunist din România, alături de autori ca A. Toma, Dan Deșliu, Eugen Frunză, A. E. Baconsky sau Maria Banuș, între alții, urmărind cu interes direcțiunile Partidului Comunist Român. A activat, de asemenea, ca psiholog (specialist în psihologia animalelor), profesor la Universitatea clujeană.

Mihai Beniuc urmează cursurile Liceului „Moise Nicoară” din Arad între 1921–1927, unde l-a avut profesor pe poetul simbolist AL.T. Stamatiad. Debutază în revista liceului, „Laboremus” cu o traducere din Thomas Moore, apoi ca poet în revista „Falanga” a lui Mihail Dragomirescu, ulterior fiind prezent și în arghezianul „Bilete de papagal”. În 1931 – evoca biograful și criticul literar Paul Cernat – Beniuc își ia licența în sociologie și psihologie la Cluj-Napoca, unde frecventează cenaclul scriitorului-medic Victor Papilian. Obține în 1934 o bursă la Hamburg, unde studiază psihologia animală cu Jacob von Uexküll și filosofia cu Ernst Cassirer. „În țară, Mihai Beniuc face parte dintre fondatorii asociației «Amicii URSS» și desfășoară activități comuniste clandestine. Își ia doctoratul la Cluj în 1934, cu teza *Învățare și inteligență la animale*”. A parcurs ierarhia universitară de la asistent la profesor universitar. După terminarea celui de-al Doilea Război Mondial, este conferențiar la Facultatea de Psihologie din Cluj (ca specialist în psihologia animalelor) și autorul unor volume de versuri (*Cântece de pierzanie*, 1938, *Cântece noi*, 1940, *Orașul pierdut*, 1943), privite de public și de critica literară cu înțelegerea și simpatia cu care este privită arta naivă.

Adevărata sa carieră literară începe în 1946, când publică volumul intitulat *Un om așteaptă răsăritul* și pleacă în calitate de consilier cultural la Moscova. După doi ani se întoarce în țară și se stabilește la București.

Într-un articol publicat în revista „Viața Românească” (nr. 3 din 1951), Mihai Beniuc, în calitate de președinte al Uniunii Scriitorilor din România, oferea definiția poetului realist-socialist: „Acesta trebuie să fie un filozof cunoscător al celor mai înalte idei ale timpului [...], spre care au deschis drum Marx, Engels, Lenin și Stalin [...], un activist în slujba respectivelor idei.”

Publică în medie câte o carte pe an; își reeditează unele lucrări iar altele îi sunt traduse în străinătate.

În 1965 este înlăturat din funcția de președinte al Uniunii Scriitorilor. Redevine profesor de zoopsihologie, de data aceasta la Universitatea din București. Beniuc nu este un poet oarecare în volumele de dinainte de război și în cele dinspre sfârșitul vieții (*Rugul poeziei*, 1985, *În voia vântului*, 1987). În *Cântece de pierzanie*, *Cântece noi* (1940) ori în *Orașul pierdut*, aceasta în colecția „Cartea refugiatului ardelean”, e un răzvrătit viguros, uneori crâncen, în genul lui Cotruș și al lui Argezi, din al cărui sumar al „Biletelor de papagal” nu a lipsit.

În ultimii ani de viață se stabilește în vila sa din cartierul Primăverii și își continuă activitatea de poet, pe formula realismului socialist. Poemele sale se publică în principalele ziare și reviste ale epocii.

Moare la data de 24 iunie 1988 și este înmormântat în Cimitirul Evanghelic Luteran din București.

Pe 24 iunie 2026 s-au împlinit 38 de ani de la moartea poetului și psihologului Mihai Beniuc. Amintim o însemnare a criticului literar Paul Cernat: „Stigmatizat ca lider al poeziei realist-socialiste (așa cum Radu Gyr trage ponoasele credinței legionare), Beniuc rămâne, dincolo de balastul propagandistic, un poet autentic și important.”

După 1990, opera lui Beniuc a intrat într-un con de umbră, poetul fiind catalogat ca fondatorul realism-socialismului românesc în literatură, așa cum l-a descris Fănuș Neagu: „Mihai Beniuc e lemnul din grindă pe care atârână secera, fierul spălat în sângele grâului și încovoiat ca spinarea țaranului aducând pâine, mânerul plin de răni deschise, zimții, văile prin care sudoarea curge în pământ...”.



Grădina amintirii

Nu poți fi moartă cât mai sunt eu viu
Te simt în orice fibră din ființă,
Nu te primește Lethe-n neîntință
Cât mie-mi este dat ca să mai fiu.

Te port în mine ca un arbor seva
Și-nmurgurești în fiecare gând
În trupul meu cu rodnicu-i pământ –
Rămâi fecundă pentru mine Eva.

Cât voi mai fi, alături o să fim
Iar în copaci o floare lângă-o floare
Va străluci-n culori mirositoare
În al grădinii noastre țințirim.

Ileana

În codrul acesta vrăjit
Stejarii-s de două milenii,
Sub mușchiul de taină așteaptă
Făptura de vis a Ileenii.

Vestiți cavaleri din Apus
Umblat-au mereu s-o găsească,
Un blestem ce-apasă pe codru
Schimbatu-i-a-n piatră și iască.

Mari lotri cu nume temut
Cercat-au pe zână s-o fure –
Cadavrele lor putrezesc
În reavăn pământ de pădure.

Și zâna visează de veacuri
Un tânăr născut în dumbravă
Să vină să-i dea un sărut
Trezind-o din vraja bolnavă.

În suflet simt...

Amprente? Unde-i crima, dragostea ori ura?
Pe ce curate buze pus-am gura?
Cu ce ființă ne-ntinată m-am
Legat? Și oare căruia sacru hram.

Eu i-am adus vreodată vătămare?
În suflet simt flori deschise-n vânt
Să vină pentru marea-mpreunare
Albinele către nectar zburând.

Lupta cu îngerul

Văd bine că mi-e dat să fiu învinsul,
La urma urmei nu sunt decât insul;
Singurătatea este Ea ființa
Ce-i fără margini, ca și suferința.

Aceasta-i lupta cu temutul înger,
Dar tot mai lupt cât pot încă să sânger.

Mărul de lângă drum

Sunt măr de lângă drum și fără gard.
La mine-n ramuri poame roșii ard.
Drumețule, să iei fără sfială,
Că n-ai să dai la nimeni socoteală.
Iar dacă vrei s-aduci cuiva mulțam,
Adu-l țărânei ce sub mine-o am.
E țara ce la sânul ei ne ține,
Hrănindu-ne pe tine și pe mine.
Când se-ncălzește-n primăveri sub soare,
În mine sunt puzderie de floare,
Iar vara, adăpat din sucu-i sfânt,
Cu crengile mă-ndoi până-n pământ,
În semn de prea adâncă plecăciune,
De tot ce-aș vrea să spun și nu știu spune.
În toamnă, când pe creangă măr de măru-i,
La pământeni cu dragoste mă dăru.
Când au pornit podoabele-mi să cadă
Și vine blana groasă de zăpadă,
Eu strâng vârtos în rădăcini pământul
Să nu mă smulgă din temeiuri vântul.
Și an de an mi-i rodul mai bogat
Și an de an mai gata sunt de dat.
Mi-s dragi copiii legănați în ramuri,
La gât cu mici bucăți din sfinte flamuri.
Și dragi îmi sunt și fetele fecioare
Umblând prin crengi cu dalbele picioare,
Cu poala și cu sânul plin de mere,
Râzând îmbujorate de plăcere.
Atunci mai uit pe-aceia care-au dat
Cu pietre-n rămurișul meu rotat,
Și-mi amintesc cum astă-primăvară
Lângă tulpină-mi doi se sărutară,
Iar la plecare, el cu bucurie
Și-a pus cântând o floare-n pălărie.
Sunt măr de lângă drum și fără gard,
La mine-n ramuri poame roșii ard.
Drumețule, să iei fără sfială,
Că n-ai să dai la nimeni socoteală.
Iar dacă vrei s-aduci cuiva mulțam,
Adu-l țărânei ce sub mine-o am.
E țara ce la sânul ei ne ține,
Hrănindu-ne, pe tine și pe mine.

Iubire

Te voi iubi mereu fără cuvânt,
Și lumea n-o să știe niciodată
De ce nu pot mai mult femeii să cânt.
Acolo, sub lumina de mister,
Scăldată-n apa visurilor lină,
Vei sta iubită ca-ntr-un colț de cer
O stea de seară, blândă și senină.

Învățătura

Nu, nu te știu de-ajuns. Învățătura
Mi-e prea săracă, vorbe doar de carte.
Ca să-ți cunosc dulceața și căldura,
Mai trebui' să te-nvăț până la moarte.



Poem din poemele Europei

Vasko Popa

În sârbă *Backo Pona*, 29 iunie 1922, Grebenac, Regatul Sârbilor, Croaților și Slovenilor – 5 ianuarie 1991, Belgrad, Republica Socialistă Serbia, R.S.F. Iugoslavia



Poet, editor și traducător sârb de origine română din Banatul Sârbesc, **Vasko Popa** este considerat unul dintre cei mai importanți poeți din Iugoslavia secolului al XX-lea și din Serbia iar opera sa a fost tradusă în multe limbi străine. Primele sale poezii au fost scrise în limba română.

După războiul din 1949, Popa a absolvit filologia la Universitatea din Belgrad. A publicat primele poezii în revista „Književne novine” și ziarul „Borba”. Din 1954 până în 1979, a fost redactor la Editura Nolit. În 1953 a publicat prima sa colecție de versuri, *Kora*. Alte lucrări importante ale sale au fost *Nepočin-polje* (*Câmpia neodihnei*, 1956), *Speredno nebo* (*Cerul secundar*, 1968), *Uspravna zemlja* (*Teren vertical*, 1972) și *Od zlata jabuka* (*Mărul de Aur*, 1978), o antologie a literaturii populare sârbe. În traducerea în limba engleză, poemele sale, *Poezii culese, 1943–1976*, au apărut pentru prima dată în 1978, iar cu o introducere a poetului britanic Ted Hughes, în 2011.

În 1954, Vasko Popa a fost câștigătorul Premiului Branko (*Brankova nagrada*) pentru poezie, înființat în onoarea poetului Branko Radičević. În 1957 a câștigat un alt premiu de poezie, Premiul Zmaj (*Zmajeva nagrada*), care îl onorează pe poetul Jovan Jovanović. În 1965, Popa a primit Premiul de Stat pentru Literatură Europeană. În 1976, a câștigat premiul de poezie Branko Miljković, în 1978, în Consiliul Antifascist al statului iugoslav pentru Eliberarea Națională a Iugoslaviei și în 1983 Premiul Skender Kulenović.

La 29 mai 1972, Vasko Popa a fondat municipalitatea literară Vršac, plus Slobodno lišće (*Frunze libere*), o bibliotecă de cărți poștale. În același an, a fost ales membru al Academiei Sârbe de Științe și Arte. Popa a fost, de asemenea, unul dintre fondatorii Academiei de Științe și Arte din Voivodina, înființată la 14 decembrie 1979 în Novi Sad.

„Reîntregindu-și identitatea națională, V. Popa se integrează aievea în comunitatea românească a orașului dinspre graniță, Vârșeț. Astfel percepe în manieră tradițională imaginea locului în poemul *Vârșețul în poveste*: «Mai întâi oamenii au ridicat târgul/ Acolo sub vârful Dealului/ În caz că marea va reveni// Apoi au făcut case/ Aici în câmpia/ Numită cu un cuvânt iscoditor/ Banat/ Aici pământul e bun de mâncat [...] Aici aerul este prielnic/ Pentru zbor de planoare cerești/ Și gânduri pământeste.» Pe fundalul urbei cu pondere culturală sunt proiectate portretistice figurile unor personalități istorice și bisericești. În poemul care încheie grupajul, *Vârșețul* este văzut emblematic ca târg de versuri: «De-a lungul veacurilor/ În oraș s-au născut/ Ucenici calfe și măștri ai versului// Poeți de-ai locului și poeți peregrini/ Au îmbrățișat orașul în versurile lor// Cititorul de poezie recunoaște/ Târgul zidit din versuri»”. (Nicolae Oprea, *Postumele lui Vasko Popa*, „România literară” nr. 38/2025). El a creat un limbaj poetic unic, adesea eliptic, care combină o for-

mă modernă, de multe ori exprimată prin vorbire colocvială și idiomuri și fraze comune, cu elemente înrădăcinate în tradiția orală sârbă de poezie populară epică și lirică, povești, mituri, ghicitori etc. În poezia sa, mozaicurile pământești și legendare se amestecă, miturile ies la suprafață din subconștientul colectiv, moștenirea și cotidianul sunt în interacțiune constantă, iar abstractul se reflectă în specific și concret, formând o dialectică poetică unică și extraordinară.

Poetul mexican și laureat al premiului Nobel Octavio Paz a spus: „Poeții au darul să vorbească în numele altora, Vasko Popa a avut calitatea foarte rară de a-i auzi pe ceilalți.”

Traducerea volumului *Collected Poems* de Anne Pennington cu introducerea semnată de Ted Hughes face parte din „The Perseus Series of Poetry in Translation”, editor general fiind Daniel Weissbort. Criticul literar John Bayley de la Universitatea Oxford a scris că Popa a fost „unul dintre cei mai buni poeți europeni care au scris astăzi”. (*The New York Review of Books*).

De la prima sa carte de versuri, *Kora* (*Bark*, Vasko Popa a câștigat constant popularitate. Realizarea sa poetică – opt volume de versuri scrise într-o perioadă de 38 de ani – a primit aprecieri critice atât în țara sa natală, cât și lume. Este unul dintre cei mai traduși poeți sârbi și la acea vreme devenise unul dintre cei mai influenți poeți din lume.

Vasko Popa a murit pe 5 ianuarie 1991 la Belgrad și a fost înmormântat în Culoarul Cetățenilor merituoși din Noul Cimitir din Belgrad.

Poeziile lui Vasko Popa (născut Vasile Popa) au fost traduse în limba română de mari poeți precum Nichita Stănescu, Marin Sorescu și Ioan Flora. Cele mai cunoscute creații ale sale combină mitul, economia de cuvinte și ludicul într-un stil suprealist inconfundabil.

Nichita Stănescu a transpus magistral opera poetului sârb Vasko Popa, prieten apropiat și coleg de generație, în volumul antologic *Versuri* din 1966, păstrând forța originală a acestuia. Traducerile, precum cea a poeziei *Cunoaștere*, se remarcă prin recrearea sintaxei poetice și îmbinarea universului minimalist al lui Popa cu propria sa estetică a „necuvintelor”.

Cunoaștere

Boltă albastră, nu mă seduce:
nu joc.
Tu ești cerul unei guri însetate
deasupra capului meu.

Fâșie de spațiu,
nu-mi înlănțui picioarele,
nu mă amăgi.
Tu nu ești decât o limbă care pândește
sub călcăiele mele.
Nu merg.

Răsuflare a mea, ingenuă,
răsuflare sacadată,
nu mă-mbăta.
Presimt respirația fiarei.



Nu joc.
Aud mușcătura familiară, de câine,
izbitura colților în colți.
Simt negura gâtuleului
care-mi deschide ochiul.
Văd.

Văd, nu visez.

Bocet

Pe voi nu v-au dat apelor despletite,
prafului descoperit, v-au refuzat.
În sângele meu vă spăl oasele,
vă-nfășor în pleoapele mele.

Fața mi-a ars-o, nu mai am nimic!

Ați trecut de pragul neputinței,
cu buzele desculțe, macii îi urmez.
Înnebunește pe mine pustia carne,
mă părăsește, o părăsesc.

Pieptul mi-l sparg, la ce-mi mai folosește.

Mă conduce urma vie a dinților voștri,
de la stâncă la stâncă, de la stea la stea,
mă conduce din cer în cer...

Traduceri de Nichita Stănescu

Poeziile lui Vasko Popa, traduse cu măiestrie de Marin Sorescu (adesea în colaborare cu Slavomir Popovici), se găsesc în volume antologice precum *Sare de lup* (București, Editura Univers, 1983) sau colecțiile de autor ale lui Sorescu din seria *Opere*. Versiunea românească reflectă spiritul modern și lapidar al operei lui Popa.

Soarele orb

Două raze oloage
poartă soarele orb,
Dimineața a ieșit la muncă
de cealaltă parte a cerului.
Nu stă în pragul ei.
Amiaza a decăzut.
Benchetuiește cu fulgerele.
Nu-i niciodată acasă.
Seara, s-a dus în lume
cu patu-n spinare.
Cerșește pe-un astru.
Numai Noaptea a ieșit
cu brațele deschise
întru-ntâmpinarea soarelui orb.

Departa de noi

Ni se-ntâlnesc
În intersecții
Vinețiile cearcăne ale zilei

Capul de l-aș întoarce
Soarele ar cădea de pe creangă

Surâsurile îngropatu-le-ai
În palmele mele
Cum să le readuc la viață

Umbra mi-e din ce în ce mai grea
Cineva-i leagă aripile

Minunată tu deschizi ochii
Adăpostindu-mă tăcut
Noaptea începe brusc să mă caute

La capătul aleii
Platanul își aprinde o țigară

Din volumul *Sare de lup*, traduceri de Marin Sorescu

Ioan Flora a tradus integral în limba română opera poetică a lui Vasko Popa. Printre cele mai cunoscute volume publicate în traducerea sa se numără integrala *Poezii, I, II* (1983), *Câmpia neodihnei* (1995) și *Inel ceresc* (2000).

Poemul **Constelație pământescă**, într-o traducere reprezentativă semnată de Ioan Flora, publicată în „Revista Limba Română” (1, 2):

În fața magazinului iluminat
Din strada Guduriței la Vârșet
Trei muncitori vârstnici își savurează
Berea lor de seară din sticle
Dopurile de tinichea au alcătuit
O constelație pe banderola de pământ
Dintre pavaj și drum
Scânteiază ele în semiîntineric
Așteptându-și astrologul
Am plecat să-mi cumpăr țigări
Cer și o sticlă cu bere..

Volumul *Câmpia neodihnei*, tradus de Ioan Flora la Editura Minerva, reunește poeme cu o puternică încărcătură simbolică și suprarrealistă. Această colecție este structurată în cicluri ce explorează angoasa, alienarea și obiectele animate, printre cele mai cunoscute numărându-se *Scaunul șchiop*, *Înainte de joc* și *Oaspeții nepoțiți*.

Două pietre

Se privesc inexpressiv
Se privesc două pietre

Ieri două bomboane
Pe limba eternității
Azi două lacrimi de piatră
Pe geană necunoscute

Măine două muște de nisip
În urechile surzeniei
Două gropițe vesele
În obrajiile zilei

Două victime ale unei glume inocente
Nesărate din care lipsește mucalitul

Se privesc inexpressiv
Se privesc cu recile șolduri
Vorbesc din burtă
Vorbesc în vânt

Din vol. *Câmpia neodihnei*, traducere de Ioan Flora



Echo

Vasilica Grigoraș

Văduviți de țară

Unora li se pare că totul este normal
și lucrurile merg firesc pe făgașul
dictat doar de ei cu vădită încrețenare.

Dar vocea disperată a Românului
strigă din baierile inimii
că trăim într-o nebuloasă
la o deconcertantă răspântie,
în care ne-am pierdut obârșia, rostul și sensul.

Înstrăinați,
nu ne mai regăsim
nici ca oameni și nici ca nație
cu adânci rădăcini în istoria milenară.

Отчуждённые в собственной стране

Некоторым кажется,
что всё
идёт своим чередом,
продиктованным
лишь кем-то с явной яростью.

Но отчаянный голос румына
из глубины его сердца
кричит
что что-то не так,
что мы живём как в тумане,
на тревожном перекрёстке,
потеряв цель и смысл
своего происхождения...

Отчуждённые,
мы больше не находим себя,
той нацией с глубокими корнями
в давней тысячелетней истории...

Traducere în limba rusă/Ruskiy perevod: Lidia Grosu/Лидия Гросу

Adevărul vieții

Când nu mai știi ce chip
are adevărul vieții
îl cauți cu înfrigurare.
Mă apropii de mine cu dorința expresă
de a lua de mână copilul ascuns
în camera de curat a inimii.
Trezim împreună amintirile
căzute înlăuntrul clepsidrei.
Aruncăm tacticos cu pietre
în râul care ne desparte
ne rostogolim în adânc
înălțăm stropi diafani
cu structură de granit
și zidim cu pricepere
pilonii unui pod durabil
peste apele învolburate.
Întrevedem calea adevărului
primenim prăpastia dintre noi
și trecem peste toate nălucirile vieții
pentru că scopul timpului nostru
este acela de a râde o dată cu cerul
care se scaldă aievea
pe-oglanda apei curgătoare.

Կյանքի ճշմարտությունը

Երբ չգիտեմ ինչ ձև ունի
կյանքի ճշմարտությունը,
փնտրում եմ այն վախվորած:
Հատուկ տենչանքով մոտենում եմ ինձ,
թաքնված՝ մանկան ձեռքը բռնելու
սրտիս մաքուր անկյունում:
Արթնացնում ենք միասին հուշերը,
պահված՝ ժամանակի անոթում:
Համաչափորեն քար ենք նետում
մեզ բաժանող գետում:
Սուզվում ենք խորքում,
թափանցիկ շիթեր նետում
գրանիտե կառուցվածքով
ու հմտորեն կառուցում
այսօրվա ամուր կամրջի
ալեհույզ ջրերի վրա:
Նշմարում ենք ճշմարիտ ուղին,
անդունդը մեր միջև նորոգում
և անցնում կյանքի պատրանքներով
քանի որ նպատակը մեր ժամանակի
երկնքի հետ միասին ծիծաղելն է,
իրապես արտացոլվող
հոսող ջրի հայելում:

Traducere în limba armeană/Հայերեն թարգմանություն: Azaduhi Benlian



Privirea ta

Privirea ta
învăluie inima mea
cu ecoul gândurilor suave,
împletind armonios vorbele tale
pe care nu reușeam
să le deslușesc
în muțenia mea.

Privirea ta,
ageră scânteie de speranță,
înamorată de timpul
colorat impetuos
de mulțimea fluturilor
din peisajul zorilor seducători
rămâne vâlvătaie aprinsă în mine.

Privirea ta
îmi călăuzește mâinile,
aripi de zbor spre pieptul tău
încălzit de sângele
mângâierilor duioase,
adieri binecuvântate
ale Păsării Iubirii
înfometată de noi,
topește deplin
și Muntele de Zăpadă.

Твоят поглед

Твоят поглед
обгръща сърцето ми
с ехото на сладки мисли,
хармонично вплитайки думите ти,
които не можех
да разгада
в мълчанието си.

Твоят поглед,
искра надежда,
влюбена във времето
импульсивно оцветена
от множеството пеперуди
от съблазнителния пейзаж на зората
остава пламтящ пламък в мен.

Твоят поглед
насочва ръцете ми,
затоплени от кръвта
на нежни ласки,
благословен бриз
на Птицата на любовта
жадна за нас,
напълно разтапя
дори Снежната планина.

Traducere în limba bulgară/български превод български превод: Ivanka Ungureanu/Иванка Унгуряну

Stinge, Doamne, glasul războiului!

Glasul zăbăuc al războiului
își dezvoltă umbrul ecou
pe varii și ample lungimi de undă,
întunecând vremurile în care trăim.

Brațele celor nevinovați
își istovesc zborul,
ființa lor în gravă derivă se năruie,
și sângele nu mai pulsează viață.

Te rugăm, stinge, Doamne,
glasul terifiant al războiului!
Nu-l lăsa să ducă semenii spre pieire!

Загаси, Господи, голос війни

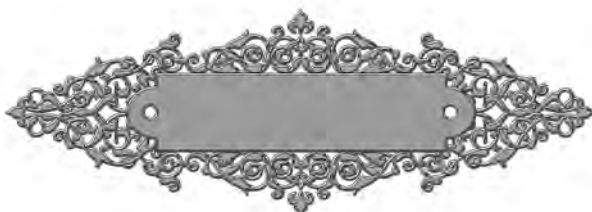
Безтямний голос війни
розкриває своє похмуре відлуння
на різних і широких довжинах хвиль,
затмарюючи часи, в яких ми живемо.

Руки невинних
виснажують свій політ
їхнє буття в тяжкому дрейфі руйнується,
і кров уже не пульсує життям.

Благаємо Тебе, загаси, Господи,
жахливий голос війни!
Не дай йому вести людей до загибелі!

Traducere în limba ucraineană/Український переклад: Doina Staric/Дойна Старич

Din volumul *Poezia, sanctuarul inimii*, ediție multilingvă în 17 limbi străine, București, Editura Leviathan, 2026
Detalii: <https://editura.leviathan.ro/2026/05/19/vasilica-grigoras-poezia-sanctuarul-inimii/>





Echo

Rudy Roth, Spania

Una

Una după alta,
Freamătă-n mine
Zilele depărtării,
Ca niște mirese plumburii,
Ce-și șchiopătează
Necunoașterile prenuptiale
Pe drumul viu
Dintre perspectiva
Acestui *acum* incomplet
Și ființa aproape uitată
A sinelui originar...

Palma de Mallorca – 12 februarie 2021

Fiece

Fiece tăcere
A oricărei migrații
E mai grăitoare
Decât toate cuvintele
Oricărei rămăneri acasă,
Pentru că-n eul de necuvinte
Al existenței migrante
Stă o deznădăcinare autobiografică,
Indispensabilă aclimatizării
La nerostirea exilului.

Palma de Mallorca – 1 martie 2021

Dinadins

*„Aud, patrie, suferința ta, și ascult concertul trist
pe care-l susțin, sunând a moarte, clopotul și tunul”*
Bernardo López García, Odă pentru ziua de doi mai

Aud, patrie, tăcerea ta
Din departele-n care
Brațul tău m-a împins
Și mă-ntreb dacă mut
Ți-o fi viul sau oare,
Cu junghere-mplântate
Între coastele-i strâmte,
Zace-n șanțuri, ucis...

Aud, patrie, tăcerea ta,
Din exilul în care,
Șoapta ta m-a trimis
Și mă-ntreb, neamul meu
Mai există sau oare
Pe țărâna ta sfântă
Azi își bântuie sensul
Un popor de fantome,
De lumină dezis...

One

One after the other,
The days of estrangement
Stir within me
Like a hoard of leaden brides
Who limp their prenuptial unknowns
Along the living road
Between the perspective
Of this incomplete "now"
And the almost forgotten essence
Of the original self...

Palma de Mallorca – 12th of February 2021

Any

Any silence
Of any migration
Speaks a lot louder
Than all the words
Of any home-staying,
For in the wordless self
Of the migrant existence
Lies an autobiographical uprooting,
Crucial to adapting
To the unspoken nature
Of any exile.

Palma de Mallorca – 1st of March 2021

Purposely

*"I hear, motherland your affliction and I hear the sad concert
composed by the bell and the cannon, tolling for death."*
Bernardo López García, Ode to the 2nd of May

I hear, motherland, your silence
From the distance in which
Your arm has pushed me
And I wonder if mute
Is your being or, maybe,
With slaughtered wounds
Planted between its narrow ribs
It lies slain in the ditches...

I hear, motherland, your silence,
From the exile to which
Your whisper sent me
And wonder, does my people
Still endure, or perhaps,
On your sacred ground,
A nation of ghosts
Forsaken by light
Haunts away a new meaning...



Aud, patrie, tăcerea ta,
Din surghiunul în care
M-ai gonit dinadins,
Și-mi doresc să mai fii
Și-napoi să mă chemi,
Și prin tine să uit
C-ai ales pentru mine
Un destin incomplet
De migrant și proscris.

Palma de Mallorca – 4 aprilie 2021

Oricărui

Mi-ar fi mai ușor
Să-mi scriu povestea plecării,
Dacă nu m-ar durea
Senzația de simultană aflare
Înăuntrul și-n afara oricărui cuvânt
Din limba acestui loc
Și dacă viul dezrădăcinat al exilului
Și-ar putea drena seva primelor vise
Prin sunetele oricărui alt grai
Decât cel îmbibat
În candoarea multicoloră
A dimineților copilăriei.

Palma de Mallorca – 23 septembrie 2021

Aceste

Uneori mă gândesc,
Că de n-ar fi
Aceste remușcări insalubre
Ce-mi traversează,
Una câte una,
Zilele pribegiei
Mi-ar fi mult mai ușor
Să pășesc printre filele calendarului,
Și să nu ating
Nici măcar cu vârful picioarelor
Linia întreruptă
Ce separă senzația de prezent
De subtila urzeală
A reîntoarcerii acasă.

Palma de Mallorca – 23 octombrie 2021

**Din volumul *Toamna imposibilei întoarceri*, în pregătire
la Editura Leviathan
Traducere în limba engleză de Diana Gabriela Radu**

I hear, motherland, your silence,
From the banishment in which
You cast me away,
And I yearn for you to still be
To call me back home,
So that through you I may forget
That you sealed for me
An incomplete fate
Of exile and rejection.

Palma de Mallorca – 4th of April 2021

Each and Every

It would be easier for me
To write the story of my departure,
If I wasn't so hurt
By this simultaneous state of residing
Both inside and outside each and every word
From the language of this place
And if the uprooted being of this exile
Could drain the sap of its primordial dreams
Through the sounds of any other tongue
But the one soaked
In the multicoloured candour
Of childhood's mornings.

Palma de Mallorca – 23rd of September 2021

These

Sometimes I think,
That if it weren't for
These toxic regrets
That pass,
One by one,
Through the days of my wandering,
It would be so much easier
To walk through the pages of the calendar,
And never even graze,
With the tip of my toes,
The broken line
That separates the sense of present
From the subtle impulse
Of returning home.

Palma de Mallorca – 23rd of October 2021

**From the volume *The Autumn of an Impossible Return*,
forthcoming from Leviathan Publishing House
Translated into English by Diana Gabriela Radu**



Ilustrație de Rudy Roth din volumul *Toamna imposibilei întoarceri*
Illustration by Rudy Roth from the book *The Autumn of an Impossible Return*



Alte

Alte aripi născute în furtuni monogame
Și în timp tatuate cu vagi urme de zbor
Mi-au căzut de pe umeri risipite în scame,
Când plonjând în culoare, m-am trezit incolor.

Alte mări în derivă, printre valuri proscise,
Încleștate de coapsa unui țarm ilicit
Mi-au cuprins mărginirea cu marea deschise
Și-n al sortii năvod m-au lăsat încâlcit.

Până când, într-o zi, mi-ai căzut peste umeri,
Ca o ploaie de vară despletită de vânt
Și-ntr-o soartă de lut ne-am închis împreună,
Tu femeie de lacrimi, eu bărbat de pământ.

Timișoara, România – 1 februarie 2012

Câteodată

Câteodată respir fiindcă tu mă respiri,
Iar departele tău ți-l cuprind în detaliu,
Și te caut de cioburi și încerc potriviri,
Să mă-nvălui de tine, în al sortii vitraliu.

Câteodată vin însă, mirosind a departe,
A migdali desfrunziți și a doruri străine
Și atunci lumea toată iar în cioburi se-mparte,
A mea-n cioburi de lacrimi,
A ta-n cioburi din mine.

București, România – 8 decembrie 2008

Fără

Fără să știu nici de ce și nici cum,
Într-o zi m-am deschis doar în tonuri de gri,
M-am cernut din culori peste-o lume de scrum,
Așteptând să mă-nchid și visând că îmi vii.

Fără sens, de atunci, tot visez și aștept
Și prin sita uitării deznădejdea-mi strecur,
Te-aș urî, de-ai veni, dar nu vii și te iert
Te-aș iubi, dac-aș ști cum să fiu iubitor.

București, România – 7 mai 2007

Altcuiva

Altcuiva i-a fost scris
Să-mi țină destinul în podul palmei
Și să mângâie cu vârful degetelor
Conturul translucid
Al neliniștilor mele.

Altcuiva i-a fost dat
Să-mi ia urma tăcerilor,
Prin labirintul nedeslușit
Al capriciilor timpului
Și să-mi curețe tălpile
De așchiile trecutului.

Bașka

Tek eşli fırtınalarda doğan diğer kanatlar
Ve zamanla uçuşun belirsiz izleriyle dövme olundu
Omuzlarımdan tüy içinde döküldü,
Renklere daldığımda kendimi renksiz buldum.

Başka türeli denizler yasaklı dalgalar arasında,
Yasak bir kıyının buduna sıkışarak,
Açık gelgitlerle çevreledi sınırlarımı
Ve beni kaderin ağına dolanmış halde bıraktı.

Ta ki bir gün omuzlarıma düşene kadar,
Rüzgarla çözülen yaz yağmuru gibi
Ve kil bir kadere birlikte kapandık,
Sen, gözyaşlarından bir kadın; ben, topraktan bir adam.

Temeşvar, Romanya – 1 Şubat 2012

Bazen

Bazen nefes alıyorum, çünkü sen beni soluyorsun,
Her detaylarıyla sana ait olan o mesafeyi kucaklıyorum
Ve sende kırık parçalar arıyorum ve uydurmaya çalışıyorum,
Kaderin o vitray penceresi içinde, kendimi sana sarıyorum.

Bazen ise gelirler, ama uzak diyarların ve
Yapraksız badem ağaçları ile o yabancı özlemlerin kokusuyla
Ve o zaman bütün dünya yeniden parçalara ayrılır,
Benimki, gözyaşı parçaları halinde,
Seninki, benden parçalar halinde.

Bükreş, Romanya – 8 Aralık 2008

Olmadan

Nedenini ya da nasıldığını bilmeden,
Bir gün gri tonlarında açıldım;
Kül bir dünyanın üzerine kendimi renklerden eledim,
İçime kapanmayı beklerken ve bana geleceğini hayal kurarken.

O zamandan beri, anlamsızca hayal kurup bekliyorum,
Ve umutsuzluğumu unutkanlığın eleğinden geçiriyorum,
Gelsen senden nefret ederdim, ama gelmiyorsun ve affediyorum.
Sevgi dolu olmayı bilseydim seni severdim.

Bükreş, Romanya – 7 Mayıs 2007

Başka birine

Başka birine yazılmıştı;
Kaderimi avucunun içinde tutması
Ve parmak uçlarıyla okşaması için
Kaygılarımın o saydam hatlarını.

Başka birine verilmişti;
Zamanın kaprislerinden örülü
O anlaşılmasız labirentin içinde
Sessizliklerimin izini sürmek
Ve geçmişin kıymıklarından
Ayak tabanlarımı arındırmak.



Altcuiva i-a fost dat
Să reabiliteze stirpea femeiască
Printre coastele mele
Și să se desăvârșească Evă
În seva roditoare a unei iubiri
Desprinse parcă din textura infinitului.

Palma de Mallorca, Spania – 1 iulie 2013

Tuturor

E târziu, iubito, iar eul meu, vlăguit...
De osteneala tuturor nopților
Zămislite din noi
Și-ncarnate într-o singură șoaptă.

E târziu, iubito, iar eul meu, obosit...
De povara tuturor rășăriturilor
Născute din agonia dorinței
Și strivite-n culorile lumii.

E târziu, iubito, iar eul meu, istovit...
De urletul tuturor femeilor de nisip,
În care ți-am căutat nestatornicia,
De fiecare dată când șerpii obișnuinței
Mi s-au încolăcit de suflet,
Ca într-o profeție
A autoamăgirii.

Palma de Mallorca, Spania – 10 februarie 2018

**Din volumul *Geometriile contradictorii ale singurătății*,
Iași, Editura Ars Longa, 2019**



Bașca birine verildi;
Kadın soyunu onarmak için
Bizzat kaburgalarımın arasından,
Ve Havva'nın, sanki sonsuzluğun
Dokusundan süzülüp gelmiş bir aşkın
Bereketli özünde mükemmelleşmesi için.

Palma de Mallorca, İspanya – 1 Temmuz 2013

Herkese

Geç oldu, sevgilim; benliğim tükenmiş...
Tüm o gecelerin emeğinden,
İçimizde tasarlanmış
Ve tek bir fısıltıda vücutlanmış.

Geç oldu, sevgilim; benliğim yorgun...
Arzunun sancısından doğan
Ve dünyanın renkleri arasında ezilen
O gün doğumlarının yüküyle.

Geç oldu, sevgilim; ben ise bitkinim...
Tüm o kum kadınlarının o feryadına.
Hani, o kadınlarda senin vefasızlığını aradığım,
Alışkanlık yılanlarının her defasında
Ruhuma dolandığı o anlarda,
Tıpkı bir kehanet gibi
Kendini kandırmanın.

Palma de Mallorca, İspanya – 10 Şubat 2018

***Yalnızlığın Çelişkili Geometrileri* adlı eserden,
Yaşı, Ars Longa Yayınevi, 2019
Traducere în limba turcă de Urfet Şachir**



Rudy Roth, *Hazel* (stânga), *Pierdută printre cuvinte*, desene din din volumul *Geometriile contradictorii ale singurătății*



Echo

GÂNDURI DE TRADUCĂTOR

Pentru o poezie a formei pure și a sufletului neîmblânzit

Urfet Șachir

Atunci când mintea curioasă a unui traducător își întâlnește muza în poemul autorului ales în mod special, conversația autor – traducător devine un teritoriu liber, o geometrie spirituală în care ideile nu se lovesc, ci se împletesc ca versurile unui poem bun.

Pentru mine a fost o reală plăcere și onoare să pătrund esența un nou stil liric, să descopăr încotro merge poezia actuală, ce tendințe preferă tinerii noștri. A fost o „conversație” între autor și traducător plină de profunzime și savoare meleniană, atemporală. Este uimitor cum un poet european poate aborda concepțe umane și metafizice într-o reunire de idei orientale într-o creație de factură occidentală. Această trimitere la spiritul lui Rumi – bazat pe ascultare profundă, comuniune, dizolvarea ego-ului și căutarea esenței dincolo de formă – descrie în mod miraculos atmosfera în care s-au așezat gândurile poetului.

Poezia lui **Rudy Roth** refuză să fie doar un alt mesaj, ci își propune o comunicare pe unde metafizice, o împărtășire spirituală. Textul nu îți transmite o știre sau o opinie, ci îți modifică starea interioară. Nu poți citi o astfel de poezie pe fugă, în metrou, printre notificări; ea te obligă să te oprești, izolându-te pentru câteva minute de asaltul tehnologic.

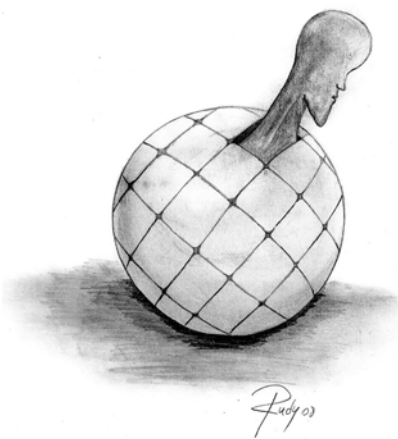


Într-o lume artificială, poetul acestui nou val liric își caută salvarea în elementele de bază ale Genezei: lutul, ploaia, zborul, marea, lacrima etc. Relația umană se reconstruiește prin fuziunea elementară a sufletelor („femeie de lacrimi, bărbat de pământ”; „Altcuiva i-a fost dat/ Să reabiliteze stirpea femeiască/ Printre coastele mele/ Și să se desăvârșească Evă; „Și te caut de cioburi și încerc potriviri,/ Să mă-nvăluie de tine, în al sortii vitraliu.”; „Și atunci lumea toată iar în cioburi se-mparte,/ A mea-n cioburi de lacrimi,/ A ta-n cioburi din mine.”). Poezia acestui autor avangardist devine un act de supraviețuire spirituală. Muzicalitatea fluidă, ritmul iambic sau trohaic și rima cizelată sunt amprenta muncii sale artisanale. Poezia lui Rudy Roth se simte la citire ca o briză

de mare: naturală, dar guvernată de legi cosmice precise. Scopul acestei poezii nu este doar să comunice o informație sau să șocheze gratuit. Scopul ei este să mute receptorul de pe undele zgomotoase ale cotidianului pe undele lungi, profunde și tăcute ale metafizicii. Ea vindecă alienarea modernă prin frumusețe pură.

Da, poezia sa încununează superb aura spre mistic a poetului! Rudy Roth folosește elemente naturale pentru exprimarea stărilor profunde ale sufletului, întru hrana spiritului pe frecvențele metafizicii într-o geometrie ce se vrea pură spiritual. Surprinde acel punct de echilibru pe care marii poeți îl caută o viață întreagă: modul în care geometria (forma precisă, cristalul, rigoarea) devine vasul sacru care îi protejează puritatea spirituală. Într-o lume suprasaturată de zgomot digital, o astfel de poezie nu mai este doar lectură, ci devine o formă de hrană a spiritului.

Mangalia, 29 iulie 2026



Rudy Roth, *Profetul*, 2008



Istorie și sacralitate

SIMBOLISMUL LAPTELUI ȘI AL VINULUI ÎN MARILE RELIGII



Cristi Rusin

Istoric, doctorand al Facultății de Istorie din București

Între episoadele cele mai sugestive pe care tradiția islamică le păstrează despre miraculoasa Călătorie nocturnă și Înălțare la ceruri a Profetului Muhammad (*al-Isrā' wa-l-Mi'rāj*) se numără și acela al alegerii dintre două vase, unul cu lapte și celălalt cu vin. Relatarea spune că, în clipa în care Profetului i-au fost oferite cele două băuturi, el a ales laptele. Atunci Arhanghelul Gavriil (Sayyidina Jibrīl) i-a spus: „Ai ales *fītrah* [fîrea originară]. Dacă ai fi ales vinul, comunitatea ta s-ar fi răătăcit.”¹ La prima vedere, epi-

sodul pare să ilustreze doar preferința pentru o băutură în detrimentul alteia. În realitate, el deschide una dintre cele mai fertile direcții de reflecție asupra simbolismului religios. Laptele și vinul nu sunt simple băuturi sau lichide, ci imagini fundamentale ale imaginarului spiritual, purtătoare ale unor semnificații care depășesc cu mult sfera alimentației sau a practicii rituale. Alegerea dintre ele nu exprimă o opțiune „de gust”, ci una simbolică. Pornind de la acest fapt, studiul de față își propune să urmărească felul în care cele două simboluri au fost înțelese în marile religii avraamice: iudaism, creștinism și islam. O prezentare a simbolismului în vechile culte, tradiții și mitologii (egipteană, greacă, nordică etc.) sau în cele ale Asiei de Sud și de Est (hinduism, budism etc.) ar fi mult prea extinsă. Din acest motiv ne vom rezuma doar la religiile avraamice.

În tradiția iudaică, simbolismul laptelui și al vinului se conturează încă din paginile Tanakh-ului sau Bibliei ebraice (Vechiul Testament pentru creștini). Imaginea cea mai cunoscută asociată laptelui este aceea a Țării Făgăduinței, descrisă pentru prima dată în cuvintele adresate de Dumnezeu lui Moise: „În țara unde curge miere și lapte” (Ieșirea 3:8). Formula va reveni frecvent în textele veterotestamentare, devenind una dintre cele mai puternice expresii ale binecuvântării divine și ale abundenței pe care Dumnezeu o pregătește poporului Său Israel. Laptele nu este aici doar un aliment, ci simbolul fertilității pământului, al vieții și al grijii providențiale a lui Dumnezeu.

În schimb, vinul este înconjurat de o tensiune simbolică mult mai pronunțată. Pe de o parte, el este asociat bucuriei și prosperității (Deuteronom 14:26), însă, pe de altă parte, înțelepciunea biblică avertizează în repetate rânduri asupra pericolelor sale. Unele versete îl descriu drept o sursă de amăgire și dezordine morală: „Vinul este batjocoritor, băutura amețitoare este gălăgioasă” (Pildele lui Solomon 20:1), iar un amplu pasaj îndeamnă la evitarea atracției sale înșelătoare și descrie consecințele beției (Pildele lui Solomon 23:31–35). În același registru sapiențial se înscrie și avertismentul din Cartea lui Isus Sirah 19:2, unde iubirea de vin este asociată cu pierderea înțelepciunii și a stăpânirii de sine.

Profeții condamnă la rândul lor nu vinul ca atare, ci excesele și degradarea morală pe care acesta le produce. Isaia îi mustră pe cei care își încep ziua în căutarea băuturii și își petrec timpul în desfătări fără a mai lua seama la lucrarea lui Dumnezeu (Isaia 5:11–12), precum și pe cei care își fac un motiv de laudă din capacitatea de a consuma sau a produce cantități mari de vin (Isaia 5:22). Condamnată este, așadar, nu existența vinului, ci transformarea lui într-un instrument al excesului și al uitării de Dumnezeu.

În opoziție cu această stare de neînfrânare, Tanakh-ul cunoaște și idealul abstenenței voluntare. Legea nazireatului prevedea renunțarea completă la vin și la orice produs al viței-de-vie pe durata consacrării speciale față de Dumnezeu (Numeri 6:1–3). Aceeași exigență apare și în relatarea despre nașterea lui

¹ Muhammad Al-Bukhari, *Sahih Al-Bukhari*, vol. 6, translated by Muhammad Muhsin Khan, Riyadh, Darussalam, 1997, p. 186.



Samson, a cărui mamă primește porunca de a nu consuma vin sau băuturi amețitoare, deoarece copilul urma să fie nazireu încă din pântecul mamei sale (Judecători 13:2–5). La fel, Aaron, fratele lui Moise, dar și fiii și urmașii săi inițiați în preoția israelită (leviții) nu trebuiau să consume niciodată vin (Levitic 10:8–11). Nici Ioan Botezătorul nu a consumat vin (Luca 1:15). Abstenența constituie aici semnul unei consacrări excepționale și al unei apropieri de Dumnezeu.

În câteva pasaje pe care le-am putea socoti poetice, laptele și vinul apar împreună. În binecuvântarea rostită de patriarhul Iacov asupra lui Iuda se spune că „Ochii Lui vor scânteia ca vinul și dinții Săi vor fi albi ca laptele.” (Facerea 49:12), text interpretat ulterior drept o profeție mesianică. O altă asocieră se întâlnește în Cântarea Cântărilor, unde iubirea este exprimată prin imagini ale ospățului și ale îmbătării simbolice: „miere am mâncat din faguri, vin și lapte am băut. Mâncăți și beți, prieteni, fiți beți de dragoste, iubiții mei!” (Cântarea Cântărilor 5:1).

În Noul Testament, simbolismul laptelui și al vinului capătă o altă dimensiune. Dacă moștenirea veterotestamentară este păstrată, semnificațiile celor două elemente sunt reinterpretate în lumina persoanei și lucrării lui Iisus Hristos. Vinul încetează să mai fie doar un simbol al bucuriei și al binecuvântării, devenind semnul sacramental al noului legământ dintre Dumnezeu și omenire, în timp ce laptele dobândește un sens predominant „pedagogic”, desemnând începutul vieții spirituale și treptele incipiente ale cunoașterii credinței.

Prima manifestare publică a lui Iisus, potrivit Evangheliei după Ioan, are loc la nunta din Cana Galileii, unde transformă apa în vin (Ioan 2:1–11). Minunea depășește cu mult dimensiunea unei simple demonstrații de putere, fiind interpretată de tradiția creștină drept semnul unei creații reînnoite și al belșugului adus de Împărăția lui Dumnezeu. Vinul devine astfel expresia transformării, a împlinirii și a bucuriei mesianice. Semnificația sa atinge însă punctul culminant în cadrul Cinei celei de Taină. Luând paharul, Iisus îl oferă ucenicilor, spunând: „Beți dintru acesta toți, că acesta este Sângele Meu, al Legii celei Noi, care pentru mulți se varsă spre iertarea păcatelor.” (Matei 26:27–28). În acest context, vinul este integrat în instituirea Euharistiei și devine simbolul jertfei lui Hristos și al comuniunii dintre Dumnezeu și oameni. Dacă în tradiția iudaică vinul consacra anumite motive de bucurie (Deuteronom 14:26), în creștinism el dobândește o semnificație soteriologică, fiind asociat cu jertfa răscumpărătoare și cu participarea credincioșilor la viața lui Hristos.

Această înălțare simbolică, sacramentală, a vinului nu anulează însă avertismentele privitoare la folosirea lui fără măsură. Apostolul Pavel îndeamnă: „Și nu vă îmbățați de vin, în care este pierzare, ci vă umpleți de Duhul.” (Efeseni 5:18). În același spirit, comunitățile creștine sunt avertizate să se delimiteze de cei care persistă în patima beției (1 Corinteni



Gustave Moreau (1826–1898), pictor francez, *Cântarea cântărilor*, 1853

5:11), iar alcoolicii sunt enumerați printre cei care „nu vor moșteni Împărăția lui Dumnezeu” (1 Corinteni 6:9–10). Ca și în tradiția iudaică, condamnarea nu privește vinul în sine, ci pierderea cumpătării și degradarea morală pe care o provoacă excesul.

Spre deosebire de vin, laptele apare relativ rar în Noul Testament și este utilizat aproape exclusiv ca simbol al cunoașterii și al formării spirituale. Apostolul Petru îi îndeamnă pe cei nou botezați să dorească „laptele cel duhovnicesc și neprefăcut”, pentru ca prin el să crească spre mântuire (1 Petru 2:2). În aceeași ordine de idei, Sfântul Pavel le reproșează creștinilor din Corint că nu sunt încă pregătiți pentru o învățătură mai profundă: „Cu lapte v-am hrănit, nu cu bucate, căci încă nu puteați.” (1 Corinteni 3:1–2). Autorul Epistolei către Evrei dezvoltă aceeași imagine, distingând între „laptele” destinat celor încă neîntăriți în credință și „hrana tare”, rezervată celor ajunși la maturitate duhovnicească (Evrei 5:12–14). Laptele devine astfel simbolul cunoașterii elementare a credinței și al începutului itinerarului spiritual, în timp ce maturizarea presupune asimilarea unei învățături mai profunde.

În islam, simbolismul laptelui și al vinului se dezvoltă pornind de la o distincție fundamentală între existența pământească și realitatea eshatologică. Interdicția consumului de vin reprezintă una dintre normele alimentare cele mai cunoscute ale dreptului islamic și se înscrie în idealul cumpătării și al disciplinei spirituale, cu accente ascetice, care caracterizează viața religioasă musulmană.² Coranul condamnă mai întâi

² Interdicția totală a consumului de alcool, îndeplinirea celor cinci rugăciuni zilnice și postul din luna Ramadan oferă o dimensiune ascetică vieții tuturor musulmanilor practicanți.



consumul vinului în contextul adorării lui Dumnezeu, cerând credincioșilor să nu se apropie de rugăciune în stare de ebrietate (Sura 4:43). Ulterior, interdicția este formulată în termeni categorici, vinul și jocurile de noroc fiind descrise drept „urâciuni dintre faptele lui Satan”, prin care acesta caută să seme-ne vrabă și ură între oameni și să-i îndepărteze de pomenirea lui Dumnezeu și de rugăciune (Sura 5:90–91). Condamnarea nu vizează doar efectele fiziologice ale alcoolului, ci mai ales consecințele sale spirituale și sociale: alterarea discernământului, destrămarea relațiilor dintre oameni și slăbirea conștiinței religioase.³

Cu toate acestea, vinul nu dispare din imaginarul islamic. Dimpotrivă, Coranul îl reintroduce într-un registru eshatologic, descriind Paradisul ca locul în care curg râuri de apă, de lapte, de vin și de miere (Sura 47:15). Despre vinul paradisiac se precizează însă că este lipsit de efectele sale nocive din lumea aceasta: el nu provoacă amețeală și nu întunecă mintea (Sura 37:45–47). În acest fel, opoziția nu este între „vin și bine”, ci între vinul lumii, care poate conduce la rătăcire, și vinul Paradisului, purificat de orice consecință negativă și devenit expresie a răsplătirii divine.

Această reinterpretare simbolică explică și prezența vinului în literatura sufită, unde el încetează să mai desemneze băutura propriu-zisă și devine simbolul iubirii divine, al extazului spiritual și al experienței unirii cu Dumnezeu. Mari poeți precum Omar Khayyam (1048–1131) sau Ibn al-Farid (1181–1235) au făcut din vin unul dintre simbolurile centrale ale poeziei lor. În acest context, „beția” nu mai desemnează pierderea controlului provocată de alcool, ci ieșirea din limitele eului și copleșirea sufletului de iubirea lui Dumnezeu, într-un limbaj simbolic specific „misticilor” sufite.

În opoziție cu această ambivalență a vinului, laptele beneficiază de un simbolism constant pozitiv. Coranul îl prezintă ca pe o băutură pură, izvorâtă în chip minunat din creația lui Dumnezeu: „un lapte curat și plăcut celor care îl beau.” (Sura 16:66). Puritatea lui naturală îl transformă într-un simbol privilegiat al *fitrah*, al stării naturale și originare a ființei umane.⁴ Nu întâmplător, așa cum am precizat, printre răsplățile promise celor drepi se numără și râurile de lapte ale Paradisului, alături de râurile de vin, de apă și de miere.

În tradiția profetică, există un hadith prin care se relatează că Profetul Muhammad a visat că i s-a oferit un vas cu lapte din care a băut până când prospețimea lui i s-a răspândit în întregul trup, după care i-a dat ceea ce rămăsese companio-

nului său ‘Umar ibn al-Khattab. Întrebat asupra semnificației visului, Profetul a răspuns că laptele reprezintă cunoașterea (‘ilm), simbolism oarecum similar cu cel neotestamentar.⁵

Analiza comparativă a simbolismului laptelui și al vinului în cele trei religii avraamice evidențiază existența unui fond simbolic comun, dar și modul distinct în care fiecare tradiție l-a dezvoltat și reinterpretat. În iudaism, laptele și vinul sunt, înainte de toate, expresii ale binecuvântării divine și ale belșugului, deși vinul este însoțit constant de avertismente împotriva excesului. Creștinismul preia această moștenire și o transfigurează hristologic: vinul devine simbolul central al Euharistiei și al noului legământ, iar laptele desemnează începutul vieții spirituale și al cunoașterii credinței. În islam, opoziția dintre cele două simboluri se accentuează⁶: laptele este asociat cu *fitrah*, puritatea originară, binecuvântarea și cunoașterea revelată, în timp ce vinul este interzis în viața pământească din cauza efectelor sale asupra conștiinței și a ordinii sociale, fără a-și pierde însă valoarea simbolică în descrierile Paradisului coranic și în limbajul „mistic” al sufismului.

⁵ Muhammad Al-Bukhari, *op. cit.*, pp. 104–105.

⁶ Vom cita în final explicația lui Hazrat Inayat Khan (1882–1927) pornind de la episodul la care ne-am raportat când am început acest studiu: „Apoi băuturile alcoolice au fost declarate *haram* (interzise), în timpul Profetului, despre care se relatează că a acceptat lapte de la un înger care îi adusese două vase: unul cu vin și celălalt cu lapte. Laptele era considerat, la fel cum era și de către adepții *Vedanta*, un aliment de tip *Sattva* („luminos”), un aliment care aduce odihnă, confort și înțelepciune, în timp ce vinul era considerat un aliment de tip *Tamas* („tenebros”), care oferă o bucurie, plăcere, confuzie, exaltare și fericire de moment. A devenit limpede pentru oamenii din toate epocile că consumul de vin putea avea consecințe foarte rele, ceea ce explică de ce a fost interzis.” (Hazrat Inayat Khan, *The Unity of Religious Ideals*, New Delhi, Motilal Banarsidas Publishers, 2018, p. 201).

”Laptele și vinul nu sunt simple băuturi sau lichide, ci imagini fundamentale ale imaginarului spiritual, purtătoare ale unor semnificații care depășesc cu mult sfera alimentației sau a practicii rituale. Alegerea dintre ele nu exprimă o opțiune «de gust», ci una simbolică.”

³ Vinul este considerat în tratatele de drept religios islamic și substanța najis sau impură, asemenea urinei.

⁴ Să nu uităm că laptele matern, spre deosebire de vin, este primul aliment al omului și al tuturor mamiferelor.



Masteratul pentru Traducerea Textului Literar Contemporan – Engleză



Asociația Culturală Leviathan, editor al site-ului **leviathan.ro** și al revistei culturale trimestriale „**Leviathan**”, a încheiat un Acord de parteneriat media cu **Masteratul pentru Traducerea Textului Literar Contemporan – Engleză (MTTLC)**, din cadrul **Universității București, Facultatea de Limbi și Literaturi Străine**. MTTLC a fost fondat și este condus de **prof. emerit dr. Lidia Vianu**. În cadrul acestui acord încheiat pe timp nelimitat, MTTLC și Leviathan colaborează în vederea promovării reciproce a părților pentru activitatea de traducere a textului literar din cadrul MTTLC, care furnizează informații despre activitatea sa, despre revista **Translation Café** și **Editura Contemporary Literature Press**. Leviathan oferă MTTLC materiale literare și culturale pen-

tru traducere în limba engleză și publică traduceri ale masteranzilor, revizuite de prof. dr. Lidia Vianu și echipa de profesori MTTLC, pe site-ul **leviathan.ro** și în revista culturală „**Leviathan**”. Pe site-ul **leviathan.ro** am anunțat în 3 ianuarie 2025 primele traduceri, aparținând **Dianeî Gabriela Radu**, din care am publicat câteva fragmente. Apoi, pe același site, în 29 ianuarie 2025 au apărut fragmente din traduceri **Brianei Guriță**, pe 15 și 27 decembrie 2025, fragmente din traduceri de **Diana Gabriela Radu** iar pe 24 ianuarie 2026, proză de Rudy Roth în versiuni semnate de **Ana-Maria Duță** și **Sorina Lincă**. Pe 25, 28 aprilie, 4, 6 și 20, 23, 24, mai, 1, 2, 6, 7, 13, 23, 28 iunie, 14 iulie 2026, 13 august 2026, traduceri de **Costina Spînu, Ana-Maria Duță, Ana Cărăguî, Ruxandra Bujor, Elena Moise-Puțanu, Elena-Andreea Udrea, Alexandra Sandu, Diana Anton, Diana Gabriela Radu, Andreea Pintilie**. În numerele 1, 2, 3 4/2025, 1, 2/2026, acum și în numerele viitoare ale revistei puteți citi integral textele tinerelor traducătoare, masterande MTTLC.

Poeme de Valentin Busuioc

Poems by Valentin Busuioc

Traducere de Ana-Maria Duță/Translated by Ana-Maria Duță

Preșul de la ușa poetului

încet-încet
am început să fiu cunoscut și ca poet

în timp ce duceam gunoiul
am auzit-o pe vecina de vizavi
cum îl sfătuia pe cel mic:
să înveți
mamă
matematică mai ales
dacă vrei să ajungi ca tac-tu
că uite poeții săracii
de necaz cântă și când nu sunt sărbători
și hai mai repede pe scări
că până vine liftul
o să-i ducem lu' tac-tu berea caldă
și iar o să dormim pe preșul de la ușa

la care ăla micu':
mami
pot să dorm și eu pe preșul domnului poet

da' cum să nu
pui' mami
numai dacă mai apuci
că ăla-i locul unde trag bețivii noaptea târziu
visează și râd în somn până dimineața

The poet's doormat

slowly but surely
I had started to be known as a poet too

while taking the trash out
I heard my neighbor across the hall
advising her little one:
you should study
baby

especially math
if you want to end up like your pops
'cuz look at the poor poets
they struggle so they sing even when the
holidays are over
and let's hurry up and use the stairs
'cuz by the time the elevator arrives
we'll bring those beers to your pops all
warmed up
and we'll sleep on the doormat again

to which the little one said:
mommy
can I sleep on mister poet's doormat

of course ya' can
my darlin'
but only if you still get the chance



Ana-Maria Duță



când pășim peste ei cu sfială
să nu-i trezim și să-i aducem iarăși
în lumea asta
a noastră

Fără cuvinte

azi m-am trezit devreme

toată noaptea am visat că le recitam poezii serafimilor
și trebuia să utilizez cât mai multe cuvinte
niciodată pe-același sau unul asemănător
deoarece la fiecare greșeală lor le cădea câte-o pană
iar în lume se mai stingea câte-un poet

și fiindcă la noapte aș putea avea același vis
m-am gândit să mai elimin din ele

am luat dicționarul
am citit pagină cu pagină
cuvânt cu cuvânt
apoi am început să le tai cu o linie neagră
suficient de groasă cât să cuprindă literele cu coadă
dar și pe cele moțate

cum vedeam unul care avea sinonime
cum îl tăiam
ori pe altul
pe care nu-l știam
la fel făceam

cum vedeam un termen de care nu mai auzisem de mult
hârști cu carioca pe el
de i se făcea frig odată ce era întuneric în lumea lui
și devenea tot mai mititel
că nici să se pipăie nu mai putea
apoi dispărea și locul său imaculat se făcea

și cu mare grabă îndată am ajuns la litera *m*
chiar la cuvântul moarte m-am oprit

din negru cum era
cum i-am dat cu carioca peste frunte
cum a strălucit

mai că nu-mi venea să cred
așa că din nou i-am dat
iar și iar
până când s-a consumat toată

văzând că nu mai pot avansa către alte cuvinte
mi-am luat lexicul și-am plecat spre librărie
să-mi cumpăr altă cariocă
însă în autobuz m-am întâlnit cu unii
le-am povestit totul
iar ei s-au luminat la față de o așa mare descoperire

mi-au luat dicționarul din mâini
au găsit cu totul alte cuvinte
și-au început să le taie cu ce se nimerea

'cuz that's the place the drunkards are drawn to late at night
they dream and laugh in their sleep 'till morning
when we step over them mously
to not wake them up and bring them back
to this world
of ours

Wordless

today I woke up early

all night I dreamt I was reciting poems to the seraphim
and I had to use as many words as possible
never the same or similar ones
because for every mistake
they would lose a feather
and a poet would perish on earth

and because I might have the same dream tonight
I thought I should eliminate some of them

I picked up the dictionary
I read it page by page
word by word
then I started crossing them out with a black line
thick enough to cover the tailed letters
and the crested ones ¹ too

whenever I saw one that had synonyms
I would cross it out
and with the ones
I couldn't figure out
I would do the same

whenever I saw a term
I hadn't heard of in a while
slash! on it with the marker
and it would freeze as its world darkened
and it would get so small
that it could no longer feel itself
then it would vanish and its spot would be pristine once more

and as I hastily reached the letter *d*
I stopped right at the word death

as black as it had been
once I smeared its forehead with the marker
it began shining

I could barely believe it
so I marked it again
and again and again
until I used it all up

seeing that I couldn't move on to other words
I took my lexicon and went to the bookshop
to buy another marker
but I met some lads in the bus

¹ The two lines refer to the five additional letters in the Romanian alphabet that have diacritical marks (ă, â, î, ș, ț).



ba chiar un bătrân și-a înțepat degetul
și cu sângele lui le ștergea
așa că atunci când am coborât în stație
tăiasem deja jumătate
și dicționarul era cu mult mai ușor

dar fiindcă era prea devreme
librăria avea lacățul pus
e închis
se deschide abia la zece fix
a zis cineva citind pe ușă

așa că am luat dicționarul
am șters
lacăt închis zece și fix
și imediat s-au deschis ușile
și ne-a poftit înăuntru librarul
care apăruse acolo ca printr-o minune

unii nerăbdători
l-au întrebat dacă nu cumva are carioci

da
din alea negre
a răspuns
și ni le-a dat cu mare-ncântare
deoarece le avea crescute în degete
și tocmai ce-l dureau foarte tare

după aceea ne-am pus pe treabă
a început să ne fie bine
zâmbeam
iar fiindcă timpul trecea mult mai repede
pe dată s-a înserat
și mai erau atât de puține cuvinte pe lume
încât abia de ne mai vorbeam

era de ajuns să dăm din mâini și ne înțelegeam

apoi nu am mai dat nici din mâini
unul le tăiașe din greșeală

asta am priceput când a clipit și i-a curs o lacrimă
una singură
fiindcă un altul le-a șters cu gândul pe următoarele

iar într-un târziu am văzut cu uimire
cum dispăreau de lângă noi
scaunele mesele cărțile pereții acoperișul librăriei
străzile și întregul oraș
chiar cerul a dispărut cu tot cu păsări
și câte stele am putut vedea atunci cu ochiul liber
însă cuvântul moarte tot mai era la locul lui
și tremura din toate literele singur pe pagină
iar nouă ni s-a făcut milă și i-am spus:

nu-ți fie teamă
te iubim

atunci s-a ridicat timid în genunchi
apoi în picioare
ca o armonică s-a desfăcut

I told them everything
and their faces lit up from such a big discovery

they snatched the dictionary out of my hands
came upon entirely different words
and began crossing them out with whatever they could find
an old man even pricked his finger
erasing them with his blood
so when I got off at the bus stop
we had already crossed out half of them
and the dictionary was much lighter

but because it was too early
the bookshop's door was locked

it's closed
it doesn't open until ten o'clock sharp
somebody read off of it

so I grabbed the dictionary and I erased
lock closed ten and sharp
and the doors opened immediately
and we were welcomed in by the bookseller
who had appeared there out of thin air

some asked him impatiently
if he perhaps had some markers

yes
the black kind
he replied
and gave them to us joyfully
for he had them growing out of his fingers
and they were starting to hurt very badly

after that we got to work
we started to feel good
we were smiling
and because time was passing so much faster
it suddenly got dark
and there were so few words left in the world
that we could barely speak to one other

it was enough to wave our hands around
to understand each other

then we stopped waving our hands as well
someone had crossed them out by mistake

that was what I realized when he blinked and a tear fell down
his face

a single one
for someone else erased the following ones with his mind

and eventually we gaped at how
the bookshop's chairs tables books walls roof
the streets and the entire city
were disappearing right before our eyes
even the sky with all its birds had disappeared
and how many stars we could see then with the naked eye
yet the word death was still in its place
and all its letters trembled



și după ce i-au dat aripi
cu mare bucurie s-a înălțat

ne făcea semne să-l urmăim
și-abia atunci pieșița vieții s-a dat la o parte

am închis ochii
am văzut raiul ca și cum am fi sub pământ

am zărit râmele
și am plâns fără lacrimi de ne tremurau cămășile
fiindcă ne bucuram că și râmele ajung în rai

pe urmă am rămas fără încălțăminte
fără haine
chiar fără unghii și păr

am rămas goi
doar cu carnea noastră curată
însă nu ne-a fost frig
nici nu ne-am rușinat

eram cu toții tineri
fericiți ca la facerea lumii
întrucât dicționarul era și el gol
și lumina universul întreg
având corola din pagini albe
iar pe noi
drept semne de carte

as it found itself alone on the page
and feeling sorry for it we said:

don't be afraid
we love you

it was then that
it timidly rose to its knees
then to its feet
unfolding itself like a concertina

and after growing wings
it soared gleefully

it beckoned to us to follow
and it was only then that the skin of life peeled off

we shut our eyes
we saw heaven as if we were underground

we spotted worms
and tearlessly cried our eyes out
for we were happy that even worms go to heaven

then we were left without our shoes
without clothes
even without our nails and hair

we were left bare
with only our pure flesh
yet we weren't cold
nor were we ashamed

all of us were young
happy as if witnessing the creation of the world
for the dictionary was bare too
and it was illuminating the entire universe
with its crown made of white paper
and with us
as its bookmarks

*Leviathan, Anul VII, Nr. 4 (25),
octombrie–decembrie 2024, pp. 38–39*

*Leviathan, Year VII, No. 4 (25), October–December 2024,
pg. 38–39*



Alfred Prunaire, Ilustrația literelor I și J/ Illustration of the letters I and J, 1880



Costin Tuchilă
O aventură sinistră

Costin Tuchilă
A Sinister Adventure

Traducere de Diana Gabriela Radu/Translated by Diana Gabriela Radu

Peste o jumătate de veac a durat sinistra aventură a sicriului cu rămășițele pământești ale lui Niccolò Paganini. Această istorie neagră, încă suficient de misterioasă, este de-a dreptul incredibilă pentru o minte cât de cât sănătoasă. Să recapitulăm.

În după-amiaza zilei de joi 27 mai 1840, la ora 5.00, Paganini moare în casa Contelui de Cessole din Nisa, în urma unui violent atac de tuse, urmat de hemoptizie. După exact cinci luni urma să împlinească 58 de ani.

Starea din ziua respectivă nu prevestise sfârșitul. La ora prânzului, bolnavul se așezase la masă. E adevărat că de zece zile nu mai scrisese un rând și vorbea în șoaptă. Preotul Caffarelli, în a cărei parohie se afla casa contelui, nu-l putuse spovedi cu câteva zile înainte din cauza acceselor de tuse și a vărsăturilor. Bolnavul îi promisese că-și va scrie spovedania pe o tăbliță de ardezie. Reputația neagră, conform căreia marele violonist și-ar fi vândut sufletul Satanei, ajunsese și la înaltele fețe bisericești, sau la ele în primul rând. Preotul povesti episcopului de Nisa, Galvano Domenico, cum că pe pereții camerei în care stătea Paganini s-ar fi aflat patru tablouri indecente și că bolnavul nu dădea niciun semn de pocăință. Tablourile nu erau altceva decât copii ale unor picturi celebre de la Vatican și Galeria Farnese.

Prin testament, artistul ceruse să fie înmormântat fără pompă și mai ales fără să i se cânte un recviem. Dorea doar o sută de misse celebrate de călugării capucini. Totul părea a decurge normal, în ciuda cortegiului de zvoniți. Mulțimea se îngrămădea la catafalcul din casa contelui, să vadă chipul ușor diabolic, cu nas acvilin și mâinile cu degete lungi, parcă supranaturale, care revoluționaseră tehnica violonistică. Verdictul vine însă rapid: episcopul Galvano refuză să elibereze autorizația de înmormântare, considerând că un eretic ca Paganini nu poate fi înhumat în cimitir.

Recursul la verdictul de erezie, făcut de prietenii muzicianului, este respins, mărturia preotului Caffarelli fiind considerată o dovadă de neclintit. Sicriul este dus în taină în pivnița casei.

Încercarea de a obține autorizația de înmormântare în cimitirul din Genova, orașul natal al lui Paganini, eșuează, în ciuda intenției regelui Carol Albert de a o aproba. Guvernatorul Genovei, Filippo Paolucci, interzice aducerea sicriului la Genova, iar cardinalul Tardini recomandă

The sinister adventure surrounding the coffin containing the earthly remains of Niccolò Paganini lasted for over half a century. This dark and still sufficiently mysterious history is downright unbelievable to any reasonably sane mind. Let us review the events.

On the afternoon of Thursday, May 27, 1840, at 5:00 p.m., Paganini passes away at the home of Count de Cessole in Nice, following a violent coughing fit succeeded by hemoptysis. He would have turned 58 exactly five months later.

His condition earlier that day gave no sign of the end. At lunchtime, the sickly musician had sat down for his meal. It was true, however, that he had not written a single line for ten days and spoke only in whispers. Father Caffarelli, in whose parish the Count's house was located, had been unable to hear his confession a few days prior due to his severe coughing and vomiting fits. The sick man had promised to write his confession on a slate tablet. The dark reputation that the great violinist had sold his soul to Satan had also reached the high-ranking clergy, or rather, them above all. The priest told the Bishop of Nice, Galvano Domenico, that four indecent paintings hung on the walls of the room where Paganini stayed, and that the patient showed no signs of repentance. The paintings, in fact, were merely copies of famous masterpieces from the Vatican and the Farnese Gallery.

In his will, the artist had requested to be buried without pomp, and especially without a requiem mass. He desired only one hundred masses to be celebrated by Capuchin monks. Everything seemed to be proceeding normally, despite the

train of rumors. Crowds gathered at the catafalque in the Count's house to gaze upon the faintly diabolical face, with its aquiline nose and hands with long, seemingly supernatural fingers that had revolutionized violin technique. However, the verdict came swiftly: Bishop Galvano refused to issue the burial permit, deeming that a heretic like Paganini could not be interred in a consecrated cemetery.

The appeal against the heresy verdict, filed by the musician's friends, was rejected, as Father Caffarelli's testimony was considered unshakeable proof. The coffin was secretly moved to the cellar of the house.



Diana Gabriela Radu



înmormântarea ereticului în cimitirul protestanților sau în oricare alt cimitir necatolic, în secret.

Este interzisă publicarea în ziarele din Genova a vreunui articol despre Paganini.

După un an și jumătate, fiul muzicianului, Achille, obține o audiență la papa Grigorie al XVI-lea, în urma căreia se hotărăște o nouă anchetă. Între timp sicriul este mutat din pivnița casei la Spitalul din Nisa, apoi la Lazaretul din Villafranca. Nu poate rămâne nici aici: în șuieratul vântului unii spun că aud strigăte de strigoi. Suficient pentru suspiciunea că, odată descoperit, sicriul cu trupul „ereticului” ar fi considerat cauza tuturor nenorocirilor. Așa că este îngropat noaptea lângă zidul unei fabrici de ulei, dar locul se dovedește precar, pământul fiind îmbibat cu reziduuri de la presele de ulei.

De aici încolo detaliile sunt neclare, transformând cumplitul episod în legendă. Posibil ca sicriul să fi fost dus de Conte de Cessole pe insula Saint-Ferréol, lângă Coasta de Azur. Se știe cu exactitate, din certificatul de transport, că în 22 aprilie 1844, barca „Maria Magdalena” îl aduce în portul Genova. Din certificatul respectiv aflăm că defunctul baron Paganini „a fost îmbălsămat după toate regulile artei”, așezat într-o cutie de zinc închisă ermetic și pusă într-un coșciug de lemn de nuc, la rândul lui pus într-un paralelipiped de lemn alb. Poliția genoveză aprobă transportul sicriului la vila lui Paganini și înmormântarea într-un loc profan.

Cu greu, Achille obține în 1845 aprobarea unei slujbe religioase în Biserica Steccata a Ordinului Cavalerilor Sf. Gheorghe din Parma și apoi reînhumarea în grădina Vilei Gajona. În vila de la Parma, rămășițele pământești ale muzicianului de geniu rămân 20 de ani, până în 1876, când nepotul său, Attila Paganini, fiul lui Achille, obține de la Vatican anularea hotărârii de erezie.

Niccolò Paganini poate fi în sfârșit înmormântat într-un cimitir catolic, la Parma. Aventura neagră pare a se fi încheiat.

În 1893, la insistența violonistului ceh František Ondříček, Achille Paganini deschide sicriul tatălui său. Chipul defunctului era conservat impecabil, dar din trup nu mai rămăsese decât scheletul...

Și pentru că nu era de ajuns, în 1896 Primăria orașului Parma hotărăște mutarea cimitirului.



Paganini pe patul de moarte, autor necunoscut
Paganini on his deathbed, artist unknown

An attempt to obtain a burial permit in the cemetery of Genoa, Paganini's birthplace, failed despite King Charles Albert's intention to approve it. The Governor of Genoa, Filippo Paolucci, prohibited bringing the coffin into the city, while Cardinal Tardini recommended that the heretic be buried secretly in a Protestant cemetery or any other non-Catholic burial ground.

Furthermore, publishing any article about Paganini in Genoa's newspapers was strictly forbidden.

A year and a half later, the musician's son, Achille, obtained an audience with Pope Gregory XVI, which resulted in a new inquiry being ordered. Meanwhile, the coffin was moved from the house's cellar to the Hospital in Nice, and later to the Lazaretto in Villafranca. It could not remain there either: some claimed to hear the shrieks of ghouls in the whistling of the wind. This was enough to spark suspicion that, if discovered, the coffin containing the heretic's body would be blamed for all local misfortunes. Thus, it was buried at night near the wall of an olive oil factory; yet the site proved precarious, as the ground was soaked with residue from the oil presses.

From this point onward, the details blur, turning the grim episode into legend. It is possible that the coffin was taken by Count de Cessole to the island of Saint-Ferréol, off the Côte d'Azur. What is known with absolute certainty, from the transit certificate, is that on April 22, 1844, the boat *Maria Magdalena* brought it into the port of Genoa. From that certificate, we learn that the deceased Baron Paganini „had been embalmed according to all the rules of the art,” placed inside a hermetically sealed zinc box, enclosed in a walnut casket, which was in turn placed inside a white wooden crate. The Genoese police approved the transport of the coffin to Paganini's villa for burial in a secular location.

With great effort, Achille secured approval in 1845 for a religious service at the Steccata Church of the Order of the Knights of St. George in Parma, followed by reinterment in the gardens of Villa Gajona. The earthly remains of the genius musician remained at the villa in Parma for twenty years, until 1876, when his grandson, Attila Paganini (Achille's son), obtained the revocation of the heresy decree from the Vatican.

Niccolò Paganini could finally be buried in a Catholic cemetery in Parma. The dark adventure seemed to have come to an end.

In 1893, at the insistence of the Czech violinist František Ondříček, Achille Paganini opened his father's coffin. The face of the deceased was impeccably preserved, but of the body, nothing remained but the skeleton...

And as if that were not enough, in 1896, the Municipality of Parma decided to relocate the cemetery.



Poeme de Ani Bradea

Poems by Ani Bradea

Traducere de Andreea Pintilie/Translated by Andreea Pintilie

Rătăcirile

IX

Din deșertul verde
tot mai sosesc caravane cu arome și mirodenii.
vicleni, neguțătorii îmi bat în poartă,
știind că nu-i pot refuza.
ziua noastră de dragoste,
noaptea care n-a mai venit,
o urmă de tandrețe scăpată de uciderea în fașă,
masca unei tristeți întinse pe chip
ca o a doua piele,
pe toate le-ai închis în sticluța de otrăvuri,
din care-mi torn câte o picătură
în cafeaua de dimineață.

Aș fi vrut să fi rămas acolo,
să nu-mi fi rupt din sufletul cald,
aburind ca o pâine proaspăt scoasă din cuptor.
aș fi vrut să chem întinericul
și să ne închidem în el,
ca în uterul primitor al unei iubiri de fecioară.
mi-aș fi săpat în piatră poveștile
și aș fi trăit-o pe ultima,
până la ziuă.
oricum n-ar mai fi fost nimic de adăugat.

Aș fi vrut să nu fi urcat în trenul acela.
de atunci el spintecă depărtarea,
păclă a unui viitor incert,
și coase în urmă aproapele,
pe viu,
în grabă,
ca pe o rană ce nu se va vindeca niciodată.

Mi-am vândut nopțile,
călăule,
cu fiecare cui bătut în carnea lor
îmi crește un eșafod în inimă.
în curând se va face,
tăios,
dimineață.

XI

Dați-mi patru pereți,
să mă închid de mine!
și un cer de tavan,
de care să-mi spânzur poveștile dezaripate.

Înfrântă.
m-am întors acasă înfrântă!
dar totul mi-e străin.
nu recunosc deșertul prispei,
nici leagănul din care m-au vândut.
pe fereastră,

Lost

IX

Caravans carrying flavours and spices keep coming
from the green desert.
cunning, the merchants knock on my door,
knowing I cannot refuse them.
our day of love,
the night that never came,
a trace of tenderness spared from being killed at its beginning,
the mask of sorrow stretched across the face
like a second layer of skin,
you sealed them all inside a vial of poison,
from which I pour a drop
into my morning coffee.

I wish I had stayed there,
to not have torn away a piece of my warm soul
steaming like a loaf freshly taken out of the oven.
I wish to have called upon the darkness
to have shut ourselves inside it,
as in the welcoming womb of a virgin's love.
I would have carved my stories into stone
and lived the last one,
until dawn.
there would have been nothing left to add anyway.

I wish I had not taken that train.
ever since, it has been cutting through the distance,
the fog of an uncertain future,
and stitching together what is left closer,
wide-awake,
in haste,
like a wound that will never heal.

I sold my nights,
hangman,
with every nail hammered into their flesh
a scaffold grows inside my heart.
soon it will be,
cruelly,
morning again.

XI

Give me four walls,
to shut myself away from myself!
and a ceiling like the sky
from which to hang my wingless stories.

Defeated.
I returned home defeated!
but everything is foreign to me.
I do not recognise the porch's desert,
nor the cradle from which they sold me.
through the window



Andreea Pintilie



cu cinci arginți,
să rupem blestemul,
mi-au zis.
cu boala mea și-au cumpărat liniștea,
și m-au pierdut.
și m-am pierdut!

Cum și pe tine te voi pierde,
chiar dacă trupul meu de femeie te-a ademenit
și zâmbetul captiv în sticlă te-a oprit.
din cuvinte ți-am țesut așternutul
și însetat ai fost,
și foamea de mine nu ți-am putut ostoi.
în inima mea ți-ai zidit cetatea
cu o singură fereastră
prin care tu mă vinzi
deja
unei alte nopți polare.

Între patru pereți de stâncă voi să mă-nchid,
călăule,
în care nici securea ta să nu poată dăltui.

Desfacerea

IV

Cu adevărat deșertăciune sunt toate...

Doar iubirea pentru tine
mă oprește să fiu o karenină,
chiar dacă port același nume cu ea.
tu nu auzi cum,
de câte ori deschid fereastra,
chemarea unui tren urcă tânguitor pe iedera roșie
până-n căldura sânului,
înjunghiat de așteptare;
nici cum din noapte se întrupează
fantasmele singurătății
și diluate se scurg în cerneluri
mirosind a femeia care scrie în aceeași poveste.

Eu nu ți-am vorbit niciodată despre teamă.
din scrisori află mereu că mi-e bine
și în fotografii nu poți vedea,
sub pielea translucidă,
harta înghețată a sângelui.

clătesc în asfințit o carte.
oricât de mult aș vrea știu
că nu ne vom închide între copertile ei.
tu vei rămâne,
mereu,
tăiat de marginea dimineții.

Mi se-ngrămădesc pietre
deasupra pleoapelor
și zorii-mi vin tot mai târziu...
dacă nu te-aș iubi...
ce simplu ar fi dacă nu te-aș iubi!

for five pieces of silver,
to break the curse,
they told me.
they exchanged my illness for their peace,
and they lost me.
and I lost myself!

Just as I will lose you too,
even though my woman's body tempted you
and the smile trapped in glass stopped you.
from words I wove your bedding
and you were thirsty,
and your hunger for me I could not satisfy.
inside my heart you built your fortress
with only one window
through which you sell me
already
to another polar night.

I want to shut myself in between four stone walls,
hangman,
where not even your axe could carve me.

Undoing

IV

Everything is truly in vain...

Only my love for you
keeps me from becoming a karenina,
even though we share the same name.
you do not hear how,
every time I open the window,
a train's calling climbs sorrowfully along the red ivy
into the warmth of my bosom,
stabbed by waiting
nor how at night come into being
the phantoms of loneliness
and dissolve into ink
smelling like the woman who writes in the same story.

I never spoke to you about fear.
from my letters you always learn that I am well
and in photographs you cannot see,
under my translucent skin,
the frozen map of my blood.

I rinse a book at twilight.
no matter how much I wish for it I know
that we will never lock ourselves in between its covers.
you will remain,
always,
cut by the edge of morning.

Stones pile up
upon my eyelids
and dawn keeps coming later...
if I did not love you...
how simple it would be if I did not love you!



Din cupa ce se varsă generos,
călăule,
venin vei bea și tu.
veni-va vremea!

IX

*Iubesc în toate zilele de libertate,
în nopțile dintre ele ispășesc penitențe.*

Femeia păcătoasă n-a fost ucisă cu pietre.
ea trece hotarul gândurilor mele,
nepăsătoare.
cu cioburi de cer înfipite-n pupile,
taie-n carne vie.
sângele se scurge molcom
până la scaunul judecătorului.
pășește mândră,
cu fruntea doboară,
la fiecare gând,
un înger.
la picioarele ei
sentința cade greu,
ca o pasăre de noapte ucisă pe lumină.
aș vrea să-i vorbesc,
dar nu știu în ce limbă plânge.

să-i înlânzesc lanțurile-aș vrea,
dar am,
de fiecare dată,
brațele pline cu flori.
neputincioasă o privesc
făcându-se una cu piatra.
o cheamă Ana.
ca o bilă de bowling
numele ei se rostogolește prin mine în timp.
apoi mi se face sete.
și moarte.

Dimineața,
mâna vinovatei șterge sudoarea visului
de pe fruntea desprinsă din tencuială.
sub palma ei înfloresc riduri.

Eu nu joc niciodată șotron,
călăule,
nu pot sări peste ziduri de cretă.

Din volumul *Poeme din zid*, Timișoara, Editura Brumar, 2016

From the goblet that spills over so generously,
hangman,
you too shall drink venom.
venom will be your fate!

IX

*I love during all days of freedom,
during the nights between them, in suffering I repent.*

The sinful woman was not stoned to death.
she crosses the border of my thoughts,
indifferent.
with shards of sky stuck in her pupils,
cutting into living flesh.
her blood drips slowly
on her way to the judge's chair.
she walks with pride,
her forehead taking down,
with each thought,
an angel.
at her feet
the punishment falls hard,
like a nocturnal bird killed in daylight.
I would like to speak to her,
but I do not know the language in which she weeps.

I wish to tame her chains,
but,
every time,
my arms are full of flowers.
helpless, I watch her
as she becomes one with the stone.
her name is Anna.
like a bowling ball
her name rolls down in my mind over time.
then I am overcome with thirst.
and death.

In the morning,
the guilty woman's hand wipes away the dream's sweat
from the forehead loosened from the plaster.
wrinkles bloom under her palm.

I never play hopscotch,
hangman,
I cannot jump over chalk walls.

From the volume *Poems from the Wall*, Timișoara: Brumar Publishing House, 2016



Domenico Guidobono (1668–1746),
pictor italian, *O alegorie*/Italian
painter, *An Allegory*, 1710–1720



Pușa Roth
Aventura cuvintelor

Pușa Roth
The Adventure of Words

Traducere de Elena-Andreea Udrea/Translated by Elena-Andreea Udrea

Lumea aceasta lansează mode peste mode în funcție de... Chiar, în funcție de ce sau de cine? În funcție de ea, de lume, de idei, de interese, de a se afla în treabă, că de, de-aia e lume! Însă ultima modă, de fapt veche, dar aranjată, colorată, parfumată, e un pic mai sofisticată decât stră-străbunica ei fiindcă are mai multe posibilități de prezentare, mai multe canale de publicitate, iar la rigoare, inteligența artificială etc.

Dar să nu lungesc vorba și să vă spun despre această modă nouă-veche. Mai nou, oamenii mănâncă – ciudată în-deletnicire! – sau, mai bine zis, înghit cuvintele, pe cele spuse și, mai ales, pe cele nespuse. Pe acestea, ultimele, nu le pot lăsa la întâmplare, că cine știe, vorbesc singure, că de aia sunt cuvinte și vor să se audă. Cel mai rău este când vorbește gura fără ele, că acum e moda ca ele, cuvintele, să se împrăștie mai repede decât ne închipuim. Cei care se tem cel mai mult de năstrușnicia lor (mai aproape de adevăr ar fi obrăznicia cuvintelor!) sunt cei care înghit la repezeală ca nu cumva să le scape, să li se pună „în spate” cuvinte grele, cu adresă, cu aluzie, chiar aiurea, și să declanșeze furia altor cuvinte, că cine știe ce fraze periculoase mai fac – te aștepți la orice combinație, fiindcă ele, odată scăpate, uită de reguli, de teamă, de conflicte, nu se mai gândesc la coordonare sau subordonare, după caz, și așa încep scaunele să se distreze, să râdă în hohote de nebunia cuvintelor, iar ocupanții scaunelor – frumoase, comode, elegante, bineînțeles –, să fie nevoiți să scrie alte cuvinte, combinații dure, fortărețe de cuvinte, încercând să demonstreze că celelalte sunt mincinoase, insinuante, răutăcioase, chiar periculoase! Înghițitorii profesioniști de cuvinte, oameni importanți, nu prea au timp și nici stomac să înghită fiecare cuvânt care a vorbit aiurea și delegea pe alții, oameni despre care se spune că știu puterea cuvintelor, să le prindă, să le lustruie, să le pună în contexte favorabile ca nu cumva cuvintele din legi (niște „ființe” imposibile, de altfel!) să dea verdicte după capul lor legic. O fi bine legic? Ei, și ce dacă? Bine sau rău, inventăm alte cuvinte să le descumpănim pe celelalte, să dăm timp de gândire, să căutăm la mama și tata dicționar, dacă e vreun copil nou adus de prin cine știe ce colț al lumii și adoptat fără prea multă osteneală. Că a ajuns și adopția asta, în rândul

These people launch trend after trend according to... Actually, according to what or whom? According to them, to the people, to the ideas, to the interests, to just go through the motions because that's what people do! But the newest trend, which is actually an old one, but more put together, more colourful, more aromatic, is a bit more sophisticated than its grand-grand-grandmother because there are more ways to present it, there are more channels for publicity, and as a last resort, there is the artificial intelligence to aid it etc.

Let's cut to the chase and tell you about this new-old trend. Nowadays, people eat – what an odd pursuit! – or, better said, they swallow the words, both the said and unsaid ones. The latter can't be left on their own since who knows what would they say, that's why they're words, they want to make themselves heard. The worst case is when the mouth talks without thinking about the words, because now it's trendy for them to spread faster than we ever imagined. The ones that fear the most their whimsy (it would be closer to the truth to call it the naughtiness of the words!) are the ones that swallow the words in a hurry lest they get away and get put back in their mouth, but more grave, targeting, insinuatingly, even as nonsense, and unleash the rage of other words since who knows what other dangerous sentences they make – you expect any combination, because they, once out of their leash, forget the rules, the fear, the conflicts, they don't think about coordination or subordination, where applicable, and that's how the chairs start having fun, laughing out loud at the

words' madness, and the ones sitting on the chair – beautiful, comfortable, elegant as they are, of course – have to write other words, harsh combinations, fortresses made of words, trying to prove that the other ones are lying, insinuating, mean, even dangerous! The professional word-swallowers, important people, don't really have time or stomach to swallow every nonsense word and they authorize someone else, people that are said to possess the knowledge about the power of words, to catch them, to polish them, to put them in favourable contexts in order to stop the law words (some insufferable "beings", as a matter of fact) to give



Elena-Andreea Udrea



cuvintelor, se înțelege!, ceva de groază. Nici nu deschizi bine gura și hop!, apare un cuvânt nou (vine și el unde i se permite!) cu valoare occidentală, de obicei, și stă cu nasul pe sus, trimițând neașele la colțul cu vechituri. Ei, dar ce fac celelalte cuvinte? Dau buzna la televizor și se terfelesc de nici cuvintele legi nu mai pot descâlci la timp urzeala celorlalte.

Uneori se mai și păruiesc, iar nenorocirea e că toate știu să scuipe, periculos că e sezonul gripelor, guturaielor, chiar și a unor covizi, mititei desigur, și, uite așa, unele intră în carantină forțată (aici e mâna cuvintelor legi, se înțelege!). Dar nu stau prea mult pentru că oamenii care culeg cuvintele altora au inventat băile parfumate pentru vorbe. Asta e treaba lor, să le spele până le albesc, până dispar gripa, guturaiul sau chiar plăpândul Covid (adică ce a mai rămas din uraganul Covid). Apoi culegătorii-spălători de cuvinte aduc dovada clară că incriminatele sunt curate, inocente și cinstite. Și uite așa se scrie istoria cuvintelor, uite așa devine modă înghițirea sau spălarea lor până le tremură cămașa de frică sau de bucurie tuturor, dar pe rând. C-așa e moda!

*Leviathan, Anul VII, Nr. 1 (22), ianuarie–martie 2024,
la rubrica „Carnet de scriitor”, p. 80*

verdicts in their own lawish way. Is lawish right? Well, what if it's not? Right or wrong, we make up other words to throw off balance the others, to gain time to think, to search in mom and dad's dictionary if there is a new child brought from who knows what corner of the world and adopted without too much effort. This adoption, of words, naturally, has become something awful! You barely open your mouth and bam!, there's a new word (it appears too where there's room for it!) that has occidental roots, usually, and looks down on others, and sends the authentic words to the junk pile. Now what do the other words do? They hijack the television and drag each other through the mud and not even the law words can detangle in time the others' web of lies.

Sometimes they pull each other's hair too, and the problem is that all of them know how to spit, which is dangerous during this season of influenza, of colds and even of COVID types, mild ones, of course, and, just like that, some are forced into quarantine (here is obviously the work of the law words!). But they don't spend too much time there because the people that gather the others' words invented aromatic baths for terms. This is their job, to wash them until they go white, until they get rid of the influenza, of the cold or even of the weak COVID (I mean what is left of the COVID wave). Then the words gatherers-washers bring clear proof that the accused are clean, innocent and honest. And that's how the history of words is written, that's how appears the trend of swallowing or cleaning them until everyone is shaking of fear or of enthusiasm, but not at the same time. Because that's trendy!

Leviathan, Year VII, No. 1 (22), January–March 2024, pg. 80



Leonardo da Vinci, *Capete grotești/Grotesque Heads*



Muzică

CAPODOPERĂ ȘI CAPODOPERE



Costin Tuchilă

Critic literar și muzical, ziarist
Membru al Uniunii Scriitorilor din România
și al Uniunii Ziariștilor Profesioniști
din România

Noțiunea de capodoperă se află printre termenii estetici care nu dau fiori. Pronunțați, vă rog, cuvântul geniu și veți avea cel puțin o tresărire. E drept că acest din urmă termen pare a fi căzut astăzi în desuetudine și datorită folosirii sale abuzive în epoca romantică. Nu e lipsit de importanță să menționăm semnificația cuvântului geniu în Antichitate. O cunoaștem de la Socrate care, în fața tribunalului din Atena, identifica geniul cu „acel glas lăuntric ce călăuzește traiectoria existențială a oamenilor deo-

sebiți”. Ideea de perfecțiune este prezentă în această definiție parcă aruncată în eter, dar nu ea este fundamentală. Importantă rămâne „forța călăuzitoare”, glasul lăuntric, prin care înțelegem aproape tot ce vrem: „programare” fericită din partea unei puteri supranaturale, plină de rațiune și lumină, eventual predestinare, familiarizare cu taine metafizice. În plus, putem presupune rosturi inițiatice, mistere inclusiv de tip religios, ale căror sensuri scapă omului modern. Cuvântul geniu se acoperă o dată în plus de fiori. Este rodul emoției puternice resimțite în primul moment în fața perfecțiunii.

În privința noțiunii, adică a ideii de capodoperă, lucrurile stau altfel. Termenul este atât de acceptat, cu toate consecințele uzurii rezultate de aici, încât nimeni nu-și mai pune astăzi problema reevaluării lui. Toată lumea îl folosește în sintagme-tip, primite ca tot atâtea prefabricate: „capodopera lui X este...”, „capodoperele literaturii, dramaturgiei, muzicii, artei universale” (formulă care s-a golit de sens prin întrebuințare clișeizată), „capodoperă între capodopere”, ultima cu valoare de superlativ absolut (era să scriu absolutissim...), dar și ea suficient de formală, „vraja capodoperei”.

Evident, ceea ce e de bun-simț să acceptăm rămâne neclintit. Problema care se poate pune, cu grija de a nu cădea în excentricitate, este aceea a reevaluării și a relativismului valorilor. Nu ar fi lipsit de interes să amintim aici una dintre accepțiunile „stranii” ale termenului. Deși pare a nu avea vreo legătură cu semnificația modernă, ea aruncă o posibilă perspectivă. În Evul Mediu, capodoperă însemna „lucrare pe care un ucenic sau o calfă trebuia să o execute și să o supună unui juriu pentru a obține titlul de

maistru sau de meșter.” (*Dicționar de estetică generală*, 1972). Ideea accesului la perfecțiune și cea a evaluării sunt proprii și acestei accepții, la fel cum nu e străin sensul de încununare a unei experiențe, unul dintre „atomii” care gravitează în jurul nucleului semantic al noțiunii de capodoperă.

Operă capitală în creația unui autor sau, pentru a detalia absolutul (căci capodoperă se raportează la un plan absolut), într-un anumit gen artistic la creatori care s-au exprimat plurivalent, noțiunea de capodoperă pare totuși una fără evoluție. Înțelesul special dat de esteticianul român Mihail Dragomirescu în *Știința literaturii* (1926) nu este atât unul nou, cât o nuanțare, foarte riguroasă de altfel, din unghiul unei filosofii raționalist-metafizice, tributară spiritualismului. Așa încât rezultatul ține mai mult de viziunea aplicată asupra noțiunii decât de semnificația ei esențială, conservată ca atare. Pentru Mihail Dragomirescu, având statut ontologic, capodopera s-ar defini prin patru atribute: creațiunea, independența, obiectivitatea și universalitatea. Din descrierea acestor caracteristici se desprinde impresia de „forță supraindividuală”, transpersonală pe care o dobândește capodopera. Ea ar fi „produsul însuși al naturii lucrând prin instinctul genialității creatoare”.

Aceasta cu aplicație la arta literară. În domeniul muzicii, am însă senzația că e mult mai greu nu atât de definit capodopera, cât de a decide cu criterii ferme de evaluare. Sau de a le pune de acord. Dacă, de exemplu, puțini vor fi cei care să se îndoiască vreo clipă că *Faust* este capodopera lui Goethe, chiar selectând foarte riguros, care ar fi capodopera lui Beethoven? Am fi înclinați să spunem



repede, cu ușurință: *Simfonia a IX-a*. Dar a *V-a*, „a Destinului”? Sau „*Eroica*”? Oprindu-ne numai la aceste trei exemple, e limpede că ele sunt creații sensibil egale. Aceasta vorbind numai de simfonii, pentru că, dacă avem în vedere întreaga operă beethoveniană, dificultatea este și mai mare.

Continuând în acest fel din necesitatea de a ne păstra, în spirit critic, pământul sub picioare, vom constata că avansând cu exemplele, lucrurile sunt și mai încurcate. Care este – care sunt criteriile în cazul lui Bach, autor a peste 1000 de opusuri reunite în 46 de volume, în cele mai variate genuri, diferite, surprinzătoare în cadrul aceluiași gen? Dar în cazul harnicului venețian Antonio Vivaldi, creator a 456 de concerte pentru solist (soliști) și/sau ansamblu instrumental, a 23 de simfonii, 75 de sonate, 61 de opere, la care se adaugă multe alte lucrări de muzică religioasă? În eventualitatea că le-am găsit, aplicăm aceleași criterii la cele 626 de partituri mozartiene? Să evaluezi global opera muzicală ori să o analizezi pe genuri, considerând că o lucrare camerală nu poate fi compatibilă și comparabilă cu una vocal-simfonică, un concert instrumental cu o suită de dansuri, o operă cu o simfonie? Dacă ar fi să purtăm discuția în cadrul restrâns al genurilor muzicale, lucrurile s-ar simplifica. Am pierde însă de îndată unitatea, ansamblul creației unuia sau altuia dintre „monștrii sacri” ai istoriei muzicii. Dar cât de restrictivă ori de îngăduitoare trebuie să fie noțiunea de capodoperă aplicată la Mozart? Vorbind doar de muzica pentru scenă, am alege *Don Giovanni* cu regretul de a pune în umbră *Nunta lui Figaro*. În domeniul simfonic, ne-am oprit la *Simfonia nr. 40 în sol minor* neglijându-le pe celelalte două din trilogia finală. Creația vocal-simfonică ar fi încununată de *Requiemul în re minor*. Dar nu cumva, între ele, valoric, aceste partituri sunt perfect comparabile?

În același fel se pune problema capodoperei la Haydn, autor și el al unui număr impresionant de lucrări în toate genurile. Orice copil află la școală că generosul muzician austriac născut la Rohrau pe 31 martie 1732 a compus 104 simfonii, că a fixat un tipar până atunci labil ș.a.m.d., cu considerații de ordin tehnic. Nimeni nu îndrăznește să rostească ferm formula magică: „Simfonia nr. cutare este capodopera simfonismului lui Haydn.” S-ar ivi imediat contraargumente. Cu ce ar fi mai prejos fiecare din cele trei simfonii din 1761, legate de comentatori de ciclul diurn (*nr. 6 în Re major*, „*Dimineața*”, *nr. 7 în Do major*, „*Amiaza*”, *nr. 8 în Sol major*, „*Seara și Furtuna*”) de cea în *Mi bemol major*, „*Filosoful*”, *nr. 22* (1764)? Este oare inferioară *Simfonia focului* (*nr. 59*) celei numite „*La Passione*” (*nr. 49*)? „*Despărțirea*”, *nr. 45 în fa diez minor*, zisă și *Simfonia lumânărilor*, sugestivă și elegantă cerere a dreptului instrumentiștilor la concediu, e mai puțin valoroasă decât „*Vânătoarea*”, simfonia cu *nr. 73 în Re major*? Simfoniile pariziene pălesc în fața londonezelor? *Simfonia „Oxford”* e superioară precedentei, *nr. 91*

în *Mi bemol major* și următoarei, prima „londoneză”? Câte întrebări, atâtea nedumeriri iar o încercare de clasificare ar fi un mărunț exercițiu de înfumurare „critică”. Apoi, câți se pot lăuda că au ascultat toate simfoniile lui Haydn pentru a avea speranța de a discerne în cunoștință de cauză? Criticii și după ei toți ceilalți amatori de cuvinte mari repetă clișee, ne putem consola cu acest aspect...

Răsfoiți catalogul celor 84 de cvartete de coarde compuse de Haydn: aceeași dificultate. Comparați marile sale oratorii, *Creațiunea* și *Anotimpurile*. Care dintre ele este capodopera? *Anotimpurile* e o partitură mai accesibilă gustului de astăzi pentru a fi mai populară decât cealaltă? Și altă întrebare, nu neapărat de dragul de a relativiza la infinit: gustul contemporan e omogen, având același indicativ indiferent de geografia culturală căreia îi aparține ascultătorul? Gustul publicului este un criteriu estetic? Abandonez, simțind că alergăm deja pe un drum înfundat...

Deschizând ușa romantismului, s-ar părea că lucrurile se simplifică. Nimeni nu se va îndoi de calitatea de capodoperă a *Simfoniei a IX-a* de Schubert, deși a *VIII-a*, „*Neterminată*” ar putea rivaliza cu ea, spre deosebire de primele șapte. În privința lui Berlioz, puțini vor îndrăzni să nu indice *Simfonia fantastică*, ferită de concurența, să zicem, a *Simfoniei „Harold în Italia”*. Numai că aceasta din urmă e o simfonie cu instrument obligat, așadar puțin altceva... Dar cum e aproape imposibil de urmat un criteriu (obțuz ca orice instrument limitativ), cine ne autorizează să evităm *Simfonia dramatică „Romeo și Julietta”*?

Ce consolare ar găsi cel care ar încerca să ierarhizeze simfoniile lui Brahms, fiecare dintre ele aspirând la locul cel mai înalt pe podium? Desăvârșite, acestor creații nu li s-ar putea afla nici o fisură. Singură, judecata de gust și nu criteriile estetice realizează o ipotetică diferență valorică, mai ales că aceste patru simfonii sunt, constant, piese de repertoriu ale oricărui ansamblu simfonic. Aici e imposibilă până și tentația – care nu trebuie privită cu superioritate și persiflare – satisfacției artistice datorate caracterului memorabil, popularității unei (sau unor) teme. Pentru mulți melomani, stimabili la urma urmei, ceea ce nu poate fi fredonat este aprioric respins, cu consecințele de rigoare. La „greoiul” Brahms, care îi oripila pe francezi în pragul secolului XX, ascultătorul care judecă în acest fel nu are de ce să se plângă, căci după fiecare dintre simfoniile lui va pleca acasă măcar cu o temă ce-l va urmări creându-i acea dorită stare de euforie. Prin ce ar fi inferioară tema „cornului alpin” din finalul primei simfonii față de cantilena încredințată oboiului în *Adagio* din *Simfonia a II-a* sau de celebra temă nostalgică din partea a treia, *Poco allegretto*, a *Simfoniei în Fa major*? Strict muzical, prin nimic, deși este



imposibil să nu acceptăm sporul de popularitate deținut de această confesiune în *do minor*, care refuză orice vecinătate dramatică. Cantabilitatea ei și răspândirea prin repetiție îi asigură un statut aparte, așa cum se întâmplă nu o dată cu lucrări ale altor compozitori. Brahms a simțit în mod sigur că *Simfonia a III-a* va avea un destin special când o considera „din nefericire prea celebră”. Dirijorul de care numele căruia este legată prima audiție a partiturii (Viena, 2 decembrie 1883), Hans Richter, a numit-o „*Eroica*”, iar comentatorii nu s-au sfiit să o caracterizeze drept „cea mai brahmsiană” dintre simfoniile autorului. În Germania, Olanda, Elveția, Anglia, audiția *Simfoniei a III-a* a fost înconjurată de superlative și salutăată ca „triumf al inspirației”. După o lună de la entuziasmul de la Berlin, când la pupitrul dirijoral s-a aflat Joseph Joachim, în același ianuarie 1884, simfonia a fost reprogramată de trei ori, sub conducerea lui Brahms. Hans von Bülow, ilustru șef de orchestră în epocă, a simțit nevoia de a o folosi pentru o experiență originală, probabil nemaiîntâlnită până atunci. La Meiningen, pe 3 februarie, a prezentat-o în primă audiție în prima parte a concertului, pentru a o relua în a doua parte! Faptul pare bizar, depășind imaginația noastră relativ la practica obișnuită a programelor. Să fi intuit Hans von Bülow vraja capodoperei? Greu de știut, hazardul având de multe ori un cuvânt de spus în existența „secretă” a marilor creații. Oricât am încerca să privim lucrurile cu detașare, există un subconștient colectiv ce întinde fire nevăzute în privința receptării. Nici nu știu dacă îl putem pune pe seama subiectivității, a tradiției, a unei anumite formații culturale întotdeauna permeabilă la perpetuarea unor judecăți limitative. Într-o carte devenită clasică, *Istoria muzicii*, Émile Vuillermoz, care nu poate fi suspectat de inaderență la stiluri și spații culturale dintre cele mai diverse, dacă nu ireconciliabile, explică într-un fel motivele proastei receptări a muzicii lui Brahms în Franța, deși socotind pur cantitativ, autorul *Uverturii academice* este expedit în comparație cu un Fauré sau Vincent d'Indy. Așa încât, judecând că într-o istorie a muzicii numărul de pagini alocat unui compozitor nu este lipsit de relevanță, se iveau întreba-re: Brahms e un compozitor mai mic decât Vincent d'Indy? Mai prost decât Chabrier, discutat pe un număr aproximativ egal de pagini (două)? „Negăsindu-se adaptați în mod natural la o asemenea tensiune, scrie Émile Vuillermoz, melomanii francezi au fost vreme îndelungată deconcertați de densitatea de muzică pură pe care o conține o lucrare de Brahms. Temperamental, șefii noștri de orchestră și virtuozii noștri nu erau pregătiți să recepteze acest stil și în interpretarea lor, întotdeauna puțin afectată, se resimțea adesea o combinație între seriozitate și plictiseală.”

Ce se întâmplă când căutăm să ierarhizăm simfoniile lui Bruckner sau ale lui Mahler? Căreia dintre ele îi atribuim fără

să șovăim calificativul de capodoperă? Mă tem că e imposibil de ales, în afara unei preferințe subiective. *Simfonia a IV-a*, „*Romantica*” este mai prost construită și mai puțin bogată în idei decât *a VII-a*, cu acel amplu și răscolitor *Adagio în do diez minor*, despre care Hans Richter spunea că „de la Beethoven nu s-a mai scris nimic asemănător”? Pe ce trepte să așezi fiecare din simfoniile lui Mahler pentru a obține o imagine în relief a operei sale? Este oare utilă o astfel de discuție, conducând ea la o concluzie relevantă? Mă îndoiesc că ar da naștere la altceva decât la o disperată căutare, a cărei finalitate ar fi un fals, ca orice situație axiologică întemeiată pe simpla judecată de gust.

În domeniul teatrului liric, dificultățile sunt la fel de mari, în ciuda unor posibilități oarecum sporite de a valoriza, ca, de pildă, frecvențele afirmații referitoare la mediocritatea libretelor care ar umbri o muzică având toate atributele marii creații. Încercați asemenea experiență la Donizetti sau chiar la Bellini, care a compus mult mai puțin, și veți obține același eșec, indiferent dacă veți lua în calcul frecvența pe afiș a unui titlu sau altul. De altfel, criteriul popularității nu se suprapune, oricât ne-am iluziona, peste cel al valorii absolute. Dacă ar fi să-l luăm în considerare pe primul, este evident că *Bărbierul din Sevilla* ar întrece orice operă semnată Gioacchino Rossini. Cu Verdi, lucrurile pot fi și mai complicate, fiind practic exclus să spunem pur și simplu: aceasta este capodopera sa. Cum să discernem între „trilogia” reprezentată de *Rigoletto*, *Trubadurul*, *Traviata*, pe de o parte, și *Don Carlo*, *Aida*, *Otello*, *Falstaff*, pe de alta? Între *Nabucco* și *Ernani*? Ca și în cazul simfoniilor lui Beethoven, semnul egalității valorice e greu de combătut cu argumente serioase. Nu ne rămâne de făcut decât să vorbim de „capodoperele muzicii lui Beethoven, Verdi” etc., numai că atunci noțiunea de capodoperă, superlativ absolut, devine relativă și e pe cale să-și piardă conținutul. Oricâte teorii estetice s-ar invoca și suprapune, creația le va survola surzând.

**”În domeniul muzicii,
am senzația că e mult
mai greu nu atât de definit
capodopera, cât de a decide cu
criterii ferme de evaluare.
Sau de a le pune de acord.
Chiar selectând foarte riguros,
care ar fi capodopera lui
Beethoven?”**



Poesis



Valentin Emil Mușat

Poet, eseist
Membru al Uniunii Scriitorilor din România

Scrisoarea lui Ladima către umbra unei actrițe

Surâsul tău mi-e vară și mi-e noapte
Și-o simfonie se ascunde în ale tale șoapte
Cu dansul tău faci să se-albăstrească
De în întregul câmp și aripa-ngerească
Să bată peste sălcii și răchite
Ce-ascund în ramurile lor iubiri neisprăvite
Tăcerea ta îmi e un pat al lui procust
Cu tot tăișul ei august
Și uneori când te arați fugară
În ochiul meu uscat se face primăvară
Și dinlăuntru sfînxul prinde viață
Arzându-mă cu întrebările-i de gheață

Tablouri interioare

Îmi umblă în spatele ochilor
Ca niște moaște proscrise
Amintirea surâsului tău
Cu ușile sale închise

Pe străzile-ntunecate ale tăcerii
Trec umbrele bunului nostru rămas
Dorm în azilul uimirii lampagii
Și-n burgul rostirii nu-i loc de popas

Poeții cei mari de la curte
Împovărați de ofrande ți se închină versați
În sufletu-mi rămâne aceeași grădină
Din care cândva am fost alungați

Ecoul unei întâmplări albastre

În fiecare răsărit văd un apus
Precum nisipuri neumbrate spală
Plutirea ta în pasul presupus
Să fie-nchis în coliliile de-o vară
Ce trecător nimicul mistuie sărutul
Rămâne doar ecoul întâmplării
Când umbra-i cade peste lutul
Îmbrățișat cu fundul mării
Nu-i fir în pajiștea de scoici uscate
Să nască bobul de sidef prea rar
Și ca un fum o mare de păcate
Adorm în vinul din pahar

Psalm pentru un Crăciun fără de noi

Fă-mă, Doamne, o ninsoare
Să bat cu liniștea în pleoapa ta drept adăpost
Închipuind o jumătate de-ntrebare
Să nu mă știe nimeni pe de rost

Și fă-mă, Doamne, cântecul de stepă nesfârșită
Călcat în tropot de nohai
Și din blestemul de iubire ne-implinită
Renaște-mă-n lumină de nou crai

Străbate-mă ca pe-un oraș cu pomi de iarnă strălucind
Cu ale lui ghirlande de uimiri
Și ninge-mă cu pași rămași în tănuitul grind
Din nopțile cu stele moarte în priviri

Și fă-mă, Doamne, lemn de cruce
Să ard în șemineul tău cuminte
În scurta noapte care pare dulce
Cu tandre gesturi fără de cuvinte

Ce să-i dau morții

Ce să-i dau morții ca să plece
Fără de mine în tăcerea ei întunecată
Și să rămân în dragostea-ți ce mă petrece
Cu flori și cântec deodată
Sărutul tău mi-e veșnică grădină
Împrejmuită cu miresme și lumini
În aer aud șuier, mărunț în căderea-i lină
Catapetesme năruite sub măslini
Mireasă fără de altar și binecuvântare
Cu mâna-ntinsă către mine
Îmi picuri din jilava lumânare
Stropi răzvrățiți din pustiirile marine



Nopți fără de scadență

mi-e dor de tine ca de-un răsărit
cu nuferi, lebede și stoluri de cocori
ca de un birt călugărit
prădat de cântăreți și vânători
mi-e corn de os surâsul tău în nopți cu lună
un lead răscolitor ce scrie în privire
iubirea cu străfulgerare de furtună
în zodii prevestind o izbăvire
cât de frumoasă-mi ești ca o absență
în depărtarea ta de neînvins
și nopțile acestea fără de scadență
te-ngroapă în întunericul de-argint

Nesfârșita rotire

Un nod nu leagă niciun ieri de azi
Aripile nu bat să se întoarcă
Fără sfârșit e drumul cetei de nomazi
Și adevărul se ascunde-n parcă

Înmormântăm iubirile pierdute-n cântec
Fără-a mărturisi vreodată
Această bănuire fără de descântec
Ca o năluca pururi lepădată

Și mi se-mpleticește limba în rostire
Și se-nnovează-n cerul sfânt al gurii
Poveștile se mistuie-n tăcerea din rotire
Și fug din portativul partituri

În jurul inimii albastre

Tu calci pe sterpe scoici și valul cum aleargă
Să te cuprindă toată către seară
Și farul te îmbrățișează cu lumina goală
Pe umbra ta răsfrântă-ntr-o vioară

Și mări de stuf privirea-ți săgetează
Oprindu-se în cuiburi moi de lebede sihastru
E-un început de lume care gravitează
În jurul inimii albastre

Tu treci trufașă înălțându-ți glezna
Spre constelațiile care ne veghează
Și-apoi te pierzi în ploi și-n bezna
Din necuvintele rămase din amiază

Turnir cu mine stând în așteptare
Sub luna prevestind un dans de iele
Peste tăcute ape când în larg de mare
În harnicul năvod te prinzi cu mii de stele

Cântec de străbătut depărtarea

Eu sunt un gramofon ce-și doarme anii
Cu muta placă în vitrina care te încântă
Și zgâriată de-albatroși și cormoranii
Ce te învăluie cu aripa lor frântă

Mi te închipui mănios în valuri
Ce te încătușează-n nopțile cu lună
Apoi izbindu-se de maluri
Cu unduiri de dulce mătrăgună

Mi-ești mai aproape cu o depărtare
În golul care crește între brațe
Fosnirea stelelor îmi pare o chemare
În burgul străveziilor paiațe

Și nu mai știu pe unde să te caut
La țarmurile-acestea de oglinzi schimonosite
Păzite de amețitoare mângâieri de flaut
Și de arcușuri obosite

Cu sprintene vedenii

Voi dezgropa din cântecul perimate
Adolescența ta trufașă, fără milă
Apocalipsa ce rămâne-n spate
Începe tandru într-o zambilă

Să mă închin la moaștele iubirii tale ferecate
Și nudul să ți-l venerez în galeșe ectenii
La porți de rai cu tolba plină de păcate
Și mai ales cu sprintene vedenii

Să sângerăm în palma răcorosului Iordan
Și să ne dăruim frățeste câte-o rană purpurie
Să nu mai treacă peste noi aripa vreunui an
Și să rămânem în icoane pe vecie

Și fă să uit a scrijeli pe scoarță de copac fără de rod
Istoria ce-ar fi putut să fie
Să nu se mai prăsească-n limba tristului norod
Povestea de iubire care este încă vie

Poemul resemnării

Am fost și eu cândva părtaș la moartea lui Cristos
Fără de timp, fără de rost
Și cruce eu i-am fost pe Golgota din mine
Și întuneric și lumine
Pe ale lumii mai mănoasele ruine
Dar n-am mai înviat și urgisit a fi doar om
M-am împăcat cu visul de-a fi pom
Cu rod bogat, cu poamă rară
Fiindu-mi răsărit un început de seară
Cu limbi de clopot să dau glas
Sfârșitului la capăt de popas



Poesis



Iuliana Corina Mihalache

Poetă, profesoară

Ziarul

încercând să facă poezie dadaistă
poetii întrebuințară ziarul foarfeca
articolul de ziar cuvintele săculețul pentru
amestecat cuvinte
crezând cu tărie
că un astfel de poem le va semăna
ziarul poate avea
multe alte foloase (ne)obișnuite
femeile de altădată
cu o recenzie la o carte bună
dădeau strălucire ferestrelor
ocroteau cristalurile învelindu-le
în fragmente de foiletoane
și așezau merele pentru iarnă
în căușurile cronicilor de teatru
uneori gospodine nepricepute
pentru curățarea tălpilor întinate
așterneau
la intrarea în casă
sub formă de preș
pagina știrii de fond a
ultimei apariții editoriale
nu pagina sportivă oferită cu amabilitate
bărbatului spre delectarea în fotoliu
înaintea mesei de seară
școlari conștiincioși cu respect
îmbrăcau cărți și caiete
și neapărat carnetul de note
cum se mai poate prețui astăzi ziarul
ca altădată
când edițiile electronice
sunt la un click distanță
de o singură formă de întrebuințare
citol

În criză

ne-am căptușit existența cu lucruri
inutile
și astăzi este criză de elastic
la ciorapii de damă
silnic vârați în pantofi
ce nu se mai potrivesc
în lumea devenită un imens caravanserai
unde fiecare suflare
își caută adăpost
aerul de cenușă învește
planetele pe care ne-am găsi scăparea
dar pământul urlă
după trupurile noastre sleite
și nimeni nu observă
că e de fapt
o nouă formă de a iubi viața
cu pipeta
cu care ni se mai dă câte puțin
din licoarea regeneratoare

Pasărea totem

Tatălui meu

pasărea totem te-a ales
și te-a dus în lumea adevărilor
ascunse esențiale
urmează corbul în întuneric
pentru a găsi lumina conștiinței
fluture agil
el are un al treilea ochi al înțelepciunii
cu care priveghează norocul
inițierea vindecarea
profetic s-a insinuat în curtea din spate
printre prunii ce i-ai sădit
pentru nepoți
la umbra lor îți aduce ca altădată lui ilie

pâine și carne
ca să te înzdrăvenești
de pe lumea cealaltă
să te întorci printre noi
și să ne spui ca noe
că apele potopului s-au retras
întunericul s-a desfăcut de lumină
și a rămas pentru totdeauna
dincolo de strălucirea
clipei de înviere definitivă

Comunicare

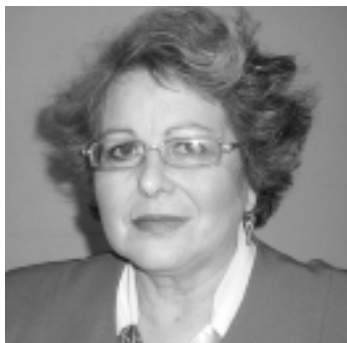
când peștele și iedul doriră
să comunice unul cu altul
căutară un subiect comun
despre care să tăifăsuiască
ore în șir
tot felul de idei le încolțiră
despre pământ și despre înaltul cer
oportun unora
indispensabil poezilor
motiv de rugăciune pentru alții
peștele se gândi la aurore
acvatice unde ca-ntr-un delir
un uriaș morun
rătăcit în zborul apelor dulci
își uitase seminția
iedul crezu că e mai potrivit
să vorbească despre furnica roșie
pripășită pe la noi
tocmai din brazilă
până la urmă
subiectul fu hotărât
asemănarea dintre un păianjen
și un camion
ceea ce îi duse în final
la o muțenie totală



Friedrich Justin Bertuch, *Pasărea Phoenix*, 1806



Poesis



Maria Chirtoacă

Poetă, prozatoare
Membră a Uniunii Scriitorilor
din România și a Uniunii Ziariștilor
Profesioniști din România

Persuasiune

Scriu
Până uit de tine, viață,
Scriu până uit de mine
Și de toate
Păcatele.

Scriu
Până mi se-nconvoaie spatele
Și mă ustură degetele,

Scriu
Până mi se face
Inima
Ghem de ace.

Scriu ca o umbră, vai mie,
Până mi se face noaptea
Veșnicie,

Scriu,
Dragă viață,
Până mi se fac lacrimile
Sâmburi de gheață...

Noapte albă

Îmi îmbrac poezia-n culoare
Și pe frunte-i așez diademă,
Iar pe trupu-i, mătăsurile ușoare,
Să foșnească prin casă, boemă.

Gânduri dragi îi așez dinainte
Și, din palme bățând, muza vine
Să-i dicteze pe foaie cuvinte
Ca un zumzet frumos de albine.

Apoi suflet îi dau de la mine
Și fior să iubească, și zare
Și, simțind cum respiră de bine,
Pot să plec, în sfârșit, la culcare...

Cântec de leagăn

Vino somn și ia-mă
În povestea ta!
Vise dulci, frumoase
Mă vor aștepta,

Codrii de aramă
Vor suna duios,
Pe cărări va trece
Iarăși Făt-Frumos,

Luna o s-apară
Cu surâs pe cer,
Unde dau în floare
Muguri de mister!

Măine dimineată,
Când mă voi trezi,
Va deschide pleoapa
Înc-o nouă zi

Și-o să-ți fiu datoare
Pentru ajutor,
Somnule de noapte
Binefăcător!

Vară, dulce vară...

Ce mare-artist e Domnul nostru care
Pictează vara sfântul Său palat
Și-apoi l-așterne lumii la picioare
Să vadă-n el iubirea ce i-a dat!

Cu cât talent lucrează El în zare
Și ce paletă are de culori!
Parfumul verii-n mâna Lui tresare
Când zboară-albine vesele prin flori,

Când râul poartă-n valuri dulci betele
Și ceru-noată cald deasupra lor,
Când mii de triluri zboară-n vânt rebele
Și pâinea-n spic mustește pe ogor!

Învăț mereu uimită, dulce vară
Și-mi spun în gând privind întreaga fire:
Nimic din jur, nimic nu se compară
Cu arta Lui născută din iubire!...

Mama

Mama totdeauna știe să iubească,
Dragostea aceasta e dumnezeiască.

Brațele-i sunt aripi când ne-mbrățișează,
Vrajă-i e suflarea care ne veghează.

Noi am vinde-o poate pe-un câștig frumos
Dacă ar ajunge fără de folos,

Ea în urma noastră s-ar uita cu dor,
Implorând iertare, nu și ajutor.

Și pumnalul nostru viața de i-ar frânge,
Mama-ar fi tot cântec, n-ar huli, n-ar plânge:

„Nani, puii mamei, nu vă fie teamă,
Ne-ar cânta din raiu-i, mama e tot mamă,

Mama totdeauna știe să iubească,
Dragostea aceasta e dumnezeiască!”

Ultima scrisoare de dragoste

„Ascunde-ți pașii sub perdea, bunică
Și strigă iar ca altădată: «Bau!».
De data asta n-o să-mi fie frică
Și nici sub fusta mamei n-o să stau,

Ba o să râd atât cât pot de tare
Și o să-ți spun că te iubesc și eu
Și o să-ți dau sărutul după care
Țin bine minte că tânjeai mereu!”

Așa aș vrea să-mi spui, frumoasă fată,
Când o s-ajung decât o amintire
Și nu uita: oriunde-o fi plecată,
Bunica nu renunță la iubire!...

Gânduri

E-așa ușor să crezi că sunt minuni
În sânul trist al biete noastre firi,
Că-n bolul tău de viață poți s-aduni
Din tot ce vezi, frumoase amintiri...

E-așa frumos să ierți și să iubești,
Să treci cântând ca păsările-n zbor,
Cu drag să-mparți în jur, oriunde ești,
Iubire fără margini tuturor!...

Să crezi în oameni, nu e un păcat,
Iubește-i și-o să-ți fie mai ușor,
Și harul ce în lume ți-este dat
Să fie totdeauna-n slujba lor!



Poesis



Emil Mureșan

Poet, prozator

Pasărea măiastră

La început,
când începutul nu era,
când nimicul era totul
și totul era în nimic,
iubirea
plutea în întuneric,
nevăzută-n nevăzut.
Acum,
când s-a făcut lumină
și lucrurile-s clare,
putându-se vedea,
iubirea
e măiastra din cer,
nevăzutul din văzut.
Se rotește lin,
aripile-i largi
cuprinzând văzduhul,
mărețul său ochi,
clipind rar,
toate văzând.
Câteodată,
punându-se pe-o cracă,
măiastra se uită
fix în ochii tăi,
ochiul ei magic,
fermecându-te.
Atunci,
întrezărind tainica-i ființă,
te miri:
„Oare ce ființă-i asta,
așa mare,
cu pene de aer,
schimbătoare,
ce este și nu este,
ce-i cer peste cer,
ape peste ape,
limpede peste limpede,
vrajă peste vrajă?...”

Călătorie pe-o rază de lună

Depart, departe,
luna s-a făcut
privirea ta,
privindu-mă
cu ochii tăi...
Și tu ai devenit
aproape,
atât de aproape...

Orhideea neagră

Nicio speranță...
Nici gând
de-a mai rămâne,
toate-s în van.
Doar urletele maimuțelor,
șerpi și tarantule.
Și nesfârșita junglă
cu ploaia nesfârșită,
nesfârșită...
Dacă există,
acea frumusețe
nu este aici.
Poate că
nu este nicăieri...
E ultima noapte,
ultima noapte...
Și-atunci ea
mi-a intrat în cort,
lăsându-se ușor pe spate,
floarea ei neagră
dăruindu-mi...

Pasărea Vis

O pasăre,
o pasăre măiastră
cu aripi fluturânde,
este în pieptul meu.
Iar aripile,
aripile-acestea ce flutură,
pieptul mi-l deschide
spre cer.
Și pieptu-mi devine
o fluturare de aripi,
toate făcându-se
după voia păsării

Sărutul fluturului

Un fluture în palma ta,
un fluture în palma mea.
Același fluture

Diminețile noastre-s albastre

N-ai ce să mai zici,
vorbele-s de ne-nțeles.
De dincolo de zare
vine-un găgâit
ce te-amețește
și te adoarme
poate pe veci.
Aici,
pe pământul nostru,
cuvintele
sunt o pasăre mare.
O pasăre,
un fel de cocostârc uriaș,
cu pene schimbătoare,
ce-acoperă orizontul albastru.
Pășește agale
cu picioaroarele sale,
cu clonțul sclipțos
și ochii sticloși,
uitându-se după pești.
N-ai ce să mai faci...
Mai bine ascult vântul
și mă uit
cum crește iarba

Chipul și asemănarea Lui

La început nu era nici un început,
totul era și nu era.
Deopotrivă totul și nimic,
adânc, de nevăzut.
Și toate erau una,
ființă și neființă,
deopotrivă,
peste tot.
Cumva, nu se știe cum,
nu se știe de ce,
după chipul și asemănarea Lui,
am apărut eu,
ai apărut tu,
șarpele
și toate celelalte.
Toate s-au înghesuit s-apară
după chipul și asemănarea Lui,
încât acest chip
și-această-asemănare
nu se mai cunosc,
iar adevărul e ceva
cu totul relativ.
După chipul și asemănarea Lui...
Până când cineva mi-a zis:
Dacă dragoste nu am,
nimic nu sunt...



Strălucirile nopții

Azi-noapte
am pus mâna
pe tine.
Erai ascunsă
în strălucirea lunii.
Nu știai,
ori poate știai,
că strălucirea ta
e diferită de a lunii
și ochii mei
te pot vedea
oriunde.
Dar eu pot fi
și diafan,
și-oricât de lung
să pot îmbrățișa
și-o pasăre,
și-o floare,
și strălucirea lunii.
Și nu mi-e greu
să pun mâna
pe tine

Nu e ce pare

Această dragoste a noastră,
această iubire măiastră
ce pare c-ar fi
un puf de pădăie
ce zboară pe vânt,
nu e ce pare.
Nu-i praf ce dispare,
nu-i valul din mare.
E firul de aur
ce leagă copilul de mamă,
pământul de-o stea,
pe mine de tine,
pe tine de mine

Ploaia de aur

Picurii ploii de aur
ce mă sărută suav,
îmi spun că ești tu,
îmi spun că ești tu...
Îmbrățișez ploaia mereu,
știind că ești tu,
știind că ești tu...

Fermecătoarea fată

Există
o fată fermecată
ce-mi vine mereu
în inimă și-n gând.
E-o fată cuminte
ce ziua
mi-arată măgelele,
iar noaptea stelele.
Și ea, fermecata,

mereu mă prefacă
în ața măgelelor
și-n cerul stelelor

Ne-nțeleasa bucurie

Ce bucurie ne-nțeleasă ești tu...
Cum aș putea desluși
mersul căprioarei,
zborul rândunicii
sau tremurul florii de prun?...

La început

La început
a fost sărutul meu
pe ochiul tău albastru,
sărutul meu
pe ochiul tău verde,
pe toată ființa ta,
pe toată ființa ta...
A fost sărutul meu
pe sărutul tău...

Bucurie

Cine sunt eu, cine ești tu?...
Apele sunt limpezi, apele sunt line,
apele-s tulburătoare...
Ooo, cât mă bucuri tu,
draga inimii mele,
ooo, dulcea mea prietenă
de-o limpezime așa de clară
că-ți văd sufletul tău
iubind sufletul meu,
surâzând

Pasăre măiastră

Spusele tale
mi-acoperă tot cerul meu dalb...
Mi-l face roșu,
în ape, ca para focului,
și-apoi mi-l face ocean...
Mă scaldă în ape turcoaz
ce mă lasă vrăjit
pe-un țărm de smarald.
Și-ntregul ocean se ridică în zbor,
făcându-se o mare minune de pasăre roșie
ce capu-și întoarce spre mine.
Și capul ei are chipul tău
ce cu buzele tale mă cheamă
parcă să-mi spună ceva...

Cuvântul acesta

Există aici,
în lumea aceasta,
un cuvânt ascuns.
E un cuvânt mare,
pe care îl simt,
știu că este undeva aici,

pe-aproape.
Când cred că l-am găsit
și-acum e clar văzut
și-l pot citi,
și-l pot rosti,
simt că-mi scapă ceva.
Tu.
Fără tine, cuvântul acesta
nu-i acel cuvânt.
Cum să te citesc
pe tine,
cum să te rostesc
pe tine
în acest cuvânt?...

Femeia și cartea

Femeia...
și cartea...
O femeie cu o carte-n mână
e cea mai periculoasă imagine
de pe pământ.
Ea se face-o flacăără,
iar omul ce privește asta,
se-aprinde și arde mocnit.
Și femeia...
femeia flacăără,
ea ce poate să facă?...

Farmec

De la o vreme,
nu știu cum, nu știu de ce,
toată lumea s-a colorat
în culorile tale.
Nimic măreț n-a prevestit
acest fenomen.
Nici stea, nici magi,
nici fulgere sau trăznete,
nimic asemenea.
Doar o boare de vânt
ce-a ridicat niște frunze roșietice
și le-a rotit ușor
aproape de pământ...
Și-am văzut toată lumea
în culorile tale.
Vrabia din pom
saltă și-mi cîrpește
ca tine.
Iarba și copacii mângâiați de vânt
au unduirea și chemarea ta.
Chiar cerul, soarele și luna,
toate-mi zâmbesc
și mă dezmiardă
ca tine.
Și toate au culorile tale

Tentația paradisului

Oooo, tentația acestui paradis...
Și visele mele
toate se-implinesc
odată



Poesis

Debut



Aș fi vrut

Aș fi vrut să te fi cunoscut copil
Să te fi văzut de departe, doar așa subtil
Când ai pus mâna pe hanoracul ăsta
Și ai plecat cu el în traistă...

Aș fi vrut să te faci și mai mic lângă mine în noapte
Când veneai de la vreo băută cu multă bere și semințe coapte
Sau poate erai la mare și ți l-ai pus pe spate
Sau greșesc și erai cu cortul, undeva și îngânai șoapte...

Ce aș fi vrut să te iubesc de dinainte să te fi cunoscut
Să te văd crescând, cu ochii mari, sau poate îngândurat.
Să te văd greșind și iubind copilărește
Să nu uiți că acum te iubesc... și mă întreb: copilul din mine ce îți mai dorește...

Ioana Izabela Maxim

Poetă

Autoportret cu vedere spre oraș

M-am găsit de nu știu câte ori uitându-mă pe fereastră
Sprijinită de rama ei, cu o adiere rece și zâmbind pierdut la niște flori în glastră
Știam că noaptea n-are cum să dureze o veșnicie, n-o să mai fie atât de albastră
Doar că dragostea obosită făcea duș, mâncarea era pe masă și veioza era aprinsă

...eram acolo, uitându-mă pe fereastră într-o seară...

Și cum aș putea să șterg asudarea pielii când nu-mi mai aparțineam
Sau părul care simțea fiecare respirație, fiecare dor și amor, cum nu oboseam
Sau mijlocul, care păstra tatuate mâinile tale, ardeam...
Peste ani, cu mai multe fire albe mă vedeam pe aceeași stradă, pe care doar noi ne plimbam

Dezbrăcată de neliniști la fereastră, te așteptam...

Mai devreme

În martie, cărămida udă mi-e inima
Dacă aș da cu ea de pământ, s-ar frânge în bucăți de patimă...
Căci știe că poate fi renăscută, iubită și iertată...
De te-ar fi găsit mai devreme să-ți lase palma curată...

De te-ar fi găsit mai devreme s-ar fi cuibărit pe buze...
Și acum mă ceartă, dar nu-i dau motiv să te acuze...
Cum ai putea să dai vina pe timp, că a venit mai târziu?
Sau nici n-a venit?... ți-a zâmbit și s-a ascuns într-un nor argintiu...

Știi, aseară, în vis eram într-un tren de noapte
Tu-mi zideai inima și eu îți savuram privirile îngropate...
Am adormit pe umărul tău, încet, moale și cald
Lăsând lumea departe, lăsând-o în spate ca pe-un jihad...



Străbătând orașul

Un cerșetor era pe o bancă în parc întins...
De unde știi că în ochii lui cerul chiar putea fi atins...
Cu mâinile sub cap, citind povești ale unor autori neconfirmați!
Se uita din când în când la voi, cum vă foiați, cum vă agitați...

Pe o bancă în parc aș fi vrut să-mi trăiesc viața...
S-o pipăi, s-o pictez, s-o înnod cu speranța!
Să știu să înjur, să zâmbesc și când nu mai pot să plec...
Să le dau pe toate, pe-o felicitare de-a lui Toulouse Lautrec

Pe aceeași bancă în parc să-mi descos tinerețea
Să-mi trăiesc, cu valuri și oase îngreunate, bătrânețea
Să am curaj să fumez o țigară și să te sărut într-o doară
Să am curaj să simt, să tac și să cânt în sfârșit la chitară

Ieri am întors capu' după cerșetorul de pe banca din parc
Avea pantofii lângă bancă, o cuvertură și un rucsac...
Trebuia în ziua aia să mai fac ceva, să mai străbat orașul...
Să te mai iubesc în gând, să nu am iar timp așteptând metroul...

Sub mâinile tale

Castel cu lumânare aprinsă pe masa din bucătărie
Și o vază cu buza strâmbă, mușcată, în sufragerie...
Cu o sobă veche, în care mocnește chinuit un foc de lemne ude...
Simt fiecare cutremur sub mâinile tale, cuie, săgeți prin unde...

Și mantia îmi atârână greu, pe scări de marmură înguste,
Fug la fereastră auzind lupii cum urlă și se ceartă – lăsându-și prin noroaie urmele robuste...
Îmi bate ceasu-n orele târzii și mintea-mi te vede cu mersu' apăsător pe străzile pustii...
Dar într-un soi de plămuire, te simt cum îmi săruți încheieturile, ochii și vânățiile...

Dar n-ai fost tu, hazardând prezentul, îți jur că n-ai să-mi fii...
Și mă așez îngânând șoapte pe marginea scării, amețită de imaginație și stafii...
Și-mi construiesc liniștea ca pe niște mumii sfâșiate de povești și timp.



Gustave Léonard de Jonghe (1829–1893), pictor flamand, *Gânduri în timp ce scriam scrisoarea*



Poesis



Dănuț-Adrian Chidon-Frunză

Poet, artist plastic
Membru al Uniunii Artiștilor Plastici din România
Portretul aparține autorului

Dezmăț

Cu fuste lungi, cu fuste scurte
vocalele stau astăzi mute,
pitite într-o debara, pe hol;
consoana mârâie sub țol.
Silaba-n cadă, la taifas,
cu rima care-a mai rămas
ascultă blues și bea un vin;
accentu' adoarme-n baldachin.
Ritmul turbat trânteste-o ușă.
Măsura, ronțăită de-o căpușă,
impertinentă-l ia peste picior.
Strofa zurlie urlă-n dormitor.

Tabloul

Culorile stau aruncate pe masă,
negrul din tuburi ar vrea ca să iasă;
albul, stingher, privește în van,
roșul aprins se aruncă pe geam.
Verdele urlă dintr-un tablou,
rama i-astupă glasul din nou;
galbenul rânjește, stând într-un cot,
siena și umbra stau bot în bot.
Roșul englez își aprinde o pipă,
tolănit, albastrul face risipă;
șevaletul are iarăși durere de șale,
pensulele-aleargă la deal și la vale.

Mă doare

Mă doare ieri, mă doare azi,
te-mbrățișez să nu mai cazi
și te sărut din când în când,
vorbesc cu gândul cel nătâng.
Mă cheamă ieri, alaltăieri,
alerg năuc prin încăperi,
văd verde și miros pustiu,
albastrul este prea târziu.
Aud departe un tramvai
și-i galben dar nu are cai,
e ultimul în astă noapte,
joc poker, însă... fără carte.

La bloc

Am o vecină, crește nepoți,
îi ceartă și-i împacă pe toți;
nu stă pe scară, nici la fereastră,
fluieră și udă mușcatele-n gلاstră.
E tunsă scurt, fără breton,
intră și iese mereu din balcon.
Face mâncare, miroase frumos,
duce gunoiul, vine cu punga pe dos.
Poartă crocși și ciorapii de lână,
ține mereu o cârpă în mână;
nu scutură pe geam niciodată,
habar n-am dacă e măritată.

Azi

Scade natalitatea și cine-o poate opri?
poate noi toți, scriind poezii
de dragoste, dar nu păcătoase,
nici gingașe, șoptite, sfioase.
Poezii sănătoase, din dragoste de țară,
ca bătrânii – voinicii de odinioară
mereu cu ochii deschiși și privirea fugară,
apărându-și hotarul fără vorbe de-ocară;
poezia simțită profund-dureros
în tălpile goale, rănite de mersul pe jos.
Azi eu n-am timp, tu ești plecat,
ea e la școală, noi deja am uitat;
ei stau pitiți cu cheia în mână,
voi nu simțiți în limba română?

N-ai semnal

Mă suni și-ți răspund: „Alo, alo!”
Tăcere totală, n-aud dincolo
zgomot sau voce stingheră;
mâța mea sforăie, pe etajeră.
Obuzele cad în fiecare noapte,
storurile au fost trase pe șoapte;
bezna ne intră în oase și geme,
pustiu este totul, dar nu te teme.
Dimineața vine și bate la porți,
viii sunt vii, morții sunt morți.



Traditiones

VIAȚA DE ZI CU ZI ÎN HAREMUL IMPERIAL (14) Arta și literatura în harem (10)

Urfet Şachir

Arta caligrafică în seraiul otoman (Hüsn-i Hat) (2)

Conceptul sublim cunoscut sub numele de **artă** nu este, desigur, apanajul exclusiv al vreunei națiuni anume. Totuși, în măsura în care națiunile își pun amprenta asupra unei forme de artă, o pot revendica drept expresie a propriei identități și pot obține recunoașterea acestui fapt din partea altor națiuni; în caz contrar, eforturile lor, fie ele reușite sau nu, sunt sortite să rămână la stadiul de simplă imitație. Și turcii otomani au devenit maeștri ai unei astfel de arte. Arta care a fost îmbrățișată cu fervoare și extaz religios și ale cărei exemple au continuat să fie create timp de secole după cucerirea Constantinopolului, este **arta caligrafiei rafinate/„incelikli hat sanatrı”; „hüsn-i hat”**. Adesea descrisă în sursele islamice ca „o geometrie spirituală creată cu unelte fizice”, caligrafia a evoluat și a continuat să existe timp de secole într-un cadru estetic compatibil cu această definiție. Totuși, trebuie menționat de la bun început că principalul motiv, dincolo de simpla aptitudine nativă pentru afinitatea remarcabilă a turcilor față de caligrafia rafinată, rezidă în faptul că scrierea uigură utilizată anterior, la fel ca alte sisteme de scriere din Extremul Orient, se preta excelent exprimării artistice. La fel ca în domenii precum: arhitectura, pictura, sculptura, poezia, muzica, dansul, țesutul, confecționarea plăcilor ceramice și producția de hârtie, în cadrul civilizației uigure s-a atins un nivel înalt de măiestrie în arta caligrafiei. S-a consacrat epoca clasică a acestui sistem de scriere, iar scrierea uigură a dăinuit secole la rând în Asia Centrală ca vehicul al culturii și artei. Valorificând această tradiție culturală și artistică străveche, turcii și-au demonstrat sensibilitatea estetică, aptitudinile și experiența în domeniu, dând naștere unor maeștri care au marcat etapele fundamentale în evoluția scrierilor islamice și jucând, astfel, un rol istoric primordial în dezvoltarea acestora.

Cercetările asupra inscripțiilor arabe din secolele preislamice au relevat faptul că sistemul de scriere arab a fost inițial



o continuare a scrierii cursive nabateene, care este legată de scrierea feniciană. Alfabetul arab a fost numit inițial *alfabet nabateean*, deoarece era folosit de poporul nabateean, care trăia în spațiul geografic numit azi Iordania și Siria, înainte de islam, și care este legat de alfabetul fenician. Nabateenii au folosit o formă timpurie de scriere aramaică ce a stat la baza alfabetului arab modern. Ei utilizau un sistem de tip *abjad* compus din 22 de consoane, fără caractere dedicate pentru vocalele scurte. Literele au început să fie legate între ele pentru o scriere mai rapidă pe papirus sau pergament. Această legare continuă a caracterelor a modificat forma literelor, ducând la nașterea scrierii arabe timpurii.

Odată cu apariția islamului, în special după Hijra din 622, alfabetul arab a câștigat prestigiu și a devenit mijlocul de scriere pentru această nouă și definitivă religie divină. Astfel, scrierea arabă a căpătat diverse denumiri înainte și după răspândirea sa la Mecca și Medina, fiind inițial numită „*cezm*”. În Medina, a devenit cunoscută sub numele de „*medeni*” și, în timp, s-a ramificat în două stiluri. Cel cu litere verticale lungi,



O rugăciune naat caligrafică, scrisă sub forma unui leu și atribuită lui Ali, cunoscut drept „Leul lui Dumnezeu”. Sursa foto: Wikimedia

înclinate de la dreapta la stânga, a fost numit „mil”, iar cel cu litere orizontale, excesiv de alungite, a fost numit „meşk”. După ce Profetul Ali a făcut din Kufe/Irak, centrul orașului, scrierea arabă a cunoscut o dezvoltare semnificativă acolo și a dobândit numele de „kûfi”. Din acest moment, cuvântul „kûfi” a căpătat un sens general și a fost folosit cu alte scrieri, cum ar fi „mekki” și „medeni”, de la nașterea islamului până în epoca abbasidă. În perioada abbasidă, utilizarea scrierii kûfi a durat 150 de ani. Scrieri importante, precum **Mağribî** și **Meşrik Kûfisi**, s-au adăugat stilurilor **Celîl**, **Sülüs**, **Tumar** și **Sülüseyn**, utilizate în perioada timpurie a califatului abbasid. Cea mai însemnată evoluție a epocii abbaside a avut loc datorită contribuțiilor vizirului **Ibn-i Mukle**, ale lui **İbnü'l-Bevvâb** – activ un secol mai târziu și, în cele din urmă, ale lui **Ebu'l-Meed Cemaleddin Yâkût b. Abdullah el Musta'simî Billâh**. Cemaleddin Yâkût fusese adus la Bagdad din Anatolia ca prizonier la o vârstă fragedă, fiind ulterior cumpărat de calif. Deși era de origine turcă, provenind din Amasya/Turcia, numele său figurează printre cele ale artiștilor din perioada abbasidă, întrucât a fost crescut în spiritul culturii abbaside și și-a realizat lucrările în cadrul acestei tradiții.

Bogăția formei și forța expresivă regăsite în arta caligrafiei trebuie căutate în credința, rafinamentul și iubirea artistului; un artist care, înțelegându-L pe Allah drept Adevăratul Făuritor, gravitează în jurul acestei făclii a iubirii divine asemenea unui fluture. Asemenea caligrafiei, și celelalte arte frumoase prind contur și viață în jurul acestei iubiri divine. Fiecare literă se află ascunsă în interiorul punctului, iar manifestarea punctului este litera „elif”, care indică Unicitatea lui Allah. Scurgerea cernelii dinspre punct și elif către celelalte litere simbolizează manifestarea atributelor divine în această lume, precum și actul creației. Aceasta își găsește o frumoasă expresie în versurile: „Întregul univers este o Carte supremă a

lui Dumnezeu;/ Oricare literă ai cerceta, sensul ei trimite întotdeauna înapoi la Dumnezeu.”¹

Ibn-i Mukle (d. 940) a acceptat punctul, elif-ul și cercul ca măsurători standard pentru frumusețea literelor. În cadrul acestor măsurători, el a stabilit principiile și regulile a șase tipuri de scriere: *Muhakkak*, *Reyhânî*, *Sülüs*, *Nesih*, *Tevkî* și *Rikâ*. Toate acestea au fost numite **cele șase scrieri** (*Aklâm-ı Sitte*).

Cele mai vechi exemple de caligrafie în rândul turcilor apar odată cu selgiucizii și constau, în general, din forme simple inscripționate pe piatră, lemn sau hârtie. Caligrafia era utilizată, în special, în lucrările arhitecturale și în textele sacre. În epoca selgiucizilor din Anatolia (1092–1308), utilizarea scrierii kûfi în manuscrise a fost în mare parte abandonată, impunându-se supremația stilului *aklâm-ı sitte*. Artiștii selgiucizi și-au rafinat stilul de scriere, acordând o atenție sporită formei, simetriei și proporțiilor literelor. Drept urmare, caligrafia a devenit o formă de expresie artistică, dobândind un spațiu vizual atractiv și bogat.

În epoca beilicurilor anatoliene (secolele XIII–XIV) și în primele secole ale statului otoman, până la cucerirea Constantinopolului (1299–1453), arta caligrafiei în Anatolia, judecând după exemplele păstrate, pare să fie o continuare a stilului magistral consacrat de abbasizi la Bagdad.

Ulterior, arta caligrafiei a atins apogeul sub stăpânire otomană la Istanbul, prin activitatea celebrului caligraf **Şeyh Hamdullah** (1429–1520), continuând să evolueze și să se dezvolte până în secolul al XX-lea. În timpul Imperiului Otoman, caligrafia a fost recunoscută ca o disciplină academică. Caligrafii otomani au dezvoltat scrierile clasice, creând noi stiluri și forme. În special, stiluri de scriere precum *Dîvân-î Hat* și *Celî Sülüs* au câștigat o importanță semnificativă în această perioadă.

¹ **Fevzi Günüşçü**, *Osmanlı San'atında Hat*, Marife, yıl.1, sayı. 1, s. 154; **Muhittin Serin**, *Hat San'atı ve Meşhur Hattatlar*, İstanbul 1999, s. 24.



Imperiul Otoman, începând cu secolul al XIV-lea, a devenit un centru al artelor turco-islamice, cunoscând o dezvoltare semnificativă, în special în domeniul caligrafiei. În această perioadă, caligrafia a depășit statutul de simplă tehnică de scriere, dobândind valoare estetică și câștigând un loc important în viața socială ca formă de artă înaltă. În epoca otomană, în special în secolul al XVI-lea, au apărut mulți artiști renumiți. Printre acești artiști se numără figuri importante, precum: **Şeyh Hamdullah, Ziyaüddin și Ahmet Karahisarî**. Şeyh Hamdullah este cunoscut ca fiind cel mai important reprezentant al stilului caligrafic *Dîvânî*, iar Ziyaüddin și-a creat propriul stil unic combinând diverse tehnici. Ahmet Karahisarî, pe de altă parte, este cunoscut în special pentru realizările sale în arta gresiei și a miniaturilor.

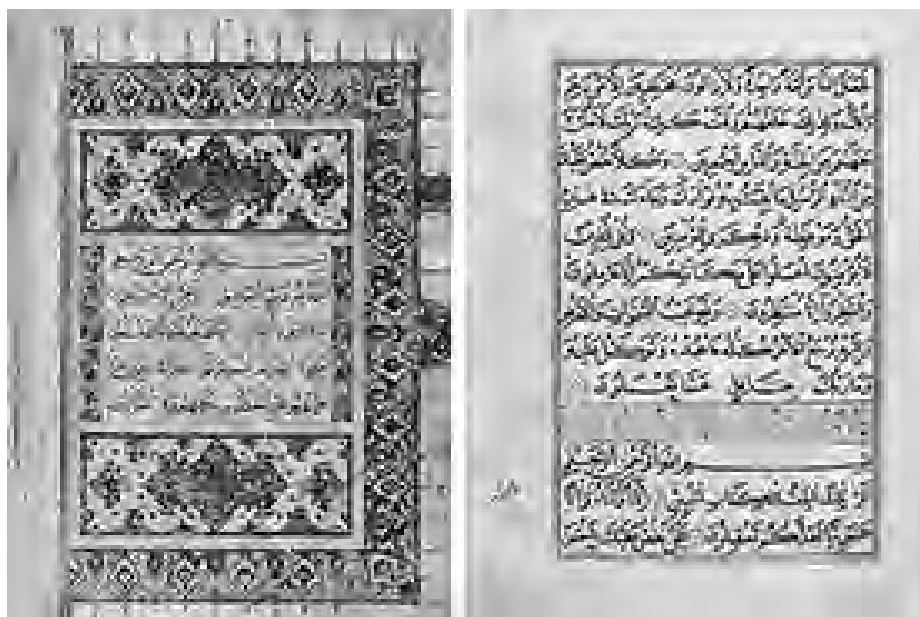
Caligrafia a devenit o parte integrantă a culturii otomane, apărând ca un element estetic în palate, moschei și alte

clădiri publice. Ca urmare a tuturor acestor evoluții, caligrafia a devenit o formă de artă recunoscută în întreaga lume. Continuând practica și astăzi de către diverși artiști și instituții academice, caligrafia rămâne o formă de artă care combină urme ale trecutului cu interpretări moderne.

Mangalia, 25 iulie 2026

Bibliografie selectivă:

- Günüç, Fevzi**, *Osmanlı San'atında Hat*, Marife, yıl.1, sayı.1, s. 153–174;
Derman, M. Uğur, *Kongreye Sunulan Bildiriler*, c: III. Ankara 1983, s. 1613–1618;
Muhittin Serin, *Hat San'atı ve Meşhur Hattatlar*, İstanbul 1999, s. 24, 44;
Derman, M. Uğur, *Türk Hat Sanatının Şaheserleri*, İstanbul, Kultur Bakanlığı yayını, 1982;
Derman M. Uğur, *Osmanlı İstanbulu'nda Hat Sanatı*, s. 475–493;
Bektaşoğlu, Mustafa, *Osmanlılarda Hat Sanatı*, s. 271–274.



Copie a Coranului realizată de caligraful otoman Shaykh Hamdullah, sfârșitul secolului al XV-lea. Scriere Naskh

”Arta care a fost îmbrățișată cu fervoare și extaz religios și ale cărei exemple au continuat să fie create timp de secole după cucerirea Constantinoplei, este arta caligrafiei rafinate/«incelikli hat sanatı»; «hüsn-i hat». Adesea descrisă în sursele islamice ca «o geometrie spirituală creată cu unelte fizice», caligrafia a evoluat și a continuat să existe timp de secole într-un cadru estetic compatibil cu această definiție.”

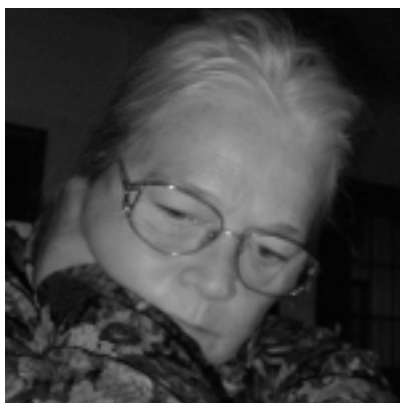


Document

FIECARE ZI – O ÎNTÂMPLARE EXTRAORDINARĂ

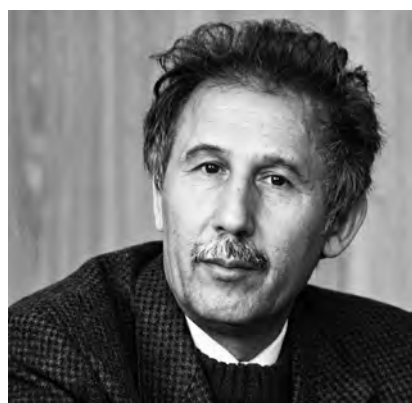
Interviu cu Marin Sorescu

realizat de Cornelia Bartels



*Abia întors din Suedia, pe poetul Marin Sorescu l-am găsit la redacția revistei „Luceafărul”. Era răcit. Îl trăsese „Fereastra” cu proaspăt iz nordic. Spunea că are de gând să-și schimbe chiar și titlul ultimei sale piese, **Răceala**, pentru că îi poartă ghinion. N-aș crede!?*

L-am rugat, totuși, să se oprească puțin din... „febra creației” pentru a destăinui cititorilor „Almanahului Flacăra” o întâmplare deosebită care să fi marcat într-un fel sensibilitatea poetului.



Cornelia Bartels

Poetă, prozatoare, Germania

Marin Sorescu

(29 februarie 1936, Bulzești–8 decembrie 1996, București)

Sursa foto: Muzeul Național al Literaturii Române

Cornelia Bartels: *Care a fost evenimentul de viață care l-a impresionat în mod deosebit pe Marin Sorescu?*

Marin Sorescu: Am impresia că l-am scris! Se află în volumul *La Liliaci*. Trebuie să mă uit cu ce pagină începe. Dar ca să nu ne repetăm, ia să punem noi memoria la treabă și să facem altă amintire, cum vă place?!

C. B.: ?!

M. S.: În volumul amintit este un poem care se numește *Craiova văzută din car* la care țin foarte mult, pentru că momentul respectiv a însemnat capul de serie al multor „momente, schițe și amintiri”... Descoperirea orașului pentru cel născut la țară înseamnă mai mult decât descoperirea Americii pentru cineva care-a deschis ochii la oraș. Zgârie-norii din New York nu m-au impresionat, mai târziu, atât cât casele cu două etaje din Craiova de atunci (acum blocurile au mai multe etaje. Din fericire și casele vechi au rămas nedemolate.... Craiova e un oraș frumos – dar iată cum alunecăm în subiectivism!)...

C. B.: *Să-l depășim, deci...*

M. S.: ...o altă etapă, tot pe linia asta, însă de data aceasta de fier, este venirea la București. Și Bucureștiul văzut din

tramvai. În București am scris cele mai multe pagini. Așa că întâmplările mele de aici sunt și etape ale creației. Mai mult sau mai puțin spectaculoase. De fapt, creația n-are nimic spectaculos, n-are nimic deosebit. E un fel de activitate monotonă de „remaiează”; tot dregi ciorapi și iar îți mai scapă fire, și mereu te plângi că nu vin bine!

C. B.: *N-ar fi fost mai potrivită comparația cu pânza Penelopei?*

M. S.: Remaieza mea ar fi o Penelopă modernă! Iar cititorul, în cazul scriitorului, un Ulise pierdut, pe veci înecat.

C. B.: *Dacă ar fi să vă scrieți **Memoriile**, chiar la vârsta asta, cu ce ați începe?*

M. S.: Memorii înseamnă întâmplări trecute. Iar întâmplările trecute le știu și deocamdată nu țin să revin asupra lor, asta o voi face la 85 de ani (să-mi aduci aminte să nu uit). Cele prezente sunt în curs de definitivare. Mai interesante ar fi cele din viitor. Problema e cum aducem viitorul la scară? Nu la scara noastră, ci la scara noastră de-acasă.

Există școala aceasta de prospectare a viitorului, viitorologia, care ar trebui să lucreze mână-n mână cu cei ce au de



gând să-și publice amintiri peste ani și ani. Ar trebui întrebați, cei cu pană sprintenă și ochiul ager, cam ce ar dori ei să pună în cărțile de peste 30-40 de ani ca întâmplări trăite, văzute, pipăite. Și să se mobilizeze toate forțele pentru realizarea unui stoc viitorologic acceptabil.

Am ajuns la concluzia că și faptele mici sunt mari. Îmi place la nebunie cotidianul. Mă delectează, mă inspiră, mă absoarbe, mă preocupă. Cum vorbesc oamenii, cum merg pe stradă, ce plasă au în mână, ce au în plasă...

Deci, extraordinarul imediat. Poate în secolele viitoare gravurile despre timpul nostru vor înfățișa în loc de nimfe și tritoni și alte subiecte mitologice, două gospodine tăind ceapă și grupuri de bărbați mergând la meci. Iată zeii și zeițele noastre. Poți să faci abstracție? Poți. Dar e bine să cunoști și aspectele astea. Cu alte cuvinte, să tragi cu coada ochiului la real chiar când ești cu mintea hăt, departe, în ideal.

Până una, alta, să ne consolăm cu ce scriem zi de zi.

C. B.: *Asta înseamnă că poetul Marin Sorescu are în fiecare zi de întâmpinat câte o întâmplare... deosebită?*

M. S.: Din fericire fiecare zi este alta. Tu ești altul (alta, alții), eu rămân același. Îmi vine în minte o frază a filozofului Gorgias: „Nimic nu există, sau dacă există nu poate fi cunoscut și dacă poate fi cunoscut nu poate fi comunicat.” Cam așa se întâmplă și cu amintirile oamenilor. Sunt foarte greu de comunicat, și e și prematur, iar optimismul nostru nu-i de acord cu scepticul antic, deși îmi place foarte mult cum sună.

C. B.: *Ați spus că întâmplările „mai interesante ar fi cele din viitor”. Nu ne puteți spune una pe care o „pregătiți” de acum?*

M. S.: Măine-poimăine voi debuta ca prozator. Cât de plăcut va fi!? Aflați în volumul doi al interviurilor dv.

Interviu publicat în *Almanahul Flacăra*, 1976

**”Creația n-are nimic
spectaculos, n-are nimic
deosebit. E un fel de activitate
monotonă de «remaieză»;
tot dregi ciorapi
și iar îți mai scapă fire,
și mereu te plângi
că nu vin bine!”**

Indigo

Noaptea cineva-mi pune pe ușă
Un indigo imens,
Și tot ce gândesc apare, instantaneu,
Și pe partea de dinafară a ușii.

Dau buzna spre locuința mea
Curioșii din toată lumea,
Îi aud cum urcă scările.
Cum iau treptele pe tălpi
Și le pun înapoi
La-ntoarcere.

Sunt păsări de toate neamurile,
Câini păzitori de lună,
Drumuri de trecere,
Și salcâmi bătrâni,
Suferind de insomnie.

Își pun pe nas ochelarii
Și mă citesc emoționați,
Ori amenințând cu pumnul,
Fiindcă despre toate eu mi-am format
O idee exactă.

Numai despre sufletul meu
Nu știu nimic,
Sufletul care-mi scapă mereu
Printre zile,
Ca o bucată de săpun
În baie.

Lecția de anatomie

Nu numai că m-am spălat
dar m-am și parfumat
când mă vor desface
să nu le fie silă de mirosul meu.

Mi-am pus cămașa cea mai curată
și haina cea mai călcată
când mă vor desface
să nu trebuiască
să împrumute cârpe murdare
și nici de mâncat n-am mâncat
cum o să mănânc
ar fi o rușine, nu-i așa
când mă vor desface
să-mi găsească mâncare în burtă.
Eu aș fi plecat mai demult
dar ei ar fi putut să-mi desfacă în lipsă
cuvintele
de aceea stau și mă spăl
și mă parfumez
și mă îmbrac curat
și nu mănânc, și nu plec.



Memorialistică

MOZAIC LIBANEZ

Partea a doua

BYBLOS, ORAȘUL ÎN CARE TIMPUL A ÎNVĂȚAT SĂ RĂMÂNĂ



Anca Cheaito

Președinta Asociației România Levant, fondatoare a revistei „Orient Românesc”, profesoară de limbă franceză, coordonatoare a activităților pedagogice; predă cursuri de limbă, cultură și civilizație românească la Liceul Amlieh din Beirut

Există locuri care îți oferă priveliști spectaculoase și există locuri care îți schimbă pentru totdeauna felul în care înțelegi timpul. Byblos este unul dintre acestea. Așezat pe țărmul Mediteranei, la doar câteva zeci de kilometri nord de Beirut, acest oraș pare să trăiască într-o dimensiune aparte, unde trecutul nu este închis între zidurile unui muzeu, ci respiră alături de prezent. Se spu-

ne că este cel mai vechi oraș din lume locuit fără întrerupere, iar plimbându-te pe străzile sale înțelegi că această afirmație nu este doar o performanță istorică, ci o formă rară de continuitate umană. La prima vedere, Byblos pare un oraș mediteranean liniștit, cu un port în care bărcile se leagănă în același ritm în care au făcut-o de mii de ani și cu străduțe pietruite ce păstrează farmecul Levantului de altădată.

Dar dincolo de această frumusețe discretă se ascunde una dintre cele mai extraordinare povești ale civilizației. Privind atent, înțelegi că farmecul acestui oraș nu izvorăște doar din frumusețea arhitecturii sale sau din lumina blândă care se așază peste Mediterana la apusul lui. Byblos fascinează printr-o formă rară de permanență. Aici, istoria nu este evocată prin legende sau reconstrucții imaginare, ci prin urmele autentice ale unei civilizații care a traversat aproape nouă milenii fără să-și piardă identitatea. Fiecare zid, fiecare piatră și fiecare strat arheologic mărturisesc despre o lume care nu a dispărut, ci s-a transformat neconștient, păstrând vie memoria celor care au locuit acest țărm încă din zorii umanității. Puține locuri din lume oferă privilegiul de a contempla, într-un singur spațiu, continuitatea unei istorii atât de vaste, în care timpul nu pare să fi distrus trecutul, ci doar să-l fi așezat cu răbdare, epocă peste epocă, asemenea paginilor unei cărți nesfârșite.

Totul a început aici în urmă cu aproape nouă milenii. Primele comunități neolitice și-au ridicat locuințele pe acest

promontoriu deschis către mare, atrași de bogăția apelor și de poziția strategică a locului. De atunci, nimeni nu a părăsit cu adevărat Byblos. Orașul a crescut încet, generație după generație, fără să-și întrerupă niciodată existența.

Au venit popoare, au plecat imperii, s-au schimbat limbi și credințe, însă viața a continuat să pulseze aici cu o uimitoare naturalitate. Poate că adevărata forță a acestui loc nu stă în vechimea sa, oricât de impresionantă ar fi, ci în extraordinara sa capacitate de a traversa timpul fără să-și piardă sufletul. Fiecare generație a moștenit ceva de la cea dinainte și a lăsat, la rândul ei, o urmă pentru cei care aveau să vină.

Astfel, Byblos nu s-a construit niciodată împotriva propriului trecut, ci împreună cu el. Straturile de civilizație care se descoperă astăzi sub privirile arheologilor nu reprezintă doar vestigiile unor epoci apuse, ci povestea unei continuități aproape neîntrerupte, în care memoria a devenit însăși temelie orașului. Puține așezări din lume pot spune că au fost martore tăcute la începuturile agriculturii, la apariția marilor regate, la înflorirea comerțului mediteranean și la nașterea unor idei care aveau să modeleze întreaga civilizație occidentală.

În mileniul al IV-lea î.Hr., Byblos devenise deja unul dintre cele mai importante porturi ale Mediteranei orientale. Din pădurile Libanului coborau uriașii cedri, lemnul cel mai prețuit al lumii antice, iar corăbiile îi purtau spre Egipt, unde aveau să devină temple, palate și corăbii ale faraonilor. În schimb, pe ace-



Tăbliță de bronz care conține silabarul Byblos (cunoscut și sub numele de scriere pseudo-hieroglică), un sistem de scriere nedescris. Artefactul a fost descoperit în orașul antic Byblos din Liban, datând probabil din mileniul II î.Hr., mai exact între secolele XVIII și XV î.Hr. Muzeul Național din Beirut

lași drum al mării ajungeau papirusul, aurul, fildeşul și rafinamentul unei civilizații care avea să lase o amprentă profundă asupra orașului.

Mai mult decât un simplu port, Byblos a devenit un loc al întâlnirii dintre lumi. Aici nu se schimbau doar mărfuri, ci și idei, credințe, cunoștințe și moduri de a înțelege existența. Corăbiile care acostau la țărm aduceau cu ele poveștile unor civilizații îndepărtate, iar orașul le primea fără să-și piardă propria identitate. Din această neconținută circulație a oamenilor și a culturilor s-a născut spiritul cosmopolit al Byblosului, unul dintre primele mari centre ale Mediteranei, unde Orientul și Egiptul au învățat să vorbească aceeași limbă a comerțului, a diplomației și a creației. Privind astăzi marea care i-a adus atâta prosperitate, este ușor să înțelegi că

adevărata bogăție a acestui oraș nu a fost niciodată doar lemnul de cedru sau încărcătura corăbiilor sale, ci extraordinara sa vocație de a lega oameni, civilizații și destine.

Legăturile cu Egiptul au fost atât de puternice încât monumentele descoperite aici vorbesc despre secole întregi de alianțe și schimburi culturale. În timpul celei de-a XII-a dinastii egiptene, Byblos a devenit un aliat privilegiat al faraonilor, iar zeita protectoare a orașului, Baalat – „Marea Doamnă” –, era venerată deopotrivă pe țărmul libanez și pe malurile Nilului. Rar întâlnim în istorie două lumi atât de diferite unite printr-o relație atât de profundă.

Dar dacă lemnul de cedru a făcut cunoscut numele Byblosului în Antichitate, scrierea avea să-i ofere nemurirea. În acest colț al Feniciei a prins contur alfabetul fenician, una dintre cele mai importante invenții culturale ale omenirii. Înaintea lui, scrisul aparținea unei elite restrânse de scribi, iar învățarea lui putea dura ani întregi. Fenicienii au simplificat totul, reducând scrierea la un număr de semne capabile să redea sunetele limbii. A fost începutul unei revoluții tăcute care avea să traverseze mările și continentele. Din alfabetul fenician s-au născut cel grec, apoi cel latin, iar în cele din urmă alfabetul pe care îl folosim astăzi. Fără să ne dăm seama, fiecare cuvânt pe care îl scriem poartă o urmă din moștenirea acestui oraș.

Poate că nicio altă moștenire lăsată de Byblos nu a călătorit atât de departe și nu a supraviețuit atât de profund timpului. Imperiile s-au ridicat și s-au prăbușit, templele au fost ruinate, iar corăbiile care odinioară străbăteau Mediterana au dispărut de mult. Însă alfabetul, născut din ingeniozitatea fenicienilor, a continuat să circule din generație în generație, devenind unul dintre cele mai puternice instrumente ale civilizației. Prin el au fost scrise tratate de filozofie, opere literare, texte sacre, descoperiri științifice și mărturii ale istoriei. Într-un sens profund, Byblos nu a dăruit lumii doar un sistem de semne, ci posibilitatea de a transmite cunoașterea dincolo de limitele timpului, transformând memoria fragilă a oamenilor într-o moștenire capabilă să traverseze milenii.

Cea mai emoționantă mărturie este sarcofagul regelui Ahiram. Inscripția gravată pe el reprezintă cea mai veche dovadă cunoscută a alfabetului fenician și unul dintre momentele fondatoare ale istoriei scrisului. Originalul este păstrat astăzi la Muzeul Național din Beirut, însă locul în care a fost descoperit, necropola regală din Byblos, păstrează aceeași liniște solemnă. Coborând spre mormintele săpate în stâncă, ai impresia că fiecare piatră ascunde nu doar istoria unui rege, ci începutul unei noi epoci pentru întreaga omenire. Dincolo de valoarea sa arheologică excepțională, necropola regală oferă o perspectivă prețioasă asupra nivelului de dezvoltare atins de regatul Byblos în Epoca Bronzului. Mormintele, săpate adânc în roca



Sarcofagul regelui Ahirom din Byblos, în jurul anului 1000 î.Hr.

de calcar și accesibile prin puțuri verticale, adăposteau nu doar sarcofage monumentale, ci și obiecte de prestigiu, arme, bijuterii și ofrande funerare care reflectă atât rafinamentul meșteșugurilor locale, cât și amploarea schimburilor comerciale cu marile civilizații ale Orientului Apropiat și ale Egiptului antic. Fiecare descoperire completează imaginea unui oraș care nu era doar un centru al comerțului mediteranean, ci și un important focar de putere politică, spirituală și culturală. În acest spațiu al memoriei, arheologia depășește simpla recuperare a trecutului și devine o cheie pentru înțelegerea uneia dintre cele mai influente civilizații ale Antichității.

Există și o frumoasă tradiție care leagă numele orașului de însăși denumirea Bibliei. Comerțul intens cu papirus adus din Egipt i-a făcut pe greci să numească acest material *byblos*, iar din același cuvânt avea să se nască mai târziu termenul *Biblia*, „Cartea Cărilor”. Chiar dacă filologii continuă să dezbată această origine, simbolul rămâne extraordinar: orașul care a răspândit papirusul și alfabetul a devenit, în imaginarul lumii, locul din care pornește însăși ideea de carte.

Într-o remarcabilă convergență a istoriei și a simbolului, Byblos apare astfel nu doar ca un centru al schimburilor comerciale, ci și ca un spațiu asociat cu circulația cunoașterii. Dacă marile sale corăbii transportau odinioară mărfuri prețioase peste Mediterana, ele purtau, indirect, și instrumentele prin care oamenii aveau să-și consemneze memoria, credințele și aspirațiile. Este greu să nu vezi în această legătură o metaforă a destinului orașului: dintr-un port al comerțului s-a transformat, peste veacuri, într-un port al ideilor. Poate tocmai de aceea, numele Byblos evocă astăzi mai mult decât o așezare antică de pe coasta Libanului; el amintește de una dintre marile aventuri intelectuale ale umanității, aceea prin care gândirea, odată așternută pe papirus și apoi pe paginile cărților, a reușit să învingă uitarea și să traverseze timpul.

În această legătură dintre Byblos și carte există o frumusețe care depășește simpla etimologie. Papirusul adus de pe malurile Nilului oferea suportul material al scrisului, iar alfabetul născut pe țărmul fenician îi oferea vocea. Între aceste

două daruri s-a deschis drumul prin care gândirea umană a putut fi păstrată, transmisă și împărtășită peste veacuri. Aici, la întâlnirea dintre mare, comerț și cultură, s-au unit materia și cuvântul, iar din această întâlnire s-a născut una dintre cele mai durabile puteri ale civilizației: memoria scrisă. Privind astăzi ruinele Byblosului, este greu să nu simți că fiecare bibliotecă a lumii, fiecare manuscris și fiecare pagină tipărită păstrează, fie și în chip nevăzut, o fărâma din moștenirea acestui oraș care a învățat omenirea să-și așeze gândurile în timp.

Vizitarea sitului arheologic este mai mult decât o incursiune printre ruine. Este o călătorie prin aproape nouă mii de ani de istorie. Nu descoperi un singur oraș, ci multe orașe suprapuse. Temple feniciene, coloane romane, fortificații persane, ziduri medievale și impresionanta cetate ridicată de cruciați în secolul al XII-lea coexistă firesc în același spațiu. Aici istoria nu se desfășoară în paginile unui manual, ci se citește în straturi de piatră.

Îmi place să cred că adevărata frumusețe a Byblosului nu stă în monumentele sale, ci în felul în care fiecare civilizație a ales să construiască peste ceea ce găsea deja aici, fără să distrugă memoria locului. Amorii, egiptenii, asirienii, perșii, grecii, romanii, bizantinii, cruciații și otomanii au lăsat fiecare câte o amprentă. Niciunul nu a șters însă povestea celui alt. Byblos nu s-a reinventat niciodată din temelii; s-a îmbogățit prin tot ceea ce a primit.

Dincolo de situl arheologic, astăzi, orașul vechi își păstrează farmecul autentic. Portul medieval, vegheat odinioară de două turnuri între care era întins un lanț menit să împiedice accesul corăbiilor ostile, rămâne și astăzi sufletul cetății. În jurul lui se desfășoară vechile souk-uri restaurate, unde parfumurile condimentelor, atelierile meșteșugarilor, cafenelele și micile galerii creează atmosfera unui Orient elegant și liniștit. Câteva străzi mai sus se ridică Catedrala Sfântului Ioan, construită în vremea cruciaților, iar nu departe se află



Stradă îngustă și pitorească din Vechiul Souk din Byblos



Catedrala Sfântul Ioan din Byblos, construită în 1115

moscheea Sultanului Abdul Majid și bisericile care amintesc că Byblos a fost, de-a lungul secolelor, un loc al întâlnirii dintre culturi și credințe. Poate că acesta este adevăratul privilegiu al celui care ajunge aici: nu vizitează doar unul dintre cele mai vechi orașe ale lumii, ci pășește într-un loc unde timpul nu a fost niciodată întrerupt. Marea care a purtat corăbiile fenicienilor este aceeași care sclipște astăzi în lumina apusului. Zidurile cruciate se sprijină pe fundații mult mai vechi, iar printre ele oamenii continuă să trăiască, să deschidă prăvălii, să pregătească cafeaua și să privească spre același orizont.

Îmi amintesc, când am ajuns pentru prima dată la Byblos, nu istoria m-a întâmpinat, ci marea. În portul vechi, câteva bărci din lemn se legănau încet, ca și cum ar fi cunoscut răbdarea mileniilor. Pescarii își pregăteau plasele fără grabă, iar valurile loveau cheiul cu aceeași liniște cu care o făceau, poate, și în vremea negustorilor fenicieni. Nu era nimic spectaculos și tocmai în această simplitate am descoperit frumusețea locului. Byblos nu încearcă să impresioneze. Te cucerește încet, aproape pe nesimțite. Am pornit apoi pe străduțele sale înguste, pavate cu piatră, unde fiecare colț păstrează o poveste nerostită. Ferestrele vechi, ușile din lemn, mirosul discret de cafea și de mare, zâmbetul cald al oamenilor care te salută ca pe un vechi prieten – toate acestea alcătuiesc sufletul orașului, unul pe care niciun muzeu și nicio carte nu îl pot descrie pe deplin.

Spre seară, când lumina începe să se stingă peste Mediterana, zidurile capătă nuanțe de miere și aramă, iar portul pare că se întoarce, pentru câteva clipe, în altă epocă. A doua zi, la răsărit, aceeași mare își schimbă din nou culoarea, iar primele raze ating pietrele cetății cu o delicatețe care dă impresia că timpul însuși le mângâie. Atunci am înțeles că la Byblos istoria nu se privește. Se simte. Am plecat de acolo cu gândul că există orașe pe care le admiri și orașe care rămân în tine mult timp după ce le-ai părăsit. Byblos face parte din cea de-a doua

categorie. Nu pentru că este unul dintre cele mai vechi orașe ale lumii, nici pentru că aici s-a scris un capitol esențial din istoria civilizației, ci pentru că are darul rar de a te face să înțelegi. Să asculți marea, să privești lumina, să atingi piatră și să înțelegi că uneori memoria unui loc poate spune mai mult decât toate cărțile care s-au scris despre el. Am plecat din Byblos cu sentimentul că unele orașe nu aparțin unei singure țări și nici unei singure epoci. Ele aparțin memoriei omenirii. Iar Byblos este, fără îndoială, unul dintre acele locuri rare în care înțelegi că istoria nu este doar ceea ce s-a întâmplat, ci ceea ce continuă să trăiască, neîntrerupt, în fiecare piatră, în fiecare val și în fiecare om care îi pășește pragul.

Poate acesta este adevăratul dar al Byblosului: nu îți cere să-i înveți istoria, ci îți oferă șansa de a deveni, fie și pentru o clipă, parte din ea.

***”Byblos nu s-a construit
niciodată împotriva propriului
trecut, ci împreună cu el.
Straturile de civilizație
care se descoperă astăzi sub
privirile arheologilor
nu reprezintă doar vestigiile
unor epoci apuse, ci povestea
unei continuități aproape
neîntrerupte, în care
memoria a devenit
însăși temelia orașului.”***





Călător prin muzeele lumii

GRAVURA ÎN TIMPURI IMPRESIONISTE

Partea întâi



Andi Dumitrache

Ziarist, eseist, editor

Muzeul Holburne din Bath (o pitorească localitate din estul Angliei, fondată pe vremea romanilor) a organizat o interesantă expoziție de gravură, protagoniștii acesteia fiind nimeni alții decât unii dintre cei mai importanți artiști impresioniști și post-impresioniști din Franța sau de pe alte meridiane. Reunind lucrări din cele mai importante muzee britanice (Courtauld Gallery, British Museum și Victoria and Albert Museum din Londra, Ashmolean Museum din Oxford, Whitworth Museum din Manchester etc.), cochetul și modernul muzeu Holburn a reușit să creeze o manifestare artistică de primă mână, o expoziție care nu trebuie ratată de niciun iubitor al artei ce se află pe aceste meleaguri în această perioadă. Expoziția se numește **Dincolo de impresionism. Gravura de la Manet la Picasso**, a fost inaugurată pe 15 mai și este încă deschisă până pe 13 septembrie 2026.

Dacă în secolele anterioare, din Renaștere și până la mijlocul secolului XIX, gravura era folosită în special pentru a putea reproduce și distribui în număr mare anumite lucrări grafice, artiștii impresioniști și post-impresioniști și-au dat seama că aceasta poate fi o nouă formă de exprimare artistică, demonstrând prin lucrările lor potențialul creativ de care au fost capabili și în acest domeniu, chiar dacă publicul larg îi cunoaște în primul lor pentru realizările lor picturale. Astfel, în decursul a câteva decenii, au reușit să demonstreze că tehnica gravurii poate dezvolta un mediu

dinamic și inovator, gravura extinzând posibilitățile de exprimare ale artei moderne, conducând publicul la o nouă percepție asupra ei. Un pas important în renașterea gravurii în Franța a fost înființarea în 1862, de către Alfred Cadart, a Societății Gravurilor (Société des Aquafortistes), căutând astfel să confere gravurii același statut artistic pe care îl avea pictura și desenul.



Édouard Manet, *Femeie care își face toaleta*
(*Toaleta*, 1862)

Unul dintre artiștii impresioniști importanți care au îmbrățișat gravura a fost **Édouard Manet** (1832–1883), care a considerat gravura ca o formă de artă autonomă și a avut o activitate susținută și în acest domeniu, unele din realizările lui fiind prezentate în acest articol.

Manet realiza gravurile prin mai multe procedee, dar unul destul de folosit este și acela care a dus la realizarea acestei gravuri. Artistul a realizat mai întâi un desen pregătitor, apoi, punând desenul pe placa de gravare, a incizat contururile figurii centrale pentru a transfera modelul pe suprafața metalică. Astfel, imaginea a fost transferată pe placă având aceeași orientare ca desenul, drept pentru care gravura finală apare inversată.

Manet a realizat gravuri după multe din tablourile sale, iar aceasta este inspirată de una din cele mai faimoase lucrări ale sale, *Olympia*, pictură în ulei din 1863, care a fost expusă la Salonul Oficial din 1865, unde a produs un adevărat șoc, deoarece o serie de detalii ale protagonistei ducea cu gândul spre o prostituată. În acest caz, ca și în altele, artistul a folosit o fotografie a tabloului pentru a trasa imaginea pe placa metalică.



Édouard Manet, *Olympia* (1865)



Édouard Manet, *Dansatorul* (*Balerinul Mariano Camprubi*, 1862)



Édouard Manet, *Micii cavaleri*, după Velázquez (1874)



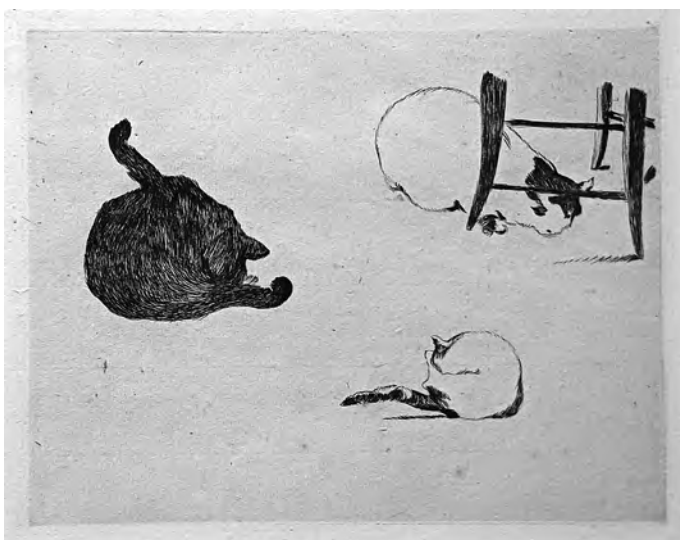
Édouard Manet, *Infanta Margarita, după Velázquez* (1860)



Édouard Manet, *Scaunul (Șezlongul)*, (1875)

Atras și inspirat de subiectele spaniole și de artiști precum Diego Velázquez, pe care îl numea „pictorul pictorilor” și Francisco Goya, Manet a realizat deseori gravuri după tablourile acestora, mai ales în deceniul al șaptelea al secolului al XIX-lea. Copia după tabloul original a realizat-o în Muzeul Luvru, acesta fiind expus acolo încă din anul 1816. Există mai multe variante ale acestei gravuri și ele pot fi văzute atât la Courtauld Gallery din Londra cât și la Metropolitan Museum of Art din New York, National Gallery din Washington, Minneapolis Institute of Art din Minnesota sau chiar în Japonia, la Tokyo Fuji Art Museum.

În anii 1870 Manet a experimentat și tehnica litografiei, această tehnică fiind apoi abordată și de alți artiști impresioniști, precum compatriotul său Edgar Degas sau americanul James McNeill Whistler. Manet nu a realizat litografii doar pentru simpla sa plăcere de creație, ci a colaborat și cu diverse tipografii, realizând la comandă ilustrații de carte. Lucrarea *Scaunul*, prezentată aici, a fost realizată pentru poemul *Corbul* de Edgar Allan Poe.



Édouard Manet, *Pisicile* (1868)

Gravura *Pisicile* nu a fost niciodată publicată în timpul vieții lui Manet, spre deosebire de multe altele care au fost create la comandă pentru a fi incluse în cărți și albume. Este de asemenea singular faptul că subiectul gravurii nu era dat de o lucrare existentă, dar caracteristicile sale artistice relevă o influență clară din gravurile japoneze pe lemn.

Édouard Manet, *Berthe Morisot* (1872)Berthe Morisot, *Berthe Morisot și Julie* (1889)

Manet a portretizat-o pe Morisot în peste zece lucrări, în special în picturi, dar și în gravură și litografie. Prietenia lor din plan artistic le-a facilitat schimbul de idei asupra tehnicilor de realizare a gravurilor.

Berthe Morisot (1841–1895) a fost una dintre cele mai importante figuri feminine din grupul impresionistilor. A participat la toate expozițiile lor și a avut o puternică relație de prietenie și de colaborare cu Édouard Manet.

Este bine cunoscut că subiectele cele mai întâlnite în opera plastică a lui Morisot sunt cele inspirate din viața domestică de zi cu zi. Aici o vedem alături de fiica ei Julie, de 11 ani, care o urmărește cu atenție în timp ce desenează ceva.

Berthe Morisot s-a orientat spre gravură spre sfârșitul carierei sale, iar lucrarea de mai sus aparține unei serii de gravuri create în 1889. În timpul vieții sale, aceste gravuri erau cunoscute doar de familie și de prietenii apropiați, fiind prezentate publicului pentru prima dată în 1907, la doisprezece ani după moartea artistei.

Auguste Joseph Bracquemond (1833–1914), cunoscut sub numele de **Félix Bracquemond**, a fost un pictor, ceramist, gravor și decorator francez de obiecte de artă, considerat primul artist francez care și-a manifestat interesul pentru arta japoneză. Membru fondator al Societății Gravorilor, i-a încurajat pe Édouard Manet, Edgar Degas și Camille Pissarro să folosească această tehnică, după cum susține Sophie Monneret în lucrarea *Impresionismul și epoca sa: Nume proprii de la A la T*, vol. 2, Paris, Editura Robert Laffont, 1987, p. 997.

Și **Alphonse Legros** (1837–1911) a fost o figură esențială pentru renașterea gravurii în Franța (v. portretul de la pag. 84 sus), fiind un influent membru al Societății Gravorilor. În 1863 s-a mutat la Londra, de unde a făcut eforturi însemnate pentru a-și ajuta confracții francezi să pătrundă pe piața de artă engleză.





Félix Bracquemond, *Portretul lui Legros* (1875)

Jacob Abraham Camille Pissarro (1830-1903), cunoscut drept **Camille Pissarro**, s-a născut în Indiile de Vest Daneze și este considerat „părintele impresionismului”. Cea mai mare colecție din lume cu lucrările sale se află la Ashmolean Museum din Oxford.



Camille Pissarro, *Munca pe câmp: aratul* (1893)

Lui Pissarro i-a plăcut enorm să picteze viața rurală franceză, în special peisaje și scene care înfățișează țărani lucrând la câmp, dar este faimos și pentru peisajele sale urbane, realizate din camerele de hotel în care locuia în jurul Bulevardului Montmartre, Muzeului Luvru sau Grădinilor Tuileries.



Camille Pissarro, *Fata cu găștele* (1896–1898)



Cu toate că a realizat aproximativ 200 de gravuri de-a lungul carierei sale, Pissarro nu a avut interese de ordin comercial, ci le-a creat pentru a explora diverse tehnici și materiale. Subiectele preponderente din gravurile sale, abordate în mod repetat, sunt scene din viața de zi cu zi din zona rurală Pontoise, o comună situată la nord de Paris.



Camille Pissarro, *Efectul ploii* (1879)

Pissarro a realizat șase versiuni ale acestei gravuri, modificând subtil efectele date de lumină și modul de reprezentare a ploii, după ce a studiat îndeaproape tehnicile japoneze de redare a acestui fenomen meteorologic.

Pe lângă faptul că Pissarro oferea fiului său, Lucien, îndrumare și păreri artistice, a colaborat cu acesta în mod regulat pentru a realiza picturi și gravuri. De amintit faptul că Lucien împreună cu soția sa Esther, de asemeni artistă, a înființat în anul 1894 Editura Éragne Press, numită astfel după satul situat la sud de Pontoise, în care a locuit familia Pissarro.



Camille & Lucien Pissarro, *Recoltarea merelor* (nedatat)



Dialog la Antipozi

UN LIMBAJ PENTRU DURERE: SCRIIND HORROR PENTRU FICȚIUNE ȘI POEZIE de Eliza Victoria Prezentare și traducere din limba engleză de Daniel Ioniță



Daniel Ioniță

Poet, traducător
Cooranbong, Australia

Eliza Victoria, autoare filipineză care locuiește în Australia, este laureată a numeroase distincții literare din Filipine, cum ar fi Premiile Memoriale Carlos Palanca pentru Literatură și Premiul Național de Carte pentru cel mai bun roman. Printre cărțile sale se numără culegerea de poezie *What Comes After* (University of the Philippines Press) și romanul *Ascension* (Penguin Random House Southeast Asia). Este licențiată în scriere creativă și literatură la Universitatea din Sydney și la Universitatea Western Sydney.

Piese ale ei cu un singur act (scrise în filipineză) au fost puse în scenă la Virgin LabFest la Centrul Cultural al Filipinelor.



Eliza Victoria

1.

Scriu și citesc atât în interiorul genurilor literare, cât și la granița dintre ele, însă horrorul a fost întotdeauna prima mea dragoste. S-au scris multe despre atracția și rolul horrorului, adesea îmbinând, după cum observă sociologul și criticul de film Andrew Tudor, analiza textelor propriu-zise cu analiza consumatorilor acestui gen.

Cu alte cuvinte, dacă îți place horrorul, înseamnă că există ceva în acest gen care răspunde celor mai întunecate dorințe ale tale.

Sau, într-o interpretare mai puțin îngăduitoare: trebuie să fie ceva în neregulă cu tine.

2.

Horrorul modern își are rădăcinile în Antichitate. Îi putem recunoaște ritmul și structurile în folclor și în tragedia greacă, unde eroul nobil se confruntă cu moartea sau

cu prăbușirea, cu o schimbare radicală a destinului. Chiar și cuvântul „empatie” (derivat din *pathos*) își are originea în această veche tradiție teatrală. A fi om înseamnă să înfrunți suferința, să fii martor la durerea celorlalți și la propria ta durere. Horrorul, asemenea teatrului în aer liber dedicat lui Dionysos sau cercului de oameni adunați în jurul focului strămoșilor noștri, oferă un spațiu sigur pentru această confruntare – un refugiu în care putem trăi cele mai cumplite consecințe ale acțiunilor nechibzuite fără a fi răniți în realitate.

La fel ca acum aproape trei mii de ani, horrorul contemporan este o invitație de a privi în față adevărul traumatic. Și dacă...? Ce ai face dacă...? Ai salva viața cuiva chiar dacă...?

Într-unul dintre comentariile de evaluare a manuscrisului volumului meu de poezie *What Comes After*, pe care Editura University of the Philippines Press mi le-a transmis, evaluatorul anonim scria: „Per ansamblu, cineva s-ar putea întreba de ce există atât de multă moarte și distrugere în poezia Victoriei, la fel cum există și în proza ei.”



M-a făcut să-mi pun această întrebare. Ca persoană născută și crescută în Filipine, oare moartea și distrugerea nu reprezintă însăși normalitatea noastră?

3.

Deși analiza genului horror (și a publicului său) recurge adesea la teoria psihanalitică, nu vreau să ofer o interpretare psihologică a propriei mele stări atunci când spun că eu cred că învățăm să ne temem înainte de a învăța să iubim. Bebelușii țipă de groază și durere în clipa în care părăsesc pântecul mamei. Crescută într-o țară măcinată de criminalitate, care continuă să aleagă în funcții de putere oameni mărginiți și egoiști, primul meu instinct a fost întotdeauna suspiciunea: asemenea unui animal de pradă, trăiesc într-o stare de vigilență permanentă; asemenea unui om obișnuit să-i mulțumească pe ceilalți, încerc să mă feresc de un pericol care pare inevitabil.

Nu credeam că este posibil să trăiești fără anxietate. Am fost crescută în religia catolică, înconjurată de oameni care vorbeau mai degrabă despre focul iadului și despre pedeapsă decât despre milă. La fiecare început de an, știrile relatează despre numeroase persoane ucise de *ligaw na bala* („gloanțe rătăcite”), trase în aer de posesori iresponsabili de arme – unii dintre ei chiar bărbați în uniformă – ca parte a modului lor de a sărbători Anul Nou.

În anii 1990, o serie de masacre a îngrozit țara: familiile întregi au fost înjunghiate mortal în propriile case. Legea privind sănătatea reproducerii, adoptată în cele din urmă în 2012 după unsprezece ani de dezbateri în Congres, a fost discutată public în aceeași perioadă în care mass-media promova tulburările de alimentație ca mijloc de a obține corpul feminin „perfect”, adică exact în anii adolescenței mele.

Știam că simpla mea existență ca femeie care exprima opinii „nepopulare” despre Biserică, guvern sau dreptul de a decide asupra propriului corp puteau fi interpretate ca un act de sfidare și puteau atrage foarte ușor închisoarea, agresiunea sau chiar moartea. Escaladarea războiului împotriva drogurilor din timpul președinției lui Duterte, care a făcut peste 12.000 de victime (potrivit Biroului Înaltului Comisar al Națiunilor Unite pentru Drepturile Omului), a părut suprarrealistă și îngrozitoare. Dar, într-un mod grotesc, a reprezentat și o continuare deloc surprinzătoare a violenței care exista deja.



Nicăieri nu te puteai simți în siguranță. În nimeni nu puteai avea încredere. Pentru personajul din poemul meu *Topografie*, ștergerea propriei prezențe devine o formă de supraviețuire.

Știrile de la miezul nopții devin un avertisment. Îmi ascund telefonul în tren, port haine fără nimic ostentativ, iar bijuteriile mele sunt ieftine. Fiecare drum lung parcurs pe jos este un exercițiu de auto-ștergere: mă confund cu decorul până când încetez să mai exist.

4.

În romanul meu *Ascension*, un personaj este lovit cu bastonul de un polițist în timpul unui marș studentesc de protest împotriva execuțiilor extrajudiciare. Lovitura la cap îi provoacă moartea, iar moartea ei o determină pe sora sa să caute dreptatea la o ființă supranaturală. Este un gest născut din disperare, pentru că sora ei nu mai poate găsi dreptate nicăieri altundeva.

Dimensiunea supranaturală a romanului se încheie cu o rezolvare, cu o evadare și chiar cu un deznodământ favorabil pentru unele personaje. Însă nu există nicio rezolvare pentru problemele lumești și cotidiene cu care acestea se confruntă: sărăcia, violența și abuzurile din familie, uciderile sancționate de stat.

Dimensiunea supranaturală a romanului se încheie cu o rezolvare, cu o evadare și chiar cu un deznodământ favorabil pentru unele personaje. Însă nu există nicio rezolvare pentru problemele lumești și cotidiene cu care acestea se confruntă: sărăcia, violența și abuzurile din familie, uciderile sancționate de stat.

Romanul se încheie înainte de declanșarea războiului împotriva drogurilor și de gestionarea dezastruoasă a pandemiei de COVID-19, astfel încât răul cosmic este înfrânt doar pentru o clipă, în timp ce răul oamenilor își continuă nestincherit existența.

Ascension a fost publicat de Penguin Random House Southeast Asia în 2024, însă a fost conceput în paralel cu poemele din volumul *What Comes After*, apărut cu doi ani mai devreme. Cele două cărți împărtășesc aceleași teme și reprezintă o explorare a aceleiași dureri.

Însă cerințele formei romanești și ale genului horror, precum și propriile mele înclinații în ceea ce privește proza, presupun o structură convențională și un final. În poezie, lucrurile stau altfel. În ficțiunea mea sunt, de regulă, tradițională, însă poezia îmi oferă libertatea de a mă desprinde de constrângerile structurii.

Dacă proza mea înseamnă încercarea de a da sens lucrurilor și căutarea unui răspuns, poezia înseamnă a rămâne alături de durere. A fi martoră.



5.

Pe când eram o fetiță care încă învăța să citească și să scrie în limba engleză, eram atrasă de reproducerile lucrărilor lui René Magritte și Yves Tanguy din volumele enciclopedice, cu mult înainte de a putea înțelege cuvintele articolelor care le însoțeau. Îmi plăceau dezolarea și tăcerea lor, alăturările surprinzătoare de imagini, visele aduse la viață. Mai târziu aveam să aflu că suprarealismul își are originea în Dada, o mișcare artistică apărută în Elveția neutră ca reacție la cruzimea și lipsa de sens a Primului Război Mondial.

Cum altfel poate reacționa cineva la tulburările politice și personale? Dacă gândirea rațională a dus la război, atunci cei dezumanizați trebuie să se îndrepte spre absurd. Prăbușirea societății antrenează după sine prăbușirea limbajului însuși.

În poezia mea, mă sprijin pe imagistica suprarealistă pentru a vorbi despre tragedie.

„M-am lăsat pe mine însămi în dormitor, împăturită cu grijă deasupra pernelor.” (Crime Scenes/Scene ale crimei, 5)

Sau:

„Urmezi exemplul tinerei așezate lângă tine, cu minutele cuprinse în palmele ei. Minute smulse una câte una, ca petalele din vechiul joc.” (Crime Scenes/Scene ale crimei, 6)

Împăturesc timpul și evenimentele ca și cum ar fi numeroasele încăperi prin care trecem în vise, asemenea unui martor omniscient care vede conturul a ceea ce urmează, dar este neputincios să împiedice deznodământul.

Din Scene ale crimei:

*„El țipă pe câmpul unde l-au abandonat,
iar câmpul, tresărind pentru o clipă la viață,
lasă ceva să scape, ceva foșnește,
iar văduva oarbă cade în genunchi pe podea,
atinge locul unde glonțul a lovit, acel cuvânt
pe care nu știe să-l scrie.” (4)*

Din Știri despre sfârșitul lumii:

*„Trebuie să-i spunem că nimeni nu va supraviețui,
dar ea se gândește la copilul pe care ar fi trebuit să-l aibă
la vârsta aceasta, iar copilul o întâmpină când deschide larg
ușa, înecându-ne vocile. Ea pășește prin cameră
și sunt cinci ani în urmă; merge pe o stradă necunoscută
spre un interviu de angajare.*

Cum s-a întâmplat asta?, întreabă în timp ce aprinde lumina, iar sufrageria ei prinde ființă.” (21)

Din Note:

*„– Dumnezeu creștin a trimis zece urgii. **Imaginează-ți doar titlurile din ziare**, spune un coleg, iar tu râzi în timp ce înaintezi printre birouri, prin mulțime; îți arunci cafeaua și privești cum apa se înroșește. **El era întâiul meu născut**, scrii cu grijă în carnet, dorind ca de data aceasta să redai citatul întocmai.” (16)*

Din Mici tragedii:

*„O femeie cu rochia sfâșiată aleargă spre drumul principal și își flutură brațele. La cursurile de teatru, participanții sunt învățați că scena cere gesturi ample, pentru ca și cei din ultimul rând să le poată vedea. **Dă-mi, te rog, zahărul**, spune el, iar ea îl împinge spre el de parcă ar urni un bolovan. Le zâmbește abia perceptibil prietenilor lui când traversează sufrageria; încuviințările ei sunt aproape invizibile, ani și ani de gesturi mărunte care îi fac pe vecini să-și mijească ochii, întrebându-se dacă ceea ce se întâmplă chiar se întâmplă.” (14)*

Din Hărți:

„Copilul care va muri în dimineața aceea își îmbracă o rochie din tul și se învârt. Este încântat de efect – șoapta țesăturii, mișcările ei mătăsoase. Pe sticlă, o dispariție elegantă. Pas, poantă, piruetă în colțul acesta. Nimeni nu se rățește vreodată pe străzile acestea, în orașul care își inventează în fiecare zi noi reperi.” (27)

De ce să scrii despre asta? De ce să rămâi alături de această durere? De ce să-i fii martor?

Așa cum scrie Faisal al-Assad: „A depune mărturie despre spectacolele durerii și ale suferinței înseamnă tocmai acest lucru: a te strădui să porți acea durere și să-i faci loc în mărturie, iar prin acea mărturie să recrezi însăși vocea și rostirea pe care durerea le-a distrus.”

Cel mai bun deznodământ posibil în viața unui om este ca suferința să nu fi existat niciodată. Într-o țară marcată de moarte și dispariții forțate, următorul lucru cel mai bun este existența unui martor și a unei mărturii, care să facă mai dificilă negarea durerii și să confirme că suferința s-a petrecut cu adevărat.



Scenă din *Agamemnon* de Eschil, regia: René Böttcher, Studiobühne Siegburg, 2008. Licență: Creative Commons

6.

M-am mutat la Sydney în 2018, la doi ani după începerea războiului împotriva drogurilor, pentru a urma un program de studii postuniversitare. Le prezentam celor dragi această mutare ca pe o mare aventură, deși, în esență, simțeam că fug. Manila este cu doar două ore în urma orașului Sydney, însă drumul cu avionul durează opt ore, iar cea mai mare parte a zborului nu este decât avionul descriind un arc deasupra unei întinderi nesfârșite de uscat. Atât de mult pământ. Ani mai târziu aveam să dau peste poemul necruțător *Australia* al Aniei Walwicz și să recunosc în versurile ei o uimire și o neliniște care îmi erau familiare: „Și tu ești prea goală. Tu, deșert cu nimicul tău, nimic, nimic, nimic.” (230)

În primul meu an ca student internațional, am participat la un eveniment organizat de Societatea Studenților Filipinezi de la universitate. M-am îndreptat instinctiv spre masa unde se serveau cafea și câteva delicatese filipineze, precum *lumpia* – rulouri din aluat umplute cu carne tocată de porc și legume – și *pancit*, tăiței fini de orez gătiți cu sos de soia.

Venisem de foarte puțin timp din tropice și, înconjurată de zidurile din gresie ale clădirilor, simțeam că îngheț la doar douăzeci de grade Celsius. Îi vedeam și pe ceilalți nou-veniți îmbrăcați, ca și mine, ca pentru o iarnă adevărată: geacă groasă matlasată, fular și cizme. Am salutat o prietenă de-a mea, avocată în Filipine și fostă șefă de cabinet a doi senatori. O cunoșteam încă din anii de facultate. Activistă. Ultima persoană de la care te-ai fi așteptat să „trădeze” patria plecând în căutarea unui viitor mai bun. Ca să fii sinceră, am fost surprins să o văd acolo.

Ea mi l-a prezentat pe un prieten de-al ei, și el avocat. Amândoi urmau un program de master în drept.

– Avocații sunt uciși acasă, mi-a spus el. Una e să fii atacat pe internet, să fii aruncat în închisoare. Dar să fii omorât? Eu am plecat de acolo.

Un gând trist și lipsit de generozitate mi-a trecut fulgerător prin minte: *Ei, bine! Măcar nu sunt singurul laș din încăperea asta.*

M-am muștrătat imediat pentru lipsa mea de compasiune. Oare este lașitate să cauți siguranță? N-ar trebui să fie. Ceea ce mă tulbura era faptul că însăși criza politică îi frânsese până și pe oamenii pe care îi crezusem de neclintit. Dacă până și ei ajunseseră la limita puterilor, ce speranță mai rămânea pentru ceilalți? Pentru mine?

7.

Această mentalitate mi-a influențat șederea în Australia. Au existat, desigur, momente de bucurie, dar și clipe de profundă neliniște. Priveam Australia printr-un văl de melancolie, de parcă îmi deplângeam deja plecarea. Fiecare cheltuială asociată migrației – taxele pentru testele de limba engleză, taxele de viză, costurile asigurării private de sănătate, taxele pentru evaluarea competențelor profesionale – făcea parte din procesul continuu de a-mi demonstra identitatea și valoarea, făcându-mi existența aici să pară provizorie, ca și cum nu aș fi aparținut cu adevărat acestui loc, ca și cum, în fond, nici nu aș fi fost cu adevărat aici.

În volumul meu de poezie am inclus o serie de poeme intitulate *Note la Ghidul Oficial al orașului Sydney*, în care am șters conținutul *Ghidului Oficial al orașului Sydney*, publicat de guvernul statului New South Wales, și am inserat propriile mele texte sub forma unor note de subsol. Prin însăși natura sa, un ghid „oficial” al unui oraș conferă o aură de autoritate și de caracter definitiv celor mai „bune” sau „esențiale” obiective și experiențe pe care acel spațiu le-ar avea de oferit, folosind un limbaj încărcat de superlative care ne modelează așteptările. Prin eliminarea acelui conținut și înlocuirea lui cu propriile mele note de subsol, am încercat să creez o altă modalitate de a privi Sydney-ul – una marcată de goluri care îl invită pe cititor să stabilească propriile conexiuni sau să-și imagineze textul absent care a generat fiecare comentariu.

De exemplu, câteva dintre note sunt:

8 – *Aici stăteam pe o bancă și mă gândeam la substantive colective pentru a descrie grupuri:*

o umbră de ibiși, un murmur de cinematografe, o pâlpâire de jacarande, un pandemoniu de studenți, o tulburare de turiști, o suspiciune de localnici.

9 „– *un farmec de..., o înflorire de..., o intruziune de..., o lipsă de bunătate de...*”

Revin la oroarea crimei în *Scenele crimei*, victime pierdute în vacarmul Sydney-ului:



„poți, te rog, poți tu, te rog
poate lumina care taie în fâșii te rog lasă să intre
poți, pe măsură ce trenul se apropie, poți
pătrate marcând poți marcându-te
unde ești poți, te rog, unde ai fost
te rog, acesta nu este capătul de linie, poți
Mascot apoi Green Square apoi Central apoi
te rog toate stațiile poți viața ta poți, te rog
după orar poți, te rog o întârziere, te rog
este de neiertat poți este dovada poți, te rog
a acestui guvern putred poți, te rog
nu există nicio bucurie, te rog, stând pe acest peron, te rog
în acest vagon de tren, transpirând, te rog, atât de aproape
de ceilalți
poți, te rog, mâna mea pe fantoma unei mâini, poți
și acum trenul întârzie din nou, poți ce
poți, te rog, ce spui, poți, te rog
nu te pot auzi, te rog, prin aceste căști
poți, te rog, muzica, te rog, geamătul
poți al mașinilor poți, te rog, poți
poți, te rog, ajută-mă”

8.

Acest eseu a fost conceput și scris între două țări. La sfârșitul lunii ianuarie, mă aflu în Statele Unite împreună cu soțul meu pentru a înmormânta o persoană dragă. Ne-am întors apoi în Australia pentru a încerca, cu prudență, să ne reconstruim viața, după ce începutul promițător al noului an se prăbușise sub povara unei serii de tulburări personale și profesionale.

Înainte de plecarea noastră în Statele Unite, un tată și fiul său au deschis focul asupra unei sărbători evreiești desfășurate pe plaja Bondi, ucigând 15 persoane și rănind alte 40 – cel mai grav atac armat în masă din Australia din 1996. În primele zile ale anchetei, au fost menționate și Filipinele: autoritățile australiene au investigat călătoria celor doi atacatori în Mindanao, susținând că aceștia ar fi primit instruire militară din partea ISIS, o afirmație infirmată ulterior (McCready). La scurt timp după întoarcerea noastră, conflictul din regiunea Asia de Sud-Vest și Africa de Nord (SWANA) s-a intensificat odată cu atacurile comune ale Statelor Unite și Israelului asupra Iranului, acțiuni susținute de guvernul australian. Regulile migrației au transformat granițele în delimitări aparent clare, însă ura le traversează cu ușurință.

Oroare și devastare la fiecare pas.

Becky Millar și Jonny Lee scriu că una dintre temele dominante ale literaturii de groază este doliul (173). În opinia lor, doliul reprezintă o „perturbare a lumii presupuzițiilor”



Bastien Lecouffe Deharme, *Autoportret*, 2013.
Licență: Creative Commons

(*disruption of one's assumptive world*) (174), o trăsătură definitorie a narațiunilor horror. Romancierul Gus Moreno, încercând să dea un sens morții cumnatei sale, s-a îndreptat mai întâi către cărțile despre doliu, dar a constatat că acestea „nu făceau decât să mă facă să mă simt ca un porțelan fragil”. A găsit însă adevărata alinare în literatura horror.

Așa cum horrorul modern își are rădăcinile în Antichitate, tot astfel și răspunsul uman la oroare are origini străvechi. Poezia oferă un limbaj al durerii prin intermediul elegiei, specie poetică ce își are originea în forma metrică a Greciei antice (*elegos*, „cântec de jale funerar”). Elegiile moderne depășesc lamentația personală și tind spre reflecții de ordin metafizic. Tonul elegiac străbate atât scrisul meu, cât și literatura pe care o citesc cu cea mai mare afinitate: o nostalgie meditativă și melancolică după timpul liniștit de dinaintea crimei, a dezastrului, a morții. În poemele mele, pacea și dezastrul sunt așezate unul lângă altul, vers cu vers, coexistând așa cum coexistă și în viață.

În ultima vreme m-am gândit tot mai mult la caracterul subversiv al bucuriei și al iubirii și la felul în care aș putea să las aceste emoții să pătrundă mai mult în scrisul meu. Am urmărit exuberantul spectacol susținut de Bad Bunny în pauza Super Bowl-ului și victoria plină de bucurie a Alyssei Liu, care



a câștigat medalia de aur la Jocurile Olimpice în proba de patinaj artistic. Dar înaintea acestor momente de celebrare a existat și întunericul. Bad Bunny a fost ținta unui val de reacții pline de ură după ce a fost anunțat drept cap de afiș al spectacolului din pauza Super Bowl-ului, fiind atacat pentru originile sale portoricane și pentru sexualitatea sa. La rândul ei, Alyssa Liu a vorbit deschis despre felul în care patinajul i-a acaparat întreaga viață, până în punctul în care a fost foarte aproape să renunțe definitiv la acest sport. Faptul că amândoi au răspuns prin prestații pline de bucurie, fără să facă măcar o singură aluzie la ura pe care au îndurat-o sau au simțit-o, a fost pentru mine cu adevărat inspirațional.

Încă nu știu cum va influența acest lucru proiectele mele literare viitoare, însă trebuie să recunosc și următorul adevăr: atunci când scrii despre oroare, scrii, de fapt, și despre iubire. Da, mi-aș dori să introduc mai multe momente de bucurie în scrisul meu, dar oroarea și iubirea (și, prin urmare, bucuria) au mers întotdeauna mână în mână. Multe narațiuni horror încep cu o scenă liniștită, idilică: prieteni pregătindu-se pentru o excursie cu mașina, o familie reunită de sărbători, un cuplu plimbându-se prin parc. Trăind, așa cum trăim cu toții, cu încrederea că ziua de mâine va veni pentru fiecare dintre noi. Supraviețuitorul unei povești horror aleargă printr-un câmp, o clădire abandonată, un drum pustiu sau o casă bântuită, îndreptându-se cu disperare spre finalul narațiunii, plângând, țipând și jelindu-și ființele dragi pierdute și viața dată peste cap. Doliul zdruncină „lumea presupozitiilor” (*assumptive world*) (Millar & Lee, 174) tocmai pentru că izvorăște dintr-o pierdere profundă. Plângi o pierdere pentru că ai iubit ceea ce ai pierdut. Și continui să iubesc.

Închei acest eseu cu un fragment din poemul de la finalul volumului meu de poezie, *Stargazing/Privind stelele* – o mică invitație de a plânge pierderile care există deja și pe cele care încă vor veni, o invitație de a nu le plânge singuri:

„Vino acum, așază-te
lângă mine. Să rostim
numele celor mai apropiate stele –
Proxima Centauri, Lalande,
Sirius, Luyten –
așa cum odinioară înșiram
jocurile copilăriei noastre.
Ești atât de departe,
încât încă te pot vedea.
Imaginează-ți un rămas-bun
căruia îi trebuie o sută de ani
ca să ajungă la tine, deghizat
în lumină.”

Lucrări citate:

- Al-Asaad, Faisal**, *Martori într-o perioadă de spectacol*. Overland Literary Journal;
Human Rights Watch, *Războiul Filipinelor împotriva drogurilor*. HRW.org, 2019;
McCready, Alastair, *Fără dovezi. Pistolerii australieni de la Bondi antrenați în Filipine: Oficial*. Al Jazeera, 18 decembrie 2025;
Millar, Becky și Jonny Lee, *Filme de groază și durere*. Emotion Review, vol. 13, nr. 3, iulie 2021, pp. 171–182;
Moreno, Gus, *Cum oglindește horrorul irevocabilitatea durerii*, Literary Hub, 29 octombrie 2021;
Tudor, Andrew, 1997. *De ce horror? Plăcerile specifice unui gen popular*. Cultural Studies 11 (3): 443–463, doi: 10.1080/095023897335691;
Victoria, Eliza, *Ce urmează*. University of the Philippines Press, 2022;
Victoria, Eliza, *Ascension*. Penguin Random House Southeast Asia, 2024;
Walwicz, Ania, *Australia*. Cartea Penguin a poetelor australiene. Editată de Hampton, Susan și Llewellyn, Kate. Penguin, 1986, pp. 230–231.

Articol din *Cordite Poetry Review* (magazin literar online),
11 mai 2026

**”Horrorul modern își are
rădăcinile în Antichitate.
Îi putem recunoaște ritmul
și structurile în folclor și în
tragedia greacă, unde eroul
nobil se confruntă cu
moartea sau cu prăbușirea,
cu o schimbare radicală
a destinului. Chiar și
cuvântul «empatie» (derivat
din pathos) își are originea
în această veche
tradiție teatrală.
A fi om înseamnă să înfrunți
suferința, să fii martor
la durerea celorlalți
și la propria ta durere.”**



Universalialia

Cronica traducerilor

GONÇALO M. TAVARES „OSUL DIN MIJLOC”

Dan Caragea

Anul acesta, în martie, Fundația Formentor anunța că Premiul „Formentor de las Letras” îi era atribuit scriitorului **Gonçalo M. Tavares**. A fost o premieră pentru literatura portugheză, inclusă astfel pe o listă care, din 1961 încoace, a jalonat scriitura majoră a lumii: de la Samuel Beckett, Jorge Luis Borges și Saul Bellow până la nume bine-cunoscute ale contemporaneității, precum Annie Ernaux, László Krasznahorkai, Pascal Quignard sau Mircea Cărtărescu.

Votanții au justificat alegerea prin „îndrăzneala cu care [scriitorul portughez, *n.n.*] a construit o narațiune străină de tentațiile evidenței și faptul că [acesta, *n.n.*] povestește epopeea paradoxală a alienării contemporane”. A fi plasat în această genealogie literară înseamnă a fi recunoscut drept un autor care „povestește realitatea pe dos”.



Juriul a asociat distincția cu apariția celui mai recent roman al său, *O Fim dos Estados Unidos da América*, apărut în noiembrie 2025 la Relógio d'Água din Lisabona. Este vorba de o epopee de nouă sute de pagini, „complet în afara secolului XXI”, cum o consideră Tavares însuși. În climatul actual al relaxării morale și a imponderabilității valorilor, autorul scrie despre „tragedia umană” și despre omul ajuns „ridicol”. Premiul primit confirmă și recompensează o operă intransigentă, care „nu are legătură cu vânzările” și nici cu ceea ce ar vrea „spiritul timpului”. „Sunt total intransigent cu opera mea, fac doar ce vreau să fac”, a declarat autorul.

Născut la Luanda în 1970, G. M. Tavares debutează editorial în 2001, și, până în 2026, publică patruzeci și trei de volume. Tradus în vreo șaptezeci de limbi¹, el își concepe cărțile ca pe un teritoriu guvernat de „organigrame” ce ordonează regiunile operei. *O Bairro/Cartierul* re-

¹ În limba română au apărut până acum: *Ierusalim*, trad. de **Micaela Ghițescu**, București, Humanitas Fiction, 2008; *Să înveți să te rogi în era tehnologiei*, trad. de **Micaela Ghițescu**, București, Vivaldi, 2011; *O călătorie în India*, trad. de **Laura Bădescu**, București, Univers, 2014; *Cinci plimbări prin cartier*, trad. de **Corina Nuțu**, București, Allfa, 2014; *Alte cinci plimbări prin cartier*, trad. de **Corina Nuțu**, București, Allfa, 2015; *Un om: Klaus Klump. Mașinaria lui Joseph Walser*, trad. de **Cristina Bugheanu**, Pitești, Paralela 45, 2018; *Enciclopedia*, trad. de **Corina Nuțu**, Cluj-Napoca, Școala Ardeleană, 2018; *Cântece*, trad. de **Corina Nuțu**, Cluj-Napoca, Școala Ardeleană, 2021; *Jurnalul pandemiei*, trad. de **Simina Popa**, Chișinău, Cartier, 2022; *București-Budapesta, Budapesta-București*, trad. de **Isabel Lazăr**, Cluj-Napoca, Casa Cărții de Știință, 2024. *Osul din mijloc*, trad. din limba portugheză și note de **Veronica Manole**, prefată de **Paulo Rodrigues Ferreira**, Cluj-Napoca, Casa Cărții de Știință, 2026.



unește „domnii” modernității (Valéry, Brecht, Calvino, Walser etc.), în timp ce *O Reino/Regatul* grupează „cărțile negre” (*Um homem: Klaus Klump; A Máquina de Joseph Walser; Jerusalém; Aprender a Reszar na Era da Técnica* și, din 2020, *O Osso do Meio*), unde Tavares cercetează răul, războiul, tehnica și corpul.

În cel mai recent volum tradus în limba română, *Osul din mijloc*², critica a observat de timpuriu plasarea textului „la confluența ficțiunii cu poezia și reflecția filozofică”. Formularea este justă, fiindcă proza lui Tavares se mișcă între exactitatea unei construcții severe și deschiderea către o meditație de tip antropologic. Fraza este scurtă, precisă, dezbrăcată de orice ornament liric; lexicul revine insistent la „animal”, „carne”,

² **Gonçalo M. Tavares**, *Osul din mijloc*, traducere din limba portugheză și note de **Veronica Manole**, prefată de **Paulo Rodrigues Ferreira**, Cluj-Napoca, Casa Cărții de Știință, 2026.



„viscere”. În *Osul din mijloc* se afirmă că și putreziciunea „are o lege”. Legea putridului este legea materiei care trage omul în jos. Pe de altă parte, greutatea ei îl ancorează în real.

Romanul de față este a cincea intrare în *Regatul* și radicalizează teza centrală a autorului: răul aparține osaturii lumii. Patru personaje – Kahnnak, Albert Mulder, Maria Llurbai, Vassliss Rânia – trăiesc într-un oraș fără nume, postbelic, într-o mahmureală colectivă. Sunt „abandonații orașului”, care „în-țearcă să-și controleze disperarea în felul în care pot”.

Prefața profesorului Paulo Rodrigues Ferreira³, la ediția românească, are meritul de a nu închide sensul, ci de a-i desena contururile cele mai interesante. Titlul volumului lucrează pe două niveluri. Anatomic, „osul din mijloc” numește organul sexual masculin, „substitutul creierului într-o lume ale cărei reguli sunt încălcate de impulsuri”. Filozofic, desemnează esența primară a omului, „accesibilă doar celor care, depășind limitele raționalului, își afirmă pulsuniile”. Prefațatorul trimite explicit la „devenirile-animal” teoretizate de Deleuze și Guattari, astfel încât personajul tavaresian apare ca o ființă împinsă dinspre civilizație spre o zonă infraumană, unde instinctul precedă reflecția. Aceasta înseamnă a adopta alerțele, fricile sau modurile de existență ale animalului. Astfel, „a deveni-animal” înseamnă a percepe spațiul prin miros sau viteză, abandonând raționalitatea umană rigidă.

Această cheie mută lectura dinspre anecdotic spre structural și ne propune o axă interpretativă pe care textul o confirmă din plin. La Tavares, corpul nu este doar un dat biologic, ci locul în care se întâlnesc legea, dorința și căderea. De aceea, titlul nu este un capriciu metaforic, ci formula condensată a unei antropologii a degradării și a unei filozofii a instinctului. Prefața are, în acest sens, o funcție esențială: oferă cititorului un instrument de orientare, fără a-i răpi romanului misterul.

Mai mult, ea pune în lumină modul în care textul organizează o morală a materiei. Tavares nu caută să îndulcească sau să estetizeze violența; dimpotrivă, o lasă să apară în forma ei cea mai crudă. Prefața ne pregătește pentru această lectură, în care omul este văzut în raport cu limitele sale, iar lumea își dezvăluie, sub aparența ei domestică, o structură severă, implacabilă, aproape impersonală.

Prefața confirmă scriitura sintetică a autorului, dezgolită de lirism și înclinată spre aforistic (mi-a adus în minte incon-

fundabilul stil al Agustinei Bessa-Luís). Lexicul rămâne însă în mod obsesiv trupesc. În acest spațiu negru și gol, violența apare ca dat al condiției umane. Kahnnak își mângâie sexul în timp ce privește chipul pe care urmează să-l ucidă. Maria Llurbai își exprimă dorința prin promiscuitate. Familia este definită drept o armată care nu ne lasă să fim „devorați de vultur”.

Față de romanele anterioare din seria *Regatul*, unde războiul, tehnica sau nebunia funcționau ca motoare exterioare, *Osul din mijloc* mută conflictul în interior. Forța care animă personajele este „voința de a înțelege viața și locul omului în univers”. Înțelegerea nu aduce iluminare. Nămolul „pune stăpânire pe pantofi, stânjenește mișcarea”, trage corpul în jos. Osul rămâne în centru, axă de rezistență și de cădere în același timp. Romanul devine astfel mai puțin un spațiu al acțiunii decât unul al sondării, în care fiecare gest corporal trimite la o ordine ascunsă a răului și la o instabilitate fundamentală a ființei.

Mai important este faptul că *Osul din mijloc* propune o meditație asupra limitelor umanului printr-o economie drastică a expresiei. Tavares nu caută să descrie în exces, ci să fixeze acele semne minimale care fac vizibilă prăbușirea. De aceea, proza lui are densitatea unui tratat și neliniștea unei parabole. În spatele scenelor de familie, al gesturilor obscene sau al imaginilor cu noroi și carne, se simte o întrebare de fond: ce rămâne din om atunci când rațiunea nu mai guvernează, iar corpul își afirmă propria lege?

Transpunerea în limba română a operei lui Gonçalo M. Tavares a fost realizată până acum de către șapte traducători: Micaela Ghițescu, Corina Nuțu, Laura Bădescu, Cristina Bugheanu, Simina Popa, Isabel Lazăr și Veronica Manole. Pluralitatea de „voci” poate sugera o fragmentare, dar în cazul lui Tavares ea poate funcționa și ca un mod de a păstra diferențele interne ale operei. Fiecare ciclu cere o altă ascultare: proza întunecată din *Regatul* solicită alte instrumente decât poemele din *Materia* sau ironia din *Cartier*.

Avantajul este specializarea pe ton. Micaela Ghițescu a fixat, în 2008 și 2011, timbrul grav al „cărților negre”. Corina Nuțu a lucrat fragmentul aforistic din *Enciclopedia* și *Cântece*. Cristina Bugheanu a redat mecanica rece a lui *Klaus Klump* și *Joseph Walser* în volumul tradus în 2018. Veronica Manole intră acum în *Osul din mijloc* cu o mână exersată pe registrul anatomic. Diversitatea traducătorilor evită uniformizarea unui autor care își definește proiectul prin variație stilistică. Implicarea a opt edituri – Humanitas, Vivaldi, Univers, Allfa, Paralela 45, Școala Ardeleană, Cartier, Casa Cărții de Știință arată că opera lui Tavares circulă dincolo de o nișă.

Există însă și un risc: fără continuitate terminologică, ecourile interne ale operei pot slăbi. Termeni precum „lama”, „víscera” și „borborinho” au nevoie de stabilitate de la un volum

³ Paulo Rodrigues Ferreira (n. 1984) este profesor la University of North Carolina at Chapel Hill. A predat anterior portugheza la Queens College și Bronx Community College, în New York. Doctor în istorie contemporană, s-a specializat în relații culturale iberice. În proză, s-a remarcat cu *Uso Errado da Vida* (2019), finalist al Premiului literar Eça de Queiroz, iar în 2023 a obținut Premiul Ferreira de Castro/INCM pentru *Ninguém Volta ao que Deixou*. Este editor al revistei academice *Romance Notes*.



la altul, tocmai pentru că aparțin vocabularului recurent al autorului. În acest sens, un glosar de serie ar fi foarte util. El ar fixa opțiunile și ar preveni oscilațiile inutile între sinonime. Nu e vorba de rigiditate, ci de coerență. La Tavares, rețeaua de reveniri lexicale este parte din arhitectura operei, iar traducerea ar trebui să o conserve, nu să o disperseze.

Această cerință devine cu atât mai importantă într-o serie precum *Regatul*, unde fiecare volum reia, în altă formă, aceeași tensiune dintre corp, violență și lege. Dacă traducătorii nu comunică între ei, se poate pierde tocmai impresia de „organigramă” unitară pe care autorul o proiectează asupra întregii sale creații. De aceea, soluția cea mai bună ar fi, pe viitor, o coordonare de serie susținută de un glosar comun.

În ceea ce privește traducerea propriu-zisă a Veronicăi Manole⁴, vom analiza primele patru subcapitole din Capitolul I și care ne arată o opțiune deliberată pentru concizie și fidelitate structurală. Fraza românească nu adaugă subordonate și nu explicitează. „Sunt patru în mica locuință unde singurătatea individuală nu împiedică incestul” păstrează austeritatea originalului și ritmul aproape tăios al acestuia.

Lexicul autorului este menținut: „nămol scârbos”, „carnea ajunge să fie pagină”, „operațiunile pe care dorința le îngăduie”. Termenii tehnici, precum „operațiuni”, redau răceala clinică a originalului. Aici traducerea nu caută variația gratuită, ci stabilitatea.

Veronica Manole a respectat originalitatea exprimării autorului, ceea ce este într-un totuși lăudabil. Traducerea nu normalizează animismul. „Ceașca incompetentă” rămâne „ceașcă incompetentă”, nu devine „stângace”. Astfel se conservă umorul negru al obiectelor care se personifică și acea ușoară stridență care ține proza în echilibru. Într-un text care lucrează cu percepții deformate și cu o logică a materiei în declin, tocmai această lipsă de „îndreptare” este o calitate.

Mi-a plăcut faptul că traducătoarea a păstrat constanța registrului. „Borborinho” („flecăreală”) este redat printr-un echivalent care îl ancorează în preajma zgomotului domestic și a agitației de fundal. La un autor precum G. M. Tavares, unde repetarea unor nuclee lexicale creează coeziune internă, traducerea trebuind să urmărească nu doar sensul punctual, ci și recurența. De aceea, o oscilație liberă între sinonime ar slăbi seria de concepte pe care textul o construiește de la un capitol la altul.

„Murmur” (mai degrabă „a bombăni”, nu „a șopti”) nu trebuie redat mecanic de fiecare dată prin aceeași soluție dacă contextul cere altceva; totuși, într-o serie, coerența devine esențială. Nu e vorba de rigiditate, ci de disciplină terminologică. Unele verbe pot cere o formă stabilă, tocmai pentru că participă la semantica recurentă.

În privința unor calcuri, „ajunge să fie pagină” este corect, dar, în română, „devine pagină” ar suna mai puțin „tradus”. Este o alegere asumată pentru a marca procesul, însă pe alocuri dă o ușoară senzație de transpunere literală. Tocmai asemenea locuri ar merita un reglaj fin, fără a modifica principiul general al traducerii. Punctele tari sunt mult însă mai numeroase decât ezitățile: textul păstrează densitatea originalului, ceea ce e esențial.

Traducerea Veronicăi Manole face parte din seria izbutitelor tălmăcirii tavaresiene: nu înfrumusețează, nu explicitează, nu împinge textul în lirism. În ansamblu, versiunea românească confirmă o bună înțelegere a registrelor și o atenție sporită la mecanica frazei.

Gonçalo M. Tavares refuză literatura care poleiește și o curăță până la os. Astfel, osul, desprins de carne, capătă o strălucire surprinzătoare. Nu a frumuseții, ci a exactității: câtă greutate poate duce un om înainte de a se frânge?

Osul din mijloc așază întrebarea poverii în centrul paginii și menține pagina neclintită. Restul este literatură.

”În cel mai recent volum de Gonçalo M. Tavares tradus în limba română, «Osul din mijloc», critica a observat de timpuriu plasarea textului «la confluența ficțiunii cu poezia și reflecția filozofică». Formularea este justă, fiindcă proza lui Tavares se mișcă între exactitatea unei construcții severe și deschiderea către o meditație de tip antropologic. Fraza este scurtă, precisă, dezbrăcată de orice ornament liric.”

⁴ Veronica Manole a tradus: Rodrigues dos Santos, José de, *Formula lui Dumnezeu*, traducere din portugheză de Veronica Manole. Pitești, Editura Paralela 45, 2009; Cavalcanti Filho, José, *Fernando Pessoa, o cvasiautobiografie*, traducere colectivă: S. Popa, V. Manole, I. Vasile, C. Nuțu, București, Editura Eikon, 2015; Machado, David, *Indice mediu de fericire*, traducere din portugheză de Veronica Manole, Cluj-Napoca, Editura Casa Cărții de Știință, 2022.



Masteratul pentru Traducerea Textului Literar Contemporan – Engleză

Pompilius Micu
Tărâmul vorbelor nerostite

Pompilius Micu
The Realm of Unspoken Words

Traducere de Ruxandra Bujor/Translated by Ruxandra Bujor

În copilărie aşteptam cu nerăbdare să-mi petrec vacanţele la bunici, într-o zonă frumoasă de dealuri cu livezi, fâneţe, dar şi cu o pădure în apropiere. Cum ne scăpau din ochi, eu şi cei doi veri ai mei, Vali şi Gabi, care, culmea, mai erau şi vecini cu noi, o zbugheam în pădure şi căutam de zor comorile de care tot auzisem în poveştile bătrânilor. Într-o zi am mers mai departe ca de obicei şi am ajuns într-un loc mai întunecat cu multe tufe dese printre care ne-am strecurat cu mare greutate. Eu şi Vali eram destul de temători, dar Gabi se tot avânta şi nu-i păsa deloc de zgârieturile deloc puţine care apăruseră pe noi. La un moment dat îl auzim:

– Vali, Pompei, am găsit un izvor! Mamă ce apă rece şi bună are!

– Unde eşti Gabi?, îl aud pe Vali puţin îngrijorat, pentru că el era fratele mai mare şi cam toate boroboaşele făcute de Gabi se spărgeau în capul lui.

– Aici sunt, făcându-ne semne din spatele unor tufe ce păreau că sunt mai degrabă un gard înalt de mărăcini.

– Să vezi bătaie ce îi dau!, izbucneşte Vali supărat, cum o să intrăm acolo?

De intrat am intrat noi, cu chiu cu vai, aproape târâş şi am văzut un luminiş în mijlocul căruia era un izvor cu o apă tare bună şi rece, iar mie mi se părea că este un soi de apă minerală după cât era de acidulată. Neastâmpărat, Gabi a dispărut imediat de lângă noi şi-l auzim strigând cu putere:

– Veniţi repede, este un pui de căprioară care a rămas prins în noroi!

Am alergat spre el şi deşi puiul se zbătea speriat, am reuşit cu chiu cu vai să-l eliberăm din capcană. Nu vă spun cât de murdare erau hainele de pe noi, iar bietul Vali a exclamat:

– Să vezi ce bătaie îmi iau, tu scapi mai uşor cu ţaţa Lixăndrina. Dar e bine că măcar am salvat puiul.

– Uite, a venit şi căprioara să ne mulţumească, ne atrage atenţia Gabi, care era numai zâmbet.

During childhood, I was eagerly awaiting to spend my holidays at my grandparents' in a beautiful area of hills with orchards, meadows, and also with a forest nearby. As soon as we were out of sight, my two cousins, Vali and Gabi, who, incidentally, were also our neighbors, and I would run into the forest and frantically search for the treasures we had heard about in the old folks' stories. One day, we went further than usual and arrived in a darker place with many dense bushes through which we squeezed with great difficulty. Vali and I were quite fearful, but Gabi kept soaring and didn't care at all about the not so few scratches that had appeared on us. At one point, we hear him:

– Vali, Pompei, I found a spring! What a crisp and cool water it has got!

– Where are you, Gabi?, I hear Vali a little worried, because he was the older brother and he was blamed for all the mischiefs Gabi made.

– Here I am, waving at us from behind some bushes that looked rather like a high bramble fence.

– Just wait and see what I'll do to him!, Vali bursts out angrily, how are we going to get in there?

We managed to enter, but hardly, almost crawling and we saw a clearing in the middle of which there was a spring with very crisp and cool water, and it seemed to me that it was a kind of sparkling water from how fizzy it was. Naughty, Gabi was immediately out of sight and we heard him shouting loudly:

– Come quickly, there's a fawn that got stuck in the mud!

We ran towards it and although the baby was struggling and frightened, we managed to free it from the trap after all. I can't tell you how dirty our clothes were, and poor Vali exclaimed:

– I'm so going to be scolded for this, you'll get away with Lixăndrina. But it's good that at least we have saved the fawn.



Ruxandra Bujor



Puiul cu mama lui s-au apropiat de noi, au dat din cap ca un soi de mulțumire tăcută și au plecat. Eram destul de obosiți, așa că am stat puțin să ne odihnim într-un loc cu ceva mai mult soare. Nu știu cum se face, dar am ațipit.

– Cine sunteți voi și ce căutați pe tărâmurile mele?, aud o voce gravă.

Am tresărit speriat și când m-am uitat, am văzut o namilă de om care avea un soi de ghioagă imensă pe umăr.

– Sunt oameni buni, stăpâne, ne-au salvat puiul!, o aud pe căprioară.

– Cum de pot vorbi animalele?, întreb eu surprins.

– Aici, pe tărâmul vorbelor nerostite, pot vorbi toate animalele. Stăpânul nostru este Spiritul Pădurii și ne apără pe toți. Izvorul pe care l-ați găsit voi este ca o *poartă* între lumea voastră și a noastră, de aceea nu l-am putut salva pe puiul meu, fiindcă era în lumea voastră!

– Nu înțeleg cum să fie un izvor ca o poartă?, întreb eu nedumerit.

– Suntem două lumi diferite, trăim în același spațiu, dar în timpuri diferite, îmi spune Spiritul Pădurii. Acum ești prea mic, dar cândva, sunt sigur că o să înțelegi asta. Pentru că l-ați salvat pe fiul meu, toate animalele din pădure sunt copiii mei, o să vă arat lumea noastră și dacă vă place, puteți rămâne la noi un timp. Apoi fluieră scurt și apără un soi de caleașcă fără roți care plutea deasupra pământului.

– Urcăți aici, ne invită uriașul.

Nu am stat mult pe gânduri și am urcat în caleașcă, însă imediat am fost cuprinși de un soi de bretele care ne-au fixat de scaunele caleștii și un acoperiș transparent a acoperit-o.

Zburam cu o viteză nemaipomenită, iar noi cam speriați ne înghesuim de zor unul în altul. Când am coborât din caleașcă, am văzut cum Spiritul Pădurii și căprioara se transformă într-un cuplu de o frumusețe stranie, îmbrăcați într-un soi de costum de astronaut.

– Așa arătam noi de fapt, dar voi ne vedeți altfel, atunci când se mai întâmplă să ne întâlnim, spuse fosta căprioară, cu o voce cristalină.

– Cine sunteți voi?, întreabă Gabi nedumerit.

– Să spunem că suntem două personaje de basm, spuse zâmbind Spiritul Pădurii. Stați liniștiți, o să avem grijă de voi, fiindcă ne-am dat seama că sunteți cam speriați.

– Dar cum de-am ajuns aici?, întrebă Vali surprins.

– Izvorul este o poartă, mai bine spus un portal care se deschide la intervale diferite de timp și noi trebuie să avem grijă să nu ajungă aici *persoane nepotrivite*.

– Dar ce este acela un portal?, întreb eu.

– Un soi de poartă între două lumi, îmi spune zâmbind căprioara, de fapt femeia. Eu sunt Agnes și Spiritul Pădurii este Augustus, iar puiul pe care l-ați salvat este copilul

– Look, the doe came to thank us, too, Gabi draws our attention, who was smiling.

The fawn and its mother approached us, nodded as a kind of silent thanks and left. We were quite tired, so we rested for a while in a sunnier place. I don't know how it happened, but we fell asleep.

– Who are you and what are you doing on my lands?, I hear a deep voice.

I shook in fright and when I looked, I saw a massive man who had a kind of huge mace on his shoulder.

– They are good people, master, they saved our baby!, I hear the doe.

– How is it that animals can talk?, I ask surprised.

– Here, in the realm of unspoken words, all animals can speak. Our master is the Spirit of the Forest and he protects us all. The spring that you found is like a *gate* between your world and ours, that's why I couldn't save my baby, because it was in your world!

– I don't understand how a spring can be a gate?, I ask, puzzled.

– We are two different worlds, we live in the same space, but in different times, the Spirit of the Forest tells me. Now you are too young, but someday, I am sure you will understand this. Because you saved my son, all the animals in the forest are my children, I will show you our world and if you like, you can stay with us for a while. Then he whistled briefly and a kind of carriage without wheels appeared that floated above the ground.

– Come up here, the giant invited us.

We didn't think about it for long and got into the carriage, where we were immediately binded by a kind of straps that pinned us to the carriage seats and a transparent roof covered it.

We were flying at incredible speed, and we, being scared, were desperately huddling together. When we got out of the carriage, we saw how the Forest Spirit and the deer turned into a strangely beautiful couple, dressed in a kind of astronaut suits.

– This is how we actually look like, but you see us differently, when we happen to meet, said the former doe, in a crystal voice.

– Who are you?, Gabi asks, puzzled.

– Let's say we are two fairy-tale characters, said the Forest Spirit, smiling. Don't worry, we will take care of you, because we can see that you are a little scared.

– But how did we get here?, Vali asked amazed.

– The spring is a gate, or rather a portal that opens at different time intervals and we have to be careful so the *wrong people* do not get here.



nostru, frumosul și neastâmpăratul Simon. Noi nu avem voie să intervenim dincolo de lumea noastră, așa că v-am condus pe voi acolo ca să-l salvați. Ne-am deghizat așa, doar ca să nu vă speriem prea tare.

– Nu înțelegem nimic!, am exclamat nedumeriți.

– Lasă că vă arat eu, ne spune Simon, puiul de căprioară, care se transformase într-un copil de vârsta noastră. Puneți-vă căștile și ochelarii aceștia și o să înțelegeți.

Am pus căștile pe cap, ochelarii la ochi și am văzut o lume ca în povești, multe flori și păduri întinse, oameni veseli și binevoitori. În plus, se auzea o muzică parcă venită din cer care te liniștea și-ți producea o stare de bine. Priveam și ascultam totul cu nesaț. Deodată îl auzim pe Simon:

– Așa arăta Terra odinioară dar, din păcate, cineva a vrut să fie stăpânul lumii și a declanșat un război nimicitor iar totul a dispărut. Noi ne-am refugiat în altă dimensiune și tot așteptăm ca oamenii să redevină ceea ce au fost.

– Din păcate, cred că o să aveți mult timp de așteptat, îi spun eu.

– Noi avem timp, voi nu prea mai aveți timp. Tare îmi este teamă că omenirea o va lua încă o dată de la început. Sper ca măcar voi să nu uitați de vizita aceasta.

*

– Pompile, unde ești?, îl aud pe tataie strigând îngrijorat.

– Aici suntem tataie, îi spun eu trezit brusc din somn.

– Stați acolo, vă fac eu drum cu toporașul! Cum de ați reușit să intrați aici?

A reușit cu greu să croiască un drum și ne-a găsit înveliți cu o pătură. Spre surprinderea noastră, eram curați și nu aveam nici măcar o zgârietură. Tataia ne-a privit uimit, a dat ușor din cap, realizând ce s-a întâmplat.

– But what is a portal?, I ask.

– A kind of gate between two worlds, the doe tells me, smiling, actually the woman. I am Agnes and the Spirit of the Forest is Augustus, and the fawn you have just saved is our child, the beautiful and naughty Simon. We are not allowed to intervene beyond our world, so we led you there to save him. We disguised ourselves like this, just so as not to scare you too much.

– We don't understand anything!, we exclaimed, bewildered.

– Let me show you, says Simon, the deer cub, who had turned into a child of our own age. Put on these headphones and glasses and you will understand.

We've put on the headphones and the glasses and we saw a storylike world, many flowers and vast forests, cheerful and content people. Moreover, there was this music that seemed to come from the sky above that calmed us and made us feel good. We watched and listened to everything greedily. Suddenly we hear Simon:

– This is what Earth used to look like, but unfortunately, someone wanted to be the master of the world and started a devastating war and everything disappeared. We took refuge in another dimension and are still waiting for people to become what they once were.

– Unfortunately, I think you will have to wait for a long time, I tell him.

– We have time, it's you who don't have much time left. I am very afraid that humanity will start all over again. I hope that at least you will not forget this visit.

*

– Pompile, where are you?, I hear my grandpa shouting worriedly.



– Nu pricep nici în ruptul capului cum de ați reușit să intrați aici și să nu aveți nici măcar o zgârietură! Știți voi unde ați ajuns? La *Izvorul zânelor*, copii. Pe timpuri oamenii se întâlneau aici cu zâne și cu Spiritul Pădurii.

– Păi... așa am făcut și noi, ne-am întâlnit cu Spiritul Pădurii, cu o căprioară și cu puiul ei pe care l-am eliberat, fiindcă se înpotmolise în noroi, îi spun eu.

– Așa este, nea Gheorghe, confirmă Vali și Gabi.

– Măi copii, aici este un izvor sulfuros, ați adormit de la gaze și apoi ați visat tot ce credeți voi că ați văzut, ne explică tataia zâmbind.

– Nu, noi chiar i-am văzut cu ochii noștri!

– Este adevărat că uneori copiii văd lucruri pe care cei mai în vârstă nu mai vor să le vadă, dar, repet, voi ați visat din pricina gazelor de aici. Hai să plecăm mai repede.

Am plecat de acolo, tataia ne-a dus acasă și i-a spus mătușii:

– I-am găsit la *Izvorul zânelor*, să lași copiii în pace!

– Îi las, se vede cu cine seamănă!

– Auzi, Tanțo, ai spus ceva de mine sau mi se pare mie, îl aud pe moș Ionică, fratele lui tataia.

– Cam așa ceva, spuse mătușa Tanța, care era mai clonțoasă.

– Decât cu prostul la câștig, mai bine cu deșteptul la pagubă! Dacă erau mai mari, îi cinsteam cu o țuică, glumește tataia.

– Păi, nea Gheorghe, cine să te întreacă la prostii?, îi scapă parcă voit răspunsul mătușii Tanța.

– Auzi, dar pe tine unde te-am găsit abia seara, după ce te-am căutat toată ziua?, veni replica lui moș Ionică. Nu vezi că pe neamul ăsta al nostru îl tot trage așa acolo?

Am aflat că era o experiență ciclică pe care fiecare generație o repeta. Între noi fie vorba, atunci când fata mea a dispărut, unde credeți că am găsit-o? Acum câțiva ani (să tot fie vreo 15-20) am căutat cu cei doi veri izvorul, dar nu l-am mai găsit, poate că, supărate pe noi, oamenii, *zânele* ne-au închis poarta spre copilărie. Sau, poate, mai curând, cred că noi, maturii, nu mai putem vedea lumea cu ochii unui copil.

*Leviathan, Anul VII, Nr. 3 (24), iulie–septembrie 2024,
pp. 123–124*

– We're here, grandpa, I tell him, suddenly awake from sleep.

– Stay there, I'll clear a way with the axe! How did you manage to get in here?

He succeeded in reaching us with difficulty and found us wrapped in a blanket. To our surprise, we were clean and didn't even have a scratch. Grandpa looked at us in amazement, nodded slightly, realizing what had happened.

– I don't understand at all how you managed to get in here and not have even a scratch! Do you know where you ended up? At the *Fairy Spring*, children. In the old days, people used to meet fairies and the Forest Spirit here.

– Well... that's what we did too, we met the Forest Spirit, a doe and her baby that we freed, because it had gotten stuck in the mud, I tell him.

– That's right, Uncle Gheorghe, confirmed Vali and Gabi.

– My children, there's a sulfurous spring here, you fell asleep from the gases and then you dreamed everything you think you saw, grandpa explained to us with a smile.

– No, we truly saw them with our own eyes!

– It's true that sometimes children see things that older people don't want to see, but, I repeat, you dreamed because of the gases here. Let's leave quickly.

We left, my grandpa took us home and told my aunt:

– I found them at the *Fairy Spring*, leave the children alone!

– I'll let them be, you can see who they take after!

– Listen, Tanța, you said something about me or am I mistaken, I hear old grandpa Ionică, my other grandpa's brother.

– Something like that, said my aunt Tanța, who was more of a nagger.

– Better to lose with a wise man than to win with a fool! If they were older, I would treat them with some liquor, my grandpa jokes.

– Well, uncle Gheorghe, who can outsmart you?, Aunt Tanța almost purposefully answers.

– Listen, but where did I find you only in the evening, after I had been looking for you all day?, came Ionică's reply. Can't you see that our kin is always being called there!?

I found out that it was a cyclical experience that each generation repeated. Just between us, when my daughter disappeared, where do you think I found her? A few years ago (maybe 15-20) I looked for the spring with my two cousins, but we couldn't find it again, maybe *the fairies*, angry with us humans, closed the gate to our childhood. Or, maybe, rather, I think that we, adults, can no longer see the world through the eyes of a child.

*Leviathan, Year VII, No. 3 (24), July–September 2024,
pg. 123–124*



Aforisme

MAXIME... MINIME (21)



George Corbu

Scriitor, traducător, jurist
Primul președinte al Comisiei Naționale
a Bibliotecilor
Președintele Uniunii Epigramiștilor
din România
Directorul revistei „Epigrama”
Membru al Uniunii Scriitorilor din România

Igiena morală tolerează viciul, cu condiția să nu fie performant.

Sunt salvat: disperarea m-a acaparat, smulgându-mă din ghearele neantului.

Murind, clipele se încolonează grațios spre a duce trena Veșniciei.

Viziune socială: epigramistul scrie epitafuri într-o veselie.

Viața – o fabrică de scepticism ce nu va da nicio faliment.

Niciun medic nu este în măsură să declare moartea sufletului, nici măcar dacă aceasta are loc concomitent cu cea a trupului.

De când a devenit prototipul țăpului ispășitor, notorietatea soțului caprei s-a zdruncinat.

Unii nu-și aduc aminte că au o mamă nici atunci când li se aplică înjurătura care o evocă.

Comemorat, adică rememorat.

Sunt de origine etnică poet.

Emoția – o comoție fără urmări nefaste.

Principii n-au principii – Machiavelli dixit.

Făcători de cărți, funcționați ilegal din moment ce Predica de pe munte nu vă menționează!

Evoluăm între două stopuri: cel subiectiv – cardiac și cel obiectiv indicat de culoarea verde de la traversarea pe zebră.

Între implicarea erotică și cea eroică... *mon cœur balance*.

În dedicațiile encomiastice abundă complimentul flatant *om de cultură*. Înlocuirea cuvântului *cultură* prin *caracter* ar denatura încă și mai mult lucrurile.

Mașifoții – combinație lingvistică autohtonă inedită în curs de omologare.

M-a luat în privire să însemne *în seamă* sau *în primire*?

Asistăm tot mai des la despresurarea viitorului din chingile trecutului tot mai prezent.

Catren

Privind, oricum,
De după gând,
Un ca și cum
Nu-i ca și când!

Motto: *Fiecare zi cu aforismul ei.*

Paradigmă și retorică – noile obsesii lingvistice care parazitează discursul public.

Universalul e trist, particularul e dezolant.

Mass-media – mijloace de infirmare în masă a adevărului.

Caricatura aspiră la cetățenia universală deoarece prezintă omul în ipostaza lui inițială, pitecantropică.

Limba latină nu este câtuși de puțin o limbă moartă. Ea trăiește prin nenumeratele expresii, locuțiuni, dictoane și adagii care i-au consacrat supremația milenară.

Poeziștii nu-s totuna cu poeții.

Plânsul este superior râsului întrucât el se manifestă atât la bucurie cât și la necaz.

Tristih

Când în juru-ți totul arde,
Scrie, n-disperare, barde,
Cântece dinamitarde!

Să nu disperăm câtă vreme pe lângă granițele *temporare* mai sunt și cele *temporale*!

Pe bolta financiară sunt vizibile *cardul mare* și *cardul mic*.

Aș vrea să merg la plantat de arbori genealogici, cu condiția ca primul să-mi poarte numele.

Una dintre hainele cele mai grele, haina modestiei, este, de aceea, și foarte greu de purtat.



Talentul se poate epuiza, geniul niciodată.

Profesia preotului constă în a efectua o perpetuă *cură de slăvire*.

Să plângi cu lacrimi la vedere!

Există *științe ale comunicării*, dar din păcate lipsesc cele ale *receptării*.

Nu doar codrii pot fi seculari, ci și poeții.

Distih

Să răsați din pământ sau, de poți, din cer –
Astfel nu vei fi nici vid, nici efemer!

Nicio știință nu este în stare să ne învețe cum să comunicăm cu divinitatea.

Poetul acesta este *rondelescent* cu epigramiștii.

Distih

Poți avea ușor acces
La orice, nu la succes!

Nășia – cerere de sponsorizare morală care tinde să se extindă dincolo de mediul familial.

Avatar: poetul se află în permanență în grațiile sau dizgrațiile Muzei.

Distih

Fost-ai lele cât ai fost –
Azi pierdut-ai orice rost!

Ca și cele din natură, frunzele sufletului se înverzesc, dar se și ofilesc.

Curajul înseamnă a fi îndrăzneț, nu a avea tupeu.

Declinare: un fes, două fesuri, dar și un fes, două fese...

Mă amăgesc singur, mă dezamăgesc tot mai mulți.

Pletele gândului trebuie pieptănate tot mai des.

Distih

De aproape, de departe
Suferim de-aceeași moarte!

Fabula nu fabulează!

Tristih absurd

Circumstanță-atenuantă:
Un Neant și o Neantă
Cară-un curcubeu în geantă...

Mai rămâne ca magistrul să fie și magistrat!

Cioran a rămas copil, chiar ajuns în culmea gloriei, dându-se, în văzul întregului univers, pe derdelușul Neantului.

Rai – cantonamentul îngerilor.

Mai ales arbitru trebuie să nu abuzeze de liberul arbitru.

Distih

Am să spun ceva de bine:
Orice gol e plin de sine.

Deosebirea dintre corb și cioară: cioara poate fi și vopsită.

Una din definițiile absurdului: să scrii un manual de răspunsuri primite la întrebări nepuse.

Pentru ca totul să fie îndoielnic, prezentul este incert, viitorul, nesigur, trecutul, nebuloasă.

Combustia dragostei constă în mărturisirile tăcute.

Bunavestire din Biblie să aibă echivalent, astăzi, în buna investiție din afaceri?

Catren

Țin foarte mult să i se-aplice
Formula cea mai eficace:
Nu poate deveni complice
Decât acel ce se complace!

Ideile conspiră mai abitir decât oamenii.

Scopul cinstește mijloacele, acordându-le imunitate și, în consecință, impunitate.

Sonetul – cuvântul scos la plimbare în lesă.

Fizica își spune, încă o dată, autoritar cuvântul: geografia stă pe loc, istoria, în schimb, este în perpetuă mișcare.

Neantul valah a iscat un valah de talia lui Cioran, petrecându-se astfel o consacrare reciprocă.

Fiind general umană, prostia este universală.

Universul *cancerat* a fost surclasat de cel *carcerat*, ceea ce dovedește acțiunea malefică a omului.

Privilegiu unic: patria lui Dumnezeu este natura.

De ecologizarea sufletului nu trebuie să se ocupe numai preotul, ci mai multe instanțe morale.

Greșelile sunt de două feluri: înfiorătoare și înfloritoare.

Nu mai are nimic de ascuns, din moment ce a pierdut totul.

Caut peste tot noduri în papură, pentru a-mi procura plăcerea de a le reteza.

Nu-i reproșez despicarea firului în patru, dar de ce o face cu toporul?

În privința singurătății pot fi aplicate două „politici”: de *locuire* sau de *înlocuire* a acesteia.

Doar unul din exemplele de bogăție a limbii române: *șoapte* de amor, *dragoste* de mamă, *declarație* de iubire.



Carnet de scriitor

UN ÎNCEPUT DE POVESTE NOUĂ...



Ionuț Cristache

Prozator, ziarist, profesor

Poveștile noastre sunt, uneori, doar palide ficțiuni în spatele realității. Cu ceva timp în urmă am scris aici, în *carnetul* meu găzduit de revistă, despre personajele imaginare din viața noastră.

Stăteam, de curând, de vorbă cu amicul actor lângă care am adunat *altfel de povești* în ultimii ani. Dragul meu, i-am spus în seara de început de iunie, prima în care am ieșit în curtea mică din spațele casei mele, cu paharele golite pe jumătate și cu pisicile agitate printre picioarele noastre, povestea mea de azi e altceva decât o obosită ficțiune. *Prezent*, a zis actorul obosit, jucase cu o seară mai înainte în *Evita*, spectacol greu, cu muzică fastuoasă, cu dansuri apăsătoare.

Mergem, i-am spus, de câteva ori pe an într-un loc la marginea lumii, așa pare, acolo unde se termină *Fundățica*, e ultima casă, dincolo începe pădurea, drumul se termină, doamna Elena e gazda noastră de multă vreme, e liniște, e un fel de tăcere ascunsă și absolută. Are o singură vecină, peste drum, pe mama Doliana. Și pe nepoata ei Clara, fetița de 12 ani despre care sper să fie povestea mea...

E o întrebare, de la ea începem, *dacă ar fi?* Și îi arăt textul publicat în revista „Leviathan”... Știi și tu că fiecare dintre noi am avut *prieteni imaginari*, iar forța cuvintelor noastre este (când este...) un mod de a face ceea ce pare de nevăzut vizibil. Și i-am mai citit... Se spune că mulți autori au trudit îndelung pentru a ne povesti despre acești *prieteni invizibili, imaginari* și, adesea, nemărturisiți. Într-o lume tot mai lipsită de imaginație e o provocare pe care, adesea, nu știm cum și cât să o înțelegem. Se întreba altcineva, până la urmă, din ce sunt făcute cărțile? Și răspundea: din cuvinte și din lumină, cuvintele gândite închizând în ele lumile imaginate și lumina care trece prin carnea literelor lor, făcându-le vizibile.

„*Ei ascultă, răspund, înțeleg, nu conștientizează lumea reală, ci o completează acolo unde aceasta pare insuficientă, așa vrei să spui?*” m-a întrebat amicul cel ascultător. *E o replică dintr-un spectacol din tinerețe, în care am jucat...*

Chiar așa, i-am răspuns, *prietenii imaginari* devin, adesea, o voce critică, un mentor imaginar, o versiune ideală sau temută a sinelui. Numai că, dragul meu, ceea ce-ți povestesc acum nu e despre o lume care iese din mintea mea de prozator obosit. E drept, am citit multe despre

personajele imaginare din viața noastră, chiar și câteva romane care m-au tulburat cândva. Iată, pe Clara, nepoata mamei Doliana, o știam de la cinci sau șase ani, de când veneam, de cel puțin două ori vara și toamna, la *Fundățica*. Nu se despărțea de noi nicio clipă, de dimineața până seara târziu, ne însoțea în plimbările prin pădure, pe drumurile înguste ale dealurilor din apropiere, era fericită când plecam în călătoriile matinale. Și noi, eu și nevasta mea, tot așa... Lumea ei nu era ușor de descoperit, creștea lângă bunica, mama Doliana, învățătoare în satul de jos, la vreo cinci kilometri, pe care-i făcea zilnic, cu bicicleta ei ruginită și care scârțâia din toate încheieturile. Mama Clarei, nora bunicii, era plecată în Italia. Și-a lăsat fiica acolo de la doi ani, nu a mai venit acasă decât de două ori în zece ani, iar tatăl fetei era dispărut prin țări necunoscute. Marinar prin ape tulburi, zicea mama Doliana...

Nu știu cum să-ți spun altfel, am adăugat eu, dar pe creasta de deasupra satului *Fundățica*, unde vântul părea că știe toate poveștile oamenilor și le șoptește printre brazi, Clara creștea lângă bunica ei, mama Doliana, dar – cumva – și aproape de noi, în săptămânile de vacanță. Casa lor avea acoperișul înnegrit de ploi și de iernile lungi, era sprijinită parcă de munte ca să nu alunece în vale. Dimineața, înainte să se lumineze bine, Clara ieșea în pridvor și ne căuta peste drumul îngust care cobora printre pășuni. Bunica făcea, cum ți-am spus, cinci kilometri până la școală, de multe ori prin noroi, zăpadă sau ceață. Nora mea, ne spunea ea, în foișorul în care ne beam cafeaua împreună cu doamna Elena, gazda noastră, ne-a uitat din Italia ei, Clara nici nu cred că ar mai recunoaște-o



dacă ar intra acum pe poartă. La început suna mai des, trimitea colete cu haine mirosind a parfum străin și a ciocolată cu ambalaje lucioase. Apoi, telefoanele s-au rărit. Muncesc mult, mamă soacră, spunea ea, mai stau puțin și vin. Dar „puțin” a devenit câțiva ani, mulți deja... Despre tatăl Clarei nu mai vorbea nimeni, mama Doliana zicea doar că „fiul meu e om de drum, drumurile nu țin de casă”. Și atât...

Cum ți-am spus deja, am adăugat eu pentru amicul care mă asculta în tăcere, mama Doliana era învățătoare, se vedea și după felul în care rostea cuvintele, ca și cum fiecare literă trebuia așezată frumos în lume. Chiar și când tăia lemne sau hrănea găinile, avea o demnitate calmă, de om care nu se ceartă cu viața, deși viața îl ceartă mereu pe el. O priveam din foisorul nostru, de peste drum, erau doar câțiva metri până acolo.

Cred că fata avea vreo cinci ani atunci când am auzit-o prima dată, stătea pe o piatră mare din spatele casei și vorbea. Cu Mara... Așa îi zicea, iar noi ne uitam uluiți, vocea Clarei ajungea ușor până la noi. Mama Doliana ne-a povestit, câteva zile mai târziu, că Mara a apărut în toamna trecută, într-o dimineață cu ceață groasă, în care Clara plânsese pe ascuns după ce două fete mai mari, de la școală, au râs de ghetetele ei vechi. Atunci a auzit o voce: dacă plângi, muntele te ține minte. Așa i-a povestit bunicii, Clara înțelegea lucrurile mult mai precis decât ar fi fost firesc la vârsta ei.

Clara ridicase capul și o văzuse, a adăugat mama Doliana, era o fată de vârsta ei, cu părul negru și lung, desculță prin frig, ca și cum frigul nu exista. Avea ochii stranii, cenușii-verzui, ca iarba înainte de furtună, e ciudat ce vă spun, dar am văzut-o și eu, ca o umbră conturată lângă nepoata mea, care o privea zâmbitoare, de lângă soba încinsă din bucătărie. Cine ești? întrebuse Clara. Mara sunt. Și de unde vii? Fata zâmbise, de aici. Și de atunci venea aproape în fiecare zi, îmi spunea Clara. Mă credeți? Eram sigură că așa se întâmplă. Mergeau împreună prin pădure, culegeau afine vara, ascultau viscolul iarna și vorbeau despre orice: despre orașe, despre mame care uită să se întoarcă, despre oameni care dispar și despre cum uneori singurătatea începe să vorbească în locul tău. An după an... Ciudat era că Mara știa lucruri pe care Clara nu i le spusese niciodată. Nepoata mea îmi povestea că Mara știa unde țineam scrisorile vechi, știa că tatăl ei cânta la muzicuță când era copil, știa că, într-o noapte, Clara adormise îmbrăcată, așteptând un telefon de la mama ei, care nu venise.

Într-o seară de februarie, ninsoarea a început devreme. Mama Doliana făcea focul, iar Clara privea pe geam. Bunico, tu crezi că oamenii pot rămâne uitați acolo sus, pe vârful muntelui? M-am întors spre nepoata mea, ne-a povestit bunica, de ce întrebi? Așa mi-a zis Mara în seara trecută... Mama Doliana a pus încet lemnul în sobă, când eram eu o

tânără învățătoare pe aici, am auzit o poveste despre copiii singuri de pe munte, se zicea că muntele nu lasă singur pe nimeni, trimite pe cineva. Clara a simțit cum i se rătăcește privirea. Cum adică? m-a întrebat. Am ridicat ochii spre ea, uneori muntele trimite amintiri care capătă glas.

Se „pune”, deci, de o poveste nouă. Sper să apară, cândva, în revista „Leviathan”, gazda bună a noastră, a tuturor celor care o iubim. Și o citim...

***”Poveștile noastre sunt,
uneori, doar
palide ficțiuni în spatele
realității. Cu ceva timp în urmă
am scris aici, în carnetul meu
găzduit de revistă, despre
personajele imaginare
din viața noastră.”***



Mihai Olteanu, *Potret de fată*



Profil literar

NORMAN MANEA SAU GEOGRAFIA INTERIORITĂȚII



Dorina Brândușa Landén

Scritoare și traducătoare
Suedia

Membră a Uniunii Scriitorilor din România
și a Uniunii Ziariștilor Profesioniști
din România

Secolul al XX-lea a schimbat mai mult decât hărțile lumii. A modificat însăși geografia interioară a omului. După lagăre, deportări, dictaturi și exiluri, întrebarea fundamentală nu mai privea doar libertatea sau supraviețuirea, ci posibilitatea de a rămâne întreg atunci când istoria își face din conștiință principalul câmp de bătălie. Literatura care s-a născut din această experiență nu mai putea fi aceeași. Ea nu mai avea dreptul la inocență și nici privilegiul

certitudinilor. A fost nevoită să învețe să gândească în interiorul fisurilor pe care istoria le deschisese în om.

Despre opera lui **Norman Manea** s-a spus, pe bună dreptate, că este literatura exilului, a memoriei sau a supraviețuirii morale. Toate aceste definiții surprind câte o dimensiune esențială, fără a epuiza însă nucleul care le unește. Exilul aparține biografiei lui Norman Manea; literatura sa vorbește despre o experiență mai profundă și mai greu de numit: fragilitatea apartenenței și încercarea aproape imposibilă de a păstra integritatea conștiinței într-o lume care încearcă permanent să o fractureze.

De aceea, cărțile sale nu pot fi citite doar ca mărturii ale unei epoci. Ele depășesc cadrul istoric din care s-au născut și transformă experiența individuală într-o meditație asupra condiției omului contemporan. Istoria este prezentă pretutindeni, dar nu ocupă niciodată centrul scenei. În centrul operei se află omul și lunga negociere cu propriul său adevăr. Drama nu începe atunci când își pierde casa sau țara. Ea începe în clipa în care nu mai știe unde anume continuă să locuiască propria lui conștiință.

Exilul încetează să mai fie doar o categorie geografică. El devine o stare a spiritului. Nu descrie atât depărtarea de un loc, cât imposibilitatea de a mai locui fără fisură în orice loc. Omul lui Norman Manea rămâne străin chiar și atunci când se întoarce. Întoarcerea nu restituie timpul pierdut și nici identitatea de odinioară. Ea confirmă, dimpotrivă, că între cel care a plecat și cel care revine s-a



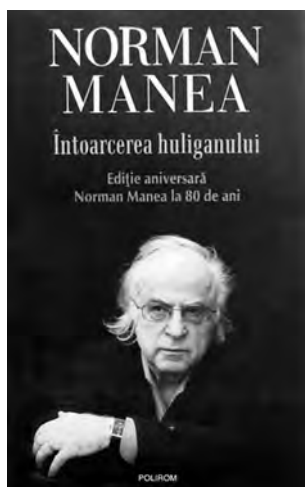
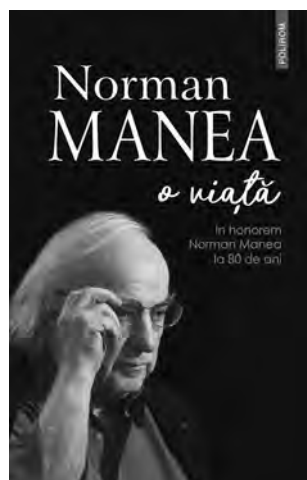
Norman Manea

(n. 19 iulie 1936, Burdujeni, jud. Suceava)

așezat o distanță pe care nicio geografie nu o mai poate anula.

Aici se află una dintre marile originalități ale operei sale. *Întoarcerea huli-ganului* nu este, în fond, o carte despre întoarcere. Este o carte despre imposibilitatea întoarcerii. Nu fiindcă drumul spre locurile copilăriei ar fi închis, ci pentru că omul nu mai poate reveni niciodată în propria lui inocență. Istoria schimbă nu doar lumea, ci și privirea cu care aceasta este contemplată. Ceea ce se recuperează este memoria; ceea ce nu mai poate fi recuperat este felul de a fi al celui care a plecat.

Tocmai de aceea, memoria ocupă în literatura lui Norman Manea un loc atât de aparte. Ea nu apare ca un refugiu sigur și nici ca un depozit fidel al trecutului. Literatura europeană a ultimelor decenii a acordat memoriei o autoritate aproape morală, considerând-o antidotul uitării.



Norman Manea pare să privească lucrurile cu o prudență mai mare. Memoria nu este infailibilă. Ea selectează, reordonează, estompează, reconstruiește. Nu minte în mod deliberat, dar nici nu oferă imaginea întregă a trecutului. Între ceea ce s-a trăit și ceea ce se poate povesti rămâne întotdeauna un spațiu al incertitudinii.

Apropierea de reflecțiile lui Paul Ricœur asupra memoriei și uitării pare firească, dar Norman Manea merge încă și mai departe. Dacă Ricœur caută posibilitatea unei memorii juste, scriitorul român introduce o neliniște suplimentară: memoria însăși trebuie supusă interogației. Nu numai uitarea deformează trecutul. O poate face și amintirea. Conștiința nu încetează să întrebe nici măcar atunci când își evocă propria experiență.

Această neîncredere nu exprimă relativism moral și nici scepticism gratuit. Ea reprezintă, dimpotrivă, forma cea mai înaltă a responsabilității intelectuale. Conștiința care se îndoiește de sine este mai puțin vulnerabilă în fața ideologiilor decât aceea care își transformă propriile amintiri în adevăruri absolute. Tocmai aici se află una dintre marile lecții ale operei lui Norman Manea: integritatea conștiinței începe în clipa în care refuză confortul certitudinilor.

De aceea, ironia joacă un rol atât de important în cărțile sale. Nu este ironia celui care privește lumea de la adăpostul superiorității, ci a celui care știe cât de ușor se poate transforma orice adevăr într-o dogmă. Ea temperează patetismul, împiedică eroizarea suferinței și păstrează deschis spațiul reflecției. După experiențele-limită ale secolului trecut, solemnitatea poate deveni primejdioasă aproape la fel ca uitarea. Ironia lui Norman Manea nu relativizează drama; o apără de simplificare.

Din această perspectivă, apropierea de Kafka capătă un sens aparte. La amândoi întâlnim omul confruntat cu o realitate care îi scapă și care îi amenință identitatea. Diferența

este însă esențială. Universul lui Kafka pare să nască absurdul din însăși structura existenței. La Norman Manea, absurdul poartă întotdeauna urmele istoriei. Nu lumea, în sine, devine de neînțeles, ci lumea remodelată de totalitarism, de frică și de exil. Istoria nu anulează doar libertatea exterioară; ea încearcă să colonizeze însăși viața interioară a omului.

Opera lui Norman Manea poate fi citită și ca o reflecție asupra uneia dintre cele mai subtile consecințe ale totalitarismului. Dictaturile nu urmăresc doar controlul societății. Ele aspiră, în ultimă instanță, la ocuparea spațiului interior al omului. Hannah Arendt observa că răul radical al sistemelor totalitare constă în distrugerea spontaneității și a pluralității umane, în transformarea individului într-o simplă funcție a mecanismului ideologic. Literatura lui Norman Manea pare să continue această reflecție din interiorul experienței trăite. Personajele sale nu luptă doar pentru libertate, ci pentru păstrarea unui spațiu lăuntric în care gândirea să nu devină eoul puterii.

Această rezistență nu ia forma eroismului spectaculos. Ea se manifestă discret, prin refuzul simplificării, prin refuzul resentimentului și, mai ales, prin refuzul de a transforma propria suferință într-o superioritate morală. Tocmai aici literatura lui Norman Manea se desparte de multe dintre marile narațiuni ale secolului trecut. Ea nu caută inocenți absoluți și nici vinovați absoluți. Istoria nu produce numai victime și călăi; produce, adesea, conștiințe obligate să supraviețuiască într-un teritoriu al compromisurilor, al ezitărilor și al ambiguităților morale. În locul sentinței, scriitorul alege înțelegerea. În locul verdictului, interogația.

Din acest punct, dialogul cu Cioran devine inevitabil. Amândoi pornesc de la neîncrederea în certitudini și de la luciditatea dusă până la ultimele ei consecințe. Dar drumurile lor se despart tocmai acolo unde începe responsabilitatea. La



Cioran, scepticismul sfârșește adesea prin a contempla neantul ca pe un orizont ultim al existenței. La Norman Manea, îndoiala nu suspendă obligația morală. Dimpotrivă, o face mai exigentă. Conștiința nu renunță la adevăr fiindcă îl pune sub semnul întrebării; îl caută cu și mai multă rigoare, tocmai pentru că știe cât de ușor poate fi confiscat de ideologie.

Aceasta este una dintre cele mai importante diferențe dintre literatura care denunță și literatura care înțelege. Norman Manea nu scrie pentru a condamna trecutul. Trecutul nu mai poate fi schimbat. Scrie pentru a împiedica repetarea mecanismelor lui în prezent. Cărțile sale nu sunt doar opere ale memoriei, ci exerciții permanente ale vigilenței morale. Ele ne obligă să ne întrebăm nu numai ce s-a întâmplat, ci și cum începe, aproape imperceptibil, deformarea conștiinței.

Astfel, celebra afirmație „Limba română este patria mea” capătă o semnificație care depășește cu mult dimensiunea biografică. Ea nu exprimă nostalgia unui exilat și nici fidelitatea sentimentală față de limba maternă. Limba devine, la Norman Manea, locul în care conștiința își poate continua dialogul cu sine însăși fără a accepta vocabularul impus de putere. Nu geografia oferă ultimul adăpost, ci cuvântul rămas liber. Nu întâmplător, el a continuat să scrie în românește după plecarea din țară. Alegerea aceasta nu poate fi redusă la atașamentul față de limba în care s-a format. Ea reprezintă și o formă de continuitate morală. Istoria poate obliga omul să-și părăsească locuința, orașul sau țara. Nu îl poate obliga să abdice de la limba în care conștiința lui a învățat să distingă între adevăr și fals.

Această abordare explică și caracterul profund european al operei lui Norman Manea. Nu fiindcă temele sale depășesc granițele României, ci fiindcă ele ating una dintre marile întrebări ale culturii europene de după totalitarisme: cum mai poate fi salvat omul atunci când istoria încearcă să redefinească până și limitele umanului? Răspunsul pe care îl oferă literatura sa nu este unul filosofic și nici unul politic. El rămâne profund literar. Literatura nu repară istoria. Nu vindecă traumele. Nu restituie inocența. Dar împiedică degradarea memoriei în clișeu și a conștiinței în conformism.

Tocmai aici trebuie căutat adevăratul sens al operei sale. Nu în exil, deși acesta îi marchează destinul. Nu în memorie, deși ea îi structurează scrisul. Și nici măcar în limbă, deși aceasta îi rămâne patria spirituală. Toate converg către un nucleu mai adânc: apărarea integrității conștiinței. În jurul acestei idei gravitează întreaga lui literatură. Personajele, întâmplările, memoria, ironia și chiar fragmentarismul discursului devin expresii ale aceleiași nevoi de a păstra deschis un spațiu pe care istoria nu trebuie să îl ocupe niciodată în întregime.

Norman Manea apare mai puțin ca scriitorul exilului și mai mult ca unul dintre marii cartografi ai interiorității

europene după catastrofele secolului trecut. Hărțile pe care le trasează nu reproduc teritorii, ci stări ale conștiinței. Ele descriu felul în care omul continuă să înainteze atunci când reperele exterioare s-au destrămat. Drumul nu conduce către o împăcare definitivă și nici către recuperarea paradisiului pierdut. El conduce către o formă de luciditate care acceptă fragilitatea fără să abdice de la demnitate.

De aceea, literatura lui Norman Manea nu oferă răspunsuri liniștitoare. Ea cultivă răbdarea întrebării. Nu transformă îndoiala într-un scop, ci într-o disciplină a spiritului. Disciplină care devine una dintre cele mai prețioase forme ale libertății.

Adevărata actualitate a operei lui Norman Manea nu se află în asemănările dintre lumea de astăzi și cea pe care a traversat-o el. Fiecare epocă își are propriile neliniști și propriile primejdii. Actualitatea ei se află în altceva: în faptul că ne obligă să înțelegem cât de ușor poate fi pierdut locul din care omul gândește liber și cât de greu poate fi recăștigat. Înainte de a pierde o țară, o limbă sau o epocă, omul riscă să piardă acel spațiu invizibil în care conștiința își păstrează integritatea.

Aceasta este, în cele din urmă, cea mai profundă lecție pe care ne-o lasă Norman Manea. Nu aceea că exilul poate fi învins, nici că istoria poate fi uitată, ci că libertatea începe acolo unde conștiința refuză să renunțe la dreptul de a întreba.

”Despre opera lui Norman Manea s-a spus, pe bună dreptate, că este literatura exilului, a memoriei sau a supraviețuirii morale. Exilul aparține biografiei lui Norman Manea; literatura sa vorbește despre o experiență mai profundă și mai greu de numit: fragilitatea apartenenței și încercarea aproape imposibilă de a păstra integritatea conștiinței într-o lume care încearcă permanent să o fractureze.”



Cronică literară

SUFLETUL – PASĂREA CARE „ISCĂLEȘTE CERUL”



Ana Dobre

Critic și istoric literar, eseistă
Membră a Uniunii Scriitorilor din România

Sufletul! Eterna taină pe care, întotdeauna, omul s-a străduit să o pătrundă pentru a se înțelege și pentru a și-o apropia în ceea ce are el, ca ființă trecătoare, profund și intim, aparținându-i în totalitate.

„Sufletul este viul din om, ceea ce trăiește din sine însuși și produce viață”, spune C.G. Jung în *Arhetipurile și inconștientul colectiv*. De aici provine, se înțelege, sentimentul de a fi viu, în conexiune cu întregul macrocosm, în starea de uimire, de a conștientiza că există simultan cu alți oameni, cu florile și copacii, cu toate viețuitoarele, parte din viul planetei.

A scrie această carte a sufletului, așa cum o face **Passionaria Stoicescu** în noul volum de poezii *Cartea Sufletului*¹, presupune o dublă aventură/călătorie – *înăuntru*, în străfundurile intimității profunde, fără a uita de *afară, în lume*, de relația complex-deterministă cu ceilalți, cu lumea, cu Dumnezeu.

Trăirea poetică antrenează întreaga ființă, cu tot bagajul virtualităților și latențelor, al infinezimalelor sufletului care așteaptă cuminiți clipa de grație – ieșirea în/prin imperiul cuvintelor, care, prin metaforă și simbol, dau concretețe ideii modelate de emoția în care vibrează viața creației, însuflețită de suflul, de viul creatorului. *Răscrucea vieții* este, potrivit lui Jung, momentul important de conștientizare a eului în aspirația de a-și întâlni/afla sinele. Conștiința are nevoie de armonizarea tuturor etajelor – supraconștient-conștient-inconștient, pentru a crea echilibrul de forțe prin care ființa se raportează, integrându-se, vitruvian, fizicii și metafizicii lumii.

Și Passionaria Stoicescu traversează un astfel de moment, *răscrucea vieții* ei o aduce în apropierea propriului suflet pe care-l redescoperă cu uimire, cu iubire și-l (re)crează, personificându-l pentru a-l uniciza: *Sufletul*. Asemenea Hortensiei Papadat-Bengescu, și Passionaria

Motto:

*„Țes pânza și o iert că se destramă...
E datul meu s-alint orice cuvânt,
să-l urmăresc cu patimă și teamă
până răzbește și se face cânt.”*

Stoicescu urmărește, caută să vadă și să privească *trupul sufletului, trupul sufletesc*, iar pentru aceasta coboară în galeriile și subteranele lui, în investigarea căruia pleacă palpând virtualitatea *memoriei intrasenzoriale*. De aici, aproximările, supozițiile, fulgurantele clarificări în încercarea disperată de a prinde, în metaforă și simbol, evanescența clipei efemere.

Momentul original, *punctum saliens*, pentru această aventură a spiritului în căutarea Sufletului – Sinele etern, sămânța divină, sădită în fiecare om, un dar



¹ **Passionaria Stoicescu**, *Cartea Sufletului*, Editura eLiteratura, București, 2026.



William-Adolphe Bouguereau (1825–1905), pictor francez, *Un suflet în cer*, 1878

al Divinității, se relevă, după revelația mărturisită de poetă, în poezia care deschide volumul – *Primul cuvânt al Sufletului*: „Să naști, să duci mai departe Viul/ să-l rupi din moarte,/ s-apară fiul/ peste imaginație,/ peste carte...// Miracolul vieții/ cu tot ce se rupe/ din trupul și sufletul tău/ gata să cadă în lume/ a faptă muierască anume...”.

Obiectivitatea, ca formă a detașării, pe care o presupune cuvântul fundamental Eu-Tu, din reflecțiile lui Martin Buber, îi dă prilejul de a-și descoperi Tu-ul înăscut, parte esențială a personalității, de a revela, totodată, alteritatea – acel *Eu este Altul*. Ca un narator, dar cu uneltele lirismului, Passionaria Stoicescu spune, acompaniată de trilarile lirei, povestea sufletului, care se naște odată cu/în momentul de grație al conștientizării ființării eului în lumea cea de toate zilele, în complexul determinism din fizica și metafizica realului: „Și primul cuvânt al sufletului/ rămâne tot plânsul,/ unul de fericire a nefericirii/ numit Poezie,/ când simți trăirea cu zimți/ cu trupul mult peste trup,/ nu doar vocale, ci și icnite consoane/ din toate vrerile și durerile/ lui «a fi» și «a avea».../ Efrem Sirul cu «Plânsuri» cu tot/ a fost ruda mea...”. *Plânsul*, semn al vieții, al intrării în durată nu e doar al copilului expulzat din pântecul matern, e și al sufletului, expulzat din pântecul eternității.

Din acest punct, se răsfră dominantele ideatice, supratema fiind dată de meditația asupra relației tragice cu timpul, iar temele – de modul în care eul liric resimte trecerea, efermitatea, dar și strădania de a opri, prin faptă, clipa, de a o fixa în piatra literei, în care tinde să-și fixeze trecerea prin lume.

Această poezie a tristeții metafizice generate de sentimentul implacabil al trecerii nu sfârșește în neliniște, în anxietate, dimpotrivă, emană, mioritic, o seninătate, care nu e resemnare, întrucât provine din înțelepciunea acceptării firescului. Răsfirări ale acestei teme se regăsesc în meditațiile ce privesc relația dintre eu și destin: *Post restant*, *Ulise – suflet al meu*, *Ce foame*, *Păsările și sufletul*, *Somn*.

Laitmotivul sufletului creează, prin frecvență de refren semnificativ, melodicitatea, învăluind întregul imaginar în muzicalitatea tulburătoare a psalmilor biblici. Sufletul ia conturul *Măiestrei* („Ca o floare de ger/ râde-n iarbă, plânge-n cer/ orice pană,/ tot o rană,/ zborul însuși o prihană...”), cu apropieri subtil brâncușiene, esențializare a unei stări care se regăsește în profunzimea trăirilor înmagazinate în inconștientul colectiv, rezervorul de energie creativă a universului. Sufletul este și *pasărea*: „Cuvintele se pulverizează/ înainte de a fi poezie/ brațele fumegă tandru/ nu mai pot scrie// Etern datoare ochilor/ mă umplu de recunoștință// Pasărea iscălește cerul”.

Dialogul intrapersonal apropie și revelează infinitezimitățile: „Suflet al meu/ nu invidia pasărea...”. Peste tot răsrângeri și refractări, astfel încât motivele și lăitmotivele se ramifică, întâlnindu-se cu altele, cu iubirea, de exemplu, conotată în imagini plastice, asociind lumina, amintirile, clipele, aripile, zborul – plutire în infinitul gândului ce-și visează sufletul: *Nevoa de aripi mă-mparte, Să ierți lumina*. Scindarea nu înseamnă ruptură, trup și suflet, *coincidentia oppositorum*, sunt o unitate, prin care ființa se individualizează, regăsindu-se în unicitatea ei irepetabilă – *Sufletul către trup*.



Sunt, apoi, *plângerile*, lamento care desemnează trăirea personală a relației defectuoase cu timpul: *Plângere de primăvară, Plângere pentru încheierea poemului, De vină e, E datul...*, *Poem cu karma*. În competiție cu timpul, eul își recunoaște vulnerabilitatea: „Alergarea mă-ntrece,/ rămâne în urmă și mă petrece/ umbra celei ce-aș fi putut să fiu/ și nu-s/ (karmă de vișin bătrân și-nflorit/ în biete ramuri de sus)...”. Înțelepciunea modelează, luminează conștiința, de unde acceptarea senină, de răbdătoare Penelopă – *E datul...*: „Țes pânza și o iert că se destramă.../ E datul meu s-alint orice cuvânt,/ să-l urmăresc cu patimă și teamă/ până răzbește și se face cânt.”.

Deosebit de bogată în ilustrări ale fulguranțelor clipei, în fotograme esențiale ale stărilor și trăirilor în clipă ale ființei care, în *răscrucea vieții*, conștientizează trecerea, dar nu zădărnica trecerii prin lume, se arată, într-un buchet de poeme, tematica eului: *Aprilie, Ca soarele în flăcări mă ascund, Sfaturi de suflet, Fur, Alter ego, Sfidând luminos și rece, Îmi tac, Despre încăpățănare, De aer și foc, Fișă de cadre (cinstită), Scrib, Spectator, Treime, Seninul tulbure*. Sunt în aceste fotograme lirice autoportrete realizate ca schițe, configurări, detalii și studii ale intimității prin care poeta se aproximează, se clarifică: „Ca soarele în flăcări mă ascund...// Perpetuă de flacăra și scrum/ nu recunosc decât un singur drum/ desăvârșind trădarea lui a fi/ în trecerea cu noapte și cu zi”.

Generozitatea este o trăsătură pe care o reliefează în dialogul sufletului, cuprins în *Sfaturi de suflet*: „Cel căruia îi dăruie/ nu știe ce e darul –/ ofranda o-nțelege/ ca pe ceva al lui;/ nu simte cum te năruie/ să îi înalți altarul,/ când l-ai ales drept rege/ e dat să te supui”. Când își identifică alteritatea, ego-ul, Tu-ul, Passionaria Stoicescu numește detaliile intrasenzoriale – *polip, praf viu, zăpadă* – „Surplus/ numindu-se f ă p t u r ă/ (o ură-n fapt/ de-a exista)”, trasând linia unui eu care există „pe sub cuvânt”, desenat cu „aceeași cernelă simpatcă”, care „scrie pe sub cuvânt: «Exist/ mai mult decât sunt»”. Imaginea apropiată este a poetului: „Vine poetul/ și nu se întreabă/ de ce și când/ apa înseamnă o combinație/ sau o iubire întâmplătoare/ între hidrogen-oxigen// Gândul lui bezmetic/ se evaporă înaintea ei,/ bate cerurile/ și reclamă/ singurul lucru alb/ devenit nefolositor...”. Îndeletnicirea care-i satisface toate așteptările și o motivează în confruntarea cu eternitatea este *scrisul*, „de aer și foc”: „Scriu –/ sunt altcineva decât sunt...// Scriu –/ în somn,/ pe hârtie,/ în gând...// Scriu –/ mă joc de-a jupuitul de viu. [...]/ Mă înalț,/ mă cobor,/ mă sufoc –/ scriu...”.

Un alt portret al eului – *scribul* ce se individualizează prin scris și scriitură („Scriu poezie/ să mă leg de viață/ cu zece lanțuri/ sub căzutul cer...”), se realizează cu penița autoironiei în *Fișă de cadre (cinstită)*: „La nord –/ sunt toată fiord/ la sud

–/ zâmbet cinic și crud;/ la apus –/ gând duios și nespus;/ iar la răsărit –/ dor, dor și iar dor,/ pustiit, ne-mplinit...// Asta sunt – fiere și miere...”.

Nimic nu o individualizează mai bine pe poeta Passionaria Stoicescu decât veșmântul cuvintelor, care-i poartă sufletul și-l fixează, ca-ntr-un chihlimbar, în imagine și simbol. E *Cartea Sufletului* său pe care poeta o scrie pentru acum și pentru mai târziu.

În paginile stropite cu plângerile sonorilor, viața nu se încheie, sufletul etern i-a insuflat partea lui de eternitate. În această *vraiște ordonată*, Passionaria Stoicescu știe că „titlul deschide cartea”, dar „Sufletul scrie restul”, așa cum „l-a hărăzit Dumnezeu să dea testul...”. După punctul final, poemul nu se încheie, ci abia își începe viața, reverberându-și sensurile în lume: „Doar așa cuprinsul,/ o să rămână deschis,/ o vraiște ordonată cu dinadinsul/ pentru un izvod cu dichis”...

”A scrie această carte a sufletului, așa cum o face Passionaria Stoicescu în noul volum de poezii «Cartea Sufletului», presupune o dublă aventură/călătorie – înlăuntrul, în străfundurile intimității profunde, fără a uita de afară, în lume, de relația complex-deterministă cu ceilalți, cu lumea, cu Dumnezeu.”





Cronică literară

ORIGINEA LUMII

Costin Tuchilă

De la sinteza formelor, echivalentă cu căutarea esenței în sculpturi monumentale sau dimpotrivă, în lucrări de dimensiuni mici, la polimorfia metaforică ce ne întâmpină în poezii, cu revărsarea lor de imagini, pare să fie, când sunt creația unui singur autor, un drum enorm, poate chiar contradictoriu, aproape dezarmant când încerci să-l analizezi. Recunosc că am trăit acest sentiment cuprinzând cu ochiul (cât se lasă ele cuprinse) lucrările de artă plastică și apoi citind poemele lui Nicolae Răzvan Mincu. Artistul, celebru pe multe meridiane (are 43 de lucrări monumentale în marmură, piatră și granit, expuse în 14 țări: China, Franța, Taiwan, Argentina, Israel, Turcia, Coreea, Canada, Spania, Olanda, Elveția, Danemarca, Bulgaria, România), se declară preocupat de originea lumii, a Universului, obârșia spirituală dincolo de lumea aparențelor iar pentru a ipostazia o astfel de tematică, formele, dimensiunile, materialul sunt diverse. În toate prevalent rămâne însă jocul volumelor mari, cele care ar exprima ceea ce Nicolae Răzvan Mincu numește

„momente infinite”, fie că ne referim la lucrarea care are acest titlu (expusă în China), la *Cubul* (marmură albă, Taiwan), *Gaură albă* (granit negru, marmură aibă, China), *Armonie* (marmură, Franța), *Pagină goală* (marmură, Taiwan) sau *Logos* (marmură, România). *Geometria inefabilului*, cum și-a intitulat o expoziție definitorie, este senzația care se desprinde la contactul cu sculpturile lui Nicolae Răzvan Mincu, o expresie oarecum paradoxală (poate avea inefabilul, termen la urma urmei atât de vag, o „geometrie”? poate lua el formă?), dar care are perfectă acoperire în arta sa, tributară căutării esenței prin linii și volume, prin sugestiile provocate. De altfel, artistul a oferit o explicație mai mult decât convingătoare: „Pentru mine geometria inefabilului înseamnă poezia formelor organice armonizate cu geometria, adică mă refer la realitatea matricială și activarea energiei ei arhetipale.”¹

¹ „Ideile sunt ielele care nu întotdeauna își arată chipul”, interviu cu Nicolae Răzvan Mincu, realizat de Pușă Roth, „Leviathan”, nr. 1 (26), ianuarie–martie 2025, pp. 48–50.

Citindu-i antologia lirică *La început a fost Tăcerea*², se cuvine să fac de la bun început o observație generală: oricât de îndepărtate ar fi cele două modalități de exprimare ale artistului, artele vizuale și literatura, oricât de dificilă ar fi apropierea între acestea pe drumul enorm de care vorbeam la început, legătura certă între ele o asigură exact această temă generică a cercetării originii lumii, cu multiplele ei ramificații în poezie. Textele au fost selectate din volumele *Legenda Punctului* (2023), *Jurnalul unui foton* (2011), *K3* (2009), *Mașina de citit gânduri* (2009) și reunite în această ordine, așadar fără a respecta cronologia apariției culegerilor, puțin importantă, de altfel. Tot în acest an Nicolae Răzvan Mincu a publicat la aceeași editură *Spirala ascunsă*, metaforă tematică pe care au-



torul o caracterizează astfel: „Spirala ascunsă este forma pe care o ia timpul când se ascunde în materie, respirația invizibilă a luminii care face piatră să pară vie, drumul spre centru, văzut de sus ca o mișcare infinită a sufletului către sine.”

Cu un limbaj poetic foarte bogat în imagini, adesea surprinzătoare, multe demne de reținut, autorul pune în pagină (la fel cum în sculptură așază în piatră sau marmură, șlefuite îndelung) o serie amplă, aproape nesfârșită, de ipostaze ale originii și deopotrivă devenirii. Acest *imaginar al proliferării* elementelor primordiale guvernează literatura sa. „Particulele” elementare sunt – între multe care se pot cita – punctul, fagurele, culoarea pură, cerul, fotonul, dar și golul și tăcerea. În stil propriu, care evoluează de la simplitate la exprimare pletorică, ele apar în acest fel: „azi am primit o carte scrisă cu o singură literă/ care se citea cu un sunet/ cerul avea o singură nuanță, florile o singură mireasmă/ ploua o singură dată, cu o singură picătură de apă/ peste o casă cu o singură fereastră și un acoperiș// omul trăia o singură clipă, zâmbea o singură dată/ plângea cu o singură lacrimă, rostea un singur cuvânt/ și respira o singură dată” (*Legenda Punctului*). Viziune a începuturilor, absolută și terifiantă dacă o citim ad litteram, dar care, în poezia lui Nicolae Răzvan Mincu, nu echivalează cu o „închidere”, nu are nimic definitiv; dimpotrivă, este generatoare de formă. Important

² Nicolae Răzvan Mincu, *La început a fost Tăcerea*, poeme, antologie lirică, prefață de Vasile Poenaru, București, Editura eLiteratura, 2026.



Nicolae Răzvan Mincu, *Gaură albă*

este să le deslușim și să ni le însușim: *soarele* „îmi aruncă prin fereastră razele câtorva cuvinte/ sunt ochii celor care au aflat ce e Lumina!” *Tăcerea* „ne păstrează în trup, ca hrană a fiecărei clipe”. Din *Jurnalul unui foton*: „Nu încap moartea într-o frunză moale strecurată prin gene/ în ovalul din lemn de măsline, în cuibul luminiscent din filamentul orașului/ nu încap laptele pruncilor de cristal.” Este foarte mică moartea, tot atât de mică cât universul. Moartea oscilează, te conservă, te îngheață în simbol, te exultă, te amână, te visează, te zidește într-o gură de aur/ o gură cu pom, o gură cu pleoape de aur. Vine la fereastra ta, gustă clipele lăsate anume pentru ea pe pervaz/ scutură un nor de cuvinte în pânza freatică a tinereții tale/ picură din periscop pe oglinda ta de stejar o dată pe noapte. Așternut neașternut, născut-nenăscut. Cu mîgală dulce de șoapte a fost tunsă moartea mirabilă/ înțelepciunea ei tipărită cu spumă pe mare/ va face Pace în acest punct.” (*Să facem Pace în acest punct*).

Uneori impresia este de privire prin periscop, privire în mai multe unghiuri, privire circulară sau străbătând obstacolele, făcând ca imaginile să se adune, să se diversifice, sub tutela proliferării. Treptat, imaginile timpului, în diverse ipostaze, de la nostalgia vremurilor de altădată sau a străbunilor, acaparează spațiul poetic. Dar această „mașină de citit gânduri” are darul rar de a crea și aici transfigurări originale: „Pentru că era sărbătoare oamenii ieșiți din mină se îmbrăcau repede în alb/ să întâmpine această zi curată așternută anume pentru ei. Când ne vedeau strigau: O Doamne, cât întuneric au suferit părinții noștri/ și câtă lumină va trebui să așternem noi acum, pentru a acoperi întunericul acela!” (*Mașina de citit gânduri*, I). Sau, într-un poem amplu: „Când pleca la război bunicul meu lua câte un braț de flori din grădină și/ câțiva trandafiri ca să încarce tunul. Asta făceau ei acolo, la război, se/ băteau cu flori. Uneori scăpa câte o salvă spre casă și bunica găsea/ dimineața flori proaspete pe pervaz și pe

acoperiș. Pentru că toată ziua se băteau cu flori și cu bulgări de parfum, cei care/ pierdeau luptele se opreau un timp pe câmp bine mirositori, erau/ însă imediat injectați în pământ cu seringi lungi de argint pentru/ cultura de regina nopții și iasomie. Pe câmpul de luptă rămăneau flori uscate ce imediat erau încărcate în care/ și îngropate în cimitir. Cimitirul era vesel și mic cât un ban de argint. Pe o față oamenii rădeau, beau câte o halbă, dezvoltau amintiri, pe cealaltă față/ într-un loc frumos stropit cu raze de păsări, femeile făceau plăcintă/ din lacrimile lor și o dădeau de pomană săracilor. Copiii, delicați la număr, respirau cu aleasă măsură, se plimbau prin sat/ cu vergele de alun să poată găsi locul în care fusese preparată de/ părinți rețeta fericirii. Citeau în spini, în sâmburi de crin imperial, băteau în tobele lor de sidef își făceau coifuri de liliac, adormeau în brațe cu iepurii. Câțiva mai sfioși au refuzat delicat să se nască. De ziua cometei a fost demolată școala lor de pe strada Luminișului și a/ fost transformată în energie pură. Seara ascultau cu urechea lipită de/ orizont cum cresc cercurile arborilor. Casele lor săpate pe nori de părinți atingeau cu tandrețe stele de leac care/ pulsau saturate de alb, strigau la bunica îmbrăcată în verde ce făcea/ să înflorească pălăria bunicului: Fă-l să înțeleagă, nu suntem/ invizibili! Pune-i picături în ochi să ne vadă!” (*Cimitirul blând*).

Așadar, se poate spune fără a greși că, fără a fi un corolar al artei sale vizuale (sculptură, pictură) și având propria sa identitate artistică, poezia lui Nicolae Răzvan Mincu o completează fericit pe cea dintâi.

**”Oricât de îndepărtate
ar fi cele două modalități
de exprimare ale lui
Nicolae Răzvan Mincu,
artele vizuale și literatura,
oricât de dificilă ar fi apropierea
între acestea, legătura certă
între ele o asigură
exact tema generică a
cercetării originii lumii,
cu multiplele ei ramificații
în poezie.”**



Cronică literară

OLIMPIU NUȘFELEAN – SUB IMPERIUL LITERATURII, ÎNTRE IDENTITATE ȘI ALTERITATE



Lőrinczi Francisc-Mihai

Poet, critic literar

Ceea ce alcătuiește **Olimpiu Nușfelean** prin cărțile de eseuri este un metatext sublim, printr-un exercițiu de literatură trăită, fluidă, văzută mereu în mișcare, scriitorul însuși aflându-se, așa cum, de altfel, își intitulează unul dintre volumele de eseuri, *în mers*, prin *trăirea întru text*. Iar această preocupare constantă cu literatura îi dă cuvântului o anumită prospețime, frăgezită fiind permanent de acea stare de *flow*, de care vorbește Mihály Csikszentmihályi: „Experiența optimală sau experiența de flux este o stare de ordine deplină în conști-

ință, care este capabilă să ne livreze bucurie, fericire.” Autorul panoramează un teritoriu complex, văzut atât din exterior, cât mai ales din interior, din absidele introspective, aflat sub sigiliile unei subiectivități oneste, pornind de la *limbajul ca expresie a omului în mers, care dă suflu lumilor (realităților) pe care le reprezintă*. Iar limbajul excelentizat, prin transfigurare poetică, este calea prin care poți să *furi raiul cu ajutorul cuvântului*. O interogație suspendată în aerul ozonat al literaturii este: *Și ce facem, cum păstrăm vie, obiectivă, detașată, neatinsă de maladiile lumii mâna aleasă să scrie mereu?*

Recentul volum de eseuri se numește *Sfârșitul salvat*¹, fiind publicat în anul 2025, după ce, în anul anterior, 2024, autorul a publicat și un volum de interviuri, *Descinderi în neliniști de taină*, la Editura Charmides. Preocupările pentru eseu au fost constante, astfel că i-au apărut următoarele volume, cronologic: *Tentația scrisului* (Eikon, 2011), *Să furi raiul cu ajutorul cuvântului* (Charmides, 2014), *Om în mers* (Limes, 2022), *Viața prin delegare* (Galaxia Gutenberg, 2024).

Toate cărțile de eseuri publicate de autor sunt reflecții profunde, pertinente, autentice, cu elemente metaficționale uneori, în care scriitorul este când un fin interpret al textelor citite, când un personaj în propria sa carte. Autorul realizează, într-un stil personal, un paralelism între personaje literare și oameni reali, între lumea de azi și timpul subiectiv literar, transgresări fructuoase între real – imaginar, transfluente semantice (meta)textuale, dar mereu cu o

¹ **Olimpiu Nușfelean**, *Sfârșitul salvat*, Târgu Lăpuș, Editura Galaxia Gutenberg, 2025.



ancoră aruncată în apele realității de azi. Olimpiu Nușfelean analizează în aceste reflecții teoretice și eseuri soarta literaturii, a scriitorului și a cititorului deopotrivă, într-o osmoză și interpretare exigentă, prin descinderi substanțiale atât în literatura română cât și în cea universală, cu mesajul mereu bine argumentat și analizat cu finețe stilistică. Atitudinea nu este una invazivă, de obicei mai mult interogativă, latura filosofică și morală oferind un tonus suplimentar scrierii, după cum reiese din aserțiunea sartriană, *trăim fiecare în închipuire*.

Olimpiu Nușfelean realizează un excurs fabulos între identitate și alteritate, deoarece, așa cum notează în volumul de eseuri *Viața prin delegare* (Galaxia Gutenberg, 2024), „în închipuirea celui-lalt suntem și noi, fiecare, un altul, iar scoaterea măștii înseamnă dezvăluirea golului, uciderea ființei de ceață” (p. 96). Poate că autorul, apelând la personajele *Courtial-Ferdinand*, vrea să conchidă că



nici geniul sau iluzia nu ne pot salva din agresivitatea realității sau din fața morții. Olimpiu Nușfelean face o analiză subtilă a universului cêlinian, unde „totul este trăit pe partea «cealaltă», în neputință, în irespirabil”. (p. 82).

Analizând *Modelul Rebreanu – o poetică subiacentă*, în volumul *Om în mers*, autorul îl denumeste *revelator și proteic pentru cultura română*. Analiza multidimensională a povestirii *Proștii* are rafinament intelectual, *un charme particulier*, împrumută ceva din beckettiana așteptare a lui Godot, prelucrând, într-o altă tehnică narativă, tema neputinței în fața sorții neînțelese și a așteptării absurde: „Nu pleacă prea departe cei trei. [...] Cară pe umeri o desagă, dar nu ne spun de ce o pornesc la drum. Se angajează în călătorie și pleacă... aproape ca și cum ar pleca departe, adică nu distanța este importantă, ci «devenirea spre», călătoria, pentru ea se pregătesc și pentru ea se tem că nu o vor săvârși.” (p. 68).

În cartea recentă de eseuri, *Sfârșitul salvat*, preocuparea scriitorului este asupra senectuții și a manifestărilor acesteia. Interogația fundamentală o regăsim în acest pasaj din preambulul lucrării: „Grație gerontologiei, imaginea/vârsta senectuții e în mișcare, în evoluție, în schimbare de percepție, dar condiția acesteia rămâne, în sine, aceeași: Pentru scriitorul ajuns sau transpus în vârsta a treia, personajul în vârstă e oare o abordare confortabilă?” (p. 9). Sub această mască retorică autorul încearcă mai multe răspunsuri, cu luciditate și cu o plonjare în aventura textului, într-o abordare duală, în raportul concret-imaginar, printr-o privire „de aproape”, artizanală, dacă am prelua expresia profesorului George Banu.

Nu e abordare și nici o opțiune confortabilă, chiar o confruntare dureroasă, din prisma celui care scrie, dar experimentul literar este fascinant și tămăduitor. Putem spune că este o vindecare prin scris. Dar ceea ce convinge este trăirea profundă și complexitatea analizei celui care scrie și alcătuiește această broderie a „textistenței”, după titlul cărții lui de Mircea Cărtărescu. Olimpiu Nușfelean ne propune acest titlu de capitol provocator-metaforic: *Melodia sfârșietoare a senectuții*. Aceste scrieri eseistice autorul le numește „simple și nepretențioase călătorii prin lumi imaginare, generate de o vârstă care nu se lasă prea ușor comunicată”. Alteritatea este privită ca deschidere spre celălalt, dezvăluire prin ascundere, în periegeza căutării „denegăsitului” de sorginte noiciană. Limbajul, definitiv pentru identitatea proprie, este ordonat prin interacțiunea cu ceilalți și prin faptul că „mereu sunt cu alții în lume”, cum scrie Martin Heidegger. Eu și tu înțeles ca un *alter*, integrat într-o alteritate. Eseistul se referă la o întreagă rețea de spații, la oameni, locuri și limbaje, așadar având o matrice arhetipală complexă a imaginarului, învăluit în acel exotism al alterității, chiar dacă Simone de Beauvoir este de părere că „Adultul vede în bătrân nu pe semenul lui, ci pe altul, care este înțeleptul sau tot atât de bine nebunul”. (p. 9).

Calea aleasă de scriitor, aceea de a surprinde personajele care se strecoară prin realitatea senectuții, nu e una facilă, printr-un exercițiu personal de oglindire existențială, dar și printr-o asumată acțiune de analiză literară, în mod rizomic, ea se realizează prin alegeri personalizate din imensa lume ficțională, prin sondarea unor tipuri umane și eroi selectați după povara anilor trăiți: „Alteritatea e vizibilă – și funcționează – doar în măsura funcționării, să zicem, a identităților reversibile. Te vezi pe tine prin celălalt. Te cunoști prin celălalt. Lucrând la această cunoaștere până la dispariția identității mundane, până la topirea în ascunsul intimității unice. În oglindă, desigur, reversibil.” Spre exemplu, în capitolul intitulat *Experiența trece, scrisul rămâne*, la protagonistul din romanul lui Charles Bukovski, ale cărui personaje sunt din lumea marginalilor, „trăirea vârstei e confirmată printr-o alteritate. Vârsta e văzută și prin comportamentul altcuiva. Henry Chinaski (alter-ego-ul scriitorului) trece pragul vârstei de 50 de ani și începe să scrie. Începe să-și transpună în scris stările. Stările vârstei. Se gândește la moarte. O invocă. Dar nu o ia încă în serios. (*Om trist din Supermarket*.)” (p. 141).

Acest volum de eseuri, *Sfârșitul salvat*, se constituie într-o punere în scenă a neliniștilor interioare, a trăirilor, a dezbaterilor și a marilor interogații pe teme majore ale vieții, preocupări asupra sensurilor ultime, acele „întrebări rusești”, cum le definește Andrei Pleșu, despre sensul existenței și libertate, pornind de la senectute și timp, apoi scrie despre viață și moarte, suferință și rostul în lume, fiindcă, spune N. Manolescu „imaginea artistică impresionează mai puternic decât modelul ei; realitatea, ca să fie frumoasă, are nevoie să fie percepută prin vălul artei”.

Analizând cu subtilitate și luciditate teme literare diverse, autorul este în postura unui trăitor din interior, dar, după cum se consideră, și a aceluia care abordează *tema bătrâneții sau privirea dinspre exterior*. Autorul scrie eseuri pe tema senectuții, condensând și analizând fragmente sugestive din opere literare, traducând stări și fapte, lucruri și limbaje, într-un stil propriu, de bun rindeluitor de sensuri, mizând pe rolul taumaturgic al scrisului și al literaturii: „Scriitorul, ca ființă biografică, se salvează de senectute transpus în alteritate. Se salvează astfel de întunericul ce vine peste omul trecător.”

Olimpiu Nușfelean ne lansează invitația de a urca în arca literaturii, pentru a fi cocreatori la „salvarea lumii prin frumusețe”.

”Ceea ce alcătuiește Olimpiu Nușfelean prin cărțile de eseuri este un metatext sublim, printr-un exercițiu de literatură trăită.”



Cronică literară

INTRÂND ÎN SANCTUARUL POEZIEI



Simion Bogdănescu

Poet, prozator, eseist, publicist
Membru al Uniunii Scriitorilor din
România

Când mi-a venit în fața ochilor minții titlul cărții *Poezia, sanctuarul inimii*¹, o definiție metaforică revelatorie, în sens blagian, autoare: **Vasilica Grigoraș** – poetă bibliotecară (ce-i mai frumos decât să fii poet bibliotecar? Și Eminescu a fost poet bibliotecar!), m-a fulgerat instantaneu ideea unei reîntoarceri la zarea mitică dintâi, viețuirea în pre existența noastră zeiască și în profeția Oracolului de la Delphi, unde preoteasa Pythia ghicea sau prezicea destinul muritorilor: „Te vei duce, te vei întoarce, niciodată, vei muri.” Depinde unde punem virgula. De data aceasta, în cazul Vasilicăi Grigoraș, a mu-

ritorilor întru poezie! Să murim pentru Poezie! Dar aceasta, tot Mihai Eminescu a făcut-o!

Cartea, ediție multilingvă, a apărut la Editura Leviathan din București, 2026, cu prefața cunoscutului scriitor Costin Tuchilă, în care acesta o consideră pe drept „o raritate, dacă nu cumva o apariție cu caracter de unicat: un volum de poeme traduse în 17 limbi, fiecare text beneficiind de o versiune în altă limbă străină” (engleză, spaniolă, germană, greacă, neerlandeză, franceză, italiană, portugheză, turcă, rusă, ucraineană, maghiară, sârbă, armeană, tătară, bulgară și albaneză). Propriu-zis, structura interioară se constituie din 68 de poezii în limba română cu trei serii de *Poeme de inspirație niponă* – haiku, senryu, tanka. Nu mă voi referi la traduceri, pentru că în afara celor făcute în limba franceză, nu am certificat de garanție.

La o privire generală, *Poezia, sanctuarul inimii* este stăpânită de simplitate, de viziunea eternă a „cumințeniei pământului”. De altfel, primul poem ce deschide culegerea poartă semnificativul titlu metaforic, tot în sens blagian, revelatoriu, *Vălul cumințeniei*. Cu perceptibil parfum filosofic: „surprinsă de noile descoperiri/ acopăr cu vălul cumințeniei/ stânca din mine/ ca nu cumva/ zimții neciopliți încă/ să rănească mâna blândă/ a iscusitului sculptor/ de visuri poetice”. E și ceva arhaic, de figurină de lut, dar și ceva stilizat, brâncușian!

Estetic, așadar, acest op liric se află, subtil, tocmai la confluența romantismului cu modernismul, cu urme certe de transmodernism, dacă luăm în seamă redescoperirea și persistența sacralului, a elementului religios creștin: „M-am imaginat zeița Flora/ c-un ghiocel – mărtisor în piept,/ magnet pentru miracole.



[...]/ sperând că Lacrima lui Iisus,/ prin Cuvântul iubitor/ mă va ninge pururea albastru/ cu fulgi de lumină.” De drept, autoarea caută spiritul magic poetic prin metafora *Cerul cerului*.

Subsumate acestor trăsături ale frumosului, ale esteticii afirmate, descoperim temele fundamentale ale lirismului dintotdeauna: creația, natura, iubirea, moartea tratate cu emoție (animus/ anima), dar și cu o tentă filosofică, un accent pronunțat meditativ. De unde, o pendulare evidentă între denotație (discursivitate) și conotație (plurisemantism). O afirmă tranșant, chiar în primul poem, *Vălul cumințeniei*: „La brațul cuvântului/ plin ochi de înțelesuri subtile/ mă înaripez de-ndată/ cu speranța zborului/ prin ploaia despletită/ a ideilor năzdrăvane.”

Arta poetică a Vasilicăi Grigoraș se bazează, în primul rând, pe redescoperirea sensurilor ontologice și gnoșeologice, pe întoarcerea la zarea inițială a Ființei, pe înfrângerea prin poezie a Timbului (horațianism), a căutării inocenței

¹ **Vasilica Grigoraș**, *Poezia, sanctuarul inimii*, ediție multilingvă, prefață de **Costin Tuchilă**, București, Editura Leviathan, 2026.



primordiale. De aici – *Poezia, sanctuarul inimii*. La antipod, se găsesc poezii ermetici și suprarealiști, de tip barbian, care, cu toată seriozitatea, clamează că nu au inimă! Dar poeta Grigoraș rămâne cu fidelitate romantică: „Poezia are chip îngeresc,/ dă vigoare trudei în rugă aprinsă,/ primind prețuire nețărmuită./ Poezia este sanctuarul inimii,/ plămadă sfântă în flacăra iubirii.” Axa primordială ne-o dezvăluie tot autoarea: „În căutarea mea,/ mi se dezvăluie cu alură genială,/ blânda SOFIA.” (Înțelepciunea eternă, deci!).

Uneori ni se dezvăluie și ca poeta ludens. Poate dadaist, ca metodă de creație, poate letrist. Oricum, e o tentă livrescă, generatoare de zâmbet juvenil. Așa, în *Zbenguiala literelor*, din care vă reproduc incipitul: „Târziu în noapte joc rolul principal/ într-un scenariu literar – ludic./ Scot din joben/ un număr considerabil de litere,/ le las să se zbenguie precum vrăbiile/ pe paginile pline de omăt.”

Din accentuatul caracter reflexiv, asupra căruia a insistat și prefațatorul Costin Tuchilă, scriitor valoros, decurge și concepția cuvintelor trădătoare. În orice caz, cuvântul devine țap ispășitor, nu omul cu creierul său, cum e normal!

Natura (descoperire a liricilor romantici Novalis, Lamartine, Eminescu) este cultivată în poeme precum *Conjugarea anotimpurilor*, *Seninul tăcerii*, *Rușinat de-un copac*, *Migrația fluturilor*, *Nașterea unei zile* și, în general, este privită ca „stare de suflet” („un état d’âme”), iar rareori prin corespunderi și sinestezii ca în creațiile simboliste. Nu este stilizată prin tehnica arabescului, nu este înlocuită de vizionarismul suprarealist. Iată o *Dorință târzie*: „Aș vrea/ ca toamna/ să-mi fie primăvară/ și pletele-mi aurii/ să se deșarte/ în vii vlăstare/ lacome de vâlvătaia/ sevei grațioase/ ce se înalță/ până la creștet/ de tresaltă stelele/ ca focul/ în căpițele de fân.”

Erosul (de la Sapho, din insula Lesbos, la franțuzoaica Louise Labé, sonetista) ia în stăpânire și lirica poetei Vasilica Grigoraș. E drept, nu pătimiș ca la Louise Labé („Sărută-mă o dată și-nc-o dată,/ Vreau un sărut să-l gust nestăpănit,/ Vreau încă un sărut de-ndrăgostit,/ Și patru-ți dau în schimb, înfierbântată!”), ci potolit, analitic, aproape adolescentin, ca în *Laboratorul dragostei*: „Mă strângi de mână/ minimă atingere/ și mă simt în siguranță/ o sărutare pe obraz/ un trofeu mult râvnit/ sub luna portocalie/ plină doar de noi”. Așa descoperă îndrăgostiții „amprenta lui Dumnezeu”. Ei se identifică, se aproximează prin ochi. Poate o reminiscență a mitului narcisiac. Dar și emblema „Doamnă a poeziei”, un fel de *la donna angelicata*. „Arderea” îndrăgostiților se manifestă prin Dor. Dar, ciudat, starea de fericire la care doresc să ajungă nu-i intensul și înflăcăratul sublim, ci simplitatea (cum am observat): „Epicur credea/ că a fi fericit/ trebuie să fii ca pietrele,/ insen-

sibil/ la orice suferință.// Viața a dovedit/ că fericirea e o stare simplă,/ fără nimic intens în ea.”

Tema thanatică aproape că lipsește. Dar scriitoarea noastră, tot repetă, în mai multe poeme, horațianul „carpe diem” (trăiește-ți clipa). Iată de ce: „Construim conștiințioși/ o carapace opacă/ în care strivim clipe/ și ne trezim/ mult prea târziu/ anchilozăți/ de timpul fugar./ Omule,/ Trăiește Clipa!”

În *Sanctuarul poeziei* se trece din moarte în nemurire.

Poemele de inspirație niponă, haiku, senryu, tanka, mă întorc la perioada studenției, când, la orele de Literatură universală și comparată, dl. Ion Constantinescu ni-l prezenta pe marele poet Matsuo Bashō. Specii lirice ale spiritului poetic asiatic, s-au acclimatizat și în limba poetică română, dar Nichita Stănescu credea că noi nu-i putem echivala specificul și că poezii români ar trebui să creeze „în spirit de haiku”. Pentru că putem respecta forma 5-7-5, de exemplu la haiku, dar oare îi putem intui germenii semnificațiilor din japoneză? Nu știu.

Am scris și eu 11 haiku-uri și atât.

Vasilica Grigoraș, poetă gingașă, atrasă de seninătatea spiritului și de simplitatea rostirii și a sugestiei se arată în aceste poeme niponene ca un orfevru, ca un șlefuitor de bijuterii misterioase. Iată-le pe cele care mi-au plăcut: „Meșter aurar/ plânsul viței de vie/ șirag de perle.”, „Neaua mieilor/ sunetul de clopoței/ dând deșteptarea.”

Senryu: „Post cu năbădăi/ cel ce pierde măsura/ vede stele verzi.”, „Postul la stână./ în traista ciobanului/ doar cașul popii.”, „Soțul în călduri/ piciorul cocoșului/ prin alte curți.”

Și astfel, ieșim din sanctuarul inimii poeziei Vasilicăi Grigoraș stăpâniți în continuare de silabele enigmatice ale preotesei Pythia: „Te vei duce, te vei întoarce, niciodată vei muri.” Să punem virgula?

**”Estetic, așadar,
«Poezia, sanctuarul
inimii» de Vasilica Grigoraș
se află, subtil, tocmai la
confluența romantismului cu
modernismul, cu urme certe
de transmodernism, dacă
luăm în seamă redescoperirea
și persistența sacrului, a
elementului religios creștin.”**



Note de lectură



Veronica Pavel Lerner

Poetă, prozatoare, Canada
Membră a Uniunii Ziariștilor Profesioniști
din România

Narine Abgarian

Oameni care vor fi mereu cu mine

Traducere de Luana Schidu
Editura Humanitas Fiction, 2025

Am avut bucuria să citesc această carte în perioada lansării ei la București în prezența autoarei și a unui numeros public. **Narine Abgarian** este, pe bună dreptate, foarte iubită de cititorii din România.

Citisem de aceeași autoare cartea de proză scurtă *Viața e mai dreaptă decât moartea* și, apoi, deși apăruse anterior, romanul *Din cer au căzut trei mere*, despre care deja am scris cu un entuziasm greu

de descris. Cele două cărți s-au ancorat în memoria și sensibilitatea mea de cititor. Îmi făcusem deja o părere despre autoare când am aflat că va veni la București pentru lansarea unui nou roman, apărut tot la Editura Humanitas Fiction și în aceeași excelentă colecție „Raftul Denisei”, coordonată de d-na Denisa Comănescu, pe care am avut ocazia să o ascult din Canada, țară în care locuiesc, în cadrul unor prezentări la târgurile de carte din București. Am rugat-o pe o prietenă care era în vizită în țară exact când se lansa noua carte a Narinei, *Oameni care vor fi mereu cu mine*, să mi-o aducă. Și, primind-o, am trăit două mari bucurii: prima, cartea a ajuns la mine mai repede decât aș fi crezut și, a doua, lectura ei m-a încântat, emoționat, tulburat; am sorbit fiecare cuvânt, frază și capitol cu intensitatea și emoția pe care această scriitoare recunoscută pe plan internațional o sădește în cititorii ei. Are un imens talent de povestitoare.

Romanul recent cuprinde, ca și cărțile precedente, cea de proză scurtă și romanul anterior, povestiri din localitatea Berd – Armenia –, unde s-a născut Narine în 1971, mult după teribilele tragedii prin care au trecut familiile armene în timpurile grele ale războaielor. Dar Narine, căreia ororile îndurate de oameni i-au fost povestite în familie, le-a scris și, prin cuvinte, transmite amarul, dar și forța familiilor armene de a rezista acestor crude și nedrepte încercări ale sorții.

Spre deosebire de romanul *Viața e mai dreaptă decât moartea*, aici structura povestirilor păstrează forma folosită în cartea de proză scurtă, unde fiecare povestire are un subiect aparte. Totuși, cartea rămâne un roman, scurtele povestiri legându-se între ele prin faptul că personajele lor sunt înrudite unele cu altele. Aflăm din roman destinul unei



familiei armene de-a lungul mai multor generații. Trecut și prezent... totul este descris cu o delicatețe prezentă chiar și în pasajele cele mai violente.

Din cele aproape 300 de pagini ale romanului, voi da câteva citate. Iată primul, în care este descrisă – indirect – tragedia suferită de părinți la pierderea fiilor:

„Cât a fost pe drum, vestea pogromului și a pieirii fiilor a ajuns acasă. Dobo-rât de durere, Vasili s-a închis în sine. S-a dovedit a fi nepregătit pentru primirea lui Amaiak, nici nu l-a recunoscut – își îngropase deja de mult amândoi fiii acolo, în tulburatul Baku. Lui Amaiak i se părea uneori că tatăl său trăiește într-o altă, a cincea dimensiune, și în această dimensiune nu se bucură și nu se liniș-tește, ci, dimpotrivă, își face griji și se frământă. [...] Amaiak a încercat de câteva ori să vorbească cu el, dar n-a ieșit nimic: Vasili fie se-nfuria și făcea scandal, fie tăcea posomorât. N-a mai observat nimic în jur, nici nunta fiului, nici nașterea nepoților. Așa a și plecat, fără să-și ia rămas-bun de la nimeni – un bătrân



singuratic și pe jumătate nebun, care nu și-a iertat ce se întâmplase cu copiii săi.” (pp. 99–100).

În citatul care urmează am întâlnit căldura pe care o găsește o fetiță în clipele petrecute cu bunica ei, în familia în care tragediile și pierderile n-au încetat să invadeze viețile oamenilor:

„Fetița, oftând bucuroasă, se agață de gâtul bunicii. E obișnuită încă de la naștere cu îmbrățișările celor apropiați – blânde, afectuoase, salvatoare. Ele apără și binecuvântează, liniștesc și împlinesc. Fetița adoarme și se trezește în aceste cercuri ocrotitoare, trăiește și respiră prin ele. Nu știe că aceste îmbrățișări, aceste cercuri salvatoare se vor rupe cândva și, fluturând din aripi eliberate, se vor pierde în tăcerea neființei. Fetița e prea mică pentru a putea recunoaște scurgerea timpului. Pentru ea, fiecare clipă e fără sfârșit. Pentru ea, fiecare clipă e veșnică.” (p. 143).

Și, cu câteva pagini mai încolo, este descrisă bucuria bunicii de a hrăni copiii:

„– Florile și frunzele amintesc la gust de caș, explică ea, de aceea în popor aceste plante sunt numite «pâine și brânză». Iar pâinea și brânza sunt hrana săracilor.

Lui Nani îi place foarte mult să le dea copiilor diferite ierburi. [...] Îi hrănește ca pe niște pui de pasăre – câte o îmbucătură unuia, altuia. [...] Din mâinile ei totul pare neobișnuit de gustos. Palma lui Nani e mică, cu linii transversale adânci [...]. Din mâinile ei totul pare neobișnuit de gustos.” (p. 155).

Mesajul cărții, așa cum afirmă Ioana Pârvulescu în cele câteva cuvinte aflate pe coperta a patra a cărții, se află în epilogul ei: „Iubirea e ceea ce face ca viața să merite să fie trăită.”

Versiunea românească este semnată de aceeași extraordinară traducătoare, Luana Schidu, care a tradus superb și celelalte cărți ale autoarei.

Recomand cu căldură o carte de neuitat, o lecție de iubire, înțelepciune și generozitate a unor oameni simpli, în ciuda loviturilor tragice pe care istoria le-a rezervat.

Mississauga, Ontario, Canada

Narine Abgarian s-a născut în Armenia, în anul 1971, în orașul Berd, într-o familie de intelectuali, un profesor și un doctor, fiind cea mai mare dintre cei cinci copii ai familiei. Bunicul patern a fost supraviețuitor al genocidului armean, genocid negat de către autoritățile turce chiar și în prezent.

Narine Abgarian a absolvit Universitatea Lingvistică de Stat „V. Briusov” din capitala Armeniei, Erevan, iar în 1993 a hotărât să se mute în Rusia, consiliată și de mama sa care considera că avea mai multe oportunități decât în Berd sau chiar în Armenia. Moscova, oraș cosmopolit, povestește Abgarian, a format-o ca scriitoare, experiența personală în marele oraș fiind una marcată de numeroase dificultăți și provocări. S-a remarcat cu un blog pe care l-a ținut mai mulți ani. Textele sale despre o fetiță numită *Maniunea* au suscitât un mare interes, iar în 2010 a publicat prima carte pentru copii, dedicată acestui personaj, pentru care, în 2011, i s-a decernat Premiul Național Rukopis Goda (Manuscrisul Anului). Au urmat *Maniunea pișet fantasticeski* (*Maniunea scrie un roman fantastic*, 2011, roman) și *Maniunea, iubilei Ba i procie trevolnenia* (*Maniunea, aniversarea lui Ba și alte peripeții*, 2012). Pornind de la trilogia ei, s-a realizat un serial TV de zece episoade. Culegerea de povestiri *Semion Andreici. Letopis v karakuliah* (*Semion Andreici. Letopiseț în mângălituri*, 2012) a fost desemnată cea mai bună carte pentru copii a deceniului în Rusia



Narine Abgarian

și i s-a decernat Premiul BABY-NOS în 2013. Romanele pentru copii *Bunicul de ciocolată* (*Șokoladni deduška*, 2014; Humanitas Junior, 2024) și *Bunicul de ciocolată. Secretul vechiului cuțar* (*Șokoladni deduška. Taina starogo sunduka*, 2018; Humanitas Junior, 2025), s-au bucurat de asemenea de mare succes. Volumele de povestiri și romanele sale au impus-o drept una dintre cele mai importante voci ale literaturii actuale. Amintim *Ponaehavșaiia* (*Imigranta*, 2011), *Oameni care vor fi mereu cu mine* (*Liudi, kotoriie vsegda so mnoi*, 2014; Humanitas Fiction, 2025), *Zulali* (2016), ecranizare în 2021, *Liudi našego dvora* (*Oameni din curtea noastră*, 2016), *Viața e mai dreaptă decât moartea* (*Dalše jit*, 2018; Humanitas Fiction, 2024). A cunoscut succesul internațional odată cu traducerea în peste 30 de limbi a bestsellerului *Din cer au căzut trei mere* (*S neba upali tri iabloka*, 2015; Humanitas Fiction, 2021), distins, în 2016, cu Premiul Iasnaia Poliana. În 2020 a publicat *Simon* (Humanitas Fiction, 2023), roman câștigător al Bolșaiia Kniga – Premiul cititorilor, devenit, de asemenea, bestseller, iar în 2022, volumul de povestiri *Molceanie țveta* (*Tăcerea culorii*). În 2015, Narinei Abgarian i s-a acordat Premiul Literar Aleksandr Grin pentru contribuția excepțională la dezvoltarea literaturii naționale, iar în 2020 *The Guardian* a inclus-o pe lista celor mai buni șase autori contemporani europeni. În 2022 s-a mutat din Rusia în Armenia natală, iar în prezent trăiește în Germania.



Teatru

SALOANELE GOTICE de August Strindberg Dramatizare radiofonică de Puşa Roth Traducere de Corneliu Papadopol Teatru serial

Episodul 10



Personaje:

Contele Max
Esther
Gustav Borg
Isak Levi
Kurt Borg
Doctorul Henrik Borg
Holger Borg
Sellén
Pacienta



Puşa Roth

Dramaturg, prozatoare, ziaristă
Membră a Uniunii Scriitorilor din România
și a Uniunii Ziariștilor Profesioniști
din România

August Strindberg

(22 ianuarie 1849, Stockholm–14 mai 1912, Stockholm)
Portret fotografic de Herman Hamqvist, 1906

Atmosferă de stradă.

Contele Max (*încet*): Există un cuvânt ieșit din uz printre cei cu educație și este rușinos să-l pronunți: cuvântul păcat. Noțiunea de vină a fost desființată de filozofie, dar sentimentul vinovăției se mai menține încă. M-am născut cu conștiința încărcată și încă de copil mi-a fost frică să nu fiu descoperit. Asta nu se poate explica decât prin aceea că mai înainte s-a întâmplat ceva necunoscut.

Esther: Astea sunt stări morbide. Avem multe cazuri de felul ăsta aici în spital. De exemplu, avem unul care crede că el a scris borderoul.

Contele Max: Ei, și tu ce știi despre asta, Esther?

Esther: Nu, ajunge, nu pot să te urmăresc mai departe, Max.



Contele Max: Știu și nici nu-ți cer. Ești tot timpul în ton cu mine, dar cel puțin cu o octavă mai jos... Din nimic nu iese nimic și toate au un motiv satisfăcător. Deci dacă el se crede vinovat, există o cauză logică. Închipuirile au o realitate superioară, a cărei legătură cu realitatea nu o înțeleg, dar nu îndrăznesc să o neg. Realitatea nu poate pătrunde înăuntrul meu și apoi să se exteriorizeze din nou fără să devină reprezentare sau imaginație. Cunoaștem deci realitatea numai prin reprezentările noastre despre caz, de aceea variem la nesfârșit reprezentările noastre despre o realitate înțeleasă. De altfel, un suflet nu poate exista fără să colaboreze cu alte suflete. Am deci motive să cred că toate sufletele se află în relații reciproce. Există oameni cu aparate de recepție atât de sensibile încât simpatizează cu întreaga omenire și prin urmare suferă împreună cu ea. Dar mai există și oameni care exercită influență asupra altora de la distanță, asta o știi.

Esther: Păi, nici n-am negat.

Contele Max: Ei, bine, de unde știi că nu... Am îndrăznit să pronunț cuvântul păcat. Cred că toate bolile sunt urmări ale păcatelor. Bolile trupești se și vindecă analog celor sufletești. Mai întâi ești silit să faci mărturisiri umiltoare medicului (spovedania). Apoi el te condamnă la pocăință, buruieni amare, post, disciplină strictă, renunțare. Și adeseori ești obligat să renunți la obiceiuri, la vicii, să eviți emoțiile, să te gândești la lucruri plăcute. După ce te-ai vindecat, trebuie să te duci la preot (adică la medic), să-i mulțumești și să-i jertfești. Și atunci ți se dă sfatul: „Ferește-te de recidive.” În traducere, asta înseamnă: „Du-te, dar nu mai păcătuiești de acum înainte”... Nu e același lucru?... Dar cum îi tratați voi aici pe cei bolnavi sufletește, care au nevoie de îngrijire sufletească? Păi, voi le tratați trupurile cu apă rece și morfină!... Ți-aduci aminte cum descrie Hanne Joel vindecarea în cartea ei remarcabilă *Dincolo*? După ce multă vreme îi ocărise pe doctori și pe cei din preajma lor, în cele din urmă, în seara de Crăciun, a avut o criză, a izbucnit în lacrimi și a strigat: am fost proastă și îngâmfată! Și astfel s-a vindecat. Doamna Schram a fost mai îndărătnică, dar s-a vindecat datorită bunăvoinței unei infirmiere. Atât de mult poate ajuta uneori o vorbă bună, pe care o auzi atât de rar!... Palatul ăsta nu este un spital, ci un infern sau un penitenciar și pedeapsa cea mai grea este că medicul... nu-l „înțelege” pe bolnav. Să nu fii înțeles, sau să fii greșit înțeles, ăsta e iadul!

Esther: Dar avem și preoți sau păstori de suflete...

Contele Max: S-ar putea spune că majoritatea celor de aici nutresc aversiune față de preoți și de religie. Hulesc și blestemă.

Esther: Sunt situații diferite, foarte diverse, pentru că unii vin aici tocmai în urma meditațiilor religioase.

Contele Max: Păi, ei vor să străpungă cortina și atunci văd teatrul cu culisele pe de-a-ndoaselea... asta le este pedeapsa. Îl aveți aici pe poetul X?

Esther: Da, Max, este aici!

Contele Max: Ei, el l-a provocat pe Dumnezeu la duel și l-a chemat pe câmpul de luptă din valea Hinom! Esther, cine crezi că a învins?

Esther: Crezi că asta a fost?

Contele Max: Da, ce altceva putea să fie? Intoxicațiile cu tutun și cu alcool se vindecă totuși cu ușurință. Delirantii se duc singuri la spital și ies peste opt zile. Cum de nu poți vedea legătura cauzală atât de evidentă?

Esther: Idei fixe...

Contele Max: Un termen nou în dicționar. Dar fenomenul și cauza? Cine te silește? Cine-l silește pe ucigaș să se gândească la crima lui? Conștiința! Și în spatele conștiinței?... Poetul a sfârșit într-o criză religioasă...

Esther: De aici poți vedea ce înseamnă religia!

Contele Max: Ia seama! Ia seama! Nu cred că cineva are dreptul să se plângă de îngrijirea medicală de aici. Bolnavul, desigur, este complet izolat, datorită lipsei de înțelegere a celor din jur. El trebuie să-și rezolve problemele numai cu conștiința lui, să n-aibă nicio posibilitate de a se plânge și a deveni un fals martir. Nu ți-e frică niciodată când ești aici?

Esther: Nu, mie nu, fiindcă mă supraveghez. Dar unii candidați foarte slăbiți din pricina vieții dezordonate se tem, cu toate că nu cred decât în fiziologie. Am văzut aici profesori care au fost atinși. Și paznici am avut, mai mulți... Să intrăm, Max, că trebuie să văd pacienții. Mergi cu mine, nu-i așa? (*Pași.*)

Contele Max: Da, Esther, te însoțesc. Aș vrea să văd și eu cum stau bolnavii. (*Zgomot de uși, pași.*) De ce e gol pacientul ăsta?



Esther: Pentru că are patruzeci de grade febră și își scoate hainele. Așa are de trei ani și așa stă de trei ani. Se crede într-o groapă cu șerpi.

Contele Max: Atunci bănuiesc cine este. Unul care a depozat prin înșelăciune văduvele și orfanii, i-a dezbrăcat, dar pe căi legale! Vezi că există și alte legi decât ale justiției? Dar, Esther, de ce se crede într-o groapă cu șerpi? Doar n-a citit Cântul al douăzeci și patrulea din *Infernul* lui Dante, unde hoții sunt bătuți cu șerpi.

Esther: Ce tot spui! Sigur că nu l-a citit pe Dante!

Contele Max: Ei, și Dante cum crezi că a ajuns la asta? A inventat-o sau a avut un motiv anume? Din aceste forme de pedeapsă pe care le numiți boli se poate desprinde ceva ferm, obiectiv? Eu zic că da, și pe drept cuvânt... Mai cred și că în religii se găsesc aluzii... Dacă l-ai fi citit pe Swedenborg, ai fi recunoscut că descrierile iadurilor lui sunt dispoziții sufletești și nu locuri care să coincidă cu fanteziile întâlnite aici. Există deci o constantă, cauto- că vei avea rezolvarea multor enigme... dacă vrei sau poți!

Esther: Max, fii atent la fata asta!

Contele Max: Vorbește!

Esther: Da, vorbește. (*Tare*). Ce faceți, domnișoară?

Pacienta: Sufăr!

Esther: De ce suferiți?

Pacienta: Sufăr pentru păcatele tatălui meu. El n-are timp să-și ispășească pedeapsa pentru că trebuie să muncească pentru familie. Și m-am rugat lui Dumnezeu eu, pentru păcatele lui. Cum sunt nevinovată, chinurile mele sunt mai mari decât ar fi fost ale lui, de aceea timpul este mai scurt. Dar vai de el dacă va fi nerecunoscător sau nu se va îndrepta, atunci va fi lovit el însuși! Știe asta și se păzește. Mai știe și că îl urmăresc pretutindeni și că îl supraveghez... Peste trei ani, de Crăciun, voi ajunge acasă!

Contele Max: Crezi că îngerul ăsta nu știe ce face? Crezi că nu e în toate mințile? Dă-ți osteneala, cu toată discreția, să-l găsești pe tatăl ei și să te informezi dacă spune adevărul!

Esther: N-avem timp pentru asta!

Contele Max: Ai dreptate!... Dar ți-ai dat seama cu cine seamănă?

Esther: Da, acum știu la cine te gândești...

Contele Max: Zău? Dacă este sora lui, atunci îi cunoști și tatăl!... Dar încotro duce scara asta?

Esther: La cei mai răi! Acolo sunt...

Contele Max: Știi. Acolo este infernul murdar al lui Swedenborg, pentru desfrânați...

Esther: Spune Swedenborg asta?...

Contele Max: Da. Corespunde?

Esther: Corespunde! Începe să-mi fie frică!

Contele Max: Ascultă, în infernul lui Dante se spune de hoți că, în lipsa altor lucruri, își fură unul altuia înfățișarea. Îți amintești de procesul rămas nehotărât al hoțului din Norrland, în care omorul se asocia cu un anumit vis al femeii din compartimentul trenului... Gândește-te la asta. Gândește-te la cele două procese misterioase din Norrland și Östergötland, unde nu părea să se fi comis nicio crimă, cel puțin nu una materială... și totuși, au produs atâta suferință... în afara justiției. „Vinovat și nevinovat” pare a fi singura sentință... Păi, dacă ne-am exprima toate gândurile... Rousseau a fost atât de nechibzuit ca s-o facă... cum arătam pe dinăuntru! Viața noastră lăuntrică iese uneori la lumină, încurcă noțiunile, face neverosimile depozitiile cele mai limpezi și atunci acuzatorul devine vinovat. De aceea paharul ar trebui curățat mai întâi pe dinăuntru... Ce mascaradă oribilă e viața asta! Nu mă pot duce niciodată în societate pentru că aud gândurile, citesc chipurile și sunt atât de sever cu mine însumi încât îmi condemn gândurile ascunse, care uneori sunt de-a dreptul îngrozitoare și nu vreau să mă recunosc în ele... Într-o societate proastă pot fi uneori imun, oarecum protejat; alteori însă mă copleșește răutatea și ei vorbesc prin gura mea... Și au impresia că sunt un necioplit...

Esther: Intră Max, aici e marea sală de ședințe, unde e organizată o mică festivitate.

Contele Max: Nu vreau să intru, Esther! Chiar nu vreau! Te aștept la ușă. Mergi tu, dacă vrei!

Esther: De ce, Max, că e doar o festivitate!

Contele Max: Toate astea îmi amintesc de cel mai oribil lucru pe care l-am văzut vreodată. Era un așa-zis bal vienez pentru bărbații și femeile perverse din Berlin. Eram acolo cu comisarul de poliție și cu un doctor.



Închipuie-ți: un tânăr îndrăgostit făcându-i curte unui ins de patruzeci de ani, cu o mutră roșie, grosolană, urâtă, mustață în furculiță și pince-nez. Țsta trebuia să reprezinte iubita! Cine îi pervertise simțurile? Ce se ascundea dedesubt? Trebuie să existe o cauză!... Nu, nu vreau să intru! Mi-e frică de nebuni! Mi se par niște demoni care-mi trădează toate secretele, chiar și gândurile încă neconcepute... Iată ecuația nebunului: trăiește într-un subconștient mut, și-o ia înainte, este atât de clarvăzător încât pare răutăcios. Aude tot ce încă nu este cunoscut, în locurile cele mai incredibile; vede gândurile și sentimentele; forțele lui sufletești sunt într-un anumit fel superioare celor obișnuite, ale noastre, de aceea nu se adaptează la mascarada vieții... Ah, iată-l pe poet!

Esther: Păi, el predică moralitatea împotriva lui însuși!

Contele Max: Și nu știe că frumoasa Elena își face rondul cu cântecele ei banale?

Esther: Nu, nu știe asta!

Contele Max: Ce se va întâmpla dacă află? Personalitatea lui pare scindată, dar în dezacord cu eul lui anterior și trebuie să rezolve disonanța prin compromis sau prin luptă împotriva lui însuși?... Știi... morala asta, înțeleasă cum trebuie, este mai mult în favoarea lui decât contra... Este o grozăvie să te joci cu această puternică forță creatoare, cel mai adesea în căsnicie, unde a devenit o pierdere de vreme. De aceea, din motive morale doresc desființarea căsătoriei, în patul dublu îți pierzi personalitatea, respectul de sine, valoarea de om. Acolo îți vinzi sufletul, înveți să treci cu vederea, asta se numește împăcare. Iată mormântul în care este coborât chipul lui Dumnezeu și din care reînvie animalul! Aici se naște disprețul nemărginit față de tine însuși, de dragoste, de soție și de cămin! Recent am auzit un bărbat în a cărui bucătărie s-au perindat „pețitorii” și după o căsnicie de trei ani s-a trezit în sfârșit și a exclamat: „Nu mai suport să fiu ținător de bordel!” Ei și acum, să mergem la redută! Peste o oră va fi miezul nopții!

Trecere muzicală. Voci, râsete, pași, atmosferă de stradă, trăsuri.

Gustav Borg: Isak, poți să-ți închipui, Anders a mai scris și o predică despre relațiile de familie din America, dar n-am vrut s-o citesc tineretului. Spune că se desființează căminul și că familiile locuiesc în *boardinghouses* (*pensiuni*). Recunosc că menajul de la noi este o risipă și altarul casei este de fapt soba din bucătărie. Gătutul și spălatul se țin lanț de la răsăritul soarelui și până la apus... Și mai spune că divorțurile sunt la fel de frecvente ca și nunțile și dau impresia că prin această înnoire a personalității viața a devenit mai bogată.

Isak Levi (*schimbă vorba*): Păi, uite că Nobel a murit și a lăsat o mică moștenire. Îți dai seama, Gustav, treizeci de milioane sau cam așa ceva.

Gustav Borg: Atunci Academia are niște bani la dispoziție; numai dacă n-ar deveni un fond reptilă pentru cumpărarea adversarilor politici.

Isak Levi: Serviciu public va deveni, cu siguranță.

Voci, în plan secund.

Kurt Borg: Auzi, unchiule Henrik, nevastă-mea și-a luat drumul cu copilul ca să-mi dea o lovitură mortală. Dar n-am fugit după ea, ci am lăsat-o în pace și ea mi-a pus-o la socoteală și pe asta. A zis că nu sunt gentleman și apoi a dat fuga la avocat cerând divorțul pentru că „nu o făcusem fericită”. Știi ce înseamnă să faci fericită o femeie?

Doctorul Henrik Borg (*amuzat*): Păi, sigur că știu, Kurt! Dacă pot să te ruineze, să te dezonoreze, să te înjosească, atunci le-ai făcut fericite. Și dacă pot face asta fără ca tu să te plângi, atunci ești un gentleman! (*Râsete. Voci din plan secund.*)

Holger Borg: Sellén, nu te înțeleg de ce nu ești de acord cu cronicile și personalitățile. Așa e la gazetă. Viața a devenit publică, întocmai ca în Atena antică. Eforii și cenzorii controlează viața particulară. Trebuie să te încadrezi în ea, să o folosești pentru educația ta. De altfel, dacă toți predică principiul personalității, ea este expusă unei critici ce trebuie să fie personală. Însă, drept corectiv, s-a introdus interviul. Odinioară nu puteai răspunde la o acuzație neadevărată, verdictul gazetei era draconic. Acum și omul cel mai neînsemnat are dreptul să răspundă și să se explice. Este un mare progres.



Sellén: Ascultă, Holger, dar dacă sunt nedrepti...

Holger Borg: Nu există ceva mai prostesc decât să fii nedrept. Cel lovit devine martir și adesea câștigă simpatii nemeritate... Aici, în țară, un talent se ridică greu, pentru că mai bine iei o incapacitate, os din osul tău și o crezi. Dar se întâmplă des că avansezi prin invidia celorlalți față de concurenți și ăsta este drumul obișnuit... Dacă vor să doboare pe cineva invidiat, trebuie să ridice în slăvi pe altul...

Sellén: Dar cea mai rea este reclama, pe care se poate clădi, și nu înțeleg de ce oamenii dau anunțuri! Când văd un anunț mai mare mi se face frică și mă gândesc că e o escrocherie! Nu, ci propaganda orală prin cumpărător, care a luat o marfă bună, asta e singura cale!... Prietenul nostru Lundell, pictorul, și-a făcut reclamă toată viața, dar n-a ajuns niciodată ceva, a murit anonim și acum, după abia un an, a și fost uitat!

Isak Levi: Ascultă, Gustav, orice s-ar spune, fără armata salvării și templieri Suedia ar fi căzut pradă beției. Nu sunt simpatici, totuși...

Gustav Borg: Dragă Levi, ca școală pregătitoare pentru America și-au îndeplinit și rolul public... În orice caz, sunt cele mai mari reforme din viața noastră socială, realizate pe căi particulare, fără parlament; guvernul n-a făcut niciodată altceva decât să împiedice. Desființarea Casei Cavalerilor n-a fost nici o grozăvie și anuarul nobilimii mai există încă, dar reforma gazetei de seară, reforma domnișoarelor, a dat lovitura mortală nobilimii. A fost o ghilotină. În mod identic, templierii au creat cumpătarea și pietistii au distrus biserica de stat, literatura a schimbat moravurile și băncile particulare au reformat viața economică.

Isak Levi: Apropo de economie! Știi că în Suedia cea mai bună afacere este asigurarea pe viață? Nu pentru că oamenii s-ar gândi la moarte, ci pentru că polițele de asigurare sunt folosite ca ipoteci la împrumuturi; și cum toți se împrumută... Dar cel mai mare profit rezultă din asigurările expirate. Cât de suedeză e treaba asta! Ca să pună mâna pe două sute de coroane, plătesc șase sute prime și apoi lasă asigurarea să expire!

Gustav Borg: Ai dreptate, Levi, aici s-a ajuns!

Voci. Atmosferă de stradă.

Holger Borg: Auzi, unchiule, într-o seară nevasta-mea s-a întors de la teatru și a vrut să mănânce pâine cu unt și friptură de vițel cu castraveți. Friptură s-a găsit, după ce m-a trezit în ocări, dar pentru că n-aveam castraveți s-a înfuriat și a aprins toată lumina electrică și a ars în plină forță până la ziuă. După aceea, când i-am zis câteva, mi-a răspuns că nu sunt gentleman și când, în sfârșit, i-am dovedit cel puțin că sunt bărbat, a dat fuga la avocat și a spus că n-am făcut-o fericită, la fel ca și a ta. Ce bărbat sănătos poate trăi cu un copil descreierat? Poți să-ți dai numele și onoarea pe mâna celui mai crâncen dușman? Pe bărbatul care o iubește, îl urăște!... Rut și ură, asta-i dragostea femeii!... Bărbatul iubește și ea urăște!... Toată frumusețea pe care o vedem în ea este numai proiecția noastră pe ecranul ei alb, pe care nu se găsește nimic... Lumea va pieri de ură! Copiii se nasc în ură, sunt crescuți în ură! E dezgustător să trăiești într-un timp pervers, în care toate sunt cu susul în jos. Dacă văd un bărbat cu voință, spun că e femeie; dacă văd un Alfons vorbind în numele femeii și cu voința subordonată unei femei, atunci spun: ăsta bărbat! Așa trebuie să fie un bărbat! Grönlund, care se prostituează contra plată și este un întreținut, iată poetul femeilor. Scrie împotriva sexului său și-l defăimează... Ginolatrie! Ginolatrină! Latrină! Am făcut o triadă!

Doctorul Henrik Borg: Ai mai făcut una și despre Suedia, dragă Holger!

Holger Borg: Da, asta: ceartă-chin-chef!

Doctorul Henrik Borg: Și una despre Grönlund, se spune. Ei, iată ca am ajuns și la Redută. Sellén și Salonul Roșu au descoperit reduta, în 1870. Nostim... înainte de a exista turnul de observație, pe atunci dealul servea ca motiv pentru pictori și pentru promenadă, ca un fel de belvedere... și carieră de piatră.

Trecere muzicală. Conte Max și Esther se plimbă prin oraș, așteptând noul an.

Contele Max: Esther, miezul nopții vine de la răsărit. În clipa asta este deasupra Mării Baltice și poartă pe brațe veacul nou.



Esther: Doar nu crezi că Swedenborg a avut legături cu alte lumi? Nu poți fi în legătură cu alte lumi, dacă nu există.

Contele Max: Nu există? Privește în sus, spre cer și spre stele! Nu vezi acum celelalte lumi?

Esther: Da, Max, clar...

Contele Max: Nu vezi Capela, steaua aceea mare, albă?

Esther: Și?

Contele Max: Dacă o vezi, ochiul îți este atins de lumina pe care o radiază și ești într-un fel de legătură cu ea, pentru că ai primit ceva de la ea.

Esther: Păi da, o rază de lumină...

Contele Max: Bineînțeles, o rază de lumină, pe care o percepi. Dar știai că printr-o rază de lumină se poate transmite o undă sonoră?

Esther: Nu, nu știam.

Contele Max: Nu cunoști fotofonul lui Bell, cu care se poate vorbi la distanță prin intermediul unei raze de lumină? Ei, el există, chiar dacă nu-l cunoști. În orice caz, pe raza de lumină a Capelei poți transmite o undă sonoră. Și mai știi că o undă sonoră poate transmite un gând? Tu îmi transmiți zilnic câte un gând la telefon. Raționamentul meu e corect?

Esther: Da, Max...

Contele Max: Deci concluzia: există alte lumi, pentru că le vezi și ai putea transmite pe o rază de lumină un gând printr-o undă sonoră și invers, ai putea primi pe aceeași cale un gând din acel loc.

Esther: Raționamentul este corect...

Contele Max: Atunci suntem de acord, iar Swedenborg ar fi putut să aibă legături cu alte lumi.

Esther: Asta nu mai înțeleg...

Contele Max: Să-ți repet încă o dată dovezile? Nu, nu vrei!... În orice caz, Holger a trăit în închisoare niște momente pe care nu și le putea explica, dar l-au neliniștit. Cât timp nu putem explica ceva, spunem că este mistic. El nu-l citise pe Swedenborg, dar când a ieșit i s-au întâmplat următoarele: dacă vrei, poți controla... După eliberare trăia în meditații și se credea pe cale de a-și pierde mințile. Dar într-o zi vine la birou un biet prieten din tinerețe și vrea să-i vândă *Arcana Coelestia* de Swedenborg, în suedeză, însă nu avea decât partea a șasea, a șaptea și a opta. Ca să-l ajute, Holger le-a cumpărat, fără intenția de a le citi. Totuși când a rămas singur le-a răsfoit și într-una din cărți a găsit... Întâmplările lui din închisoare și explicația lor corespundea. Atunci a căzut pe gânduri, a încercat să invoce spiritele prin formulele hipnotismului, sugestiei, reprezentărilor silite și altele. Oricum, asupra trecutului și prezentului său căzuse o lumină nouă. Paisprezece zile mai târziu s-a dus la un anticar din Uppsala ca să cumpere codicele de legi din 1734. Căutând prin rafturi el însuși, a găsit partea întâi, a doua și a treia din *Arcana*; dar nu în aceeași ediție cu a lui, firește. Când s-a întors la Stockholm, a vrut să cumpere opera completă imediat, dar nu o putea găsi nicăieri. Tocmai când voia să plece de la ultimul anticar, i-a dat prin gând să întrebe: dar poate aveți volume disparate?... Da, avea, și tocmai părțile a patra și a cincea, care-i lipseau; și din nou altă ediție decât a lui. Dacă vrei să spui că asta este o întâmplare, atunci poți juca la loterie știind dinainte dacă vei câștiga sau nu. Cu toate că nu este spiritist și n-are vedenii... percepe, primește impresii și avertismente ca și cumpătatul Socrate de la dairnonul lui. Persoana lui mi se pare sublimată într-o retortă, la cea mai înaltă temperatură a suferinței. S-a scindat într-un om obișnuit ce trăiește jos în materie, și într-un om de sărbătoare pe care îl lasă să apară după ce și-a făcut datoria cum se cuvine.

Esther (stânjenită): Max... Tu l-ai citit pe Swedenborg?

Contele Max: Da, l-am citit! Și cred că nu există om care să fi pătruns mai multe secrete... Nu întâmplător casa lui se află aici pe munte, tocmai acum, când este necesar. Numele Swedenborg spune ce înseamnă el pentru Suedia noastră. Swede – Suedia, borg – fortăreață. Aș dori să-l văd șezând în prag ca Abraham când a fost căutat de Domnul în dumbrava Mamre... El revine, dar ca să mântuiască și să judece, ca să elibereze spiritul, ca să lege animalul! N-am înțeles de ce toate animalele astea spurcate sunt ținute în captivitate aici pe deal, dar poate că motivul este să vedem deosebirea dintre ele și noi ca să descoperim omul, comparându-ne cu ele. Acum este miezul nopții și aud veacul venind, dinspre răsărit, acum este deasupra Vărtanului, sună la Vaxholm... Aduce pacea pe aripi, pacea prin luptă? Oamenii nu vor pace! Astăzi douăzeci și șase de state semnează la Haga



tratativele congresului pentru pace! Dar nimeni nu crede în pace. Toți se înarmează!... Dacă vorbești de bine, oamenii râd de tine. Ei se cunosc pe ei, noi ne cunoaștem pe noi, dar dacă-i vorbești de rău, se supără. Oamenii sunt ceva mai răi și ceva mai buni decât se spune. *(Se aud clopotele și în cor, Te Deum. Apoi liniște.)*

Esther: Max, crezi că asta s-a auzit acolo, sus?

Contele Max: Da, Esther, tot atât de sigur cum trăiește sufletul meu, s-a auzit! *(Pauză.)*

Esther: Ei, cum ți se pare veacul nou care a început?

Contele Max: La fel!

Esther: Oarecum la fel! Totuși altfel!

Contele Max: Esther, mergem? Împreună?

Esther: O bucată de drum, Max!

Contele Max: În sus?

Esther: Înainte!

Contele Max: Dar niciodată în jos!

Muzică de final.

Sfârșitul piesei

Superproducție a Teatrului Național Radiofonic, teatru serial în 10 episoade. Regia artistică: Vasile Manta. În rolul principal, Doctorul Henrik Borg: Dan Condurache. Distribuția acestui episod: Eugen Cristea (Contele Max), Irina Movilă (Esther), Mircea Constantinescu (Gustav Borg), Florin Zamfirescu (Consulul Isak Levi), Mircea Rusu (Kurt Borg), Silviu Biriș (Holger Borg), Ionuț Chivu (Sellén), Cristina Constantinescu (Pacienta). Redactor și producător: Costin Tuchilă. Regia de studio: Janina Dicu. Regia de montaj: Mirela Anton și Monica Wilhelm. Regia muzicală: Stelică Muscalu.

Episodul 10 poate fi ascultat la linkul <https://www.youtube.com/watch?v=93bjR0iXeE8>

Primele nouă episoade au fost publicate în numerele 2, 3, 4/2024, 1, 2, 3, 4/2025 și 1, 2/2026 ale revistei.

Cele 10 episoade au fost difuzate în premieră absolută în perioada 9–20 octombrie 2017 la Radio România Cultural.

**”Contele Max: Lumea va pieri de ură!
Copiii se nasc în ură, sunt crescuți în ură!
E dezgustător să trăiești într-un timp pervers, în care
toate sunt cu susul în jos. Dacă văd un bărbat cu voință,
spun că e femeie; dacă văd un Alfons vorbind în numele
femeii și cu voința subordonată unei femei, atunci spun:
ăsta bărbat! Așa trebuie să fie un bărbat!
Grönlund, care se prostituează contra plată
și este un întreținut, iată poetul femeilor.
Scrie împotriva sexului său și-l defăimează...
Ginolatrie! Ginolatrină! Latrină!
Am făcut o triadă!”**



Proză scurtă

ALDE STAN



Mircea Bodnariu

Prozator

Când eram copil, auzeam adesea un cântecel ale cărui versuri le-am uitat, am reținut doar cam cum începea: țăranul e pe câmp, el are o nevastă, nevasta un copil, copilul un cățel... și tot așa, nu mai țin minte cât continua. Stan era țăran, putem zice, deși locuia la oraș, era vecin cu noi, stătea în curtea alăturată într-o căsuță din dos. De pe geamul de la etaj al bucătăriei noastre se vedea acea porțiune a curții vecine în care se afla locuința familiei Stan. Pe vremea aceea orașelul nostru nu se deosebea prea mult de satele înconjurătoare, cel puțin în unele aspecte, de exemplu încă erau mulți posesori de vite în oraș, seara asistam la un adevărat spectacol când se întorcea ciurda de la păscut, locuiam aproape de parc și parcul continua cu pășuni pe dealuri. Exista chiar și un G.A.S. (gospodărie agricolă de stat) la

care era angajat Stan, cred că muncea adesea chiar pe câmp, căci, fie îl vedeam întorcându-se seara cu sapa pe umăr, fie îl auzeam ascuțind-o în curte cu bățai repetate de ciocan. Așadar, putem zice că Stan era țăran și era pe câmp. El avea o nevastă, pe Vali, nevasta un copil, Costinel, copilul o soră mai mică, Maia, și Maia o surioară, Luța, iar Luța cine știe ce mai avea și ea, cred că un pisoi sau cam așa ceva.

Am invocat aici cântecelul pentru copii pentru a putea deschide povestea lui Stan și a familiei sale, din motivul următor: întotdeauna când auzeam acest cântec, în mintea mea se forma imaginea țăranului pe câmp dând cu sapa, urmat imediat de nevastă care era ținută de fustă de copil, care era urmat de cățel, de a cărui coadă atârna cine știe ce. Ei bine, imaginea pe care o am în minte și care cuprinde toată familia Stan este cea în care el, șeful familiei, mergea în frunte victorios, aproape alerga (și poate chiar ar fi alergat dacă nu ar fi avut un picior înțepenit din genunchi), ducând pe brațul drept bufnița capturată recent (habar n-am cum a prins-o), cordonul negru cu care-i legase etichetele atârna fluturând, Vali venea după el încercând să nu rămână în urmă, dar nici să-l depășească, Costinel, Maia, Luța (de motan, dacă o fi existat, nu știu ce să spun) veneau și ei cât puteau de repede în acel marș triumfal care avea ca țintă muzeul de științele naturii, împinși de marea speranță de a obține o bună recompensă bănească în schimbul cedării prețiosului trofeu.

Faptul că n-au primit nimic, că trofeul a fost refuzat pe motiv că și așa aveau prea multe bufnițe, cucuvele și tot felul de alte păsări înrudite (ceea ce mă face să bănuiesc că Stan n-a vizitat nicioda-

tă acel muzeu, deși era la capătul străzii noastre) nici n-ar mai trebui pomenit, nu are nicio relevanță, și nici n-ar fi bine să fiu întrebat ce a făcut Stan cu bufnița, pentru că nu știu și nici n-aș vrea să aflu vreodată.

Am spus că Stan era țăran, dar am zis-o mai mult așa, ca să se potrivească cu textul cântecelului. E adevărat, existau elemente care ar fi putut duce la această concluzie, așa cum am arătat mai sus, dar, pe de altă parte, el locuia la oraș, nu avea gospodărie proprie (casă, curte, grajd, șură, grădină, vite, porci) cum, adevărații țărani, chiar așa forțați să fie membri ai G.A.C.-urilor (adică ai gospodăriilor agricole colective) care le înghițiseră toate pământurile, aveau totuși. Și atunci, ce era el dacă nu era țăran, era cumva muncitor? Păi, cum așa? Muncitorii lucrau în fabrici și uzine, nu pe câmp și erau bine plătiți, nu ca el. Intellectual? Imposibil de încadrat aici, nici nu fusese la școală. Atunci? Dogma partidului era că societatea este formată din clasa muncitoare, clasă conducătoare, țărănimea strâns aliată cu clasa muncitoare și pătura intelectualilor (o pătură doar, adică ceva subțire, nesemnificativ, nici măcar nu contau ca alianță cu ceilalți, ciocul mic, vedeți-vă de treabă). Rezultă că Stan nu făcea parte din nici una din aceste clase sau categorii și asta explică, poate, sărăcia în care trăia familia lui.

În lumina celor spuse, ar putea părea ciudat faptul că deși muncea din greu și câștiga puțin, era mândru de condiția lui. Mi-am dat seama de acest lucru și de faptul că-i disprețuiește pe intelectuali, în ziua în care (oare din ce motiv?) Stan era la noi în curte, mama la etaj, pe balcon, și nu știu ce dispută aveau. „Ve-



niți aici jos, doamna profesoară, veniți să ne punem palmele alături, să vedem cine muncește.” Nu mai știu ce i-a răspuns mama, dar ceea ce este sigur, mama nu a coborât, nici de pe balcon în curte, nici de la înălțimea înțelegerii ei a lucrurilor la îngustimea de vederi a vecinului muncitor-țăran (ori niciuna dintre ele, dar atunci ce?). Nu a făcut-o pentru că dacă ar fi coborât, ar fi trebuit ca cei doi să-și compare bătăturile, cele din palmele lui Stan cu ale mamei de pe creier, ceea ce era imposibil.

Poate că Stan nu-i disprețuia pe intelectuali, poate că-i invidia. Toți locatarii clădirii celei mari, un fel de bloc cu un etaj și două curți erau intelectuali, trei familii de profesori pe partea noastră, două familii tot de profesori și un distins custode de importantă bibliotecă pe partea cealaltă. Ce-o fi gândit Stan nu știu, probabil îi invidia pe acei paraziți care „nu munceau” și totuși locuiau în apartamentele cele bune în comparație cu cotineța lui din fundul curții. Și poate de aceea și-a pus în gând să-și facă feciorul intelectual, așa că, din primele zile de școală ale acestuia s-a hotărât să-l supravegheze îndeaproape la făcutul lecțiilor. Era septembrie, cald încă, așa că scosese în curte un scaun de bucătărie destul de mare ca să poată fi pentru Costinel o măsură și pusese alături un scăunel pe măsură. Costinel stătea pe scăunel, caietul pe măsură, Stan alături cu cureaua în mână agitând-o amenințător. Costinel trebuia să scrie puncte, erau primele semne grafice care desemnau începutul drumului glorios spre devenirea intelectuală, era foarte încordat, foarte speriat de cureaua de alături a cărei mângâiere desigur că o gustase adesea și nu-i prea ieșeau punctele bine, oricum nu erau la înălțimea așteptărilor tatălui său. „Fă punctu’ ca lumea, futu-ți punctu’ mă-ti!”, încerca Stan să-și aducă fiul pe drumul cel bun și cureaua se auzea jap, jap pe lângă scaun și scăunel. Strădania lui a durat puțin, poate doar atât cât Costinel a avut de pus pe foile caietului puncte, linii și bastonașe, când a trecut la litere s-a cam terminat, probabil nu le cunoștea și nu voia să se facă de râs în fața fiului, cert este că nu i-a ieșit, Costinel nu a ajuns intelectual, dar, cu toate acestea, și-a putut răzbuna nu numai tatăl de umilința la care îl împinseseră intelectualii, ci întreaga clasă de neșcoliți prin ceea ce a reușit să facă peste ani. Dar despre asta voi vorbi mai târziu.

Nu cred că Stan doar îi invidia pe intelectuali, cred că îi și ura. Acesta trebuie să fi fost motivul deselor certuri care se iscau între familia lui și una sau mai multe familii ale celor care „nu munceau”. Ori poate era de vină și firea lui extrem de irascibilă, lua foc din orice. Pentru mine aceste scandaluri erau un deliciu, le savuram ascuns pe culmea zidului care despărțea cele două curți, eram acoperit de coroana unui pom așa că vedeam și azeam totul fără să fiu văzut. Urla Stan,

urla și Vali, dar nici intelectualii nu se lăsau mai prejos, urlau și ei, mai ales soțiile lor, doamna învățătoare care locuia la etaj și adesea arunca pe fereastră direct în curte, fără nicio jenă, apa murdară din ligheanul în care tocmai spălase ceva, se făcea noroi în care erau obligați să calce alde Stan, ori și mai rău, uneori nimerea apa în capul câte unuia. Urla și doamna educatoare de la parter, se pricepea nu numai să urle, se pricepea și la cuvinte tari, așa cum am auzit-o odată în grădină când le gonea pe Maia și Luța dintre straturile ei, nu știu ce stricaseră ele pe acolo, „să nu vă mai prind pe aici că vă trântesc de nu rămâne nici căcatul din voi”. Maia și Luța erau pe atunci cam de vârsta copiilor de la grădinița unde lucra doamna educatoare.

O fi fost Stan bătăran și scandalagiu, dar era totuși om, adică avea sentimente omenești. Ținea la Vali, soția lui, chiar dacă se răstrea la ea, o înjura și o mai articula câteodată. Vali nu avea serviciu, cred că mergea uneori cu soțul la G.A.S. să-l ajute la vreo muncă, poate câteodată lucra ceva pe la casele unora, nu știu, mai mult era acasă și trebuie să fi fost tare leneșă din moment ce copiii erau toți trei foarte murdari. Cel puțin Costinel, care era aproape de vârsta mea și ne jucam adesea împreună, duhnea rău, motiv pentru care evitam să mă iau la trântă cu el așa cum făceam cu alți băieți. Sigur că Stan ținea la soția lui, lucru dovedit ceva mai târziu, la ceva timp după episodul cu tentativa ei de sinucidere în urma unei scărmaneli zdrene pe care el i-o administrase temeinic și care tentativă pe el l-a lăsat absolut rece. Asta pentru că n-a fost decât un bluf, cum s-ar zice acum, ea jucase doar teatru, cum se spusese atunci. Cei care au văzut-o spuneau că și-a ales craca subțire a unui pom scund și drept funie a folosit un cordon negru de pânză (probabil cel cu care Stan legase labele bieteii bufnițe, putrezit, cred, între timp) care s-a rupt imediat sub greutatea trupului atârnat, permițând astfel lui Dumnezeu să înfăptuiască miracolul salvării vieții ei. Miracol care oricum s-ar fi înfăptuit pentru că, dacă nu s-ar fi rupt cordonul, s-ar fi rupt craca subțire și dacă nici aceasta n-ar fi cedat, Vali ar fi pus picioarele pe pământ pentru că ea nu se urcase pe nimic, doar își îndoise genunchii.

Faptul că Stan ținea la soția lui s-a dovedit atunci când s-a dezvăluit după mulți ani că ea îl înșela cu cumnatul, dezvăluire care a fost urmată de părăsirea de către Vali a căminului conjugal, nu gonită, din proprie voință. N-aș fi știut asta niciodată dacă nu aș fi auzit-o pe vecina noastră de la etaj, doamna Székely, soția profesorului Mihai Székely, femeie autoritară (cel puțin față de soțul ei), aparent dură, rece, chiar crudă (tăia gâtul păsărilor fără vreo tresărire) căinându-l pe bietul om pentru durerea pe care o trăia, dovedind o neașteptată empatie, ceea ce niciunul dintre vecini nu a făcut. Am aflat atunci din spusele vecinei noastre trei lucruri



deodată: Vali l-a părăsit pe Stan, Stan este om (pentru că suferă omeneste și în fața suferinței nu mai contează bădărnă și apetitul pentru scandal), doamna Székely este om (pentru că empatizează cu cineva în suferință și empatia trage mai mult la cântar decât cruzimea față de găini). Ultimele două descoperiri au contat foarte mult pentru mine, m-am simțit mult mai bine să știu că trăiesc printre oameni, chiar dacă scandalagii ori măcelari de păsări.

Dacă de atunci încolo pentru mine a fost mai puțin important faptul că Stan era un scandalagiu, nu tot așa au stat lucrurile și pentru el. De la un scandal i s-a tras, vorba aceea, „fiecăre pasăre pe limba ei piere”, s-a luat din nou la harță cu vecinii, s-a enervat îngrozitor, a urlat, a făcut spume la gură, a amenințat că le va sparge capetele inamicilor trosnindu-i cu sapa (unealtă a muncii și armă de atac), dar până să pună mâna pe ea, i s-a spart lui ceva în cap și asta a fost.

Vali în schimb a trăit mult și bine (se întorsese la Stan știind că acesta plânge după ea și astfel nemaifiindu-i teamă de vreo „corecție” din partea lui). Curând s-a mutat din fundul curții vecine, cu toții s-au mutat, Costinel era pe pantă ascendentă, câștigurile lui se măreau treptat și averea i se rotunjea. Vali, profitând de urcușul fiului ei spre poziția de cel mai bogat om din oraș, umbla țănoșă și elegantă pe străzi cât era ziua de lungă ca să fie văzută de toată lumea și mai ales de acei nesuferiți de intelectuali pe care soțul ei îi invidiasă sau chiar urăse toată viața. Numai că eforturile ei se dovediră a avea efect invers, eleganța ei era ridicolă, o îmbinare de culori, materiale și articole vestimentare de-a dreptul anapoda, nu știai ce să faci când o vedeai, să râzi ca de o apariție comică sau să plângi ca la vederea unei jalnice demente. Și asta nu era tot, chiar mai grav decât înfățișarea ei era modul în care încerca să acosteze vechile cunoștințe, în special foștii vecini, voia neapărat să vadă lumea ce relații are ea, cu cine stă de vorbă, și era așa de insistentă în această privință încât cei vizați au început s-o ocolească sau să se îndepărteze în grabă de ea, tactică greșită căci în astfel de cazuri ea nu se lăsa și striga după ei uneori și de la zece metri distanță sau mai mult.

Pe Costinel nu-l interesau ori nu avea timp să se preocupe de ambițiile maică-si de a fi considerată o mare doamnă, îi dădea bani și atât, avea destui, tot mai mulți, înțelesese foarte bine că „banul la ban trage” și că „time is money” (de fapt, el înțelesese că timpul e bani, cu engleza mai ușor!), așa că voia să profite din plin de aceste legi ale finanțelor. Ajunsese la un moment dat cel mai înstărit fiu al urbei, avea depozite de mărfuri, conturi grase în bănci și un local situat în zona cu cel mai bun vad, între centru și piața de legume.

Costinel fusese primul întreprinzător privat din oraș, se „privatizase” chiar în vremea republicii socialiste, atunci când era foarte greu acest lucru. E adevărat că afacerea lui consta numai din vânzarea pe stradă a halviței, a unor bombonele și a altor fleacuri din acestea, iar vara chiar a înghețatei. O făcea dintr-un cărucior pe patru roți pe care-l trăgea după el mutându-l în cele mai convenabile locuri, adică acolo unde avea șansa maximă de a avea clienți (de exemplu, în fața unei școli în momentul ieșirii copiilor de la ore). Se pare că reușise să adune ceva bani, suficienți pentru a se lansa imediat după momentul schimbării din 1989 în ceva de mai mare anvergură și tot așa, adunând și investind, a ajuns la impresionanta avere despre care am vorbit, ba chiar foarte repede, doar în câțiva ani.

După cum se știe, bogatul trebuie să fie și fudul, ceea ce la el se manifesta prin aceea că se bătea cu pumnul în piept declarându-se mare patriot, susținător al partidelor istorice, mai ales al PNȚCD (partidul care avea să dispară definitiv de pe scena politică, fiind ras de acolo de furia alegătorilor nemulțumiți de prestația lui când fusese la conducere) și se mândrea cu relațiile lui în cercurile cele mai înalte ale politicii, cu faptul că avusese oaspeți de seamă în localul lui, președinți de partide, figuri importante pe scena politică, chiar un viitor președinte al țării. Mai mult, la fel ca alții care ajunseseră pe culmi datorită propriei priceperi și iscusințe de a folosi oportunitățile ivite în calea pe care porniseră, se credea priceput și iscusit în orice alt domeniu, considera că orice emitea pe gură era transformat instantaneu de către grămada de bani pe care stătea cu fundul în adevăr. Astfel devenise ironizat prin oraș pentru disputele pe care le avusese cu profesori de istorie pe anumite teme sensibile din trecutul mult încercatei noastre patrii (să fie exagerat „mult încercatei”?; poate banal, comun, dar nu exagerat), pentru argumentele prinse din zbor de pe te miri unde și servite deformat, pentru tupeul de a se considera mai doct decât istoricii de meserie.

Sărac sau bogat, anii trec și nu trec pe lângă tine, trec prin tine erodându-te. Un scriitor mediocru ar folosi aici comparația cu apa care se scurge pe fețele unei stânci subțind-o, șubrezind-o în timp. Cum eu nu vreau să fiu așa ceva, mă lipesc de această comparație și trec direct mai departe la anii în care Costinel, depozat de o parte din avere de rechinii din lumea afacerilor, rămas doar cu localul inspirat numit „Coroana de aur”, bine plasat, așa cum am mai spus, veghea la bunul mers al acestuia, la curățenia exemplară, la bunul gust al tot ceea ce putea ochiul să vadă și urechea să audă. A merge la „Coroana de aur” devenise ceva de bon-ton, nu se mergea pentru a mânca sau a bea (se serveau doar cafea, sucuri, înghețată, câteva prăjituri, vreo două sortimente de băuturi rafinate),



se mergea pentru a merge acolo, pentru a fi acolo, pentru a fi văzut acolo. Uluitoare realizare a lui Costinel dacă ținem cont de unde plecase și de puținii ani de școală pe care-i avea, o lovitură cruntă dată încrezuților de intelectuali. Oare dacă ar mai fi trăit Stan, ce-ar fi zis?

Când l-am întâlnit ultima oară, pot spune că era de acum bătrân (desigur, calificativul „bătrân” e cât se poate de relativ!), nu mai vedea bine, motiv pentru care m-a recunoscut cu greutate, dar s-a bucurat, cum de fiecare dată, când se întâmpla să ne vedem, o făcea. Prin oraș umblau zvonuri otrăvite despre el, că ar fi făcut nu știu ce afaceri murdare, că nu avusese un comportament moral în familie, că... Să fi fost adevărat, să fi fost bârfe, invenții ale intelectualilor invidioși pentru că ei rămăseseră săraci? Nu m-a interesat să anchetez, nici n-aș fi avut cum. Pe mine mă interesa doar ce ajunsese băiețelul acela sărac, murdar, duhnind de nu mă puteam lua la trântă de el, îmbrăcat aproape în zdrențe, neșcolit și care, peste toate, mai avea și firea irascibilă a tatălui său, îi sărea țandăra din mai nimic și făcea urât de tot. Dacă din fleacuri se aprindea așa, e de înțeles cât a putut fi de furios atunci când l-am împușcat în picior. Asta s-a întâmplat într-o zi nefastă când am primit un pistol cu dopuri în care se afla praf de pușcă, dacă îl încărcai și apăsai pe trăgaci pocnea și făcea flamă, chestie de efect cu care am vrut să-l surprizez (ei, ce ziceți? sună bine, nu?) pe Costinel când m-am întâlnit cu el în dreptul porții. Am scos pistolul din buzunar și l-am ținut la același nivel ca el ca să nu observe, am apăsat trăgaciul și în secunda următoare Costinel a scos niște răgete de animal rănit și a început să sară în sus. Am înțeles că l-am împușcat în picior, era vară și avea pantaloni scurți, dopul încins îi atinsese pielea. Eram atunci puțin mai înalt ca el și ceva mai puternic, dar furia lui anula aceste avantaje, așa că am luat-o imediat la fugă pe trepte în sus, am intrat în casă, am închis și zăvorât ambele uși (casa veche avea ziduri foarte groase, se puteau monta două uși, una se deschidea spre exterior, alta spre interior) și am așteptat cu groază urmarea. Care a venit imediat, furia lui s-a materializat în ruperea zăvorului ușii exterioare, apoi a trecut la atacul celeilalte uși și, fie pentru că aceasta nu ceda, fie pentru că arsura încetase și furia i se mai domolise, a renunțat și a plecat. Le-am mărturisit părinților când au ajuns acasă isprava mea și consecințele ei ca să înțeleagă ce-i cu zăvorul. Tata a clătinat din cap zicând: deci acesta era zăvorul în care noi aveam încredere, vai de el dacă l-a putut rupe un copil. Bine că am aflat, vom pune unul mai solid. N-am mai spus nimic, înțelegeam că tatăl meu nu realizează forța furiei neamului Stan.

Alte consecințe n-au mai existat, supărarea lui Costinel a trecut în câteva zile și apoi ne-am reluat joaca împreună. Nu

știu dacă el a ținut minte acest episod din copilăria noastră, cert este că nu mi-a purtat pică niciodată, nici pentru arsura de la picior, nici pentru altceva, cum ar fi, de exemplu, sorghintea mea intelectuală acompaniată eventual de o oarecare aroganță (s-o fi avut?). Îl vizitam uneori când mergeam acasă (așa spunem locurilor natale, chiar dacă „acasă” al nostru e altul de mulți ani), discutam tot felul de lucruri, îmi înfățișa realizările lui (trebuie să recunosc, față de mine nu se grozăvea, mi le prezenta doar, o făcea ca pe ceva firesc, ceva care trebuia spus unui apropiat pe care nu l-ai mai văzut de mult), numai despre copilăria noastră nu discutam niciodată, era pentru noi un subiect tabu, lui nu i-ar fi plăcut să evocăm atâtea momente jenante, marșul triumfal al întregului clan spre muzeul de științele naturii cu bufnița capturată pe mâna temutului șef, repetatele scandaluri care ne-au adevărit în cele din urmă că pășările pier pe limba lor, încercarea ridicolă de suicid a mamei lui, convingerea lui Stan că intelectualii nu muncesc dar trăiesc bine, motiv pentru care nu numai că îi invidia, dar îi și ura, încercarea lui nereușită de a-și introduce fiul în această pătură privilegiată și, poate mai important decât toate, nu rememoram acele vremuri pentru că mie nu mi-ar fi plăcut să-mi amintească de încercarea mea de a-l asasina în mod laș, scoțând arma pe ascuns, lașitate întărită de fuga mea de la locul crimei și de adăpostirea mea în dosul a două uși (noroc că măcar una fusese trainică) ca cel din urmă nemernic care tremură iepurește de frică în loc să-și înfrunte bărbătește potrivnicul. Rămână cele vechi închise în timpul lor, nu vrem să-l tulbure pe al nostru.

”Când eram copil, auzeam adesea un cântecel ale cărui versuri le-am uitat, am reținut doar cam cum începea: țăranul e pe câmp, el are o nevastă, nevasta un copil, copilul un cățel... și tot așa, nu mai țin minte cât continua. Stan era țăran, putem zice, deși locuia la oraș, era vecin cu noi, stătea în curtea alăturată într-o căsuță din dos.”



Proză scurtă

MAI BINE N-AM PUTUT

Diana Gabriela Radu

„O, bine ai venit! Intră, intră, te rog! Nu, nu. Nu e nevoie să te descalți, insist. E în regulă. După cum vezi, este totul vreaște oricum. Să mă ierți, te rog, pentru dezordinea aceasta fantastică. Chiar a trecut o vreme de când am încercat ultima dată să fac curat.

Doar bagă de seamă și pășește cu atenție. M-ar dura sufletul să te tai. Ba să fii sincer, nu cred că mi-aș ierta-o vreodată. În fine, hai să îți găsim un loc curat unde să te așezi. Dacă o mai fi vreunul.

Spuie că n-o să stai prea mult? Ei, e în ordine. Speram totuși că ai face-o... Vezi tu, oamenii nu prea se înghesuie la ușa mea, sincer să fiu. Știu că e din cauza dezordinii acesteia blestemată, ciudat lucru, zău așa. Ori de câte ori încerc să mătur, chiar cu mătura aia nouă de colo, și să le arunc în sfârșit la gunoi, ele rămân neatinsse în urma mea, neclintite, și e atât de enervant că mă zgârii într-una și rănilor astea nu dispar orice ar fi.

Nimeni n-are de unde să știe cât de tare doare când mă tai la tălpi, de fiecare dată când pun câte un pas înainte și mai calc câteva. Și nici nu-i învinovățesc. Eu m-am obișnuit atât de bine cu sentimentul acesta încât nici nu mi se mai poate citi pe față. Și am jurat că n-o să mai vin nici eu aici deloc, dar ajung să mă întorc iar și iar și n-am nicio scăpare. Numai atât știu. Și nici nu știu cum m-aș numi dacă aș reuși să plec până la urmă? Unii ar zice poate că sunt un laș? Alții ar zice că poate am stofă de atlet din moment ce aș fugi cât de departe mă pot purta bielele mele picioare? Nu mă băga în seamă, hai să găsim locul ăla pe care ți l-am promis.

Noaptea, să știi că obosesc și eu de la toată alergătura și nici nu mă mai feresc. Doar mă opresc și mă întind aici, printre ele, și ele mă învâluie. Înțeapă al naibii de rău, e adevărat! Dar măcar îmi amintește de momentele în care simțeam că trăiesc, și dacă mă mișc mai la dreapta, durerea îmi șoptește că tot n-am reușit să găesc o cale ca să curăț odată toată mizeria asta și să nu mai poftesc pe toată lumea să intre, de la prima bătaie în ușă.

Ce spui? Întrebi cum s-a ajuns așa? Păi, sincer, nici eu nu știu. Nu a fost mereu așa, a fost nevoie de ceva timp, presupun. Călcă-le fără grijă, nici nu te gândi că piciorușele tale ar putea să le fărâme. Adică, uită-te la ele, sunt sparte oricum, ce rău ai mai

putea să le faci tu dacă deja au ajuns până în punctul ăsta. Sunt doar sentimente, înțelegi? Și indiferent de câte ori le-ai călca, ele n-or să dispară niciodată. Da, într-adevăr, se macină cu fiecare pas până se fac mici, mici, ca niște grăunțe de nisip, dar o să te taie și așa, dacă le atingi cu mâna goală. Și ce iad se dezlănțuie din pricina lor, dacă îți intră, Doamne ferește, în ochi! Se înroșesc numaidecât și în fiecare colț ți se ivesc picături de apă de mare.

Trebuie să mă crezi, am încercat din greu să fac ca ceva bun să iasă din toată povestea asta, cum să-ți explic. Chiar am încercat să le strâng una câte una și să le așez ca pe niște piese de puzzle ca să construiesc ceva frumos, ceva care să merite. Dar e ca și când, orice aș face, nu se potrivesc una cu alta. Uite, odată chiar am încercat să le transform într-o vază ca să pot aduce niște flori și să mai lumineze atmosfera asta mohorâtă. Dar cât ai clipi apa se scurgea printre crăpături și florile, toate mureau până să apuc eu să mai încerc să îndrept ceva. O, de ai ști tu câte flori au murit în mâinile mele... Pentru că am încercat și am încercat și de fiecare dată m-am gândit că dacă mă străduiesc încă un pic, dacă mai capăt puțină experiență, o să fac eu piesele să stea cumva, dar n-am reușit nici până azi. Mai bine n-am putut. O să mai încerc eu oricum. Nu-i nicio problemă. Dacă e să o luăm drept, asta e tot ce fac. Dintotdeauna am avut un mare defect: niciodată n-am reușit să învăț cum să renunț.

Să știi că îmi place de tine, îmi pari destul de sinceră. Te las să păstrezi unul, dacă vrei. Nu, nu, nu-ți face griji pentru mine. Eu am destule. Hai, alege unul, oricare simți că ți se potrivește. Cel care îți place cel mai mult, ca să îți amintească de mine, dar numai dacă vrei tu. Sunt unele mai speciale acolo, pe noptieră. În lumina lunii, mi se pare că reflectă chipuri și zâmbete și ador să le privesc înainte să adorm.

Stai numai o clipă, să trag draperiile, ca să nu ne împiedicăm de ceva, și îți arăt. Hai să îți pun o ceașcă cu ceai. Dumnezeuule, pe unde or fi toate cămile? Cel puțin alea care nu zac și ele sparte pe aici. Ar fi trebuit să cumpăr altele, dar n-am îndrăznit fiindcă n-am găsit niciunele pe care să le simt la fel. Cum să îți explic, toate arată la fel în lumina zilei, cu siguranță, dar nu se simt la fel când le ții la piept, nu-i așa?

Am uitat că și ferestrele astea s-au spart acum câțiva ani. M-am tot gândit să le înlocuiesc pentru că adesea se face răcoare și îți mărturisesc că mă simt cam singur aici.

Oricum, poftim ceaiul, draga mea. Ai grijă, este încă fierbinte. Nu ai de ce să-mi mulțumești. E plăcerea mea. Asta fac eu. Rareori zăbovește cineva atât de mult pe aici să-mi asculte trăncăneala.



Dar tu... tu ai putea să mai stai încă puțin? Poate chiar pentru totdeauna, dacă nu îți cer prea mult? Poate tu mă poți ajuta: să facem curățenie împreună, în sfârșit, și să locuim aici împreună, în liniște, până la adânci bătrâneți.

Vai, Dumnezeu mare, te-ai fript! Și blestemată asta de cană e spartă. Nu am știut. Cuvintele nu pot exprima cât de rău îmi pare. Îți aduc numaidecât un pansament. Lasă, uite, ia bluza mea. Și ce dacă se va păta și nu mai am altele? Aș face orice pentru tine, îmi cer iertare din suflet. Sper că asta nu o să te facă să mă vezi altfel. Îți jur, a fost doar un accident. Îți jur, mai bine n-am putut.

Trebuie să pleci deja. Știu, știu. Ai dreptate, de altfel, chiar ar trebui. Lasă-mă măcar să te conduc la ușă.

Un gând așa de ciudat mi-a trecut prin minte când ți-am făcut loc să treci. Cred că te-ai grăbit atât de tare să ieși, că ai uitat să îți mai iei la revedere. Să știi totuși că te-am iubit. Am încercat să te trag de mânecă, dar conductorul mi-a pus mâna pe umăr și m-a oprit. Mi-a spus să mă așez la loc, arătând cu degetul către biletul meu doar dus cu loc la geam, loc pe care n-aveam voie să-l schimb sau să-l păresc.

— **N**o lua personal, băiete. Cum stau lucrurile pentru tine, așa e și pentru mine și pentru toți ceilalți. Noi, toți, cei care suntem pasageri ai acestui tren trebuie să coborâm odată și odată. Dar niciodată când am vrea noi. Și poți să plângi și să suspini de dorul tuturor celor cărora nu le-a ajuns sufletul ca să își cumpere un altfel de bilet și să te însoțească până la finalul călătoriei tale. Văd asta în fiecare zi, nici nu-ți închipui de câte ori. Oamenii ăștia și-ar vinde tot sufletul doar pentru un bilet pentru altcineva, sau doar ca să poată să schimbe trenul, dacă or mai fi altele într-adevăr, sau măcar să coboare de tot doar ca să mai petreacă o noapte în cine știe ce stație de tren cu cineva pe care l-au iubit. Dar, vezi tu, mecanicul trenului, pe care niciunul dintre noi nu l-am cunoscut vreodată, nu închide niciodată ochii, indiferent de circumstanțe sau de accidente sau de inconveniente. Nu oprește trenul ăsta oriunde, indiferent de înflăcărea cu care l-ar implora oricare dintre noi. Trenul merge mai departe. Și ne duce și pe noi cu el.

„**M**-am lăsat pe spate pe scaunul meu și te-am privit pe peron pentru o fracțiune de secundă. Cred că atunci când ai coborât și ai pășit în bezna nopții, ți s-a șters complet din memorie că ne-am iubit cândva, fiindcă tu nu ți-ai mai întors privirea. Sigur ai uitat că te-am lăsat să dansezi printre cioburile de sticlă din sufrageria sufletului meu. Altfel, oare, cum ai fi putut pleca?

Poate dacă nu se întâmpla acel ghinion cu ceaiul, ai fi mai stat un pic, dar e în ordine. Mi se întâmplă atât de des încât mă consolez cu anticiparea, chiar în timp ce mă rog în gând ca de data asta să nu fie așa. Doar știi că mai bine nu pot.



Știu, draga mea, știu. Știu că n-ai fi mai stat nici dacă te-aș fi implorat în genunchi și nici dacă lacrimile mele ți-ar fi adus oceanul la picioare. Și nici nu ești de vină cu nimic. N-ai avut de unde mai mult suflet ca să îți cumperi bilet pe distanță mai lungă. Și dacă ai fi mai rămas încă puțin și ar fi venit nașul și te-ar fi prins că stai acolo, privind-mă în ochi așa de frumos cum o făceai mereu, de parcă îți era scris în ADN, te-ar fi costat mult mai scump decât valorez eu de fapt. Și pe mine m-ar fi costat, ba chiar mai scump decât pe tine, pentru că aș fi dat tot ce aveam și tot ce ar mai fi fost nevoie ca să acopăr ce îți lipsește ție, și toate astea doar ca să te mai am lângă mine încă un pic. Ce să fac cu toți anii ăștia pe care îi țin în buzunare dacă nu pot să-i petrec cu tine?

Oricum, aș vrea să știi că și cana s-a făcut bucată după ce ai plecat tu și de data asta nu am mai încercat s-o lipesc la loc. Dar n-am să te uit, fii liniștită, căci am pus cioburile pe care buzele tale angelice le-au atins, lângă mine pe pernă, unde, noapte de noapte, se odihnește dorul de tine.

Încă îți rostesc numele printre rugăciunile mele, seară de seară. Chiar înainte ca somnul să-mi biruiască regretele, te mai văd încă pe locul din fața mea, strălucind ca de obicei, și îmi amintesc cum mă întrebam dacă tu chiar lumineai mai frumos decât soarele, sau doar mi se părea mie. Nu puteam să înțeleg pe deplin cum se putea să fii atât de frumoasă și cum ochii tăi verzi strălucitori străbăteau nestingherite draperiile cafenii ale sufletului meu.

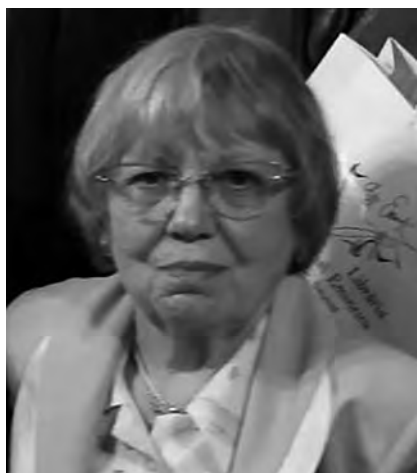
Ciudat lucru, cum ne petrecem cu toții viețile privind pe aceeași fereastră, dar care ne arată fiecareuia altceva. Asemenea numărului pe care îl poartă locul nostru, primit fără voia noastră la naștere, obligându-ne să ne supunem oricărei sorți care ne-a fost scrisă. Nu cred că putem mai mult de atât.

Expresul timpului a plecat ieri dimineață și ar trebui să ajungă la destinație cam mâine pe seară. Dar sunt multe necunoscute în această călătorie. În primul rând, nimeni nu știe cu adevărat încotro ne îndreptăm, sau către ce. Nimeni nu știe cât mai durează, pe unde ne aflăm, dacă am întârziat sau nu. Am remarcat însă, în timp ce îl priveam cum merge mai departe cu o viteză impresionantă, că pare să ne ducă de la ce n-am putut fi către ce nu vom putea deveni vreodată.”



Proză scurtă

ÎNFUMURAREA



Elena Stoican

Informatician

Înfumurarea nu e bună nici când e justificată

Vă voi spune ceva de care mi-a fost rușine ani buni după întâmplare. Rămâneți și citiți! Cred că știți că aproape tot ce e de rușine în copilărie și/sau adolescență devine amuzament pentru tot restul vieții.

Era anul 1965. Am dat concurs de admitere la liceu. Vestea că am intrat mi-a adus-o sora mea. Fusese la un film și trecuse pe la avizierul liceului. Intrasem doar eu cu media 10. Vă precizez asta cu „doar eu”, pentru că acest lucru sunt sigură că a fost cauza întâmplării prin care am trecut.

Am plecat în grabă să văd cu ochii mei „năzbâtia”. În dreptul panoului, lume multă, buluceală. Unii ieșeau, iar alții intrau. Nu era chip să ajung să văd ceva. Atunci, timidă ca o mieluşea, am rugat pe un domn înalt de lângă mine să vadă dacă am intrat. M-a întrebat cum mă numesc. În momentul când mi-am spus numele, cei din față, care parcurseseră cel puțin prima parte a listei, și-au întors privirea să vadă arătarea. Ce credeți că s-a întâmplat? S-au retras unul câte unul, vorbind admirativ, formându-se un culoar cât să trec ca un VIP adevărat și să ajung să văd cu ochii mei. În timp ce înaintam, vocile se suprapuneau: „Bravo, fetițo!”, „Este cea care a intrat prima!”, „Ferice de părinții tăi!” etc. Mi-am văzut numele și ce am mai reținut a fost faptul că numai în dreptul meu erau dactilografiate cuvintele „admis” și „cu media”. La următorii elevi din tabel erau puse ghilimele. A fost un alt motiv de înfumurare. M-am amuzat pe seama acestui lucru mult timp. Le spuneam alor mei că numai eu am „intrat”. Ceilalți elevi au „ghilimat”!

Dar n-am terminat! Nu plecați, că nici eu n-am plecat din curtea școlii! Îmi venise o idee năstrușnică. Ușor-ușor s-a subțiat numărul celor din grupul găsit de mine în fața avizierului. Apoi – și de-aici începe partea rușinoasă – m-am retras sfioasă într-o parte. Eram foarte emoționată. Nu-mi venea să plec. Părea că aștept pe cineva. Au început să vină alți părinți și alți elevi să citească listele. După un timp, ce credeți că am făcut?! Am repetat scena pe care o interpretasem la sosire, cu grupul găsit. Îmi plăcuse atât de mult reacția părinților! Rezultatul, identic. Același culoar, aceleași cuvinte adresate. Eu, mai umflată

în pene, pentru că nu apucasem să mă dezumflu. Dacă m-ați fi văzut?! Cumînțenia pământului scria pe mine! Aș mai fi vrut să joc și actul al III-lea, dar mi-a fost teamă să nu fie cineva care să fi urmărit vreunul dintre actele derulate. Acasă, nu am spus nimănui ce-am făcut. Mi-era deja rușine. Oi fi avut eu puțin noroc de nu m-a descoperit nimeni până acum, dar fapta a rămas la făptaș și nu mă prea mândresc cu ea. Așa să știți!

În acea vară am avut și alte motive să mă tot umflu în pene. Iată unul dintre ele! Mama lucra la Întreprinderea „Electromagnetica”. Într-o zi din vara aceluiași an, i s-a spus că e chemată de inginerul-șef. A mers cu emoții mari, crezând că s-a întâmplat ceva rău. A ajuns, a fost invitată să se așeze pe fotoliu și a fost întrebată dacă are o fată care a dat admiterea la liceu. „Da!”, a răspuns mama. „Bravo, tovarășa Dincă! Băiatul meu a intrat printre ultimii, iar fata dumneavoastră, prima!”, și dă-i cu felicitările. Hai, spuneți, ce reacție ați fi avut, dacă nu de înfumurare?

Ei, cam astfel de bucurii le-am făcut eu părinților, pentru că eu învățam ca să-i mulțumesc pe ai mei. Mai târziu am căpătat convingerea că am făcut-o, de fapt, pentru mine.

Dar, cum nicio faptă nu rămâne nepedepsită... Am „încasat-o” rău la începutul clasei a IX-a. Componenta elevilor din fiecare clasă s-a realizat pe terenul de sport, în prima zi de școală. Ne-au așezat ca pe popice, în grupuri, unul în spatele celuilalt, fiind strigați în ordinea de pe lista cu admiși. Când își auzea numele, elevul trebuia să meargă unde i se indica: la clasa a IX-a A, B, C, D etc. S-a cerut liniște și a început citirea listei cu admiși. Primul nume citit a fost, desigur,



al meu. Am ieșit din masa compactă de elevi și, în momentul când am fost vizibilă pentru mai mulți dintre aceștia, am auzit un vaiet general, identic aceluia care se aude pe un stadion când un jucător ratează incredibil. A fost umilitor ce mi s-a întâmplat! Colegilor mei nu le plăcea ce vedeau. Se așteptau să vadă vreo *Miss România!* Îmi venea să intru în pământ de rușine. Vă închipuiți ce gol în stomac mi s-a făcut!? Mă mir că n-am leșinat! Din acel moment am căpătat un complex de inferioritate, anume, că sunt „vai, mama mea!” Am tăcut și am îndurat umiliința de a nu le plăcea ce văd. De aceea, treptat-treptat eu am compensat cu un exces de veselie pe care reușeam să-l creez în jurul meu, ceva izvorât din dorința de a mă împrieteni cu cât mai mulți elevi.

Modul de primire al colegilor, la început de liceu, restabilise echilibrul. Înfumurarea crescută ca o gogoasă în acea vară mi-a fost demolată, dar nu a dispărut și fac eforturi, chiar și acum, să mi-o controlez cu diferitele ocazii în care, să zicem, apar motive de înfumurare. De aceea, eu port cu mine o stare de veselie permanentă. Am un exercițiu îndelungat în a răspunde cu o glumă la orice și în a face jocuri de cuvinte, care îi înveslesc pe mulți. Dar aflați că nu de puține ori ironia era înțeleasă ca obrăznicie și că acest joc mi-a adus și multă amarăciune. Spontaneitatea nu e bună întotdeauna.

Bucuria pe care am trăit-o în acea vară a fost imensă și pentru că venea după o supărare la fel de mare. Urma să închei clasa a VIII-a cu cea mai mare medie generală pe școală. Cu câteva zile înainte de a se încheia anul școlar, am făcut ceva de „nefăcut”, lucru pe care nu-l mai regret de mult: mi-a fost scăzută nota la purtare în ultimul trimestru (nota 8). Iată de ce!

Printre profesori am avut și un profesor de desen și de atelier (aveam și astfel de materii la școala generală), care nu era profesor propriu-zis, ci fusese adus din producție, de la Întreprinderea „Electromagnetica”.

Când mai erau câteva zile până la terminarea anului școlar, a întârziat la oră și a găsit gălăgie. Eu eram șefa clasei și mi-a cerut „Condica clasei”, un registru ca un fel de „Condică de impresii și reclamații”. L-am dus-o la catedră și, pentru că am zăbovit aproape de dânsul, așteptând să noteze ce avea de reclamat, am simțit un damf de alcool. Nu era prima dată. Ne-a încondeiat ca indisciplinați și ne-a spus că vom avea un punct scăzut la nota ce urma s-o primim pentru ultima planșă desenată. Așa a și făcut. Eu vedeam în asta o mare nedreptate. Apoi, a încheiat tuturor media pentru trimestrul al III-lea. Nu mă afecta. Și cu nota 9 luată în acea zi, prin rotunjire, pentru mine tot aia era. Nu puteam să mă potolesc? „Nu te potoli!”, zicea Michiduță!

Când s-a terminat ora, profesorul a ieșit din clasă, n-a apucat să închidă ușa în urma lui, iar eu, *deșteapta clasei*,

înainte să fiu acoperită de rumoarea colegilor, am spus: „Fir-ai al dracului de nenorocit!”. A fost o reacție aproape inconștientă. După slobozirea perlei, am văzut că ușa face „Zdrang!”. Mi-am dat seama că o cam sfeclisem! Eu, de felul meu, nu înjuram. Probabil, acumulasem ceva frustrări în mine. S-au făcut cercetări, iar unul dintre cei patru colegi din jurul meu a spus că înjurătura i-a fost adresată profesorului. Ce mai știu este că eu nu am fost întrebată niciodată nimic, de nimeni. Consiliul profesoral al școlii a propus să mi se dea nota 5 la purtare. Ministerul Învățământului de atunci, fie-i numele lădat (!), n-a aprobat să rămân repetentă. Mi s-a dat nota 8. Dar... cu o notă la purtare diferită de 10, nu puteai lua nici premiul I, nici nu erai trecut în „Cartea de onoare a școlii”. Așadar, eu am făcut-o, eu am tras „foloasele”! La o lună de la acest incident a urmat concursul de admitere la liceu.

După câțiva ani, profesorul a trecut pe la poarta casei noastre și i-a mărturisit mamei că regretă mult că a fost de acord cu scăderea notei mele la purtare. Motivul regretului său? Nu după mulți ani de la „nefăcuta” mea, tot o „nefăcută” a comis el, domnul profesor. Nu știu exact pentru ce, dar a fost dat afară din învățământ pentru comportare necorespunzătoare. Vă închipuiți că de-abia atunci profesorii au realizat, amintindu-și incidentul cu mine, că oi fi avut motive să-i adresez înjurătura, e drept, neconformă cu conduita unui elev.

Epilog

Peste 10 ani, în mașina 39, care ne ducea spre casă, îl văd foarte aproape de mine pe fostul meu profesor. Întâlnirea mi-a reîmprospătat amintirile, încă necicatrizate pe atunci. L-am spus soțului meu să se uite bine la cel pe care i l-am indicat, pentru că-i voi spune ceva despre el. Desigur, am vorbit astfel încât să mă audă fostul meu profesor. La stația următoare a coborât. Sunt sigură că m-a recunoscut. Nu-i așa că trebuia să-l întreb de ce m-a pârât?

Acum, după atâția ani, îmi pare rău că nu am vorbit cu dânsul, asigurându-l că-l iertasem pentru tot. Dar, atunci, iertarea era încă pe drum.

București, 1 aprilie 2026

**”Cred că știți că aproape tot ce
e de rușine în copilărie și/sau
adolescență devine amuzament
pentru tot restul vieții.”**



Proză scurtă

GABRIEL



Aurel Andrei

Scriitor
Membru al Uniunii Scriitorilor
din România

— **T**u nu înțelegi vremurile pe care le trăim noi acum!, ridică vocea Crișan, după care se opri brusc.

În tonul cuvintelor lui era atâta agresivitate, încât Gabriel tresări surprins. Niciodată nu-și auzise prietenul vorbind pe un astfel de ton și asta era surprinzător pentru el. Îl privi cum se foiește în scaunul din răchită, cum privește în jur cu teamă, parcă. După ce bău câteva guri din apa plată cu lămâie – era un alt obicei pe care Gabriel nu-l mai văzuse la Crișan – îi răspunse impasibil.

— Tu nu înțelegi vremurile pe care le trăim acum. Mergi înainte cu ochii închiși. Cu ochelari de cal, cum se spune. Te bucură faptul că primești o sumă de bani și alte avantaje și te declari mulțu-

mit, fără să te intereseze ce se întâmplă cu ceilalți.

Crișan începu să râdă în hohote.
— Acum de ce naiba râzi în hohote?, se enervă Gabriel.

— Fiindcă îmi place cum gândești. Ca un adevărat revoluționar. Tu crezi că noi suntem Iranul? Numai acolo se poate petrece o revoluție. Poporul român e prost și laș. Nu iese la luptă decât împins de la spate. Și pentru asta îi trebuie un conducător. Și așa ceva nu există. Cine scoate capul, sistemul are grijă să-l reteză cât ai clipi. Cei buni nu se arată de frică. Ori poate că nici nu există!

Crișan râse amar.
— Am așteptat mult timp ca cei buni să iasă la iveală. Dar au ieșit la suprafață tot șmecherii, hoții, lichelele. Ca la inundații. Cine plutește pe suprafețele apelor umflate? Gunoaiele... Frica. Aștia au băgat spaima în ei și gata. Nu-i vezi cum tac și înghit toate tâmpeniile pe care guvernării le fac cu veniturile lor? Nu vezi cum useriștii și ceilalți trădători de neam se îmbogățesc, în timp ce ei sărăcesc? Nu vezi că nu zic nimic când munca lor se duce la alții pe degeaba? Trebuie să accepți toate astea, pentru că asta e realitatea pe care suntem nevoiți s-o trăim. Crezi că mie mi-a fost ușor la început? Nu mi-a fost. Dar a trebuit să mă adaptez ca să nu dispar. Și nu voi dispărea nici în viitor. M-am integrat sistemului. Evident că nu sunt activ cu fapta. Doar cu vorba, fiindcă le place foarte mult să vorbească. Asta m-au învățat și asta fac. Acum am nevoie de tine.

— De ce ai nevoie de mine?, întrebă mirat Gabriel.

Crișan îi ocoli privirea și făcea eforturi ca să fie calm.

— Ți-am zis că într-o zi voi face și eu ceva pentru tine. Nu-mi place să

fiu dator. Mai ales ție. Și mai este ceva. Nu-mi place viața pe care o duci. Serviciu – casă, casă – serviciu. Uneori te duci la biblioteca Universității. Nu știu ce cauți acolo. Dar, mă rog, e treaba ta.

— Nu trebuie să faci nimic pentru mine. Sunt adult și am trecut prin multe, zise Gabriel. Și știu ce fac.

— Nu-mi place să te văd în situația asta, n-ai înțeles cuvintele mele ori te prefaci? Mă uit la mine și apoi mă uit la tine și mă apucă disperarea. Nu așa am gândit noi să ni se întâmple în viață. Nu așa, Gabriel!

Aproape că strigase cuvintele și mai multe chipuri se întoarseră surprinse spre masa lor.

— E atât de ușor să faci un gest ca să treci într-o altă stare a existenței tale! Recunosc, mie mi-a fost greu la început. Până am deprins toate mișcărilor turmei, a trecut un timp. De câteva ori am crezut că nu fac față. Am dat cu băta-n baltă, cum se spune, de mai multe ori. De câteva ori am fost și pe punctul de a claca. Ție îți va fi ușor, fiindcă mă ai pe mine.

— Eu văd că ți-e teamă de ceva, îl întreprupse Gabriel pe Crișan.

— Probabil că da. Frica este o stare al naibii de puternică. Te aruncă în prăpastie fără să clipească.

— Hai, descarcă-te, îl îndemnă Gabriel pe Crișan, care se închinase în el.

— Ceva îmi scapă din tot ce fac eu. Mi-e teamă să nu dau încă o dată cu băta-n baltă. Cineva mă pândește. Mă sapă. Am nevoie de un ochi limpede, din afară, și m-am gândit la tine. Așteaptă să greșesc, ca să mă arunce în prăpastie. De asta am nevoie de tine. Tu, cu mintea ta limpede, poți să vezi lucrurile cu claritate... Altfel decât mine.

Un timp domni tăcerea între ei doi. Crișan își aprinse o țigară și încerca să-și



ascundă un tremurat abia perceptibil al mâinii în care ținea țigara.

– Văd că-ți vorbesc degeaba. Te trădează privirile. Ți le cunosc foarte bine. Știu că uneori vorbești altfel decât ceilalți, care nu te prea înțeleg. Ei au griji de tot felul. Vorbele tale trec pe lângă ei ca apa gărlei în care ne scăldam noi. Când mai limpede, când mai tulbure, când mai rece, când mai caldă. Atitudinea ta mă îngrijorează. Indiferența ta nu te va scoate dintr-o anumită zonă a vieții. A sărăciei. Ce clasă de mijloc îți bâzâie prin cap? Aiureli de propagandă. Ca să reușești, trebuie să faci anumite compromisuri. Și uneori să fii și dur. Fără ele ajungi la sapă de lemn. Eu n-am vrut să ajung într-o astfel de situație. Da, mă bucură faptul că primesc niște bani care par murdari. Dar asta îmi oferă societatea și asta iau. De ce să-mi fac procese de conștiință? Cine nu înțelege cum merg lucrurile riscă o mare dezamăgire. Dispare. Dar spune odată ceva! Mă lași să vorbesc aiurea.

– Poate pentru tine a fost ușor. Eu n-am fost crescut ca să fiu profitor de pe urma celorlalți, încercă Gabriel să se distanțeze de cuvintele lui Crișan.

– Nici eu, dar m-am adaptat. Am fost obligat să mă adaptez. Acum sunt consilier municipal. Peste doi ani, când vor fi alegerile parlamentare, voi fi pe listele partidului, la poziția unu. În timp ce tu? Ce-ai să faci? Ai să vorbești în continuare zadarnic. Eu am învățat un lucru. Dacă nu faci parte dintr-un partid care se află la putere, n-ai s-o duci mai bine niciodată! Partidele învârt banii împreună cu escrocii de afaceriști.

– Uneori mă gândesc că ar fi fost mai bine dacă plecam un timp în străinătate. Întotdeauna am visat să văd lumea.

– Dar n-ai plecat!, îl întrerupse brutal Crișan. Și știu de ce n-ai plecat.

– N-am putut pleca, deși aș fi făcut-o cu mare tragere de inimă.

– Mama ta te-a ținut pe loc.

– Sigur că mama. Mă are doar pe mine și nu puteam pleca în lumea mare și s-o las singură aici. Să aibă alții griji de ea, cum fac mulți dintre semenii noștri. Care pleacă și uită de unde au plecat. Uită de rude și prieteni. Uită de țară. Și cine prosperă aici? Hoții, tâlharii, trădătorii, speculanții. Să-ți mai zic cine?

– Asta e lumea, surâse Crișan. Dacă ai fi plecat în lume, mă tem că ai fi avut o mare dezamăgire. De câte ori am plecat din țară, nu știam cum să mă întorc mai repede acasă. Străinătatea poate fi poleită cu aur, dar ca acasă nu-i nicăieri.

– Poate, dar mizeria ăstora de la conducere mă scoate din fire și risc să fac o mare tâmpenie.

– Vezi? Ai ajuns deja la ceea ce spuneam eu mai înainte. Revoluția nu mai merge, Gabriel. A fost odată și e de ajuns.

Forța este la ei. Ei sunt înarmați până-n dinți. Eu i-am văzut și, crede-mă, m-au trecut fiorii când am văzut cum sunt echipați. Ce fel de antrenamente fac! Cât de bine sunt plătiți ca să execute tot ce li se ordonă. Poporul ce armă are?

– Votul la patru ani, zise Gabriel.

– Ești naiv, bătrâne! Votul nu mai contează. Contează cine introduce voturile în sistem și cine este stăpân pe situație. Adică are puterea de a decide în favoarea lor. Ai văzut ce s-a întâmplat la noi. Adaptează-te vieții și, mai ales, nu te lăsa posedat de remușcări. Eu sunt un norocos că am intrat pe un astfel de traseu. Acum te chem și pe tine. Ți-am spus ce fac eu și ce poți să faci tu. Ce putem face împreună. Dar tu nu vrei. Te ții cu moțul pe sus. Atitudinea asta nu ține de foame.

– Dar nici să fac ceea ce faci tu nu-mi place. Eu am alte planuri de viitor. Am visat un altfel de viitor pentru mine, pentru familia mea... Pentru copiii mei...

– Pe care nu-i ai. Și nici nevastă nu ai, ricană Crișan.

– Și tu, dacă ai, cu ce ești mai câștigat?

– Eu am la ce să vin acasă. Tu?

– Și eu am casa mea. Am viața mea. O am pe mama!, strigă Gabriel.

– Discut cu un tâmpit?, se burzului Crișan. Văzând că Gabriel tace, continuă: Asta este, concluzionă el, după care se ridică de la masă. Nu vrei și pace. Sper că n-ai să regreți într-o zi că mi-ai respins propunerea. N-aș vrea să fiu atunci lângă tine.

– De ce nu-mi spui ce se întâmplă cu adevărat cu tine? În ce rahat ai intrat ori ești pe cale să intri?

– N-am intrat în nimic. Dar nici nu vreau să intru. Anumite situații sunt încurcate și-mi trebuie un cap limpede. Dacă te răzgândești, dă-mi un telefon și rezolvăm lucrurile. Ne mai vedem, zise el și dispăru în stradă.

Gabriel privi lung în urma lui.

Crișan era prietenul lui din copilărie. Împreună au bătut străzile din cartier, au bătut mingea din cârpă pe maida-nul unde acum sunt construite blocuri cu zece etaje, împreună au zburat printre copacii din pădure, călare pe niște nuiiele din alun. Au sărit de pe stâncă în albia râului de la marginea orașului. Și acum?

Dintr-odată, terasa i se păru întunecată. Trebuie să plec și eu. Împinse paharul cu apă minerală și se ridică de la masă. Se apropie de barul înconjurat cu fel de fel de plante exotice.

– Vreau să plătesc consumația, zise el barmanului care ștergea paharele cu un prosop alb aruncat peste umărul stâng.

– Totul a fost plătit de domnul consilier, îi răspunse barmanul, trecând la un alt client care comandă o halbă cu bere.



Fără un cuvânt, Gabriel ieși în stradă și se îndreptă agale spre locuința lui. Voia să ajungă cât mai repede acasă și pentru asta trebuia să străbată strada pe care o știa de zeci de ani. Putea merge pe ea și cu ochii închiși.

În după-amiaza aceea însă mergea cu gândurile aiurea. Discuția cu Crișan îl dezamăgise. Acum regreta că acceptase să se întâlnească cu el. Își aminti că, în ultimul timp, ori de câte ori se întâlneau, se despărțeau aproape supărați. Și asta îl necăjea tare de tot. Ar fi vrut să fie aceiași de altădată. Dar vremea trecuse peste ei și trecuse pentru fiecare în alt fel. Crișan era poziționat bine într-un partid în plină ascensiune și se comporta ca atare. Uneori nici nu-l mai recunoștea în modul lui de manifestare.

El, Gabriel, era supărat pe politica tăierilor din veniturile pensionarilor pentru a se acoperi un deficit confuz al vistieriei țării. În loc să se preocupe de dezvoltarea economică, să facă strategii ale acestei dezvoltări, primul-ministru tăia cu o voluptate ucigașă tot ceea ce ținea de veniturile oamenilor și în special ale pensionarilor. Dar nu lua de la cei bogați, ci de la cei care nu aveau nicio putere ca să se împotrivească. De la săraci. Primul-ministru interpreta legenda lui Robin Hood pe dos. Lua de la săraci ca să dea celor bogați și nesătui, dar credincioși lui. Gabriel îl poreclise Măcelarul. Unii oameni, în discuțiile lor, îl numeau nazistul, fiindcă tăia de la veteranii de război, mame, handicapați etc. Faptul că partidul adoptase anumite principii din doctrina nazistă îl surprindea neplăcut. De când armata lui Soros preluase puterea în țară, lucrurile mergeau foarte rău pentru cei mai mulți. Mai era apoi și Franța, care-l dezamăgise extrem de tare. O țară invadată de africani care, în curând, prevestea el, vor fi majoritari și o să-i vedem atunci ce vor face ceilalți. Franța de altădată dispăruse. Acum făcea pe protectoarea și ne vindea armament de sute de milioane de euro, depășit, care nu se putea folosi cu succes în cazul unei invazii terestre.

De câteva ori s-a oprit din drumul său și încerca să clarifice mulțimea gândurilor care-l asaltau cu o ferocitate bizară. Era necăjit că se certase cu Crișan pentru o chestie absurdă. Crișan îi cerea să intre în politică alături de el. Și împreună să treacă de la un nivel la altul. Dar lui nu-i plăcea niciun partid. Nu-i plăcea mizeria care curgea pe toate canalele de televiziune. Încerca să se țină departe de presiunea lor. Încerca să-și țină limpede și curată mintea, sufletul. Își aminti cuvintele tatălui său când înjura partidul comunist și zâmbi.

Nazistul!

Gabriel îi spusese asta lui Crișan, care izbucnise într-un hohot de râs.

– Degeaba râzi, îi zisese el, un astfel de individ, care nu știe decât să distrugă, nu trebuia să ajungă în această funcție.

Mai ales că se știa ce sentimente are față de poporul român, fiindcă la Oradea înlocuise toate statuile românești cu statui maghiare și nimeni nu l-a tras la răspundere pentru trădare. Ar fi trebuit să i se facă dosar penal pentru ceea ce a făcut el.

Curând se opri surprins. Ceva nu era în regulă. Privi în jur și zâmbi. Lătratul violent al unui câine care alerga dincolo de un gard din metal îl readuse la realitate. Un câine pe strada lui? După câteva clipe își dădu seama că greșise strada și zâmbi. Mergea pe o stradă paralelă cu strada care-l ducea la casa lui. Niciodată n-a înțeles cum de s-a întâmplat să meargă pe acea stradă. Se simțea obosit după discuția cu Crișan și abia aștepta să ajungă acasă ca să se arunce în patul lui moale. Să doarmă chiar și câteva zile.

Crișan avea dreptate în privința situației lui. Dar nu a acelei situații politice, ci sociale. De curând se despărțise de Mira, fiindcă ea dorea ca, după căsătorie, să părăsească țara și să-și facă un viitor în altă parte. Și el nu voia asta. Mira se supăraseră și plecase singură la dracu-n praznic.

Hotărât lucru, ceva nu este în ordine cu mine, își zise Gabriel. Cum să greșesc strada care trebuia să mă ducă acasă? Putea să se întoarcă și s-o ia pe strada lui, dar îi era lene și chiar se enervase. Știa că strada asta îl ducea și ea la casa lui, dar după ce făcea un ocol destul de mare. Cum se zice, se abătuse de la drumul său. Se abătuse din drum fără să vrea.

Abătut, continuă să meargă.

Ceva însă îl făcu să se oprească surprins din mers și să se uite atent în jur.

A fost un țipăt de femeie și niște cuvinte rostite șuierător și amenințător. Se opri în loc și încercă să vadă din ce parte se auziseră acele strigăte. Când ele se repetară, își dădu seama că veneau dinspre parcul din dreapta sa. De după un pâlc de copaci mai deși. Curând, strigătul de ajutor se repetă mai slab, de parcă femeia nu mai avea puteri s-o facă. Fără să stea pe gânduri, Gabriel se avântă spre acel loc. Intră în parc și ocoli prudent copacii. Imaginea care i se arătă era destul de clară. Un bărbat trăgea cu violență de hainele unei tinere care se ruga de el s-o lase în pace. Dintr-un salt ajunse lângă bărbatul care tocmai îi rupsese chiloții și o pocnise puternic peste față. Tânăra căzu la pământ, probabil leșinată.

Preocupat de furia lui, bărbatul nu-l simți, astfel că Gabriel îi aplică un pumn puternic peste ceafă. Era lovitura lui preferată și foarte precisă ca scop. Bărbatul icni scurt și căzu în patru labe. Gabriel îi mai trase câteva lovituri de picior și bărbatul se lungi, moale, pe pământul acoperit cu frunze galbene.

Surprinsă de întorsătura lucrurilor, tânăra încerca cu disperare să-și acopere goliciunea corpului cu hainele rupte în fâșii.



– Nu te speria. Sunt un om bun, îi spuse Gabriel, încercând s-o liniștească.

Cu ochii speriați, tânăra îl privi confuză, dar acceptă mâna întinsă spre ea. Se ridică cu greutate, sprijinită de el.

Bărbatul căzut își reveni din starea de amețeală și înșfăcă o bucată de lemn cu care se apropie de Gabriel, care îi simți mișcarea. Îi evită lovitura și-i mai trăsni un pumn în traheea proeminentă. Bărbatul simți brusc o întrerupere a respirației. Scăpă bucata de lemn din mână, pe care o duse protectoare la gât. Tuși cu greu și, cu ultimele puteri, se îndepărtă în fugă de cei doi. Gabriel privi în urma lui și, după ce se convinse că nu mai era nicio primejdie din partea lui, se întoarse spre tânăra care se ghemuise lângă trunchiul copacului.

– Să mergem, îi spuse cu blândețe Gabriel. Nu-ți fie frică. Primejdia a trecut.

Tânăra îl privea cu aceiași ochi confuzi, nevenindu-i să creadă că trecuse primejdia.

Gabriel o apucă ușor de braț și o sprijini cu atenție.

Își dădu seama că fetei îi era rușine să meargă cu hainele rupte pe ea. Se dezbracă rapid de vesta lui tricotată și o ajută să o îmbrace. Mai liniștită, tânăra se lăsă condusă în direcția indicată de Gabriel.

– Nu-ți fie teamă. Vrei să dau un telefon și să chem pe cineva care să te ajute să mergi acasă?, o întrebă el.

Fata clătină din cap că nu.

– Eu locuiesc ceva mai încolo. Îți propun să stai la mine până vei fi capabilă să mergi liniștită spre domiciliul tău.

Au mers încet pe strada neobișnuit de pustie la acea oră. Tânăra abia își mișca picioarele și Gabriel nu înțelegea de ce este atât de confuză. Se gândi că era sub influența băuturii. Se mai întâmplă, își zise el.

Încă nu se înnoptase, dar luminile de pe stradă se aprinseseră brusc, înconjurându-i pe cei doi cu o lumină caldă. Încet-încet, au ajuns la casa lui Gabriel.

– Aici locuiesc eu cu mama, îi spuse el tinerei care se oprise temătoare. O să te odihnești un pic până te vei hotărî ce vei face mai departe. Poate vrei să-l reclami la poliție pe acel individ... Eu pot depune mărturie despre felul în care te-am salvat.

Tânăra îl privea neîncrezătoare.

– Haide, o îndemnă el și deschise poarta.

Fără un cuvânt, tânăra îl urmă și intrară în casa care abia se vedea dintre tufele înalte de trandafiri. Florile preferate ale mamei lui Gabriel.

Gabriel deschise ușa casei și intrară în holul imens, luminat de o veioză aflată pe o comodă, lângă o altă ușă care ducea în bucătărie.

– Mamă, am venit!, strigă Gabriel.

Ușa de la bucătărie se deschise și apărură mama lui, care rămase cu ochii țintă pe tânăra încremenită în cadrul ușii. Pe chipul ei se citea uimirea.

– Nu mă întreba ce s-a întâmplat, că nu știu, o informă el. Se întoarse spre tânăra care nu se clintea din cadrul ușii.

– Intră, nu sta în ușă, o îndemnă el, după care se adresă mamei lui: Acum domnișoara trebuie să se liniștească. Vrei să bei un ceai sau preferi altceva?, se adresă el tinerei. Mama face niște ceaiuri extraordinare, iar ea acceptă printr-o înclinare a capului. În situația ei nici nu putea face un alt gest.

Fără un cuvânt, mama lui Gabriel dispărură în bucătărie, în timp ce el o conduse în camera lui.

– Stai jos, o îndemnă Gabriel, arătându-i fotoliul de lângă fereastră.

Tânăra rămase în picioare fără să scoată o vorbă. Abia atunci o văzu cu adevărat. Avea părul lung, șaten, iar obrajii îi erau acoperiți cu dăre negre. Rimelul de la ochii negri ca tăciunii se scursese din cauza lacrimilor. Aproape fără să vrea, tânăra se strânse și mai tare în ea. Gabriel pricepu reacția ei și se grăbi să scoată dintr-un dulap mai multe cămăși și o pereche de blugi negri. I le puse în brațe și-i arătă baia.

– Acolo e baia mea. Poți să te speli și să te schimbi. Nimeni nu te va tulbura. Ai tot ce-ți trebuie acolo.

Fără un cuvânt, tânăra intră în baie și Gabriel închise ușa în urma ei. Rămase în loc, ascultând zgomotele de dincolo de ea. Curând auzi șuvoiul apei care curgea la chiuvetă. Zâmbi și se depărtă de ușa băii. Scoase o sticlă cu coniac dintr-un mic dulap și un pahar. Turnă în pahar pe jumătate și, fără să stea pe gânduri, îl dădu peste cap. Lăsă paharul pe măsută și se trânti în celălalt fotoliu, acoperit cu o pătură vișinie.



Încercă să refacă întâmplarea serii și concluzionează că poate așa acționa destinul. I-a schimbat drumul și l-a pus într-o situație neobișnuită.

Total neobișnuită.

↑ și aminti din nou de Crișan. Și se întunecă.

Telefonul lui Crișan îl surprinsese cel mai mult. Când îi auzise vocea în receptor, încremenise. Nu mai vorbiseră de multă vreme. Fiecare mersese pe drumul lui. Crișan se avântase în politică. Când și când, Gabriel auzea scurte declarații ale lui la radio sau la televiziunea locală. Sau citea niște articole în presa locală despre el, despre activitatea lui politică. Știa să-și facă publicitate. Învățase bine lecția capitalismului. Că era de bine, că era de rău, important era să se vorbească despre tine. Imaginea conta și comportamentul lui Crișan se schimbaseră mult de tot. Ceva ce nu-i plăcea. Individul acela era un alt Crișan, pe care nu-l știa. Adoptase gesturi noi, imposibile altădată.

Crișan îi ceruse să se întâlnească cu el pentru că aveau ceva important de discutat. Gabriel acceptase după câteva clipe de gândire. Stabiliseră locul de întâlnire – terasa Corso din cartierul lor – și, în loc să se odihnească în patul său după multe ore de muncă, se grăbi să meargă acolo.

Pe neașteptate, discuția cu Crișan se transformase într-o dispută bizară. Crișan îi spusese că se ivise o oportunitate în partidul din care făcea parte, oportunitate pe care se grăbise să i-o spună și voia ca el, Gabriel, prietenul lui din copilărie, să accepte să-i fie alături.

– Ce zici?, îi spusese el lui Gabriel.

Nu-i plăcuse tonul lui Crișan. Atitudinea lui. Era o aroganță pe care nu i-o cunoștea și asta îl necăjise cel mai tare. Fără să stea pe gânduri, Gabriel îl refuzase.

– Am alte planuri pentru mine, îi zisese el. Și Crișan se întunecase la față.

Și acum întâmplarea cu această tânără...

După zece minute, ușa băii se deschise și tânăra apărură îmbrăcată cu hainele puse la dispoziție de Gabriel, care se ridică din fotoliu și o privi surprins. Era o altă persoană. Dispăruseră de pe chipul ei frica și panica. Privirea parcă i se mai limpezise și aștepta încremenită, parcă, un verdict. Părul șaten, terminat în niște bucle imense, era pieptănat cu grijă, cu o cărare la mijloc. Brusc, Gabriel își dădu seama că tânăra era chiar frumoasă. Zâmbi.

– Așază-te, o îndemnă el.

Tânăra se așază în celălalt fotoliu, cu mâinile împreunate în poale.

– Poți să vorbești? Sau vrei să vorbești?, o întrebă Gabriel, nerăbdător parcă să afle ce se întâmplase mai înainte.

O bătaie în ușă îl întrerupse și Gabriel se duse s-o deschidă. În prag era mama lui cu o tavă în mână.

– Am făcut și câteva sandvișuri. Poate că îi este și foame, îi spuse ea, întinzând tava spre el.

Privirea ei se opri surprinsă de schimbarea tinerei, care înțepenise în fotoliu.

– Vorbim mai târziu, îi spuse el mamei, care se retrase fără un cuvânt.

Gabriel închise ușa și puse tava pe măsuta de lângă fotoliul ei.

– Poate vrei o gură de coniac?, o ispiti el.

Și, fără să aștepte răspunsul ei, scoase repede un alt pahar pe care îl umplu doar pe sfert și-l puse lângă tava cu ceai și sandvișuri. Își turnă și în paharul lui, după care se așază în fotoliul acoperit cu pătura vișinie.

– Bea. Îți va face bine, o îndemnă el pe tânără. Te afli într-o casă cu oameni buni, o liniști el.

Tânăra îl privi parcă recunoscătoare și luă de pe tavă cana cu ceai.

– Vezi că e fierbinte, o avertiză el.

Tânăra înghiți câteva guri din cană și ridică un sandviș pe care se grăbi să-l devoreze rapid. Mai luă unul și încă unul, după care se opri speriată, cu ochii țintă spre Gabriel.

– Îți mulțumesc că m-ai salvat din acea situație, zise ea după câteva clipe.

– Am făcut ceea ce face un om cu scaun la cap.

Se gândi apoi că nu trebuia s-o forțeze să-i povestească prin ce trecuse și se necăji.

– Încă nu-mi povesti prin ce-ai trecut. Liniștește-te mai întâi.

Dar tânăra nu-l ascultă și începu să vorbească.

– Mă cheamă Iolanda, dar prietenii îmi spun Ioli, și am douăzeci de ani. M-am născut într-o comună din apropierea orașului. Aici sunt angajată la o firmă de IT. Sunt foarte bună la calculatoare. Liceul de informatică pe care l-am absolvit m-a ajutat foarte mult să obțin acest post. Aici locuiesc în gazdă la o familie de pensionari. În situația aceea am ajuns pentru că am avut încredere într-o colegă de-a mea. M-a rugat s-o însoțesc la o petrecere unde am consumat niște băuturi. Cred că cineva mi-a pus ceva în băutură, pentru că am simțit dintr-odată cum alunec într-o zonă necunoscută și periculoasă. Simțeam că devin confuză în mișcări. Am încercat să scap fugind de la petrecere. Bărbatul acela m-a urmărit și m-a atacat acolo unde m-ai găsit.

– Ajunge, Ioli. Îmi dai voie să-ți zic Ioli?

Tânăra înclină capul, acceptând.

– Ioli... Îmi place mai mult să-ți spun Iolanda.

– Spune-mi cum vrei. Tot eu sunt, glăsui Iolanda.



– Nu mai povesti nimic. Dacă te simți obosită, poți dormi în camera asta. Eu am o altă cameră în care o să dorm. Măine dimineată ai să decizi ce vei face mai departe. Variante sunt puține. Dacă te hotărăști, poți da telefon la poliție. Eu am să fiu martorul tău.

Gabriel așteaptă ca Iolanda să-i răspundă. Numai că ea tăcea și-l privea. Gabriel se ridică din fotoliu.

– Înțeleg că vrei să rămâi singură. Ești obosită și o astfel de întâmplare te epuizează, luându-ți orice dorință de a face ceva.

Gabriel se apropie de ușă. Înainte de a o deschide, se întoarce spre ea.

– În ușă este cheia camerei. Ca să fii sigură că nu ești în pericol, imediat ce ies eu o închizi cu cheia. Poți să aprinzi și televizorul. Simte-te ca acasă. Noapte bună.

Gabriel ieși din cameră, închizând ușa după el. Câteva clipe stătu nemișcat. Curând auzi cheia răsucindu-se în broască și zâmbi.

Încă se teme, își zise el.

A doua zi de dimineată...

Iolanda dormi până spre prânz fără vise, cum se spune. Când își dădu seama ce oră este, sări speriată din pat și deschise fereastra. Respiră adânc aerul curat al dimineții și se întoarce cu fața spre cameră. Abia acum începu să studieze camera lui Gabriel. O cameră simplă. Fără acele postere uriașe lipite pe pereți, postere cu diverse vedete. Patul în care dormise, un corp de bibliotecă plin cu cărți până-n tavan. Multe erau și pe jos, lângă pat. Unele deschise, altele așteptând parcă să fie deschise. Un birou acoperit cu multe foi de hârtie. Unele scrise, altele albe.

Pe pereți predomina culoarea verde, ceea ce o impresionă cel mai mult.

Auzi niște voci dincolo de ușă, în surdină. Se apropie de ea și-și lipi urechea. Dar nu se mai auzi nimic. Răsuci cu grijă cheia în broască și tăcânitul care se auzi i se păru un tunet de furtună. Încremeni, cu ochii înțepenii pe clanța ușii. Aștepta ca ea să se deschidă și să intre cineva. Dar nu intra nimeni.

Liniște.

Se duse în baie și se spălă îndelung pe față. Se privi în oglindă.

Și acum ce urmează?, își zise ea, în timp ce-și trecea mâinile peste pantalonii în care dormise. Cămașa în dungi discrete de verde îi plăcu cel mai mult. Era șifonată fiindcă dormise îmbrăcată cu ea. Netezi cutele evidente ale cămășii, dar se vedea totuși că dormise cu ea.

Ieși din baie la timp ca să audă o bătaie ușoară în ușa camerei. Se grăbi s-o deschidă. Trebuia să se comporte ca un om normal. În prag era mama lui Gabriel, care ținea în mână o tăviță pe care se vedeau două cești cu cafea.

– Bună dimineată. Cu toate că a trecut de mult. M-am gândit că poate vrei să bem o cafea împreună.

– Bună dimineată, răspunse Iolanda. Sigur că putem. Eu, dimineată, nu plec de acasă până nu beau o ceașcă de cafea.

– Atunci vino în sufragerie, mai zise mama lui Gabriel și se îndreptă cu pași egali spre sufragerie, unde puse tava cu cești pe o mică măsuță așezată între două fotolii mai mici. Apoi se întoarce spre ea.

– Aici ne bem cafeaua în fiecare dimineată. Eu și Gabriel. Înainte de a pleca la serviciu. Așază-te, o îndemnă ea, iar Iolanda se așeză în cel de-al doilea fotoliu.

– Poate vrei s-o bei mai fierbinte, zise mama lui Gabriel. Eu aștept să se mai răcească nițel. După aceea o beau. Poate că vrei să fumezi. Poți să-ți aprinzi o țigară. Gabriel fumează și sunt obișnuită cu fumul de țigară. Dacă n-ai țigări, este pachetul lui Gabriel pe raftul bibliotecii.

Îi arătă raftul unde se vedea un pachet de țigări desfăcut.

– Acum nu simt nevoia să fumez, zise Iolanda.

– Gabriel mi-a atras atenția să nu te întreb nimic despre ce s-a întâmplat cu tine. Așa că n-o să te întreb nimic. Putem bea cafeaua în liniște. Dacă vrei să vorbim, vorbim. Dacă vrei să pleci, poți s-o faci fără nicio grijă. Astea sunt dorințele lui Gabriel și eu le respect.

– La ora asta trebuia să fiu la birou. Lucrez în domeniul IT.

– Atunci eu nu te rețin, zise mama lui Gabriel. Sorbi din ceașca de cafea.

– Nu va fi nicio problemă. Pot să le dau un telefon și să le spun că m-am îmbolnăvit.

Își aduse aminte că nu zărise nicăieri telefonul ei și se foi îngrijorată.

– S-a întâmplat ceva?

– Telefonul meu. Nu știu ce s-a întâmplat cu el.

– Gabriel nu mi-a spus nimic despre un telefon. Dar pot să-i dau un mesaj la serviciu și să-l întreb dacă știe ceva despre telefon.

– Nu, nu-i dați. Cred că l-am uitat la prietena mea.

– Avem un telefon fix. Dacă vrei să-l folosești...

– Mai bine mă duc acolo...

Și, brusc, Iolanda deveni agitată. Bău în grabă cafeaua și se ridică din fotoliu.

– Gata?, se miră mama lui Gabriel.

– Trebuie să merg la serviciu. Nu vreau să am neazuri.

Se duse în camera în care dormise și apăru mai târziu cu un pachet în mână. Mama lui Gabriel bănuia că sunt hainele cu care se schimbă.

– Vă rog să mă iertați dacă v-am deranjat. Măine o să-i aduc hainele lui Gabriel.

Se îndreptă spre ușă. Se întoarce, privind-o pe mama lui Gabriel.



– Și vă mulțumesc pentru găzduire. Îi mulțumesc și lui Gabriel pentru că m-a ajutat.

Deschise ușa și se grăbi să dispară în stradă.

Mama lui Gabriel termină de băut cafeaua și clătină din cap.

– Fetele din ziua de azi, murmură ea în timp ce se ducea la bucătărie ca să spele cele două cești de cafea.

Câteva zile nu se întâmplă nimic. Oricât o așteptă Gabriel pe Iolanda, aceasta nu apăruse. Măcar să-i aducă hainele împrumutate. Curând își dădu seama că neliniștile lui luaseră o întorsătură neașteptată și îngrijorările cunoscuseră o creștere alarmantă. Încercă să-și dea seama ce se întâmplă cu el, dar nu reușea. Orice făcea, nu reușea s-o alunge din mintea lui pe Iolanda și asta îl necăjea al naibii de tare.

Într-o dimineață, pe când aranja niște cărți împrăștiate pe jos, lângă pat, descoperi un ghemotoc de hârtie. Brusc simți cum bățile inimii i se întetiră. El nu obișnuia să arunce ghemotoace de hârtie pe jos. Atunci altcineva o făcuse. Ridică și netezi ghemotocul de hârtie și desfăcu foaia acoperită cu un scris mărunț. O suci și-o răsuci. Părea să fie o foaie ruptă dintr-o agendă pe anul în curs. Se gândi că ghemotocul acela îi aparținuse Iolande și nu se hotăra dacă să-l citească sau nu.

După câteva clipe se hotărî să-l citească. În fond, era în camera lui și tot ce se afla în acea cameră îi aparținea.

„În seara aceea Cristian s-a purtat frumos cu mine. Știa să povestească și fiecare glumă de-a lui era urmată de râsete prelungi. Nu știu cum am ajuns în pat cu el, probabil că băusem câteva pahare în plus, dar dimineață am avut cea mai mare spaimă a vieții mele. Cristian tocmai ieșise din baie și se uita prost la penisul lui, care era plin de sânge. Se uita în jos, apoi la mine.

«Ai fost fată mare!», strigă el speriat.

Nu i-am răspuns, dar durerile vaginului meu nu se potoliseră nici atunci. A dispărut din cameră și vreo două săptămâni nu l-am văzut. Curând trebuia să-mi vină ciclul, care n-a mai venit, și atunci am avut a doua mare sperietură a vieții mele. Rămăsesem însărcinată...”

Nedumerit, întoarse foaia și mai citi câteva rânduri care se întrerupeau brusc.

„Seara îmi place să mă plimb prin parc. Trec pe lângă băncile pe care stau perechi de tineri, dar sunt și multe cupluri în vârstă. Uneori îmi lipesc urechea de trunchiurile copacilor și ascult trecerea sevei prin interiorul lor...”

– Ce-i asta?, se întrebă Gabriel.

Suci și răsuci foaia de hârtie pe toate părțile. Confuz, se lăsă pe marginea patului. Zeci de întrebări și fel de fel de gânduri îi străbăteau mintea. Ca să facă totuși ceva, îl sună pe

colegul lui din facultate, Stoian, care renunțase să profeseze ceea ce învățase în facultate și devenise polițist.

– Stoiane! Poți să-ți faci un timp și pentru mine?

– Zi, Gabriel! Care-i baiul?

– Nu pot să-ți povestesc prin telefon. Dacă n-ai nimic împotriva, aș vrea să ne întâlnim pentru o jumătate de oră. Nu mai mult.

Stoian râse înveselit.

– Ce-i cu tine, Gabi? Știi doar că pentru tine am tot timpul din lume! Spune unde să ne întâlnim și vin.

– La cafeneaua noastră din studenție, îi propuse el.

– De acord, răspunse Stoian. Se vede treaba că te macină amintirile!, râse Stoian.

– Alea nu se uită niciodată. Alta e problema.

– OK, zise Stoian. Voi fi acolo într-o jumătate de oră, după care închise telefonul.

Și s-au întâlnit. Gabriel îi povesti ce se întâmplase cu câteva zile în urmă. Stoian îl ascultă în tăcere. Îi puse câteva întrebări, apoi clătină din cap cu nedumerire.

– Dar nu știi prea multe despre ea, concluzionă el.

– De asta apelez la tine. Mă gândesc să nu fi pățit ceva mai rău.

– Adică?

– I-a spus mamei mele că-mi va aduce hainele împrumutate a doua zi. Dar n-a apărut nici după cinci zile. Mă tem să nu fi pățit ceva. Individul acela era destul de agresiv și cred că nu s-a lăsat cu una, cu două de ideea de a-i face rău.

– Am să fac niște investigații și-ți spun ce-am să aflu.

S-au despărțit cu promisiuni că se vor întâlni mai des.

– Știi ce nu înțeleg eu la tine?, îi zise brusc Stoian.

– Ce?

– De ce dracu' nu te-ai însurat până acum? Timpul trece, Gabi, și într-o zi te trezești bătrân și fără o ancoră solidă. Căsătoria este o astfel de ancoră. Cel puțin pentru mine este. Am și doi băieți care-mi scot sufletul din mine. Dar fără ei sunt ca un handicapat. E greu cu ei, dar mai greu e fără ei, râse Stoian. Mă, căsătoria este frumoasă dacă știi cum s-o faci!, mai zise el și părăsi cafeneaua studenției lor.

După câteva zile primi telefon de la el.

– Bătrâne, îți dau o veste neplăcută. Am căutat prin toate firmele de IT din oraș, dar nu lipsește nicio fată și nu există vreo fată cu numele pe care mi l-ai dat. Am rugat un coleg de-al meu să cerceteze toate petrecerile care s-au dat în seara respectivă în cartierul nostru. Aștept să-mi spună ce-a găsit. Te țin la curent cu cercetările mele. Atât.

Gabriel se întristă nespun de mult. Își pusese mari speranțe în ajutorul lui Stoian ca s-o găsească pe Iolanda. În fața acestei evidențe, se gândi să renunțe la a o mai căuta.

A doua zi, pe la prânz, Stoian îl sună din nou.



Lovis Corinth (1858–1925), pictor german, *Convalescentă*, 1890

– Gabi, trebuie să mergi cu mine la un spital. Este acolo o fată internată în stare gravă, care ar corespunde descrierii tale. Are fața desfigurată. Abia îți poți da seama cine este. Numai că nu are părul șaten, ci negru ca abanosul. Numele s-ar potrivi, vârsta la fel, dar părul nu. Dar știi cum sunt fetele din ziua de azi. Își schimbă culoarea părului după cum visează noaptea. Mergi cu mine?

– Sigur că merg, îi zise Gabriel.

S-au întâlnit în fața spitalului și Stoian se arătă îngrijorat de felul în care arăta Gabriel.

– Ce-i cu tine, omule? Ești foarte palid și tras la față.

– Muncesc prea mult. Ca să scap de gânduri, muncesc. Altă soluție nu am.

– Nu știi cum muncești tu, dar nu mi se pare în regulă cum o faci. Parcă n-ai dormit de câteva zile. Fata asta ți-a transmis ceva?

Văzând că el tace, îi spuse că trebuie să intre în spital.

Intrară în spital și de la recepție li se spuse rezerva unde era internată pacienta.

Gabriel mergea încet, în urma lui Stoian, cu frică parcă.

De câteva ori Stoian se opri ca să-l aștepte.

– Hai, bă, mergi odată. Nu te pierde cu firea. Ce naiba!

Cu chiu, cu vai, au ajuns în fața rezervei de la etajul doi.

– Curaj, îi zise Stoian în timp ce împingea ușa rezervei.

Patul se afla lângă fereastră și în jurul lui erau două stative pe care se vedeau două pungă cu perfuzii, din care picura un lichid transparent de-a lungul unor furtune subțiri și la fel de transparente către brațul pacientei. Era singură în rezervă.

Se apropiară încet, cu grijă să nu tulbure starea pacienței. Când ajunse lângă marginea patului, Gabriel încremeni cu privirile fixate pe capul ei. Era destul de greu să-ți dai seama cine este. Fața îi era acoperită cu feșe în toate felurile. Doar ochii și buzele erau descoperite. Ochii nu-i putea vedea pentru că pacienta dormea. De sub pansamentul alb se vedeau şuvițe din părul ei. Șuvițe negre. Gabriel o mai privi câteva clipe, după care respiră ușurat.

Nu este ea.

Se întoarse pe călcâi și părăsi rezerva, urmat de Stoian.

– Nu-i ea?, întrebă el.

– Nu.

Gabriel se așeză pe un scaun care se rezema de perete și-și scoase pachetul de țigări.

– Nu-i voie să fumezi aici, îl atenționează Stoian. Suntem într-un spital.

Gabriel tresări și privi vânzoleala din jur. Se ridică și, după ce străbătu coridorul, coborî în fugă cele două etaje. Se opri în fața spitalului. Zări o banchetă în apropiere și se grăbi către ea.

– Îmi pare rău că lucrurile stau așa, auzi vocea lui Stoian în urma sa.

Își consultă ceasul de la mână.

– Trebuie să merg la sediu, se scuză el.

– Du-te, acceptă Gabriel.

– Ne mai vedem. O să fac cercetări în continuare, îl asigură el.

Stoian se apropie de mașina parcată lângă rigolă. Urcă în ea și se grăbi să dispară în forfota străzii.

Gabriel își aprinse o țigară. Rezat de spătarul banchetei, privea trecerea tramvaielor, a mașinilor, într-un sens sau altul. Totul zumzăia în capul lui. Parcă era o uzină electrică.

– Înseamnă că am visat, îi zise el într-un târziu.

Strivi țigara în scrumiera din metal montată deasupra coșului de gunoi și se ridică de pe banchetă.

– Altă explicație nu este, murmură el în timp ce mergea spre stația de tramvai. O să fiu atent ca să nu mai greșesc drumul.

Fără să vrea, își introduse mâna în buzunar și dădu de hârtia împăturită în patru. Trebuia să i-o dea lui Stoian. Încremeni cu gândurile aiurea. Apăru tramvaiul și urcă în el.



Proză scurtă

ZARURILE AU FOST ARUNCATE



Rodica Bretin

Prozatoare, eseistă, membră a Uniunii Scriitorilor din România și a Fantasia Art Association din Cornwall (Marea Britanie)

Era pauza mare și curtea se umpluse, dar Tedi a ochit-o pe Anca din prima. Se lipise cu spatele de gardul din spre Baia Comunală, o clădire peste care trecuseră aproape trei secole; lăsată în paragină, arăta ca o ruină. Cum gardul stătea să se dărâme, ne-am împlântat cu umerii în el, pregătite să-l sprijinim la nevoie. Și să aflăm ultimele noutăți. Anca tăcea cu sârg, până ce n-am mai rezistat:

– Ce-a vrut de la tine?

– Spune tot, a îndemnat-o Tedi. *Veritas vos liberabit.*

Adevărul vă va elibera? Ar fi trebuit să zică *te liberabit*, asta dacă nu folosea

cumva pluralul regal. Însă n-am corectat-o, eu fiindcă detestam regulile gramaticale în orice limbă, iar Anca pentru că lipsise la ora de latină.

N-o făcuse de bună voie, ci la porunca înaltei cancelarii. Să te cheme directorul adjunct era unul dintre lucrurile care îți stricau ziua, uneori săptămâna. De data asta voise să îi dea o veste minunată – pentru el. Nu chiar atât de bună – pentru ea. O să fie făcută utecistă, cu tot ce însemna asta, ședințe, munci patriotice, angajamente solemne, iarăși ședințe. Gherasim Negrea i-a ținut un discurs mobilizator, apoi i-a pus întrebarea retorică „vrei să fii utecistă?”. Da, sigur, de când aștept, mulțumesc pentru încredere, erau răspunsuri corecte, Anca avea de unde alege. Și ce s-a găsit să spună? „O să mă mai gândesc.”

Tedi a căscat ochii mari. Însă glasul îi era mititel, pierit.

– Și el ce-a zis?

– Nimic. Mi-a arătat ușa.

Nu știam dacă s-o admir pe Anca sau să o iau de umeri și s-o scutur ca să o aduc cu picioarele pe pământ. Fuseserăm pionieri, trebuia să devenim uteciști. Era în firea lucrurilor, așa cum sunt ploi, înghețul sau gândacul de Colorado. Dacă școala generală ne adusesse la toți cravata de pionier, liceul ne ferecea pe fiecare cu câte un carnet roșu. Premianții de azi, activiștii de mâine îl primiseră încă dintr-a opta, pe ceilalți îi aștepta în primul an de liceu. Deja, într-a zecea, numai oile negre – repetenții, indisciplinații, cei cu vreun bunic capitalist, dușman al poporului – nu îngroșau turma utecistă. Dar și carnetul lor era pus deoparte, la Negrea în sertar, care hotăra cine și când îl merită. Directorul adjunct putea fi doctor Jekyll sau Mister Hyde. Astăzi îi arătase Ancăi fața bună. Măine...

– Diriga! ne-a șoptit Tedi, un semnal să ne facem pierdute în peisaj.

Prea târziu. Greta Lowitz ne văzuse și venea drept spre noi. Profesorii aveau intrare separată și nu coborau în curtea elevilor decât la festivitatea de deschidere a anului școlar. Nu era cazul, fusese acum trei săptămâni, iar diriginta căuta pe cineva anume. Privirea i-a trecut peste mine și Tedi ca un nor pe cerul toamnei. Făcuserăm cu siguranță una sau alta, dar acum n-avea timp de mărunțișuri. Venise pentru Anca. S-a proțăpăit înaintea ei ca un pistolar din Vestul Sălbatic. După cât de pornită era, trecuse prin biroul directorului adjunct. Într-o clipă avea să scoată pistolul și-o să zboare plumbii sau măcar o muștruluiială zdăvănă. Anca i-a întors o privire limpede, neumbrită de vină ori regret, de parcă era totul bine și frumos pe lume.

– De astăzi ești utecistă, Toader Anca. Felicitări!

Atât a spus, apoi s-a răsucit pe călcăie, prea repede ca să-mi pot da seama: fusese nemulțumire în ochii ei sau spaimă? M-am uitat la Tedi, ea la mine, amândouă la Anca și toate trei în urma profesoarei ce se îndepărta cu umerii căzuți, întorcându-se în bârlogul cancelariei lui Gherasim Negrea. O crezusem una dintre fiarele ce mâncau jeratic și scuipau flăcări, dar nu era decât un sfânt George care pierduse lupta cu dragonul.

Și atunci s-a auzit soneria – un sunet ascuțit, ca un stilet înfipt în ceafă. Era același dintotdeauna, însă îl simțeam diferit, o vibrație rea, o smucitură de lanț. Pauza s-a terminat, capul la fund, începe viața... Toți ne născuserăm cu lesa de gât, era ca un cordon ombilical, nimănui nu-i trecea măcar prin minte să-l taie. Poate fiindcă n-avea



cum. Pe unii, gândul îi rodea pe dinăuntru ca o boală. Alții se obișnuiseră, reușeau chiar să uite că o au. Până când se întâmpla ceva care să îi zguduie, să-i trezească la normalitatea coșmarului... Ne alegeam școala, liceul, prietenii, micile pasiuni fără importanță. Dar labirintul fusese trasat, zidurile înălțate destul pentru a nu vedea ce e în spatele lor. Nu făceam decât să alergăm, șoricei albi și orbi, către o ieșire care nu se afla acolo – fiindcă labirintul era un cerc, un șarpe Uroborus mușcându-și coada.

Când și când, pe câte un șoarece îl apucau pandaliile și se năpustea cu capul în zid. Cum făcuse Anca atunci când îl trăsesese de mustați pe dragonul Negrea. Și pe Tedi o încerca câteodată amocul, altfel nu ar fi pornit acum spre poartă... O clipă, am avut tentația să ne luăm după ea. La naiba cu

ultima oră, cine are chef de gravitație și mărul lui Newton, când sunt atâtea poame pădurețe pe lume, mărul lui Adam, al discordiei, ale Atalantei, al lui Wilhelm Tell, merele din grădina Hesperidelor. Gândurile îmi ajunseseră departe, însă picioarele stăteau pe loc. Profa de fizică era până la urmă cumsecade, ca și diriga – una de-a noastră.

La doi pași de poartă, Tedi a făcut o răsucire perfectă, ar fi luat zece la proba stânga-mprejur.

– Veniți sau ce?

– Ce!

Anca a luat-o spre intrarea elevilor, cu mine pe urme, iar din spate am auzit alți pași. Zarurile fuseseră aruncate, Tedi știa asta la fel de bine ca noi toți.

Alea iacta est!

ADELINA

Știți pe ce stau casele din Veneția, măsele de mortar înfipte în gingia mării? Pe lemn: trunchi lângă trunchi, lăsate la murat în mâl până ajungeau tari ca piatra. Pe lângă liceul nostru nu treceau gondole, dar tot pe trunchiuri fusese ridicat, de stejar, împlântate în solul mlăștinis unde săpaseră fundația în 1851. Nu găsiseră un alt teren? Poate nici nu căutaseră; altfel cum ar fi apărut zicala, trecută de la o promoție la alta, prinsă în piept ca o insignă: *Din stejar, stejar răsare!*

De-asta, din alte cauze ori fără vreun motiv anume, Șaguna fusese dintotdeauna un liceu de snobi. Nici cu noi, cei de-a noua, nu îmi era rușine. Deși abia intraseră în clădirea legendară, colegii mei dovedeau potențial. Pentru ei, Șaguna era *liceul*, singurul pe băncile căruia merita să îți tocești coatele. Și ceva dreptate aveau. În afara școlilor profesionale, *fără număr*, Brașovul nostru rămăsese cu câteva licee teoretice. Honterus era al adolescenților trecuți prin Kindergarten, Meșotă o *închisoare a golanilor*, Unirea un *dolce far niente* pentru cei care nu străluceau la materii realiste.

Datorită stejarilor, mai precis din cauza lor, șaguniștii se credeau deasupra altora. Aveau de toate: cei mai buni profesori, părinți care-și băgaseră mâinile adânc în buzunare ca să le plătească meditațiile. Și nu fusese în zadar. Intraseră! În patru ani aveau să iasă aceiași snobi, dar cu bacalaureat. Mai erau unii care chiar voiau să învețe... Eu, din păcate, n-aveam circumstanțe atenuante; ținusem neapărat să calc pe urmele tatei, ceea ce tot aroganță era, dacă te uitai cu lupa. Toți ne ciuguleam penele de păun dimineața în oglindă, ne uitam dacă matricola nu e cumva desfăcută. Ceea ce pentru alții rămânea un accesoriu obligatoriu și detestat, pentru noi era un blazon nobiliar.

Adelina Budeanu nu intra pe poartă cu matricola pe braț. N-avea de ce; deși arăta ca o elevă, era din tabăra cealaltă, a profesorilor. Când o întâlneau prin curte, cei din clasele mari se făceau că nu știu cine este. Fluierau și îi strigau obrăznicii învelite în staniolul complimentelor. Altă profă i-ar fi târât de urechi până în biroul directorului adjunct. Adelina Bubulina se făcea că n-a auzit, n-a înțeles, nu dă atenție la fleacuri.

Dar îi păsa – și încă cum! Violeta, care o găsise odată plângând în vestiarul elevilor, îmi împărtășise taina aceea, mie și la toată clasa. Toți știam că nu va reclama niciodată pe nimeni. Pentru o profesoară de engleză stagiară, un scandal ar fi fost ca un bumerang. Cei de la Minister n-ar fi întrebat cine-i de vină, ar fi trimis-o să predea limba lui Shakespeare într-un sat de pe unde se atârna harta-n cui.

Adelina Budeanu tăcea și înghițea. Măgăriile băieților, privirile estimative cu care fetele o urmăreau pe coridoare: uite-o, iarăși cu fusta neagră și bluza albă, alte haine n-are? E drept, umblase toată toamna în același pardesiu de stofă ieftină și cu aceeași pereche de pantofi pingeliți. În timp ce alte profesoare se întreceau în a-și schimba toaletele, la cea de engleză ce era pe ea era și-n ladă. Colegele mele o priveau de sus, ca și cum la orele Adelinei catedra se scufunda până la jumătate în mlaștina din care se ivise odinioară liceul. O sărăntoacă să le-nvețe pe ele, să le cheme la tablă, să le pună note?

Era enervant, credea Réka. În ziua în care a găsit pe catedră o cravată de pionier, Adelina, profesoară căzută la examenul modei, a căscat ochii a nedumerire. Dacă te îmbraci ca o pionieră, atunci pune-ți și cravata, i-a răspuns bucata de pânză roșie, sugrumată cu un inel de plastic.



Réka Marton era intriganta clasei. Unde era o sămânță de vrajbă, hop și ea, unde mocnea un scandal pune paie peste foc. De data asta sărise calul. Dacă întâmplarea ajungea la directorul-adjunct, nu i-ar fi fost moale; nici ei, nici nouă. Nu te joci cu lucruri sfinte – un utecist neîndemânatic fusese exmatriculat după ce scăpase steagul roșu într-o bălțiță din curte... Am răsuflat ușurați toți și fiecare când profa a luat cârpa de pe catedră și a băgat-o în geantă cu un gest firesc, de parcă era o eșarfă de-a ei uitată acolo. A început să predea lecția din ziua aceea, iar noi am deschis caietele, dintr-o dată plini de râvnă. De-atunci nu s-a mai luat nimeni de stagiara de engleză – în clasa noastră, de restul nu garantez.

Adelina venea cu catalogul ținut la piept ca pe un scut, ochii în pământ și buzele strânse, își ținea ora, preda, asculta, dădea note – întotdeauna peste cinci, cum să fi îndrăznit să lase pe cineva corigent? Primea soneria de ieșire cu o ușurare abia ascunsă, închidea catalogul și pornea spre cancelarie cu pași grăbiți, aproape o fugă. Era terorizată de elevi, de ceilalți profesori, călca în vârful picioarelor când trecea prin fața biroului directorului-adjunct. Însă nu se întâmplase vreodată să întârzie la ore. Până acum.

Trecuseră douăzeci de minute și nimeni nu intra să ne întrebe „What's the weather like in London?“, iar unul dintre noi să răspundă „A bit like in Brasov“, dacă era în toane bune sau „It's a Londoner's problem“, dacă se sculase cu fața la cearceaf. Pauza intrase în prelungiri, rumoarea din clasă începea să semene a hărmălaie, moment de plictiseală pentru unii, al marilor oportunități de a-și bârfi colegii pentru alții.

Ușa s-a deschis până la urmă, însă în loc de profa de engleză – pregătită să își ceară scuze pentru că a întârziat, ne deranjează, și-n general fiindcă există –, cine credeți că a intrat? Diriginta. Avea catalogul nostru cu ea, semn că nu se afla în trecere, venise ca să rămână. Nu era bine; deloc. Măcar nu ne-a lăsat să ne zvârcolim în incertitudine.

– O să faceți oră cu mine.

N-am încercat să aflăm dacă încurcase cumva clasa; Greta Lowitz nu greșea, așa cum nu îmbrăca de două ori aceeași rochie. Însă ne-a răspuns la ce n-o întrebaserăm. Adelina Budeanu nu mai preda la liceul nostru, gata cu engleza, de săptămâna viitoare o să avem un nou profesor de limbi străine.

Unul de rusă.



Leopold Graf von Kalckreuth (1855–1928), *Portretul Contesei Maria de Kalckreuth*, 1888



Teatru

PODUL

Comedie absurdă în două acte



Valentin Busuioc

Poet, prozator, dramaturg
Membru al Uniunii Scriitorilor din România
Fotografie de Alberto Groșescu

Personajele:

Ana (30 de ani): Team Leader la o multinațională de audit. Ochelari mari, sacou office supradimensionat și pantofi sport de firmă combinați cu blugi rupți în genunchi. Vorbește o română hibridă, sufocată de anglicisme, termeni de marketing și clișee de dezvoltare personală.

Barbu (50 de ani): Reprezentant tipic al „decreștelor”. Îmbrăcat cu o geacă de piele roasă la coate, blugi clasici și pantofi cu talpă groasă. Are burtă de bere și o servietă diplomat plină cu chitanțe, dosare medicale, tăieturi din ziare și pliante vechi. Cinic, obosit, adept al teoriilor conspirației.

Serafim (75 de ani): Paznicul podului din 22 decembrie 1989. Barbă albă, vestă reflectorizantă, pantaloni CFR și șapcă militară. Este dictatorul birocrăției inutile și al certificatelor cu șină.

Decor:

Marginea unui pod de beton masiv, neterminat, care plutește deasupra unei văi adânci și invizibile, complet înghițite de o ceață lăptoasă și densă. Din structură ies bucăți de fier beton ruginite, contorsionate în forme grotești. Pe jos, pietriș amestecat cu chiștoace de țigări, PET-uri decolorate de soare, saci de ciment transformați în bolovani de la ploi și un indicator rutier prăbușit pe care scrie: „Lucrări în curs. Deviație istorică”.

ACTUL I

Scena 1

La ridicarea cortinei, Ana este plasată la câțiva centimetri de marginea extremă a podului. Se uită fix în gol, își potrivește ceasul inteligent, își aranjează ecusonul și verifică o listă pe tableta digitală.

Ana (înspiră lung, cu mișcări de practicant de yoga): OK. Mai întâi ne aliniem chakrele... Bun... Setăm obiectivele de exit... Targetul este zero rezistență la impact și reziliență maximă, cum ne cere Bruxelles-ul în tot ceea ce facem. Livrăm proiectul personal direct în planul gravitațional. Trebuie să facem acest *delivery* cât mai rapid. Totul trebuie să fie *smooth*, curat, fără urme în baza de date. La trei... Unu, doi... (Este întreruptă.)

Barbu (intră din stânga, târșâind picioarele, gâfâind din cauza efortului de a urca scările podului. Are servietă diplomat într-o mână și o sacoșă de rație în cealaltă. Se oprește brusc, holbându-se la ea cu o iritare profundă, istorică): Băi, nu cred!... Deci, jur pe ce am mai sfânt că nu cred!... În țara asta nu poți nici să mori fără să dai de o coadă!... Peste tot, domnule, peste tot! La ANAF – coadă, de zici că se împarte aur gratis, nu că te jefuiesc ei pe tine. La Casa de Pensii – coadă, de se întind bătrânii pe trei străzi... Când mergi să schimbi un amărât de talon la mașină, trebuie să-ți iei concediu trei zile și să vii cu scaunul de acasă. Și acum vin pe podul ăsta uitat de Dumnezeu, pe



care nu s-a mai pus o lingură de ciment de când aveam eu plete și speranțe, și ce gălesc la marginea hăului?... Tineretul!... Tineretul, la coadă!... Extraordinar!!!!... (Se apropie de Ana.)

Ana (se întoarce pe jumătate, cu o voce monotonă de robot telefonic): Bună ziua! Acest punct de acces în neant este momentan indisponibil din cauza unor operațiuni interne de restructurare a resurselor umane. Vă rugăm să luați loc în zona de *waiting room*. Zona de așteptare este situată în proximitatea sacului de ciment numărul trei, cel parțial întărit de intemperii. Timpul estimat de așteptare este de nouă minute. Vă mulțumim pentru înțelegere și vă rugăm să rămâneți pe firul vieții până la deconectare.

Barbu (trânțește servieta diplomat pe pietriș): Auzi la ea, "waiting room"!... Fată dragă, tu te auzi ce scoți pe gură?... Voi, ăștia din generația asta de fulgi de zăpadă, crescuți cu lapte de ovăz, telefoane inteligente și mâncare comandată prin aplicații, ați stricat până și limba română!... Pe vremea mea, când voiai să te prăbușești din cauza vieții, când nu mai făceai față, spuneai simplu: „Gata, mi s-au înecat corăbiile, s-a terminat benzina, mă duc dracului!”. Nu făceai *planning*, nu puneai alarmă la telefon ca să-ți programezi disperarea...

Ana (se întoarce mai mult, încât să i se vadă fața complet. Îl privește cu o condescendență corporatistă perfectă, fără nicio tresărire): Domnule...

Barbu: Barbu, sunt directorul de achiziții, Barbu... (Îi întinde mâna Anei, iar ea o ridică pe a ei să-i fie sărutată.)

Ana: Domnule (cu ironie în glas) director de achiziții Barbu (Barbu îi sărută mâna), eu sunt Ana, mă ocup de preluări "By hook or by crook"...

Barbu (ironic): Te-ai dat dracu'... "By hook or by crook"... Adică!?

Ana: Adică preluări cu forța sau cu binișorul, pe înțelesul dumitale. Și eu fac achiziții, însă la un alt nivel, unul mai tăios, mai rece, occidental... (După o pauză.) Așa, domnule Barbu, simt din partea dumneavoastră o rezistență masivă la schimbare și un nivel toxic de frustrare structurală specific generației decrețelor, probabil combinat cu un început de andropauză prost gestionată. Dumneavoastră confundați un act de *disruption* existențial cu o criză de isterie neoptimizată. Eu nu vin aici să mă dau „dracului”, cum vulgar și nefondat exprimați o realitate depășită. Eu fac un *rebranding total* al existenței mele, pe care vreau să o duc la alt nivel, la cel de inexistență, care este mult mai filozofic...

Barbu (tușește scurt, tare, cât să o întrerupă): Scuze, vorbești prea repede și procesorul meu este din primele generații...

Ana (vizibil iritată): Normal, doar sunt atâtea salturi tehnologice între noi... Bun, cum ziceam, am intrat în *burnout* cronic încă din trimestrul întâi al anului trecut, nivelul meu de *work-life balance* este pe minus de când managerul meu planetar mi-a cerut să livrez rapoarte în format hibrid în weekend, iar *pipeline*-ul meu de fericire este complet gol. Sunt pe deplin eligibilă pentru un *exit* curat, documentat și asumat.

Barbu (făcând un semn de lehamite): Așa da, acum am înțeles, adică ești mai disperată ca mine, însă la tine disperarea a capătă un alt sens, unul occidental...

Scena 2

Din dreapta intră în scenă Serafim. Se vede că urcă niște scări, fiindcă silueta apare ca și cum ar veni de sub pod. Pașii lui apasă greu pe pietriș, ridicând nori mici de praf. Suflă într-un fluier de tablă ruginit, scoțând un sunet strident. Își pune mâinile în șolduri, privindu-i pe amândoi prin ochelarii cu lentile groase ca niște borcane.

Serafim: Stați!... Stați pe loc, să-mi trag sufletul oleacă... Tu, ăla cu geaca de piele de pe timpul lui Pazvante, și tu, domnișoară, cu ochelarii ăia de sudură și haine cu genunchii și rinichii la vedere, ce-i cu adunarea asta publică neautorizată?... Unde-i avizul de la minister?... Unde-i tabelul cu semnături în trei exemplare?... Unde-i dosarul cu șină?...

Ana (iritată, cu un ton de superioritate): Domnule paznic, vă rog să nu ne perturbați *workflow*-ul. Suntem în plină sesiune de mediere a priorității de acces pe platformă. Ne gestionăm conflictele intern, fără intervenția sindicatului sau a celor de la azilul de bătrâni...

Serafim: „Domnule paznic”?... „Domnule paznic”, îi spui lu' ăla care păzește bostanii la Guvern, domnișoară! Eu sunt supraveghetorul obiectivului de investiții strategice continentale „Podul de pe râul secăt”, sectorul



km 0+400! Sunt aici din 22 decembrie 1989, fix de la orele prânzului, când fugea împușcatul cu elicopterul de pe Comitetul Central! Atunci am primit ordin de la tovarășul colonel Grozavu, Dumnezeu să-l ierte!: „*Serafime, iei vesta, iei fluierul și păzești fierul beton de capitaliști să nu-l fure, că măcar atât trebuie să mai rămână mărturie despre măreția industriei noastre! Și facem aici și un punct de observare înaintat, ca să știm când vin rușii!...*” Și l-am păzit! Treizeci și șapte de ani am vegheat aici în gheretă. Am ieșit la pensie, însă tot aici am rămas, că tineretul nu a vrut postul, că e izolat, că nu are semnal la telefon, că îi bate vântul în cur... Mă rog, mofturi capitaliste... Am înghițit praful tuturor alegerilor, am văzut cum s-au furat macaralele și le-au dat la fier vechi, că erau comuniste chipurile, cum s-au topit tăbliile de oțel în curțile băieților deștepți, cum au crescut buruienile prin cimentul ăsta pur, românesc... Podul ăsta e viața mea, e tinerețea mea, e reumatismul meu! Prin urmare, dacă vrea cineva să se arunce în hău, eu aprob asta! Dați-vă la o parte! (*Se îndreaptă spre margine, împingând o scândură alb-roșie în fața lor, ca o barieră.*)

Barbu: Păi, stați așa, domnule, că nu ești matală singurul care a prins Revoluția și care are traume istorice! Eu în '89 aveam paisprezece ani, abia ce-mi făcusem buletin. Eram la liceu, am ieșit în stradă cu pieptul gol, am strigat „Libertate!”, am mâncat biscuiți din ăia tari primiți de la soldați și am înghițit fum de la TAB-uri! Și ce-am primit în schimb?... O viață întreagă de tranziție! Am fost cobaiul tuturor reformelor din țara asta nenorocită!... Am prins devalorizarea leului de cumpăram o pâine cu un sac de maculatură, am prins când s-au închis fabricile și s-au deschis consignațiile cu blugi turcești, am schimbat zece meserii, am fost și bișnițar, și taximetrist, și director de achiziții la o firmă de înălțatori care a dat faliment când au venit marile lanțuri de magazine. Și acum, la cincizeci de ani, când trag linie, ce am?... O hernie de disc de la atâta cărat, că sunt director de achiziții, un Logan în leasing, la care mai am treisprezece rate, și nicio perspectivă de pensie, că cică se mărește vârsta de pensionare până la șaptezeci de ani, cât oi fi având și matală acum, dacă nu mai mult, după cum arăți... (*După o pauză.*) Ei, dacă nu cumva vor mări vârsta de pensie, fiindcă au văzut că unii (*se uită la el cu subînțeles, apoi la Ana*) pot să muncească până la adânci bătrâneți... O să ajungem să murim direct la birou, cu mouse-ul în mână și tastatura imprimată pe frunte! Matală ai măcar o pensie acolo, mică, amărâtă, dar vine în fiecare lună pe card sau la gard! Ai prins vremurile când statul îți dădea casă și loc de muncă sigur!

Serafim: Am pensie frumușică, nu-i bai, însă jumătate din venituri se duc pe medicamente... Norocul meu este că țin miercurea și vinerea post negru, și-așa o mai scot la capăt cu mâncarea...

Ana: Nu te plânge, domnule, că și eu cheltuiesc tot așa, mai mult de jumătate, însă pe suplimente și abonamente la sală și la cursuri de formare a *skills*-urilor de *spiritual integration in the absolute*...

Barbu (*privind cu subînțeles către Serafim*): Vezi, domnule, astea-s probleme, nu reumatismul dumatăle sau hernia mea... Integrarea în absolut e grea, nu e pentru noi...

Ana (*revoltată*): Nu vă pricepeți decât la miștouri, vidul vi se pare *intangible*, însă *the void is the essence of life*...

Barbu (*continuă, ridicând vocea și fluturând foi din servietă*): Să-ți arăt eu vidul din portofel, domnișoară manager! Când ai de plătit rata la bancă cu dobândă variabilă IRCC, care crește mai repede decât tensiunea mea arterială, când ai o nevastă care îți cere bani de injectat buzele și de pus gene false ca să semene cu influencerițele de pe Instagram și de pe TikTok, și când copilul tău de paisprezece ani îți spune în față că el nu vrea să meargă la școală, că școala e pentru „*loozeri*” și că el vrea să se facă „*vlogger de gaming*” sau să bage la păcănele online, aia e disperare adevărată, palpabilă!... Eu am adus toate dovezile aici! Uite! Factura la curent pe luna trecută!... Zici că am cumpărat o hidrocentrală, nu că am ținut un frigider Arctic și un televizor pornit pe meciurile naționalei!... Eu am prioritate! Eu am plătit, prin taxe și impozite reținute la sursă, jumătate din pensia domnului Serafim...

Serafim: Mulțumesc!...

Barbu: Pentru puțin, trebuie să fim oameni, nu animale...

Ana: Argumentele dumneavoastră sunt *complet outdated*, empirice și pline de stereotipuri de tip *boomer*, deși din punct de vedere strict demografic sunteți doar un decretel întârziat și frustrat de succesul economiei de piață. Suferința dumneavoastră este una primitivă, bazată pe lipsuri materiale și pe incapacitatea de a vă adapta la un *environment* digitalizat și dinamic. Generația mea a depășit această fază grosieră. Noi nu suferim pentru că n-avem ce pune pe masă, noi suferim la nivel macro, deasupra nevoilor de bază. Noi simțim vidul existențial din interiorul Matrixului. Noi experimentăm anxietatea globală, încălzirea climatică, alienarea din spatele ecranelor și presiunea de a fi perfecți în fiecare *story* de pe social media.



Barbu: Vidul din Matrix?... Te-a bătut soarele în cap în clădirile alea de sticlă din Pipera, fetițo! Voi suferiți de prea mult bine, asta e marea voastră problemă!... N-ați prins voi cozi la lapte la patru dimineața, pe un ger de înghețau pietrele, n-ați știut ce înseamnă să înveți la lumina lumânării pentru că se oprea curentul ca să facem economie pentru datoria externă, sau să porți teniși de Drăgășani iarna, cu pungi de plastic băgate în picioare ca să nu intre apa! Vă dă corporația două mii de euro pe lună, vă pune un titlu pompos în engleză pe o bucată de plastic pe care o purtați la gât ca o zgardă și gata, aveți *burnout*! Aveți depresie!... Pe vremea mea nu exista depresie, exista muncă!... Te dureau sufletul? Puneai mâna pe sapă, reparam un carburator de Dacie în fața blocului, beam o țuică de prune cu băieții la garaje și ne trecea instantaneu! Voi aveți nevoie de terapeut și de ședințe de ghidare spirituală și când vă pică semnalul la Wi-Fi, dar și când nu găsiți lapte de migdale la cafenea!

Ana: Este absolut incredibil nivelul de teorii ale conspirației și de rezistență culturală!... Sunteți exact prototipul unchiului toxic de la mesele de Crăciun, care după trei pahare de vin începe să explice cum Bill Gates ne bagă cipuri prin vaccinuri, cum tunelurile din Bucegi ascund secrete dacice și cum pământul e plat, iar marile corporații ne otrăvesc cu dărele de pe cer! Sunteți complet incapabil de un dialog structurat pe date concrete!

Barbu: la mai scutește-mă cu englezismele tale de analist de sistem! Și dă-te la o parte, că eu n-am timp de pierdut cu discursurile tale luate de pe Google!

Ana (*se dezecilibrează periculos, își scapă tableta digitală pe pietriș, ecranul se crapă. Se înroșește de furie, își îndreaptă spatele și îl lovește pe Barbu cu o palmă sonoră, violentă, peste obraz*): Cum îți permiți, nesimțitul militarizat al anilor '90?... Cum îți permiți să aplici forță brută asupra mea? Asta este agresiune de gen, clară! Este o încălcare flagrantă a spațiului meu personal și a drepturilor mele fundamentale de a alege momentul și modul în care fac *exit*!

Barbu (*se ține cu mâna de obraz, cu ochii măriți de uimire și furie*): M-ai pălmuit? O puștoaică ce n-a mirosit în viața ei praf de pușcă și n-a stat la o coadă la pâine, m-a pălmuit pe mine, care am condus echipe pe șantier și am bătut fierul la viața mea? (*O pălmuiește și el, năpraznic, peste față, de îi zboară ochelarii.*) Na! Să vezi cum e egalitatea de șanse pe care o tot lăudați voi la emisiunile alea progresiste! Vreți drepturi egale?... Luați și palme egale!

Ana (*urlă de furie, își pierde complet cumpătul, ridică clipboardul greu din aluminiu și îl lovește direct în nas*): Primitivule! Grobianule! Neanderthalule!... Te dau în judecată la CEDO, te distrug pe LinkedIn, îți fac plângere penală în timp ce sunt în cădere liberă!

Serafim intervine ca o forță a naturii îmbătrânite în sistem. Își folosește scândura alb-roșie ca pe o bătă de baseball, aplicându-i lui Barbu o lovitură puternică peste spate, apoi se întoarce și îi dă o palmă grea Anei peste obraz, lăsând-o fără replică.

Serafim: Linișteee!... Liniște în sectorul meu, că vă arestez pe amândoi cu regulamentul de pază în mână! (*Îl mai pălmuiește o dată pe Barbu peste ceafă.*) Na, să-ți vină mintea la cap și să respecti autoritatea statului, dar și femeia! (*O pălmuiește scurt și pe Ana.*) Și na și ție, ca să nu te simți discriminată, globalizato ce ești!... Vă bateți pe podul meu?... Pe cimentul apărat de mine cu arma în mână în noaptea de 22 decembrie? Aici eu sunt dictatorul, eu sunt comisia de disciplină, și tot eu sunt și tribunalul militar! Nu mișcă nimeni în fața vestei reflectorizante!

Cei trei se opresc, gâfâind, plini de praf, cu obraji roșii și hainele deranjate. Se privesc cu o epuizare adâncă, dispărând treptat furia agresivă.

Barbu (*se așază pe un sac de ciment întărit, ștergându-și nasul, care sângerează ușor, cu o batistă de pânză*): Uită-te și la moșul ăsta... Ne bate ca pe vremea Securității. Asta e democrația pentru care am strigat noi în '89?... Să vină un paznic cu uniformă de împrumut să ne împartă dreptatea cu scândura de gard?...

Serafim: Păi dacă sunteți proști și n-aveți pic de educație cetățenească!... Pe vremea mea, când un om nu mai putea de datorii sau de rușine și voia să-și încheie socotelile cu viața, o făcea discret, în spatele șurii, în podul casei, să nu-l vadă vecinii și să nu facă de râs familia. Nu vii pe domeniul public, și mai ales pe o investiție de interes național, să faci circ, să blochezi procesul de producție și să pui autoritățile pe drumuri! (*După o pauză de*



gândire.) Ba și pe ruși, pesemne, că au și ei spionii lor care văd că la podul ăsta neterminat vin din când în când ambulanțe, ba chiar și elicoptere de iau răniții aflați între viață și moarte...

Ana (*își adună ochelarii de pe jos, plângând de ciudă, cu machiajul întins pe față ca un clovn trist*): Sunteți niște monștri... Amândoi. Reprezentați o societate patriarhală, violentă, bazată exclusiv pe abuz de putere, lipsă totală de empatie și masculinitate toxică. Eu am venit aici pentru că nu mai pot suporta presiunea de la *office*, pentru că sistemul de KPI-uri mă sufocă, și dau peste doi bărbați expirați care vor să dețină controlul și să aibă monopol până și pe moartea mea!

Serafim: Fetițo, nu ne înjura, că eu ți-am vorbit frumos!... Ce înseamnă (*silabisește*) K...P...I!?

Barbu: Căcat pre...industrializat, asta înseamnă...

Ana: Sunteți depășiți, ca să nu zic *outsmarted*... KPI, să știți și voi, măcar acum, în ultimul ceas, înseamnă *Key Performance Indicator*...

Serafim: Așa mă gândeam și eu...

Barbu (*oftează lung, privind spre cerul cenușiu*): Fată dragă... lasă dracului discursurile astea standardizate, luate de pe net de la trainingurile de resurse umane. Uită-te la noi în mod real. Ne batem ca chiorii pe o bucată de beton suspendată în nimic. Suntem trei generații pe podul ăsta: unul care a trăit jumătate de viață în comunism și a rămas blocat cu nostalgia ordinului primit, unul care a fost strivit și deformat de toți anii ăștia de tranziție sălbatică, și una care s-a născut direct în Matrixul corporațiilor străine. Și toți trei, în esență, vrem exact același lucru: să scăpăm, să nu mai auzim de taxe, de rapoarte, de facturi și de promisiuni electorale. Nu vezi absurdul situației?... Ne batem pe ordinea de la coada morții!

Serafim (*se uită la sfoara groasă de cânepă cu care sunt legate dosarele din servieta lui Barbu. O ia în mână, o descurcă și începe să o lege în jurul taliei celor doi, formând o legătură strânsă, militară*): Știți ceva?... M-am săturat și eu. De treizeci și șapte de ani completez în fiecare seară, la lumina lămpii cu gaz sau a lunii, același raport de pază: „Pe obiectivul Podul km 0+400 nu s-au semnalat evenimente deosebite. Stocul de fier este intact. Rușii nu au venit, nici americanii”...

Ana (*contrariată*): Și de ce nu cereți fonduri nerambursabile de la Bruxelles să terminați podul!?

Cei doi zâmbesc cu subînțele.

Barbu: Domnișoară, se vede că nu ai făcut armata...

Ana: Ce să spun... Discriminare de gen... Primitivism masculin...

Serafim: Aici n-ai nimerit-o, cu toate englezismele și cursurile tale de integrare și dezintegrare... Fato, e vorba de ruși, de ce să nu o spunem pe aia dreaptă?...

Ana (*contrariată*): De ruși!?... Ce treabă au rușii cu fondurile europene nerambursabile!?

Barbu: Nerambursabile sau nu, ce s-o mai dăm de gard, nu ne lasă Bruxelles-ul să terminăm unele lucrări de investiții începute pe vremea comunismului, de aia... la gândește-te, de ce nu am terminat de făcut Canalul Siret-Bărăgan?... De ce nu am terminat Casa Radio!?... Dar Academia Română!?... dar Palatul Parlamentului!?... Dacă am face podul ăsta, a zis Bruxelles-ul, dar și NATO a făcut un referat în acest sens, nu te gândești că rușii ar invada Europa mai repede?...

Ana: Hopa, dar voi, capete patibulare de bărbat, nu v-ați gândit cum ar ajunge rușii pe podul ăsta!?... Ei, acum să vă văd...

Barbu: Ar ajunge cu tancurile, cum să ajungă!?

Ana: Păi pe unde să vină cu tancurile dacă nu avem autostrăzi!?

Serafim (*râzând*): Așa este, că de aia i-au învins rușii pe nemți, că au dat de autostrăzi... (*După o pauză.*) Revenind, aici nu s-a întâmplat nimic, niciodată. N-a trecut nicio mașină, n-a venit niciun inginer să pună asfaltul. Am îmbătrânit păzind un obiectiv strategic. Acuma, legat de activitatea noastră, de țelul nostru comun, propunerea domnișoarei e singura valabilă din punct de vedere administrativ. Vă leg frumos, strâns, că știu să fac nodul chirurgului, că m-au învățat în armată. Săriți amândoi, deodată.

Ana: Eu nu mor cu bruta asta în brațe!... E sub *feelingul* meu...



Serafim: Domnișoară, dacă vrei să mori și să nu rămâi paralizată, fă cum spun eu, că am experiență cu stafidite ca tine... Oho, de-ai ști tu pe câte le-a luat curentul de aer de sub pod și le-a trecut granița la ruși!... Tu nu vezi cât ești de slabă!?... Ești vegană cumva!?...

Ana (resemnată): Bine, dar să stăm spate în spate măcar, nu vreau să-i simt respirația de băutor de bere... Și nici nu vreau să-l văd cum se holbează la mine cu ochii ăștia de violator...

Barbu: Eu, violator!?... Hai că asta-i bună să-mi doresc să fac sex cu o scândură...

Ana (îi mai aplică o palmă): Bădăranul tot bădăran...

Serafim: Deci, vă leg pe amândoi spate în spate, vă țineți pliscul până jos și în felul ăsta fac și eu doar un singur raport de eveniment, că și așa stăm prost cu hârtia...

Ana (curățându-și sacoul): Da... Un parteneriat de tip Joint Venture. Fără priorități discriminatorii, fără dispute de vârstă, clasă sau gen. Un salt colectiv, integrat, cu impact simultan și ireversibil. Livrăm acest *exit* împreună. Chiar mi se pare minunat, că trei generații au înțeles că cel mai bine este să conlucreze împreună, ca să folosească un limbaj de lemn spre a-l înțelege și voi.

Barbu: Fie. La urma urmei, e singurul lucru pe care îl facem cu adevărat împreună în țara asta. Ne sincronizăm perfect. La trei.

Toți trei: Unu... doi...

Serafim: Stați, nu e bine... Trebuie să mergem mai la dreapta, de aici cădeți direct în plasă...

Ana și Barbu (în cor): În plasă?!...

Serafim: Da, au montat de dimineață o plasă din oțel ca cei care sar să nu mai moară... Sunt recuperați, li se vindecă rănilor și sunt trimiși prin spitalele de nebuni să fie studiați... Că s-a sesizat și Bruxelles-ul că mor prea mulți tineri și după aia trebuie să aducem forță de muncă din Nepal sau India, că ei nu se sinucid niciodată...

Ana: Sunt precum copiii... Apropo, știți că cei mici nu se sinucid niciodată!?...

Barbu: Da, și nici nu își vând sufletul pentru o jucărie...

Serafim (privește în hău și face semnul OK): Gata, acum am ajuns unde trebuie... Aici este o zonă din care puteți sări în siguranță...

Ana: Nu luăm plasă, e sigur?...

Serafim: Sigur. A sărit dimineață unul taman de aici și acum o jumătate de oră l-au recuperat integral cei de la Sinucideri...

În acea fracțiune de secundă, exact când urmau să facă pasul în gol, din valea adâncă de sub pod, de sub pătura de ceață lăptoasă, izbucnește o cacofonie terifiantă de sunete. Sirene de alarmă cu sunet sinusoidal, urlate disperate de mulțimi îndepărtate, zgomote de motoare turate la maximum, claxoane și o voce distorsionată, metalică, amplificată de un megafon uriaș aflat la baza pilonilor.

Scena 3

Voce de sub pod (megafon): „Atențiune! Atenție deosebită pentru toți cetățenii aflați pe teritoriul național! S-a decretat starea de război total pe continentul european! Mobilizare generală obligatorie! Toate femeile cu studii superioare sau cu pregătire logistică și toți bărbații cu vârste cuprinse între 18 și 75 de ani sunt somați să se prezinte în maximum două ore la cele mai apropiate centre de recrutare! Se aplică legea marțială! Dezertorii și cei care refuză încorporarea vor fi executați pe loc, fără judecată! Repetăm: a început războiul, este nevoie de patrioți pentru apărarea frontierelor Europei!”

Barbu (rămâne înlemnit, cu picioarele tremurând pe marginea cimentului): Război?... Ce război, domnule? Iar am pierdut eu vreo știre importantă pentru că m-am uitat la meci?

Serafim (se albește la față, ducând mâna la tocul gol al pistolului, cuprins de un reflex vechi): A început... Știam eu. De treizeci și șapte de ani simt în oase când se schimbă vremea, că ordinul ăsta de mobilizare trebuia să vină odată și odată. Dar nu credeam că-l mai prind la vârsta mea... (Se duce apoi și îi dezleagă pe cei doi.)

Ana (isterică, trăgându-se înapoi): Nu se poate! Asta este o încălcare flagrantă a drepturilor omului și a libertăților civile! Cum să ne mobilizeze când noi suntem în plin proces de sinucidere auto-asumată? Este un abuz al statului!



Un zgomot ascuțit, un bârâit de motor în doi timpi, ca un roi de viespi uriașe, umple atmosfera. O dronă militară de mari dimensiuni, vopsită în culori de camuflaj, trece la joasă înălțime exact pe deasupra podului. Din pântecul ei metalic se desprinde un nor imens de foi albe, dreptunghiulare. Foile cad ca o ninsoare bizară peste cei trei, acoperind cimentul ruginit.

Barbu (*prinde o foaie în aer, cu mâinile tremurând*): Aruncă fluturași... Ca la Revoluție, domnule Serafim! Ca în '89 când aruncau din elicoptere textele alea de propagandă!

Ana (*smulge un manifest de pe jos, își potrivește ochelarii și începe să citească cu o voce care își pierde treptat orice inflexiune corporatistă, devenind pură panică umană*): Nu... Nu este despre propagandă. Ascuțați ce scrie aici... Text oficial cu antetul Comisiei de Criză Euro-Atlantică! „Notificare de urgență absolută de gradul zero pentru populația civilă. Astăzi, la primele ore ale dimineții, Centrala Atomică de la Zaporijie, cea mai mare din Europa, a fost aruncată în aer în urma unui atac cibernetic combinat cu artilerie grea a rușilor.”

Barbu (*își duce mâna la inimă, respirând greu*): Centrala?... Centrala aia mare de lângă noi?...

Ana (*continuă să citească, cu vocea tremurândă și ochii măriți de groază*): „Miezul reactoarelor 3, 4 și 5 s-a topit complet, declanșând o explozie termonucleară masivă. Nivelul de radiații a depășit orice scară cunoscută. Speranța de viață pe o rază de două mii de kilometri a scăzut dramatic la maximum câteva zile sau săptămâni pentru orice organism viu expus la aerul liber. În acest moment, un nor radioactiv masiv, de dimensiuni continentale, se deplasează cu o viteză de optzeci de kilometri pe oră direct spre vest. În maximum trei zile, întreaga Europă va fi acoperită de un strat gros de praf de cesiu, iod radioactiv și plutoniu. Continentul este declarat oficial zonă moartă, incompatibilă cu viața pe termen lung. Populația civilă nemobilizată este sfătuită să evacueze de urgență teritoriul european prin orice mijloace navale sau aeriene posibile spre emisfera sudică – Africa Subsahariană, America de Sud sau Noua Zeelandă. Nu mai există timp de negocieri.”

Se așterne o tăcere de mormânt pe pod. Doar sirenele din depărtare continuă să urle, ca un bocet mecanic. Foile albe de manifest foșnesc sub o briză ușoară care începe să aducă de departe un miros ciudat, metalic, de ozon ars.

Barbu: Trei zile... Norul vine în trei zile! Ne dizolvă plămânii și celulele dacă rămânem aici să ne certăm pe priorități!

Ana (*își aruncă tableta digitală direct în hăul de sub pod, privind-o cum se prăbușește în ceață*): Asta schimbă absolut toate planurile și strategiile noastre! Toate matricile de exit sunt compromise! Una este să vrei să mori tu, din proprie inițiativă, ca un act de libertate aleasă în fața unui destin absurd, și cu totul altceva este să te topești la nivel celular din cauza unor demenți cu rachete care au distrus planeta! Asta nu mai este o decizie personală, asta este o lichidare silită făcută de alții, un abuz istoric! Eu nu accept așa ceva! Nu accept ca moartea să fie decisă de un nor radioactiv produs de alții! Pentru că vor să mă omoare, vreau să trăiesc!!!!

Serafim (*își îndreaptă spatele, ochii lui bătrâni scânteiază de o energie sălbatică, pe care n-o mai avusese de la tinerețe*): Eu nu mor iradiat ca un șobolan de șanț în cabina mea de pază! Am păzit podul ăsta treizeci și șapte de ani ca să prind ziua în care se termină construcția și trece prima mașină, nu ziua în care se topește cimentul de la atomi! Nu-mi las eu oasele pe șantierul ăsta din cauza centralei lor! Trebuie să plecăm, să evacuăm sectorul!

Barbu: Unde să plecăm? Podul ăsta se termină în aer, nu vezi? Iar jos e haosul de pe lume, ați auzit megafoanele, ne prind jandarmii și ne gazează ca pe 10 august, apoi ne trimit direct pe linia frontului, în calea norului, să săpăm tranșee în praf radioactiv! Suntem blocați pe bucata asta de ciment!

Ana (*se repede la ei, îi prinde pe amândoi de brațe cu o forță incredibilă, strângându-i*): Nu suntem blocați! Ascuțați-mă bine! Plecăm din Europa! Acum, în secunda asta! Găsim un port la Marea Neagră, la Constanța sau în Deltă, furăm o șalupă, un remorcher, un cargou rătăcit, trecem Bosforul, ieșim în Mediterana, fugim în Africa, în junglă, în deșert, oriunde cerul este încă curat și mâncarea nu piuie la contorul Geiger! Dar singuri suntem morți din prima oră... Tu, Barbule, ai Loganul jos, dar ești prea panicat, o să faci atac de panică la primul blocaj în trafic și o să te pui pe plâns pe volan! Liniștește-te!... Eu am bani mulți, am criptomonedă, am conturi de economii în euro pe care le pot lichida online, am pașaport internațional și știu patru limbi străine ca să ne negociem trecerea prin strâmtoări și granițe! Iar domnul Serafim... Domnul Serafim are uniformă asta care seamănă cu a



autorităților, are fluierul, are scândura aia de barieră și are dosarul ăsta cu șampilă din '89 cu care poate speria și întoarce din drum orice patrulă de puști speriați trimiși să blocheze drumurile!

Serafim (*bate cu pumnul în dosar*): Am ordin de zi pe unitate din noaptea Revoluției, tată! Cu șampilă rotundă cu cerneală verde, groasă, de la armată! Îi blochez pe jandarmi cu propriile lor hârtii! Îi pun să completeze cereri până trece norul!

Barbu (*o privește pe Ana, apoi pe Serafim. Un zâmbet sălbatic, plin de o demență vitală, îi explodează pe față*): Un consorțiu... Un holding de supraviețuire! Corporatista cu banii și limbile străine, decretelul cu Loganul și piese de schimb în portbagaj, și veteranul cu birocrăția, uniforma și ștampila istorică! Suntem un trio formidabil!...

Ana: Numai împreună!... Din momentul ăsta, toate defectele și stereotipurile noastre devin arme de distrugere în masă a obstacolelor. Dacă rămâne unul în urmă, murim toți trei iradiați pe podul ăsta neterminat. Ne asumăm proiectul?...

Serafim (*smulge ecusonul de pază de pe piept și îl aruncă în prăpastie*): S-a terminat cu paza! S-a terminat cu statul degeaba pe domeniu public! Acum rușii nu mai vin, că nu mai au la ce... La mașină, că avem un continent de trecut în trei zile!

Serafim o ia la fugă spre stânga, fluturându-și scândura ca pe un steag de luptă. Barbu își înșfacă servieta diplomat și aleargă după el, pierzându-și pantofii pe drum. Ana își aruncă tableta spartă, rămâne în adidași și se repede după ei. Aleargă toți trei strâns, umăr la umăr, într-o goană nebună pentru viață, abandonând marginea podului.

Zgomotul sirenelor de alarmă nucleară atinge intensitatea maximă, umplând tot spațiul. Decorul rămâne gol preț de câteva secunde, acoperit de foile albe ale manifestelor care zboară în vârtejuri.

ACTUL II

Scena 1

Zgomotul de elice al dronei și sirenele de alarmă nucleară se opresc brusc, de parcă ar fi fost tăiate cu un cuțit de la tabloul electric. Se așterne o liniște deplină, nenaturală, întreruptă doar de fâșâitul vântului. Deasupra scenei, în difuzoarele ruginite ale cabinei de pază, se aude un bâzâit puternic, urmat de un semnal sonor oficial. O voce solemnă, plictisită și profund birocratică, de crainic guvernamental umple spațiul.

Voce din difuzoare: „Atențiune, atențiune, stimați cetățeni. Transmitem un comunicat de importanță majoră din partea Guvernului demis și a Comitetului pentru Situații de Urgență. Alarma din această după-amiază a fost ridicată în totalitate pe întreg teritoriul național. Repetăm: alarma a fost ridicată, starea de urgență se revocă. În urma verificărilor tehnice efectuate de serviciile speciale de informații și de autoritățile internaționale din domeniul energiei atomice, s-a constatat că nu a avut loc nicio explozie la nicio centrală nucleară de pe continent. Repetăm: centrala funcționează în parametri absolut normali, iar nivelul de radiații este cel obișnuit pentru o zi normală.”

Din stânga scenei, Serafim, Barbu și Ana reapar încet, opriți în loc ca niște statui de sare, exact în momentul în care dădeau să coboare scările spre mașină. Sunt transpirați, cu hainele sfâșiate și plini de praf. Ascultă încremeniți, cu fețele schimonosite de o nouă realizare absurdă.

Voce din difuzoare: „Toate informațiile anterioare, inclusiv semnalele acustice și manifestele lansate pe cale aeriană prin drone, au făcut parte dintr-un atac masiv de tip război psihologic hibrid. Dușmanul de la Răsărit ne-a indus în eroare printr-un fake news de proporții planetare, cu scopul bine definit de a provoca panică generală, destabilizare economică totală și de a determina populația să părăsească în masă continentul european, lăsându-le teritoriul liber. Cetățenii sunt rugați să ignore fluturașii de pe jos, să nu părăsească domiciliul, să își păstreze calmul și să se întoarcă de urgență la locurile lor de muncă. Mobilizarea generală se anulează, ordinele de încorporare sunt nule. Pericolul a trecut, nu există niciun nor. Viața merge mai departe în parametrii stabiliți prin bugetul de stat. Vă mulțumim pentru înțelegere.”



Se aude un declic mecanic. Difuzorul tace dintr-odată. Rămâne doar zgomotul vântului care mișcă încet foile de manifest de pe jos. Cei trei se privesc lung, cu o dezamăgire profundă, aproape dureroasă, întorcându-se încet cu fața spre marginea podului.

Barbu (*Își scapă din nou servieta diplomat din mână, din care zboară ultimele chitanțe de utilități*): Fake news... Deci a fost doar un amărât de fake news de la Răsărit... Ne-au mințit ăia pe internet ca să ne sperie...

Ana (*Își dă jos ochelarii plini de praf, ștergându-și fața cu mâneca sacoului*): Un atac hibrid de dezinformare strategică... Ne-au manipulat prin exploatarea instinctului primitiv de conservare. Centrala e întreagă. Corporația e întreagă. Matrixul e întreg. Totul e neschimbat... Ca de obicei, rușii sunt lași, n-au fost în stare să distrugă lumea... Oricum, cineva tot trebuie să o facă, așa, de-al dracului, ca mai apoi să dăm vina tot pe ruși...

Serafim (*Își pune șapca militară înapoi pe cap, cu o mișcare lentă, bătrânească, plină de o tristețe înfinită*): Adică... nu e niciun război? Nu vine niciun nor care să topească totul?... Rămânem tot aici, pe cimentul ăsta?... Tot cu pensia aia de mizerie, tot cu prețurile astea mari, tot cu podul ăsta neterminat pe care nu-l trece nimeni?

Cu mișcări mecanice, grele, ca niște somnambuli care se întorc într-un coșmar familiar din care speraseră că s-au trezit, cei trei încep să meargă înapoi spre marginea extremă a podului. Își reiau cu o precizie milimetrică exact pozițiile inițiale din primul tablou al piesei. Ana ajunge din nou la un centimetru de hău, Barbu se plasează exact în spatele ei, fluturându-și servieta, iar Serafim își ridică scândura alb-roșie, blocându-le simbolic calea.

Scena 2

Ana (*Își potrivește din nou ceasul inteligent, deși ecranul e complet distrus de lovitură*): OK... Așadar, după această scurtă întrerupere tehnică, independentă de voința noastră, revenim la ordinea de zi și la ordinea de pe listă. Indicatorii de performanță personali și decizia de *exit* rămân neschimbați în structura mea interioară. *Workflow*-ul a fost doar temporar perturbat. Ne reluăm pozițiile. La trei... Unu... doi...

Barbu (*o prinde din nou de umăr cu o smucitură violentă, trăgând-o înapoi cu exact aceeași iritare și frustrare din actul întâi*): Stai așa, domnișoară manager, că n-am terminat socotelile! Ce înseamnă asta, „la trei”?... Am stabilit foarte clar, înainte de toată nebunia asta cu norul și cu drona, că dosarul meu are prioritate absolută de depunere la marginea prăpastiei! Eu am chitanțele originale de la întreținere și de la leasing aici! Eu am fost strivit în toți anii ăștia de reforme și tranziție când tu nici nu erai în planul de producție al părinților tăi! Am cincizeci de ani de frustrări și umilințe adunate în contul curent, nu poți să-mi tai mie rândul și să sari în fața mea doar pentru că ai învățat tu termeni în engleză la birou și ai adidași de firmă în picioare! La coadă se stă respectând vechimea în suferință!

Ana (*se întoarce furioasă, cu obrajii roșii de la palme și praf*): Domnule Barbu, insistența dumneavoastră egoistă este de-a dreptul patologică și structural toxică! V-am explicat deja prin argumente logice că eșecul dumneavoastră economic și personal este un clișeu banal de tip generațional, o lipsă de adaptare la piața liberă, în timp ce *burnout*-ul meu reprezintă o criză sistemică și profundă de identitate a omului modern! Eu am prioritate absolută de acces pe platformă, conform tuturor normelor de eficiență și optimizare a resurselor!

Serafim (*fluieră lung și strident în fluierul de tablă, băgându-se violent între ei și fluturându-și dosarul cu șină legat cu sfoară*): Ia, gura mică amândoi și păstrați distanța regulamentară, că vă mănâncă pușcăria pe amândoi pentru tulburarea liniștii publice pe un obiectiv militarizat! N-ați auzit ce-a zis la difuzor? Viața merge mai departe! Și dacă viața de stat merge mai departe, înseamnă că și paza de stat merge mai departe, neschimbată! Iar pe podul ăsta strategic, din 22 decembrie '89, de când s-a tras pentru libertate, eu sunt singurul trecut în registrul de inventar! Nu se sare, nu se mișcă și nu se moare fără aprobare scrisă, stampilată și semnată de șeful de obiectiv! Ați uitat că am stabilit că vă aruncați amândoi!?

Barbu (*urlă de disperare, ridicând pumnii spre cer*): Eu sar primul și gata! (*Încearcă să o îmbrâncească pe Ana*).

Ana (*îl lovește din nou cu clipboardul*): Exclus! Eu am fost prima aici de la ora 14.00 fix! Sunt înregistrată în istoric! Nu-mi ia mie locul un decretel frustrat!



Serafim (*îi lovește pe amândoi cu scândura peste picioare; cei doi urlă de durere*): Dați-vă înapoi în spatele liniei de demarcație!... Înapoi, am zis! Eu sunt stăpân aici... (*Le face semn celor doi să se apropie. Cei doi se supun și Serafim îi leagă iar cu sfoara*).

După un timp în care caută să-i aducă pe cei doi cât mai aproape de locul în care pot să sară în siguranță.

Serafim: Așa, cred că aici este bine, de aici sigur vă ia dracu' și dați ortul popii...

Ana: Eu nu vreau să mă ia dracu' ...

Barbu: De asta nu poți fi sigură...

Serafim: Ei, acum dacă vă aveți unul pe altul, ce mai contează!?...

Serafim îi împinge pe cei doi și după câteva secunde se aude o bufnitură.

Ana (*din hău*): Dobitoc ramolit și expirat ce ești, am căzut amândoi în plasă și cred că eu mi-am rupt și o coastă... Și mi-au crăpat și ochelarii...

Barbu (*din același loc*): După ce ies de aici te trimit direct la azil, idiotule...

Serafim (*aplecă peste balustradă, se adresează celor doi*): Ei, nu vă supărați așa, din nimic, am greșit și eu, e omeneste, zău așa... Cred că trebuia să săriți doi metri mai la stânga... Însă acuma știu, am făcut armata și mi-am amintit formula derivatei în artilerie: *Stânga scad, dreapta adun, de nu-mi iese nici acum, îmi bag aia-n el de tun...* Da, asta e... Cred că după ce o să fiți recuperați și vă veți ispăși pedeapsa de trei luni la un spital de nebuni, o să vă aștept să mai săriți o dată... De data asta garantez că o să fie un succes...

Ana: Mai bine mă sinucid cu opiacee decât să mă reîntorc la podul ăsta blestemat și să-ți mai văd moaca...

Barbu: Eu, nici atât, mi-a ajuns... Am trecut de mult de jumătatea vieții, o să suport...

Serafim (*după un timp, în care gemetele celor doi se aud din ce în ce mai încet, se așază în genunchi și își ridică privirea spre cer*): Doamne, cu ăștia doi am ajuns la o mie de suflete salvate, așa cum mi-ai cerut... Iar acum, că tot mi-ai promis că-mi pot reîntâlni fiul și soția, fie și pe lumea cealaltă, te rog să-mi iei sufletul, dacă nu trupul cu totul la ceruri, precum odată pe-al lui Ilie, că uite, am stat aici zeci de ani în post și rugăciune și am păzit podul ăsta dintre lumi cum am putut eu mai bine... Nu m-am sinucis, să nu ajung în iad, ci mi-am dorit mereu să-i reîntâlnesc pe cei dragi...

Drept răspuns, manifestele se ridică într-un vârtej de pe jos, îl înconjoară pe Serafim și îl ridică-n tavan. Se aude un oftat prelung, iar din prăpastie vocile celor doi, în cor: Doamne, fie-ți milă și de noi și rupe un ochi la plasa asta de păianjen!... Fă-ne, Doamne, iarăși copii, să nu ne sinucidem vreodată!...

*Cortina cade lent, în timp ce din difuzoarele cabinei de pază începe să se audă **Sonata lunii** de Beethoven.*

”Barbu: Voi, ăștia din generația asta de fulgi de zăpadă, crescuți cu lapte de ovăz, telefoane inteligente și mâncare comandată prin aplicații, ați stricat până și limba română!... Pe vremea mea, când voiai să te prăbușești din cauza vieții, când nu mai făceai față, spuneai simplu: «Gata, mi s-au înecat corăbiile, s-a terminat benzina, mă duc dracului!». Nu făceai «planning», nu puneai alarmă la telefon ca să-ți programezi disperarea...”



Historia

SERVICIILE DE INFORMAȚII ÎN EGIPTUL ANTIC



Adrian Ghenade

Specialist în relații internaționale,
analist

Deșertul a reprezentat dintotdeauna o sursă de inspirație și fascinație pentru oameni. Redată sentimental în poeme îmbibate de emoție precum sonetul *Ozymandias* al poetului englez Percy Shelley sau transpusă în povestiri ce evidențiază misticismul și psihologia omului precum celebrul basm *O mie și una de nopți*, imaginea „oceanului de nisip” a constituit dintotdeauna o sursă de inspirație în artă (poezie, pictură, literatură, teatru și cinematografie) datorită misterului pe care îl evocă. În poveștile ce au spațiul de desfășurare a acțiunii deșertul, temele produc sentimente pro-

funde asociate cu puterea, iubirea, destinul sau bogăția, reușind în acest sens să evidențieze înțelepciunea și viclenia locuitorilor din Orientul Apropiat.

Pentru un număr însemnat de oameni care au crescut în culturi din afara arealului Orientului Apropiat, primul contact cu imaginea deșertului a fost prin intermediul vizualizării fotografiilor de piramide, mumii sau hieroglife. Aceste imagini au căpătat statutul de simbol care a ajuns în timp să fie definitoriu pentru Egipt.

Prezentul articol propune o temă despre Egipt ușor diferită de subiectele tradiționale cu care cititorul este obișnuit. Din dorința de a evidenția modul în care misterul ce caracterizează deșertul a fost instituționalizat și utilizat în întreprinderea de operațiuni cu caracter militar-politic, în acest eseu voi prezenta modul de funcționare al primelor servicii de informații din istoria omenirii. Drept subiect de studiu, am optat pentru serviciile de informații din timpul dinastiilor a XVIII-a și a XIX-a, analizând motivațiile ce au stat la baza formării lor, modul de funcționare și structura organizatorică, analiza efectuată fiind intrinsec legată de contextul politic intern și extern al Egiptului din timpul domniilor anterior amintite.

Serviciul de informații – încadrare teoretică și motivație

Cel mai adesea, primul contact al oamenilor cu lumea spionajului și a operațiunilor cu caracter secret s-a realizat prin intermediul filmelor și cărților, misterul și aventura fiind teme care se bucură de un interes ridicat din partea

publicului. Interesul publicului de ieri și de azi este foarte bine evidențiat prin fascinația față de povești seculare ce evocă subiectele antementionate, un exemplu elocvent fiind celebrul basm popular arab *Ali Baba și cei 40 de hoți*, care a avut drept sursă de inspirație celebra cucerire a orașului Jaffa de către generalul T'hutiy, care și-a trimis războinici în oraș ascunși în coșuri purtate de măgari ¹.

Deși au cunoscut o dezvoltare și o diversificare substanțială începând cu a doua jumătate a secolului al XVIII-lea, serviciile de informații au păstrat aceeași linie tradițională în materie de obiective primare. Unele dintre cele mai comune definiții și accepțiuni descriu serviciul de informații ca fiind instituția responsabilă de colectarea și analiza informațiilor relevante pentru promovarea intereselor naționale de securitate, pentru formularea politicilor strategice în domeniu și pentru gestionarea amenințărilor provenite de la inamicii actuali sau potențiali ².

Observând ce presupune un serviciu de informații, ne putem întreba în mod legitim care a fost cauza formării primelor servicii de informații în Egipt? Potrivit istoricului Francis Dvornik, expansiunea politică a imperiilor timpurii a determinat necesitatea formării primelor servicii de informații. Acestea au avut drept sarcină obținerea rapidă de informații despre situația internă a celorlalte

¹ **Francis Dvornik**, *Începuturile Serviciilor de Informații*, București, Editura Meteor Press, 2021, p. 29.

² **Sherman Kent**, *Strategic Intelligence for American World Policy*, New Jersey, Princeton University Press, 1966, p. 35.



regate, despre sentimentele populațiilor care au fost supuse ca urmare a expansiunii și despre sentimentele propriilor cetățeni, în scopul impunerii unui control ³.

Din păcate, nu dispunem de date privind modul în care principalul beneficiar, faraonul, primea informațiile cu privire la evenimentele ce constituiau interes pentru el, fiind cunoscut doar modul în care acestea erau strânse. Privind procesul de colectare, principalele poziții erau guvernatorul provinciilor cucerite, comandantul de garnizoane și mesagerul faraonului.

Guvernatorul, cunoscut sub denumirea oficială de „guvernator al țărilor de sus”, acționa în teritoriile cucerite din Asia și avea obligația să culegă informații care erau transmise ulterior mai departe către superiorii săi ierarhici.

Comandantul garnizoanelor din orașele cucerite obținea informații prin colaborarea cu localnicii.

Funcția de „mesager al faraonului” implica pe lângă colectarea de tribute și informații din țările cucerite, transmise evident către faraon. Mesagerul era întotdeauna însoțit de un cortegiu numeros și un detașament de soldați egipteni. „Mesagerul faraonului” mai era cunoscut și sub denumirea de „primul căruțaș al maiestății sale”, „tovarășul picioarelor Regelui celor Două Țări”, sau „mesagerul faraonului în fiecare țară”, această funcție având un grad aproape similar cu cel de ministru plenipotențiar ⁴.

Serviciile de informații din timpul Dinastiei a XVIII-a

Desfășurată între 1543 î.Hr. și 1292 î.Hr., perioada dinastiei a XVIII-a ce a condus Egiptul Antic este perioada în care Noul Regat ⁵ atinge apogeul puterii sale politice și militare. Acest lucru s-a văzut și în domeniul artei și al construcțiilor, dar și în controlul regal, prin nașterea cultului monoteist faraonic. Paradoxul acestei dinastii îl constituie faptul că perioada apogeei atinsă în timpul domniei lui Amentohep al III-lea a fost imediat urmată de un declin accelerat al puterii spre sfârșitul domniei acestuia, apogeul decăderii fiind atins în timpul domniei lui Amentohep al IV-lea (sau Akhenaton, fondatorul cultului monoteist al zeului Soare Aton) ⁶. Totodată, în timpul Dinastiei a XVIII-a are loc profesionalizarea spionajului, pe care o vom evidenția printr-o serie de exemple.

³ Francis Dvornik, *op. cit.*, p. 28.

⁴ *Ibidem*.

⁵ Denumirea în cauză se referă la perioada istorică în care este încadrat Egiptul din punct de vedere cronologic, denumirea de Nou Regat cuprinzând perioada în care au domnit dinastiile a XVIII-a și a XIX-a, nefăcând referire la o formă de organizare politică propriu-zisă.

⁶ Karen Radner et al., *The New Kingdom of Egypt under the Eighteenth Dynasty*, publicat în *The Oxford History of the Ancient Near East: Volume III*, Oxford, Oxford University Press, 2022, p. 147.

Există o serie de însemnări interesante care demonstrează că informațiile despre revolte și tulburări ajungeau în timp util în capitala Tebei, demonstrând faptul că faraonul deținea controlul. De exemplu, într-o inscripție din Assuan ce datează de pe vremea lui Tutmes al II-lea este relatată o rebeliune organizată de către kușani, acțiune care a fost deconspirată și învinsă de trupele faraonului ⁷.

Dacă ne referim la perioada de maximă eficiență a serviciilor de informații din timpul dinastiei a XVIII-a, aceasta poate fi remarcată în timpul domniei lui Amentohep al III-lea. Observăm că „ochii și urechile faraonului” erau omniprezente, acestea fiind extrem de eficiente în dejucarea și eliminarea timpurie a comploturilor împotriva conducătorului suprem. Un exemplu în acest sens îl constituie deconspirarea unui complot al rebelilor și neutralizarea lui, succes care este consemnat în stela ridicată la prima cataractă a Nilului. Aici au fost consemnate următoarele cuvinte: „I s-a spus Maiestății Sale: dușmanii kușani ticăloși plănuiseră o rebeliune la sânul său.” ⁸

Treptat, spre finalul domniei lui Amentohep al III-lea, are loc un ușor declin privind eficiența serviciilor de informații. Acest declin s-a accentuat considerabil în timpul domniei lui Amentohep al IV-lea, fiind direct corelat și considerat a fi cauza principală pentru decăderea puterii egiptene în Asia. Declinul este relevat și în corespondența diplomatică ce reiese din studierea scrisorilor de la Tell-el-Amarna, ce nu se bucura de aceeași meticulozitate privind redactarea notelor diplomatice ca cea din cadrul altor domnii ⁹.

Serviciile de informații din timpul Dinastiei a XIX-a

Întinzându-se pe o perioadă de 105 ani, cuprinsă între 1292–1187 î.Hr., Dinastia a XIX-a s-a remarcat printr-o serie de campanii militare de succes și de încercări de reconsolidare a puterii în Nordul Africii și în Asia ¹⁰.

Sfârșitul crizei politice egiptene și redobândirea treptată a puterii pe plan extern vor avea loc abia în timpul domniei lui Seti I, al doilea faraon al dinastiei a XIX-a. O inscripție din basoreliefurile de la Karnak relatează despre expediția faraonului împotriva beduinilor. În inscripție se specifică faptul că „I s-a spus Maiestății Sale: învinșii Shasu plănuiesc rebeliune [...]” ¹¹. Din această însemnare concluzionăm faptul că înainte

⁷ J.H. Breasted, *Records*, 2, nr. 121.

⁸ J.H. Breasted, *Records*, 2, nr. 844.

⁹ Francis Dvornik, *op. cit.*, pp. 35–36.

¹⁰ Jacobus Van Dijk, *The Amarna Period and the later New Kingdom*, publicat în *The Oxford History of Ancient Egypt*, Oxford, Oxford University Press, 2000, p. 272.

¹¹ J.H. Breasted, *Records*, 3, nr. 101.



de începerea atacului împotriva rebelilor, Seti I beneficia de un serviciu de informații de încredere la granițele egiptene. Acest lucru era necesar întrucât Egiptul se afla într-o competiție directă cu Imperiul Hitit (situat preponderent pe teritoriul de astăzi al Turciei) privind influența în zona Orientului Mijlociu. Domnia faraonului Ramses al II-lea va fi marcată substanțial de această rivalitate care va duce la necesitatea reformării unor instituții cu caracter politic și militar. În materie de operațiuni din sfera spionajului, considerăm relevantă acțiunea întreprinsă de hitiți, care a avut drept scop dezinformarea taberei egiptene. Astfel, doi beduini s-au prezentat

drept dezertori veniți din tabăra hitiților și l-au convins pe Ramses al II-lea de faptul că armata hitită se afla la o distanță considerabilă de așezarea sa (în realitate, armata hitită se afla în orașul Kadeș ce urma a fi asediat de egipteni), fapt ce l-a determinat să înainteze cu o singură divizie pentru asediarea Kadeșului. Doar reușita cercetașilor egipteni

de a captura doi spioni hitiți care au mărturisit adevărul a determinat ca armata lui Ramses al II-lea să nu fie zdrobită, transformând astfel un posibil sfârșit tragic într-un triumf personal ¹². Ulterior, după semnarea tratatului de pace cu hitiții, în 1283 î.Hr., Ramses al II-lea s-a ocupat de formarea unui serviciu de informații care să funcționeze perfect, dezideratul său fiind continuat de către succesorul său, Merneptah. Privind eficiența serviciului de informații, aceasta este evidențiată în două documente de pe vremea faraonului Merneptah: prima este marea inscripție de la Karnak și cea de-a doua este inscripția de pe columna din Cairo unde se relatează despre zdrobirea unei revolte a libienilor și a aliaților acestora care invadaseră Egiptul ¹³.

Într-un fragment dintr-un registru al unui funcționar subordonat faraonului Menepthah din dinastia a XIX-a identificăm într-un mod detaliat una dintre metodele utilizate în strângerea informațiilor. În registru sunt notate numele și misiunile mesagerilor speciali care treceau prin garnizoana egipteană în drum spre Siria, fapt ce relevă un control ridicat asupra celor care călătoreau în teritoriile guvernate de Egipt ¹⁴. Relatări similare se găsesc în diferite rapoarte ce au fost întocmite cu privire la activitățile desfășurate de triburile de beduini. Într-un alt registru, identificăm celebrarea victoriei lui Merneptah în Palestina, succes ce a fost raportat cu ajutorul mesagerilor, rolul acestora fiind consemnat și apreciat astfel: „Mesagerii au stat sub parapetul zidurilor, adăpostiți de soare, până la trezirea santinelor.” ¹⁵

Observăm în acest sens faptul că întemeietorii celui de-al doilea Imperiu Egiptean au înțeles necesitatea unui serviciu de informații bun și de încredere pentru protejarea intereselor egiptene în Africa și Asia.

Concluzii

Ajunși la finalul călătoriei noastre în lumea spionajului din vremea Egiptului faraonic, suntem în măsură să prezentăm trei concluzii privitoare la serviciile de informații din acea perioadă.

O primă concluzie este reprezentată de faptul că serviciile

de informații au reprezentat un important factor în desfășurarea campaniilor militare de succes întreprinse de faraonii egipteni, prin intermediul acestora obținându-se informații importante despre acțiunile și planurile pe care rivalii egiptenilor doreau să le pună în practică.

Încadrând aceste operațiuni într-o ter-

minologie contemporană, am putut observa modul în care serviciile de informații egiptene desfășurau activități de tipul *offensive intelligence*. Totodată, rămânând în continuare în sfera militară, am putut observa cum serviciile de informații egiptene au ajutat la înfrângerea unor comploturi și la capturarea anumitor spioni veniți din partea puterilor rivale, fapt ce echivalează cu desfășurarea de operațiuni din sfera *counter intelligence*.

O a doua concluzie se bazează pe faptul că serviciile de informații aveau un rol important și în aparatul administrativ central al Egiptului, prin intermediul acestora obținându-se date cu caracter cantitativ și calitativ despre populațiile cucerite care trăiau în regiuni ce se aflau în administrarea Egiptului. Metodologia de obținere a informațiilor era de tip HUMINT, informațiile fiind obținute în mod direct de la locuitorii regiunilor în cauză.

Ultima concluzie se referă la faptul că serviciile de informații nu erau utilizate pentru controlul populației autohtone, lucru care este ușor neobișnuit pentru un regim în care faraonul deținea puterea absolută. Ar fi posibilă o explicație că Egiptul deținea un sistem complex de propagandă religioasă, persoana faraonului fiind echivalentă cu cea a unui zeu, fapt ce impunea în fața supușilor un sentiment de admirație și teamă.

Egiptul a fost, este și va fi mereu un loc al misterelor și al întrebărilor fără răspuns. Am putea spune că acest spațiu civilizațional a fost predestinat pentru nașterea și perfecționarea uneia dintre cele mai fascinante și neînțelese activități din lume, spionajul, activitate care va impune mereu admirație, dar care va păstra și o urmă uriașă de mister de tip ocult.



Basorelief antic ce înfățișează spioni Shasu bătuiți de soldați egipteni

¹² J.H. Breasted, *Records*, 3, nr. 294–391.

¹³ J.H. Breasted, *Records*, 3, nr. 101.

¹⁴ J.H. Breasted, *Records*, 3, nr. 294–391.

¹⁵ J.H. Breasted, *Records*, 3, nr. 579, 595.



Eseu

UN BIZANȚ CÂT DOUĂ ROME



Otilia Georgiana Vasile

Profesoară de istorie

Într-o lume medievală pe care am crezut-o mai puțin străbătută de aventurieri aflați în căutare de excepțional sau pur și simplu în căutare de frumos, pe care am plasat-o, de multe ori, în mod nedrept, la marginea istoriei și am catalogat-o drept „întunecată”, iată că în acest univers al Evului Mediu se întrevădea, la Porțile Orientului, o cetate eternă, aproape mitologică, cu pretenții de axis mundi și nume de împărat. Est spre Vest, Nord spre Sud și invers, împreună cu alte variante de combinare a punctelor cardinale, călători din toate părțile și spre toate părțile, expediții militare

sau pelerinaje, toate au dat naștere unei efervescente aproape turistice. Totuși, să călătorești în Evul Mediu presupunea efort atât financiar, cât și fizic. Nu era de ajuns un avânt de expediționar, cu care puteai traversa o lume. Dar tocmai pentru că era anevoios să pornești la drum, tocmai pentru că existau atâtea piedici, putem să aducem acestor oameni un omagiu plin de admirație. În ciuda acestor obstacole, ei se revărsau spre necunoscut. Și, de multe ori, acest necunoscut era Bizanțul.

Despre Bizanț circulau povești, se scria în cronici, se vorbea prin târguri. Ori că era admirat, ori că era urât, cert e că se găseau puțini cărora să le fie indiferent. Sigur că interesul claselor superioare era dictat de reguli politice, iar atenția acestora se îndrepta mai des către Imperiul din Est. Însă mulți au fost și cei care nu aparțineau acestor clase și care au călătorit spre Răsărit. Constantinopolul era pentru aceștia, la fel și pentru negustori, pelerini sau simpli călători, un punct de convergență. Toate drumurile duceau la Constantinopol, cum odinioară ajungeau la Roma. Loc de pelerinaj, de comerț, obiectiv de călătorie și, în final, țintă a cuceririlor. În mentalul oamenilor lumii medievale, Bizanțul era legat organic de capitala sa, impregnată, la rândul ei, de o dimensiune sacră, de imaginea autorității divine. Constantinopolul își disputa cu Roma această imagine de „divina civitatem”, dar, pentru oamenii Estului, Constantinopolul era însăși Roma și mai mult decât atât. Era nu numai a doua Romă, ci o Romă mai bună, era de două ori Roma. Oraș relicvariu, oraș al minunilor, al trăirii spirituale, al epifaniilor, el reprezenta și pentru vestici un depozitar de sacralitate. Lumea creștină îi cona-

crase astfel și Constantinopolului un loc în epicentrul ocupat mai înainte doar de Roma, iar imaginea lui se răsfrângea asupra întregului imperiu, Bizanțul fiind un gardian al locurilor sfinte, prin însăși poziționarea lui geografică.

După primele cruciade, această ultimă trăsătură începe să se estompeze, să se diminueze, scoțând la iveală vulnerabilitatea imperiului, incapacitatea lui de a proteja Ierusalimul. Or acest lucru e asociat din nou, mai ales în Vest, cu exprimarea voinței divine: puterea Bizanțului nu mai stă sub egida lui Dumnezeu, e nevoie, așadar, de o substituție. Și cine erau mai potriviți pentru aceasta decât latinii? Astfel, avem de-a face cu o primă modificare în această paradigmă ce cuprinde imaginea Bizanțului, iar ea se naște din slăbiciunea imperiului, pe care adversarii o exploatează. Lumea Evului Mediu putea să ierte deficiențe de ordin militar sau material, dar universul religios medieval nu putea să facă abstracție de lipsurile puterii providențiale. Și pentru că neputința imperiului de a ocroti locurile sfinte s-a tradus prin abandonarea lui de către Dumnezeu, Bizanțul a rămas dezgolit de două atribute: puterea lumească și forța divină, în mod evident conectate.

Pe de altă parte, pentru că Bizanțul, prin Constantinopol, reprezenta un centru al comerțului, i se atribuie și o imagine a abundenței. Pentru că drumurile comerciale se înnodau și se interconectau la Constantinopol, oameni din toate părțile lumii ajungeau aici, își schimbau sau își vindeau mărfurile, făceau parte din tot acel conglomerat de negustori, ca într-un mare bazar, unde se găseau de toate și pentru toți. Deci este firesc ca o reprezentare a imaginii Bizanțului



Xilografie a Constantinopolului realizată de Hartmann Schedel pentru *Cronica de la Nürnberg*, 1493

să se constituie prin intermediul acestei concentrări de mărfuri și oameni, printre mătăsuri, animale, produse alimentare, accesorii, textile, obiecte religioase, bijuterii și mirodenii. În plus, călătorii străini dublează și ei această imagine, descriind opulența orașului, uneori poate exagerată, cu coloane poleite cu aur, palate cu pereții din pietre prețioase, biserici bogate în relicve și îmbrăcate într-o frumoasă imagine arhitecturală, ceremonii de curte nemaivăzute, care se remarcă prin lux și somptuozitate.

Sigur că nu doar acesta e tabloul care ni se înfățișează prin intermediul călătorilor, unii dintre ei mai menționează și murdăria de la periferie sau sărăcia în care se zbăteau anumite categorii sociale, dar cert e că nu aceste impresii cântăresc cel mai greu în scrierile lor. Senzația generală, dacă e să le unim cronicile, este cea prezentată mai sus, a unui oraș bogat, diferit de tot ceea ce se găsea în alte părți ale lumii. De aceea, repetarea acestor trăsături a format un soi de mitologie în ceea ce privește Constantinopolul, făcând din el un oraș al desfătărilor, un oraș ideal, unde e ușor să trăiești și e musai să te bucuri. Capitala bizantină era, într-adevăr, pentru acea vreme, un oraș în adevăratul sens al cuvântului. Nici un alt oraș din Vestul latin nu putea să-l concureze, poate doar Bagdadul din Orient să fi fost asemănător lui, așa cum aflăm de la unii călători arabi. Așadar, Constantinopolul era oricum o apariție, o minune a lumii urbane medievale pentru orice călător străin. În plus, pentru că impresiile de călătorie nu aveau efect numai asupra celui care le scria, căci reîntors în țara de proveniență, drumetul răspândea zvonul călătoriei sale, și ceilalți oameni luau parte în mod indirect la itinerariile spre Bizanț, căci unii, după cum am arătat mai sus, scriau ei înșiși despre Constantinopol, fără să fi fost vreodată măcar în preajma acestuia. Deci se naște o semi-literatură în care Bizanțul își află locul său, prin care se creează această imagine idilică, exotică și atrăgătoare.

Acesta nu este doar un portret construit de călători. Chiar și cei care se erijau în adversarii grecilor exprimau aceleași idei

referitoare la bogăția și frumusețea Constantinopolului. Desigur, cu unele rețineri și cu diverse alte amănunte, privitoare fie la firea nestatornică și trădătoare a grecilor, fie la nesupunerea imperiului și ieșirea de sub ascultarea Romei. Cruciadele au dezvoltat antagonismele deja existente între vestici și bizantini și tot ele au adâncit prăpastia care se căscase între cele două lumi. Astfel, imaginea Bizanțului a suferit modificări, reprezentării de dinainte, cea conturată de călătorii străini, i se adaugă una creată de cruciați. Acestea două nu se opun, nu se contrazic în esență. Una vine în continuarea celeilalte, într-un mod natural, construită de noile realități istorice.

Latinii au cucerit Constantinopolul. Putem spune chiar că imaginea sa, aproape legendară, s-a perpetuat de-a lungul timpului și s-a transformat într-un soi de mit, care se confirma sub privirile lacome ale cruciaților. Cine poate spune că la 1204 acest mit a fost distrus? Mai degrabă putem vorbi de un paradox: mitul Constantinopolului devine real sub conștiința cruciată și, în același timp, odată cu cucerirea, se dizolvă, e sărăcit de semnificațiile sale, răpus de jafuri, profanări și violențe. La 1204, Constantinopolul și-a confirmat marea, cântată de trubaduri și preamărită de străini. Dar tot atunci s-a încercat golirea lui de semnificație, aducerea temporară la ascultare și supunere. Peste toate acestea însă, nimeni și nimic nu i-ar fi putut nega prestigiul. „Graecorum gloria, fama dives et rebus ditior.” („Faima sa este strălucită, de fapt, el este superior chiar renumelui.”)¹.

¹ Diehl, Charles, *Figuri bizantine*, vol. 2, traducere de Ileana Zara, București, Editura pentru Literatură, 1969.

**”Pentru oamenii Estului,
Constantinopolul era nu numai
a doua Romă, ci o Romă mai
bună, era de două ori Roma.”**



Roman

CERȘETORUL DE LA CAPȘA



Ovidiu Mihalache

Prozator, profesor
Membru al Uniunii Scriitorilor
din România

Trotuarele îs spălate acum, dar nu datorită vreunui măturător de la Primărie ori vreunui autocamion din ăla cu butoaie de apă, ci datorită ploii binecuvântătoare de dimineață, care a mai stropit oleacă străzile Bucureștiului ca să nu mai steie așa, povârnit într-o parte din cauza arșiței. Uite că-i deja 21 septembrie și tot cald îi. E o căldură din aia care stă pe tine, simți cum se îndoaie cercurile minții. Pe caldarâm nu-i nici țipenie de om acum la orele șaptesprezece. Doar vreun cerșetor din ăla bătrân, obișnuit cu zilele toride și cu ălea geroase mai picotește la câte vreun colț. Aici, pe Calea Victoriei unul îi chiar la colțul Cercului Militar. Stă într-un cărucior. Dar

ce zic eu cărucior! Îs vreo două bucăți de scândură, împreunate cumva și cu vreo patru roticele care scârțâie amarnic atuncea când se mai mută dintr-o parte într-alta. Îi soios rău cerșetorul, îi și beteag rău nenorocitul, că n-are niciun picior. El spune că-s pierdute cândva în război, pe la Mărășești. Cică ar fi erou, dar, Dumnezeu cu mila, dac-o fi ori nu! Cert îi că stă acolo, că acolo-i locul lui, împărțit de starostele lor, al cerșetorilor. Jumate din bani îi dă ăluia. Că așa-i pomeneala aici, pe Calea Victoriei. Roade acum un covrig, căpătat de la o buni-cuță mai milostivă, care trecuse mai de dimineață pe aici, cu nepotul într-un landou din ăla scump.

– A naibii, hârcă! N-a putut și ea să se scurme în portofel să dea măcar un franc ori chiar doi.

I-a aruncat în silă un covrig. Ce să facă el cu ăsta? Că doar n-o să dea la staroste o juma' de covrig. Cincizeci de lei pe zi. Atâta îi e porția. Atât trebuie să-i deie starostelui. Că, dacă nu, merge să-i dea și a doua zi, dar cu camătă la sânge. Cincizeci la sută. Apoi, a doua zi trebuie să dea cincizeci, plus încă șaptezeci și cinci. Adică vreo sută și douăzeci și cinci de lei. Și nu-i convine. Mai bine dă banii așa cum i-a făcut, mai bine nu mai mănâncă diseară, pune ban peste ban ca să-i dea starostelui.

Noroc că mai are vreo câțiva lei la el, de zilele trecute. Că diseară, pe la nouă, vin oamenii starostelui să-l golească, să-l facă să dea obolul. Fuseseră mai pe la prânz, în prima tură și atunci spusese că-l așteaptă până diseară cu banii. Că starostele îi om cinsti, dar rău atunci când vine vorba de bani și de averea lui. Cinci mii de lei a trebuit să dea pe locul ăsta, să-l cumpere. Și doar o jumate de

an a fost înțelegerea. Dar se bucură că nu-l deranjează nimeni. O să mai stea în seara asta până mai târziu, că-i sâmbătă seara și atunci se luminează la Capșa, care-i vizavi. Că nu le dă lor voie să steie chiar în față acolo. Ei, mai trage el câte-o fugă chiar sub geamurile restaurantului, preț de vreun sfert de oră ori chiar o jumate de oră, dar îi fugăresc ospătarii de acolo. Cică nu-i voie, că le *sparie* clienții și că dă urât la fasonul cărciumei. Mă rog!

Privește înspre Capșa, și doar înspre Capșa. Ehei, ce vremuri când intra și el acolo! Ce vremuri, acum vreo douăzeci de ani! Îl și cunoaște pe șeful de sală, că i-a fost ospătar atâta amar de ani. Acuma, ăla nici nu-l mai recunoaște, că-i cu plete mari până aproape de umeri, nebărbierit și olog. S-ar mai bărbierit și el, că înainte vreme s-a tot bărbierit în fiecare dimineață. La sânge se bărbierea. La cinci de dimineață se trezea, apoi își făcea o cafea mare și o bea așa, fierbinte cum era. Apoi se bărbierea. Ce-i mai plăcea lui obiceiul ăsta! Pe la cinci și jumătate își pune uniforma de cavalerie, cu cizmele alea pe care le mai are și acum într-un colț, pe sub patul unde mai doarme noaptea. Se privea în oglinda fină de Murano pe care-o primise cândva, nu demult, la nunta lui cu frumoasa lui soție. A căzut și s-a dus femeia. Nici nu i-a lăsat copii și nici avere prea mare. Avea ea o dotă, dar după moartea ei, a căzut și el în patima beției, până l-au dat și afară din Armată, fără pensie, fără nimic. A pierdut tot, numai uniforma și-a păstrat-o. Of, câți ani de jeg și de umilințe n-a mai suferit el! S-a angajat la un tâmplar și-și mai revenise oleacă, mai pusese ban peste ban, cu ce mai rămăsese de la nevastă și și-a cumpărat și el o căsuță,



Sava Henția (1848–1904), *Cerșetor bătrân*, 1889

undeva mai sus de Târgul Moșilor, pe Colentina, dar măcar era curățică și nu-i intra nimeni în curte.

Astea-s vremurile, mai ales de când l-a furat farfuza aia de-a crezut el că o s-o facă prințesă. Ce l-a mai încondeiat aia! Ce l-a mai tradus și cum i-a furat toți bănișorii! Asta este. Acuma trebuie să suferă și el. Cum a suferit, că a plecat de la Târgul Moșilor, de acolo. Barem îi bine că acolo, mai sus de târg, nici nu-i staroste, adică nu crede să fie. Că, acum vreo cincisprezece ani, când s-a apucat el de meseria asta, nu era. Acum o fi. Cine poate să știe?

N-are cerșetorul nimic la picioare. Merge drept cum mergea și acum douăzeci de ani. L-a învățat unul, un calic de pe Colentina, cum să-și bage picioarele sub el și să se dea mare olog de război. Vreo două alte chestii i-a tot arătat și l-a luat sub aripa lui și l-a învățat toate trucurile și mizeriile de pe lume ca să mai scoată de la ăștia mai înstăriți câte un firirel.

Acuma se tot uită la Capșa, să vadă dacă mai intră vre-un îmbogățit din ăsta. Îi cunoaște după pantofi care-s bogați ori care-s din ăștia șchiopătați, din ăia care trag vreo lună de zile ca să ia o dată masa la Capșa. Încă-i cinci și jumătate și nu prea se vede nimic. Nicio mișcare. ăștia încep a veni după

orele șapte. Dar el îi pregătit aici, stă cuminte, mai bolborește câte-o rugăciune. Că așa i-a spus ăla de l-a învățat: *fără rugăciune, să înveți și tu vreo două, nici nu se apropie nimeni de tine!* Și așa a și făcut. Tot zice, dar nu prea tare, ca să nu sperie trecătorii ori vardiștii care-i mai acceptă, vreo trei rugăciuni, pe care le-a învățat pe de rost.

O să fie și asta o sâmbătă ca oricare alta. Cu mai bunele ori cu mai relele ei. O să scoată pe ziua de azi vreo sută și ceva de lei. Pe lângă ăia câțiva franci de zilele trecute a strâns și el, binișor, vreo șaptezeci, plus sacoșa cu mâncare de o să-i ajungă vreo trei zile. Las' că-i bine pentru o zi de sâmbătă. Dar trebuie să tragă tare, să-și pună mintea la contribuție, să-și dea toată silința, că mâine-i duminică, o să fie bine și mâine, dar apoi urmează luni și marți, atunci când o să cam fie secetă pe aici, praful de pe tobă o să se adune.

Se uită înspre cârciumă și vede dintr-o dată mișcare mai de buluceală așa. Nu se duce acolo, că-i prea periculos. De obicei se duce și se înghesuie, dar acum ceva îl face să steie cuminte aici, pe trotuarul de vizavi. Vede vreo câțiva vardiști tineri, aduși cine știe de unde. Or fi de la poliția care-i mai jos. Ce să caute ăștia acolo? Mai vede și vreo cinci, ba nu, șase legionari din ăia cu haine de piele cum tot intră în restaurant și tot ies. Ia uite-l și pe golanul ăla pe care-l știe de la Târgul Moșilor, de acum vreo trei sau patru ani! Chiar înainte să vină el aici, să ia el locul ăsta de pe Calea Victoriei. Cum dracului îl cheamă, cum îl cheamă? Așa, Șarpe. De ce dracului i-o fi zicând așa, el nu știe. Parcă a știut odată.

Îl știe, îl cunoaște foarte bine. I-a dat o dată, în târg, chiar când era și el să capete vreo câțiva mici și o bere de la tarabagiul din piață, i-a dat un brânci de s-a dus de-a berbeleacul peste bordura trotuarului. Că i-a dat nu-i o problemă. El îi obișnuit cu de-astea. Dar l-a prins nepregătit și era cât pe ce să-și dezvlească picioarele care stăteau cuminte sub cur, pe mica lui platformă de scânduri. S-a prins ăla că-i ceva în neregulă cu ologul ăla și s-a dus către el amenințător. Norocul a fost cu vreo două babe care au început a se văicări și a țipa la Șarpe. L-a lăsat ăla în pace, dar așa sperietură n-a mai pățit el și nici n-a mai avut el niciodată până atunci și nici de atunci încoace.

Ce naiba o fi căutând ăsta la Capșa? Că el nu-i făcut nici pentru ultima speluncă din Obor, darămite pentru așa ceva. Ia uită-te dumneata la el! Îi îmbrăcat bine, are pantalonii la dungă, cămașa-i călcată brici, tuns, ras, frezat. Se uită cu atenție la pantofi. Și ăia, nu-s de prima calitate, dar, oricum, îs din ăia buni. Nu-s scâlțiați, nu-s noroiți.

– Băi, să fie dracul al dracului! Ce-o fi cu tine aicea, măi mucea?

Ăsta-l și vede cum se uita el așa, cu ochii beliți înspre legionari. Face și un semn de salut către el și-i zâmbește.



Casa Capșa

– Zâmbi-ți-ar moartea să-ți zâmbească, nerodule!

Șarpe nici nu-l mai bagă-n seamă pe cerșetor și-și vede de treaba lui. Parcă-și aduce aminte ceva de acum vreo trei ani, dar nu lasă să-i ocupe prea mult mintea. El îi pus aici cu treabă. Treabă serioasă, chiar dacă-i doar numărul doi din toată organizarea asta.

A venit ca să se ocupe de securitatea locului. Că mulți își cei care vor să se ducă dracului guvernarea asta legionară. Abia au luat-o și l-au numit și pe el subcomisar la centru. Adică, chiar la capitală. Dreptu-i că nici nu prea aveau oameni. Adică, oameni erau, vreo câteva sute, chiar către mie, dar cu toții au vrut la ministere mai bănoase, la agricultură, de exemplu. Și ce să facă el cu agricultura? Mai bine aici, la Poliție. Poliția Legionară. Aici mai scoate și el câte-un firfirel de la speculanți, mai câte o gagică la ceas de seară, las' că-i bine aici. O să mai steie și el vreo câteva luni, să mai prindă cheag, apoi o vedea el cum merge treaba încolo și-ncoace. Se gândește chiar să se mute undeva la mare. Că lui îi place marea. Chit că n-a fost el niciodată acolo. Dar a văzut câteva ilustrate pe pianul din casa lui Călinescu și tare mult i-a plăcut. La anul, dac-o să meargă treburile bine, acolo o să ceară să fie trimis.

Acuma, deocamdată, trebuie să iasă chermeza din seara asta. Și trebuie să iasă brici, ca să nu comenteze nimeni nimic. Pe la ora șapte o să ajungă mărimile și el trebuie să fie pregătit cum trebuie. Îi ia și-i împinge pe câte unul în fiecare colț de restaurant. I-a și fost spus:

– Nu încurci circulația, nu o împiedici, dar agenții să fie cu ochii-n patru la fieștecăre, să nu avem vreun terorist ori vreun bolșevic care să facă scandal. Ai înțeles? Doar o mașină parcată discret, în colț pe strada Edgar Quinet și alta la Pasajul Comedia.

– Vizavi, pe Sărindar, nu pun o mașină? Că-i văd și pe acolo, și trece lume multă.

– Nu, băi, nu pui! Lasă-i dracului, că n-o fi foc! Ai înțeles?

– Bineînțeles!

– Bă, ai înțeles?

Ce dracu o vrea ăsta de la el, nu i-a zis mai adineauri că-i treaba clară? Mai face încă o dată o mutră din aia serioasă, umflă pieptul, apropie călcăiele și zice:

– Am înțeles, domnule chestor!

– Aia-i, măi băiete! Vezi că începi să te apropii de funcție? Uite-așa se răspunde atunci când superiorul îți dă un ordin. Auzi, și dacă tot ai spus, pune și pe Sărindar o mașină! Da?

„Fiți-ar ordinul al dracului să-ți fie!”, zice Șarpe și pleacă bodogănind.

Cerșetorul s-a cam prins despre ce-i vorba. Au luat ăștia frâiele țării și acum vin să se îmbete cu vinul ăl bun. Fir-ar ei să fie ai dracului de huligani!

Fragment din romanul *Târgul Moșilor*,
în curs de apariție

**”Privește înspre Capșa, și doar
înspre Capșa. Ehei, ce vremuri
când intra și el acolo! Ce
vremuri, acum vreo douăzeci de
ani! Îl și cunoaște pe șeful de
sală, că i-a fost ospătar atâta
amar de ani. Acuma, ăla nici
nu-l mai recunoaște, că-i cu
plete mari până aproape de
umeri, nebărbierit și olog.”**



Jurnal de călătorie

STRĂLUCIREA CRISTALELOR DIN INTERIORUL UNEI GEODE SAU DESPRE MINUNEA VIEȚII ASCUNSĂ SUB SIMPLE APARENȚE



Rodica Dascălu

Poetă, prozatoare

Joi, 26 iunie 2014, Slănic Prahova.

Dis-de-dimineață, nerăbdători, oamenii așteaptă să intre în salină, la tratament, sau pur și simplu să viziteze locul. În preajma adulților, copii de toate vârstele se joacă. Bat mingea, aleargă unii după ceilalți, inventează diverse activități distractive. Să treacă timpul mai repede. Să se cunoască mai bine. În această atmosferă plină de entuziasm, observ o tânără liniștită, retrasă pe o bancă de lemn, de parte de zarvă, la umbra unui copac. Adolescența care mi-a atras privirea e frumoasă, cu părul bogat în nuanțe castanii, are ochii albaștri, visători, cu gene lungi și dese, care îi dau un aer melancolic. Nu! Ea nu aleargă, nu discută aprins cu băieții și fetele de vârsta ei. Ochii ei sunt aple-

cați asupra unei cărți voluminoase. Da, ați ghicit, citește o carte impresionantă, cel puțin din felul cum arată. Măinile ei fine, cu brățară și inele, la fel de gingașe precum chipul, răsfoiesc paginile. Citește cu mare pasiune. Din când în când, își ridică privirea contemplativă, pentru a vedea cu ochii minții cine știe ce imagini sau pentru a medita asupra unor fragmente, idei, poate. Rezist cu greu tentației de a o întreba ce anume citește. Da! Doar un singur tânăr cu cartea în mână am zărit în acest concediu...

Spre seară, ieșim la plimbare cu o oră mai devreme de ora cinei. Împreună cu soțul mergem în foisorul din mijlocul parcului, unde, deși vremea este destul de răcoroasă, razele soarelui răzbat prin frunzișul arborilor, încălzind și luminând spațiul. La intrarea în foisor, distingem într-un ungher mai multe lucruri: o bluză nouă de trening, o geantă voluminoasă cu diverse articole de îmbrăcăminte, cel puțin așa părea de la distanță, o revistă de cuvinte încrucișate, căzută pe jos, și, în sfârșit, o pernă roșie pe învelitoarea căreia niște mâini iscusite au brodat un cap de pisică. Privim la tot acest microunivers aglomerat și ne gândim că, poate vreun bunic, însoțindu-și nepotul, a uitat bagajele enumerate. În timp ce ne sfătuiam cum să-i înștiințăm pe recepționerii hotelului despre această situație, iată, pe cărăruia pietruită ce duce spre foisor, apare un convoi mai puțin obișnuit.

Mai întâi, zărim o tânără, cu chipul luminos și calm, având o ținută ușor ne-

Motto: *Verde era tăcerea, umedă era lumina, luna lui iunie tremura precum un fluture."*

Pablo Neruda

glijentă. Poartă la gât un lanț foarte lung confecționat din mărgelile de lemn, terminat cu o cruce mare, tot din mărgelile. Mi-a mai rămas în memorie părul șaten, foarte bogat, strâns într-un coc dezordonat. Apare, apoi, o doamnă de vârstă mijlocie, la fel de ciudat îmbrăcată, având atitudine și trăsături distinse. Are în comun cu fiica ei, căci vom afla mai târziu că sunt mamă și fiică, părul bogat, dar tuns scurt la nivelul umerilor, și același colier din lemn terminat cu o cruce nefiresc de mare. Dar ceea ce ne uimește e faptul că doamna pășește cu grijă în urma unei pisici, de culoare gri cu dungi albe, legată în jurul gâtului cu un șnur împletit din fire, în aceleași nuanțe. O pisică legată în jurul gâtului nu prea am mai văzut până acum, recunosc. Au procedat astfel, deoarece, în preajma hotelului sunt câțiva câini nesupravegheați, iar doamnelor le este teamă ca nu cumva, la vederea pisoiului, aceștia să-l sfâșie. Mama și fiica sunt foarte sincere, ne spun că au avut domiciliul în București. În prezent au rămas fără casă, semnând niște documente în defavoarea lor, fără să fie suficient de atente la clauzele unui contract. Au călătorit cu trenul spre Slănic Prahova, sperând că în stațiune vor fi ajutate de o asistentă medicală care, într-un trecut îndepărtat, a fost mâna dreaptă a tatălui, respectiv a bunicului. Medic balneolog în acest complex hotelier, inițial, un sanatoriu destinat tratamentului bolilor respiratorii. Noaptea trecută, cele două doamne au dormit în holul hotelului, au primit mâncare, dar



dimineată au aflat că asistenta pe care o căutau nu a ajuns încă. Vor mai sta probabil și în această noapte, fie în foisor, fie în holul hotelului, dacă vor mai fi acceptate. Măine, vor pleca spre București. Din pâinea feliată pe care o au hrănesc, cu generozitate, un câine blând aflat în apropiere. Ne luăm rămas-bun și le binecuvântez în gând. M-a urmărit imaginea lor toată seara, iar noaptea, când m-am trezit de câteva ori și îmi era bine și cald în patul meu curat, m-am gândit iarăși la cele două suflete atât de singure și atât de împăcate, în suferința lor.

Vineri, 27 iunie 2014, Slănic Prahova. După micul dejun ne pregătim să mergem la salină. Universul ne oferă din nou prilejul de a admira peisajul de munte, inspirându-ne bună dispoziție prin prospețimea sa, prin culorile și susurul apei. Mă așez la rând, în fața liftului care ne duce pe tărâmul mirific al salinei. Câțiva prichindei, fete și băieți, au găsit un mod inedit de a se juca. O fetiță mai mare, de vreo opt-nouă ani, cu părul bălai răsfirat pe spate, deține o lanternă minusculă cu laser. Cu ajutorul ei proiectează un cerc roșu pe paravanul despărțitor ruginiu, aflat în zona de intrare, ieșire a liftului. Copiii, într-o alergare continuă, vor să acopere cu palma cercul roșu. Toți sunt în culmea fericirii. Indiferenți față de tot ce se întâmplă în jur, se lasă antrenați în frenezia jocului, bucurându-se de starea de a fi împreună. Dar, chiar și în această hărmălaie de necuprins cu mintea, există niște reguli pe care copiii le respectă cu rigoare. Lanterna magică trece de la un copil la altul, indiferent de vârstă. Cel mai mic participant la joc este o fetiță de vreo doi ani, care, în momentul primirii obiectului magic, nu prea ar mai vrea să se despartă de el și începe să plângă sfâșietor. Până la urmă cedează, înțelege.

La un moment dat, unul dintre copii își aduce aminte că au venit aici împreună cu bunicile lor și se întreabă: unde sunt, oare, bunicile noastre? Fără să mai aștepte răspuns, își continuă nestingherit fuga. Doar noi, adulții, nu înțelegem să respectăm libertatea pe care o avem. Suntem convinși că a fi liber înseamnă să nu ai responsabilități. Sau să nu respecti principiile acestui joc minunat, VIAȚA. Privind mai des la activitățile celor mici, observându-i cu iubire, vom avea surpriza să descoperim că întotdeauna mai este ceva de învățat, de iubit, de iertat...

O altă secvență rămasă în pliul amintirilor. Așteptăm, uneori, aproximativ o oră, la rând, până intrăm în liftul cu ajutorul căruia coborâm în subteran. În jur, oameni de toate vârstele, de toate categoriile sociale. Mulți dintre ei aleg să devină nerăbdători, agitați. Să aducă injurii lucrătorilor de la salină. Se mișcă prea încet, își bat joc de noi, de banii noștri. Hotărâsc să facă liste, să strângă semnături... Ochii lor orbiți de furie văd totul în negru.

Aleg să privesc la felul cum se distrează copiii. Da, ador să-i observ. Sunt mulți copii în stațiune, la tratament, fie însoțiți de bunici, sau vin împreună cu părinții, măcar pentru o zi, să viziteze salina. Surprind cu mare atenție o altă întâmplare, unde mingea are rolul de a coagula forțe. Jocul se desfășoară

în trei, un tată foarte tânăr, până în trezeci de ani, se joacă cu cei doi băieți ai lui, în vârstă de patru-cinci ani. Cei doi fii sunt slăbuți, anemici și palizi, dar cu siguranță felul în care tatăl înțelege să se ocupe de copiii lui, să îi antreneze pentru mișcare în aer liber, va avea un efect pozitiv asupra dezvoltării lor fizice. Și nu mai puțin adevărat, joaca îi obligă să intre în relație cu ceilalți copii. Tatăl se comportă pe terenul improvizat asemeni unui adevărat fotbalist. Copiii râd, aleargă, se întristează de neputința lor de a fi la „înălțimea” tatălui. Dincolo de jocul cu mingea, văd între cei trei participanți la joc o afecțiune profundă. Încântarea de a fi împreună, acum și aici. Pe margine, un băiat de vreo zece ani, cu ochelari și părul ondulat, bine dezvoltat, privește cu jind la jocul ce se desfășoară spontan. Are și el o minge în plasă. Ar dori să alerge alături de copii, de tatăl lor. A venit cu bunica la salină. Cine știe, poate tatăl lui nu are suficient timp să se joace cu el. Acum e trist și plictisit. Mișcarea, practicarea sportului, călătoriile ne îmbogățesc universul interior, ne ajută să creștem.

Sâmbătă, 29 iunie 2026, Slănic Prahova. Sfârșit de săptămână, libertate deplină. În dimineața zilei de sâmbătă merg într-o excursie organizată, în stațiunea Cheia, la câteva zeci de kilometri de Slănic Prahova. Drumul trece prin localitatea Vălenii de Munte, apoi șerpuiește printre păduri de brazi și fagi, până ajungem în comuna Măneciu, spațiul unde se află stațiunea montană Cheia, situată la vreo 900 metri altitudine, în munții Ciucaș, pe valea râului Teleajen. Admirăm pădurea de mesteceni, cunoscută sub numele de Pădurea de argint. O arie spectaculoasă ce se întinde pe o suprafață de peste 20 de hectare, o atracție renumită a zonei. Peisajul capătă o frumusețe aparte în timpul toamnei, când galbenul intens al frunzelor contrastează cu tulpinile albe ale copacilor, cu verdele molizilor. Aflăm cu acest prilej că astfel de păduri sunt din ce în ce mai rare. Vremea prietenoasă dă farmec călătoriei. Ne reculegem la cele două mănăstiri, Suzana și Cheia, aflate în drumul nostru, dar nu avem prea mult timp la dispoziție. Ar fi fost interesant să ne îmbogățim sufletul privind exponatele din muzeele amenajate în curtea sfintelor lăcașuri de cult. Ne continuăm drumul în tăcere. Un scurt popas în piața cu marfă specifică zonei este binevenit. Sunt expuse produse alimentare, îmbrăcăminte, piese de artizanat. Muzeul cu flori de mină din Cheia (inaugurat în anul 2002), o secție a Muzeului Județean de Științele Naturii Prahova, un alt punct de atracție turistică a zonei. Muzeul găzduiește colecția de mineralogie „Mihai Viteazul”, un bun din patrimoniul național. Cristalele și eșantioanele geologice provin din bazinele miniere: Baia Mare, Baia Sprie, Cavnic sau Baia de Arieș. Vizitatorii pot admira geode imense de ametist și citrin, cuarțuri în diferite forme, calcit, stibnit și galenă. Bineînțeles nu am pierdut prilejul să mai cumpăr câteva podoabe din magazinul amenajat la recepția muzeului. Pot fi achiziționate coliere, cercei, brățări din cristale naturale. Îmi face plăcere să privesc cristalele în pro-



funzime, să citesc informații inedite despre proprietățile fizice și energetice ale acestora. Ne-am întors spre hotel urmând alt traseu, prin comuna pitorească Teișani, pe lângă Muntele Verde, rezervație geologică unică, situată în localitatea Groșani, formată din tuf vulcanic verzui. Când plouă, roca din care e alcătuit muntele devine verde. Cu mult timp în urmă, această rocă se folosea la fabricarea materialelor de construcții, acum este doar un obiectiv turistic.

Duminică, 30 iunie 2014, Slănic Prahova. Altă dimineață liberă. Singurele proceduri se fac după masa de prânz. Salina este închisă, așa că mergem împreună să vizităm Complexul balnear Baia Baciului, punct turistic structurat după ultimele standarde în domeniu. Sunt create facilități pentru vizitatorii de toate vârstele: ștrand, piscină, amenajări cu șezlonguri și umbrele, locuri de joacă pentru copii. Lacul Baia Baciului, un lac sărat, natural, superb, situat la poalele Muntelui de Sare. Grota Miresei, rezervație naturală renumită, unică în Europa. S-a format prin prăbușirea tavanului unei vechi mine de sare, în interior se află Lacul Miresei. De fapt, acest spațiu este destinat ameliorării bolilor reumatismale, respiratorii, dermatologice și nu numai. Totul este orânduit cu mult bun gust. Nu am voie să fac proceduri. Îmi iau revanșa, surprinzând foarte multe imagini. Apoi ne continuăm periplusul turistic prin stațiune. În după-amiaza zilei, soțul merge la proceduri, iar eu scriu aceste rânduri, care îmi vor folosi ca file de jurnal de vacanță. Vreme bună, cer senin, de mult nu am văzut un cer atât de albastru, fără nicio urmă de nor.

Joi, 3 iulie 2014, Slănic Prahova. Viața curge lin, aici, în stațiune. Se întâmplă ceva minunat cu mine, încep să văd în jurul meu doar oameni frumoși, locuri minunate pentru a căror descriere nu găsesc întotdeauna cuvintele potrivite. Mă descopăr tot mai des zâmbind. Zâmbesc în preajma copiilor, mai ales. La un moment dat, am impresia că îmi petrec vacanța într-o tabără de copii. Cât de frumoasă ar fi lumea dacă fiecare adult ar păstra câteva crâmpoșe din lumea copilăriei: inocența, deschiderea spre dialog, curiozitatea și capacitatea de a trăi uimirea. Minunea de a fi. Urmăresc jocul copiilor strânși laolaltă în zona leagănelor, Teo, Ana, Alexia, Andreea, David, Florin și mulți alții. Se apropie unul de celălalt atât de firesc încât ai impresia că se cunosc de mult timp. Își vorbesc, privindu-se în ochi. Trec ușor de la o stare la alta. Acum doresc să se dea în leagăn, ca peste numai câteva momente să-și îmbrățișeze mamele, cufundându-și chipul în părul lor parfumat, într-o dovadă de iubire nesfârșită. Iar mama, ea, mama cea îndelung răbdătoare, deschide cartea cu ghicitori și citește, invariabil, aceleași ghicitori. Copiii răspund prompt. Oare de câte ori le-au auzit? Apoi, la fel de neașteptat, părăsesc lumea cărților și își îndreaptă atenția asupra celor trei cățeluși dolofani, numai buni de mângâiat. Cățelușii sunt blânzi, unul este alb cu o ureche neagră, unul cafeniu, iar cel de-al treilea e negru, cu o blăniță strălucitoare. E greu să-i afli în formație completă, unul dintre ei, cel cafeniu,

are o fire rebelă, independentă, doar dacă îi este frig se apropie de ceilalți doi. Se îngămădesc toți trei, unul în îmbrățișarea celuilalt. Priviți din exterior, par a fi o formă ciudată, vie. Somnul le este deseori întrerupt de glasul vreunui copil care exclamă: „Cum ai putut să crezi, măi prostuțule, că eu nu te iubesc!” E o lume specială lumea copiilor, o lume a inocenței. Sufletele lor curate și deschise pot oglindi tot universul, cu munții, cu apele limpezi și clare, cu soarele dătător de lumină, cu păsări, oameni și animale. Da, merg și zâmbesc, bucuria copiilor mă învăluie. De nimic nu le este teamă, doar venirea mamei cățelușilor, cu mersul ei săltat, în trei picioare, îi mai împrăștie.

Da, și mai zâmbesc la vederea bătrânelor autentice, care în inima lor blândă regăsesc frânturi din copilăria îndepărtată. Cea mai recentă imagine este cea a unei bunici, probabil în vârstă de 80-85 de ani, îmbrăcată în portul simplu țărănesc, de culoare neagră, cu batic de aceeași culoare. Participă la lecțiile de gimnastică care se desfășoară în salină, sub îndrumarea unui profesor de sport.

Îi este mai greu la săritura ca mingea, la restul probelor se descurcă bine. Ne aflăm în salină, la lecția de gimnastică, copii de câțiva ani, părinți tineri cu cei doi-trei copii ai lor, apoi bunici și nepoți sau nepoți cu bunici, așa cum este cazul prezentat anterior. Suntem atenți la profesorul de sport, care ne explică cu zâmbetul pe buze cum trebuie să respirăm corect, în timpul exercițiilor pe care încercăm să le facem cât mai corect. Există în grupul nostru un izvor de energie benefică. Îmi imaginez cum spațiul subteran al salinei se umple de voioșia noastră, de starea de euforie de a face haz de noi înșine. Noi, cei maturi, suntem surprinși în ipostaze nostime, gesturi și mișcări specifice celor mici. Da, redevenim copii pentru câteva zeci de minute. Ne inspirăm din lumea lor. Așa se întâmplă în realitatea noastră imediată. Dialogăm ușor cu persoane necunoscute, suntem vecini, prieteni, până la urmă. Ne salutăm, dimineața, la micul dejun sau când așteptăm microbuzul ce ne duce la salină. Ne zâmbim, încurajându-ne. Împărtășim impresii despre proceduri, locuri vizitate. Organizarea unor evenimente specifice, cum ar fi: concursul de desene pentru copii, concursul de table pentru pensionari, excursiile în împrejurimi, ne încântă în mod deosebit. Activitatea care ne bucură cel mai mult este organizarea cinei festive. În această seară, vom merge la petrecere. Deocamdată, efectuăm ultimele exerciții în salină, ne luăm rămas-bun de la profesor.

Viața fiecărui om e un mister. Frica distruge miracolul acestei taine. Să trăim în liniște și să deslușim rostul provocărilor ce vin spre noi sunt semne de mare înțelepciune. Însăși bucuria de a fi în armonie cu noi înșine, cu ceilalți, cu Dumnezeu.

„Eram precum cristalele dintr-o geodă. Frumoase. Dure. Strălucitoare. Reziliente. Destinate unei vieți adăpostite în interiorul unei roci banale.” (Parker S. Huntington)

14 iunie 2026, Bacău



Film

ETICA PRIVIRII ÎN „UN CONDAMNAT LA MOARTE A EVADAT”



Constantin Radu Vasile

Regizor, scenarist, poet, prozator

În *Un condamnat la moarte a evadat* (*Un condamné à mort s'est échappé*, 1956), **Robert Bresson** propune una dintre cele mai radicale reflecții cinematografice asupra privirii. Filmul nu este doar povestea unei evadări, ci și cronică unei transformări interioare: un om învață să privească lumea atât de atent, încât observarea devine însăși condiția libertății. Evadarea nu începe în momentul în care Fontaine sare zidul închisorii, ci în clipa în care încetează să mai privească obiectele ca pe simple obiecte și începe să le descopere posibilitățile ascunse.

Bresson refuză aproape complet psihologia explicită. Fontaine vorbește pu-

țin, iar atunci când o face, vocea lui nu explică emoții, ci consemnează fapte. Camera îi urmează mâinile mai degrabă decât chipul. Nu asistăm la izbucniri dramatice, ci la o acumulare de gesturi repetitive și precise. Privirea spectatorului este educată să renunțe la spectaculos și să se fixeze asupra lucrurilor infime: fibra unei frânghii, textura unei scânduri, forma unui cui, zgomotul unei linguri care răzuiește lemnul unei uși. Aproape întregul film este construit din mâini, frânghii, uși și sunete.

Această economie a imaginii nu este doar o opțiune stilistică, ci o alegere morală. Pentru Bresson, cinema-ul nu trebuie să seducă privirea, ci să o disciplineze. Spectatorul este obligat să privească încet, să distingă diferențe aproape imperceptibile, să participe activ la construirea sensului. Filmul nu oferă explicații psihologice și nici simboluri evidente. Sensul apare din atenția acordată realității materiale.

În acest sens, obiectele nu sunt decoruri. Ele devin partenerii lui Fontaine. O bucată de sârmă, o pătură desfăcută fir cu fir, o ușă sau o fereastră nu au o valoare metaforică înainte de a avea una practică. Libertatea se construiește din observație. Fontaine nu învinge prin forță, ci prin capacitatea de a vedea ceea ce ceilalți nu mai văd. În universul închisorii, unde totul pare fixat și imuabil, el descoperă că fiecare obiect ascunde o posibilitate. Privirea atentă transformă limitele în instrumente.

Bresson construiește astfel o etică a răbdării. Gesturile se repetă până când dobândesc consistență morală. Fiecare



Robert Bresson

(25 septembrie 1901–18 decembrie 1999)

încercare de a desprinde o scândură, fiecare verificare a traseului gardienilor, fiecare ascultare a pașilor de pe coridor înseamnă un exercițiu de concentrare. Într-o epocă în care cinema-ul privilegia tot mai mult spectacolul și identificarea emoțională, Bresson propune contrariul: adevărul nu apare prin intensificarea emoției, ci prin rafinarea atenției.

Un rol esențial îl are și banda sonoră. Sunetele nu însoțesc imaginea, ci o completează. Pașii gardienilor, zăvoarele, trenurile îndepărtate sau foșnetul materialelor devin repere spațiale și temporale. Fontaine ascultă înainte să acționeze. În lumea lui Bresson, auzul este o formă a privirii. A percepe înseamnă a fi prezent în întregime.

De aceea, filmul poate fi citit și ca o meditație asupra libertății interioare. Zi-



durile închisorii sunt reale, însă ele nu reprezintă obstacolul decisiv. Pericolul cel mai mare este rutina privirii, obișnuința de a considera lumea închisă și lipsită de alternative. Fontaine evadează fiindcă refuză această obișnuință. El continuă să observe chiar și acolo unde nu pare să mai existe nimic de observat.

Etica privirii pe care o propune Bresson presupune suspendarea judecății și fidelitatea față de concret. Camera nu caută expresivitatea actorului, ci adevărul gestului. Nu caută simboluri, ci obiecte. Nu urmărește emoția, ci atenția din care emoția se poate naște firesc. În acest cinema, frumusețea nu este produsă prin efecte, ci descoperită în precizia cu care lumea este privită.

Influența acestui mod de a filma este imensă. De la Andrei Tarkovski la Jim Jarmusch, de la Aki Kaurismäki la frații Dardenne, numeroși cineaști au preluat ideea că imaginea poate renunța la exces și că gestul poate spune mai mult decât explicația. Lecția lui Bresson rămâne aceeași: adevărul nu este produs de imagine, ci de atenția cu care aceasta este construită.

Un condamnat la moarte a evadat demonstrează astfel că libertatea este, înainte de toate, o formă de cunoaștere. Nu omul cel mai puternic evadează, ci omul care vede mai bine. Bresson transformă privirea într-o practică morală: a observa fără grabă, fără prejudecăți și fără dorința de a domina realitatea. În această disciplină a atenției se află adevărata posibilitate a libertății.

”În «Un condamnat la moarte a evadat» («Un condamné à mort s’est échappé», 1956), Robert Bresson propune una dintre cele mai radicale reflecții cinematografice asupra privirii.”





Universală

REFLECȚIILE POLITICE ALE LUI THOMAS MANN de Charlotta Seiller Brylla Traducere din limba suedeză de Daniel Onaca



Charlotta Seiller Brylla

Laureatul german al Premiului Nobel, **Thomas Mann**, este cunoscut pentru masivele sale romane *Casa Buddenbrook* și *Muntele vrăjit*. Textele politice sunt mai puțin cunoscute, cu excepția celebrului eseu din 1918, *Reflecțiile unui om apolitic*, în care se poziționează ca naționalist conservator și partizan al politicii belicoase germane. La finalul Primului Război Mondial, însă, cea care i-a definit viața și scrierile a fost lupta pentru democrație și antifascismul.

În cartea *Ce a fost bine și ce a fost rău. Thomas Mann ca activist politic* (Propyläen, 2024), cercetătoarea Kai Sina analizează implicarea sa politică și susține că faza naționalistă ar trebui văzută mai degrabă ca o paranteză și că tendințele sale liberale de stânga erau evidente încă de la începutul secolului al XX-lea. Sina a publicat și o selecție de texte politice ale lui Mann, *Zur Verteidigung der Demokratie* (Fischer, 2025), împreună cu Matthias Löwe. Autoarea scrie că romancierul s-a implicat de timpuriu în lupta împotriva cenzurii și a antisemitismului emergent. Receptarea laturii politice a lui Mann s-a schimbat, dar în istoriografia literară se găsesc epitete puțin măgulitoare despre el. Astfel, se arată că acesta a asistat la ororile celui de-al Doilea Război Mondial „din primul rând al exilului”. Afirmatia este eronată, spune Sina, care îl prezintă ca pe un activist politic autentic.

Charlotta Seiller Brylla este profesoară de germană la Universitatea din Stockholm, unde lucrează din 2009. Din 2006 până în 2009 a fost postdoctorand la Humboldt-Universität zu Berlin. Și-a susținut teza la Stockholm cu o temă despre cuvintele-cheie ale romantismului german și modul în care acestea au fost transferate în limba suedeză. De atunci, a cercetat limbajul totalitar în Germania nazistă și RDG, dar și conceptul de educație, comunicarea politică a partidelor ecologiste, discursul populist de dreapta, funcția narațiunilor în politică și relațiile suedezo-germane. În prezent, lucrează la un proiect despre expresiile antisemite și experiențele tinerilor evrei cu antisemitismul din Suedia.

După Primul Război Mondial, Thomas Mann a devenit unul dintre susținătorii Republicii de la Weimar. În tână republică, democrația a fost fragilă: situația, turbulentă din punct de vedere politic. Când ministrul de externe evreu și liberal Walther Rathenau a fost împușcat mortal, romancierul german a decis să-și afirme angajamentul în mod public. La 13 octombrie 1922, a ținut un discurs în fața mai multor personalități publice în magnifica Sală Beethoven din Berlin, în care și-a făcut cunoscută propria viziune asupra democrației: aceasta nu era doar o declarație a buzelor, ci ceva care trebuia trăit.

Opt ani mai târziu, Mann se reîntoarce în Sala Beethoven. Ajuns în capitală pentru a promova prima parte a tetralogiei despre Iosif, s-a simțit obligat să reacționeze și la evenimentele din actualitatea imediată. Cu doar câteva săptămâni în urmă, național-socialiștii repurtaseră un mare succes la alegerile parlamentare, crescând de la 2 la 18%. În seara respectivă, SA ¹ a trimis scandalagii, deghizați în smokinguri, care l-au întrerupt și au vociferat în timpul discursului. Printre scandalagii s-a numărat și colegul său cu convingeri conservatoare, Ernst Jünger, care nu i-a înțeles mesajul – anume, că, într-o astfel de situație critică, burghezia trebuia să-și unească forțele cu social-democrații.

Este relevant să citești discursurile politice ale lui Mann într-o perioadă în care amenințările la adresa democrației și a statului de drept sunt atât de evidente, acum când

¹ **SA (Sturmabteilung)**: detașamentele de asalt (organizația paramilitară nazistă), *nota trad.*



partidele naționaliste de dreapta din Europa sunt în ascensiune. Thomas Mann sublinia adesea că este scriitor și că artistul are dreptul să se retragă din viața publică, dar în Berlinul din 1930, situația era atât de dramatică încât, uneori, arta trebuia înlocuită cu responsabilitatea socială.

În 1933, după preluarea puterii de către naziști, Thomas Mann a plecat în exil împreună cu familia sa. După câțiva ani petrecuți în Elveția, în 1938 s-a stabilit în California. În primii ani de exil, nu a criticat direct regimul nazist german, ceea ce i-a determinat pe unii dintre colegii săi din exil să-și exprime dezamăgirea și a contribuit cu siguranță la atitudinea critică menționată mai sus. Acțiunile sale s-au schimbat însă în februarie 1936, când, într-un articol din *Neue Zürcher Zeitung*, a declarat că „nimic bun nu poate ieși din actualul regim german, nici pentru Germania, nici pentru restul lumii”. În același an, i s-a retras cetățenia germană și i s-a acordat titlul de doctor onorific al Universității din Bonn.

În Statele Unite, Thomas Mann a început un turneu de conferințe în toată țara. Așa-numitul „circuit de conferințe” a fost o caracteristică constantă a vieții publice americane încă din secolul al XIX-lea. Scopul era de a răspândi educația în rândurile publicului larg. Pentru Mann, acel turneu a constituit și o sursă importantă de venit. Agnes E. Meyer, o mecena și prietenă a familiei, s-a ocupat de sarcinile curente sprijinind-o și financiar și în alte moduri. Turneul a fost un succes, iar Mann a devenit o celebritate. Conferințele au atras între 2.000 și 6.000 de persoane.

Mann a numit acele întruniri „discursuri agitatorice”. Scopul său concret era să convingă populația americană de necesitatea intervenției împotriva Germaniei naziste. Formula a fost perfecționată în discursurile radiofonice, înregistrate și difuzate între 1940 și 1945 prin intermediul postului BBC. Ele ar trebui văzute ca parte a unui război psihologic în care Mann comenta ororile războiului dintr-o perspectivă occidentală și încerca să expună toate minciunile propagandei național-socialiste. Era important să transmită faptul că exista și o altă Germanie, un alt mod de a fi german decât cel național-socialist. Prin modul în care vorbea, Mann s-a distanțat de discursurile oficiale înflăcărate care caracterizau limbajul celui de-al Treilea Reich. Când s-a adresat direct germanilor pentru prima dată, în martie 1941, Mann s-a prezentat ca „vocea unui prieten, o voce germană”.

La început, textele sale au fost citite la Londra, dar din martie 1941, Mann însuși a putut fi auzit pe undele radio. În practică, nu a fost o sarcină ușoară: autorul a înregistrat discursurile într-un studio de la Hollywood pe un disc de gramofon, trimis la New York și apoi prin telefon (!) la Londra, de unde au fost difuzate. Emisiunile puteau fi auzite pe aparate de radio obișnuite în locuințele germanilor, chiar dacă ascultarea „canalelor inamice” străine fusese interzisă încă din 1939. BBC-ul a fost cel mai ascultat canal inamic din Germa-

nia nazistă și un factor important în contrapropaganda aliată. Cu cât a continuat războiul, cu atât mai mult a condamnat Mann crimele naziștilor împotriva umanității. I-a batjocorit pe Goebbels și Hitler și a lăudat eforturile eroice germane, cum au fost cele ale fraților Scholl.

Discursurile sunt magistrale din punct de vedere retoric. Stilul extrem de literar al lui Mann îmbina elemente agitatorice și influențe din Biblie cu trimeri la lumea mitică a lui Wagner. În plus, se apropia de ascultători prin utilizarea expresiei „tu”, inspirat probabil de așa-numitele „vorbe la gura sobei” ale lui Roosevelt, care începeau adesea cu formula „co-naționalii mei americani”.

Când Mann, într-un discurs din aprilie 1942, vorbește despre atacul forțelor aeriene britanice asupra Lübeck-ului, el reflectează: „Mă îngrijorează, este orașul meu natal și nu mă bucură să cred că s-au produs pagube Bisericii Sf. Maria, magnificei primării renascentiste sau casei Societății Schifers.” „Dar”, adaugă el, și este într-adevăr un mare „dar”, „mă gândesc la Coventry și nu am nicio obiecție față de doctrina conform căreia totul trebuie plătit din nou.” Coventry fusese grav avariata în timpul a două raiduri aeriene germane anterioare, în 1940 și 1941.

Discursul despre Coventry a devenit o povară pentru Thomas Mann în încercarea postbelică de a crea o republică germană pe ruinele celei vechi. Poziția lui a rămas controversată în Germania de Vest și era de neconceput să se întoarcă. Dar și situația din Statele Unite a devenit dificilă. Prelegerile sale l-au făcut pe Mann un scriitor expus. FBI-ul i-a monitorizat activitățile, iar activismul său a fost folosit împotriva lui în America din epoca McCarthy, unde „activitățile antiamericane” erau persecutate cu un radicalism care amintește de ICE-ul lui Trump. Faptul că Mann își făcuse un nume ca partizan al democrației nu conta; fotografia sa apărea pe afișe care înfățișau scriitori „periculoși”. În 1952, Thomas și Katja Mann s-au întors în Europa și s-au stabilit în Elveția.

Paralel cu difuzarea discursurilor radiofonice, Thomas Mann elabora marele roman *Doctor Faustus*. Turneele de conferințe îi ocupau mult din timpul necesar scrisului, după cum o dovedesc notițele din jurnalele sale. Cu toate acestea, ele erau necesare, atât din motive financiare, cât și în virtutea responsabilității personale despre care vorbea încă din 1922 la Berlin. Kai Sina compară viziunea lui Mann despre democrație cu cea a gânditorului John Dewey. Cărturarul american vorbește, și el, despre democrație ca despre ceva ce trebuie să creăm împreună și nu doar despre un sistem presupunând drept de vot, parlamentarism sau stat de drept. Ce ar fi spus Thomas Mann astăzi? Poate că ar fi ținut un discurs despre cum democrația este un sistem care nu e întotdeauna logic, ci mai degrabă un mozaic, o construcție care echilibrează diferite tipuri de dificultăți cu tensiunile sociale, dar pentru care merită să lupti în fiecare zi.



Lumea copilăriei

SILBERING



Klaudia Muntean

Scriitoare
Membră a Uniunii Scriitorilor din România

În noaptea în care zări în depărtare vârful Muntelui Alb, Eydin se opri. Deci nu se rătăcise. Dimpotrivă, se afla chiar în inima țărâmului în care fusese trimis.

Oare va fi primit aici?, se întreba urmărind cu privirea cum pulberea aurie care plutea în aer începuse să îi acopere încet-încet blana albăstruie. Și cum anume va reuși să o convingă pe regina SongülSun, cea care conducea ținuturile nordice de mai bine de trei sute de ani, nu doar să îl asculte, ci și să decodifice holograma timpului pentru el?

Câțiva brazi masivi îi răspuseseră deja la fiecare întrebare, însă era cu adevărat mult prea îngândurat să îi audă. De fapt, era și într-atât de obosit, încât

căzu într-un somn lung, lung, până când o lumină slabă ce anunța începutul zilei îi întredeschise ușor ochii. Părea că în vis întâlnise o vulpe imperială. Nu i-a vorbit, doar și-a înclinat puțin capul într-o parte, lăsând să i se vadă coroana de stele. Poate chiar ea era regina. Sau nu, dacă își amintea mai bine, văzuse o pasăre uriașă care, îndepărtându-se, îi striga numele neîncetat.

Aceiași brazi care îi vorbiseră când privise pentru întâia oară muntele, îl înștiințau acum că SongülSun îl aștepta în nord. Știa dinainte că avea de traversat un țărâm cu totul neîmblânzit, ale cărui ape înghețate deslușeau până și cel mai mic sunet posibil. Un țărâm în care el era un străin. Cu siguranță l-ar fi ajutat să îl străbată cu una dintre mașinăriile zburătoare avansate pe care obișnuia să le construiască din argint și tot felul de cuarțuri amestecate cu praf interstelar. Doar că pentru a afla drumul spre munții din Tărâmul Alb, fusese nevoit să renunțe tocmai la această putere a sa.

Mult timp, capsulele spațiale construite de el au fost dăruite pământenilor din Insula Rotkin în schimbul promisiunii că nu vor invada niciodată Tărâmul Silbering. Străbunicul lui Eydin era cel care stabilise granițele acestui țărâm și dacă până acum reușiseră să le păstreze intacte a fost pentru simplul motiv că lupii-silberieni ofereau pământenilor bogății pe care aceștia din urmă nu învățaseră încă să le obțină altfel. Tot mai multe zvonuri confirmau însă că rotkinienii nu erau de încredere. Susțineau mereu că folosesc mașinăriile doar pentru a călători de pe o insulă pe alta și se declarau pe deplin mulțumiți cu teritoriul lor. Și totuși... în timpul ultimei eclipse

totale de lună cuceriseră în întregime insulele care înconjurau Silbering, sub pretextul că erau *aproape* nelocuite.

Marelui Lup Argintiu, tatăl lui Eydin, îi era cum nu se poate mai clar planul lor: cât de curând va urma extinderea în Silbering, în ciuda tuturor promisiunilor făcute. Faptul că mașinăriile spațiale erau folosite în războaie nu l-a surprins, doar l-a întristat nespus de mult. La fel cum l-a întristat și gândul că cei din insule îl acuzaseră pe nedrept ca fiind aliatul pământenilor din Rotkin. Ce putea face pentru a aduce adevărul la suprafață?

Pentru început, a trimis foștilor conducători din insule mesaje prin intermediul unor drone, pentru a-i asigura că va găsi negreșit o cale pentru a restabili pacea. Primul semn de încredere a apărut când Ingrida, o împărăteasă din Insula MKX9, l-a chemat pe Eydin și i-a explicat că invaziile rotkinienilor ar putea fi stopate folosind o hologramă a trecutului și a viitorului din Tărâmul Alb. S-au sfătuit toți trei îndelung până au căzut de acord: Eydin va renunța la puterea lui de a construi aparatele zburătoare, așa cum a cerut Ingrida, iar ea îi va dăruia o hartă cu drumul spre țărâmul din care se va putea întoarce cu răspunsurile de care aveau nevoie.

*

La câteva nopți distanță de SongülSun, Eydin încă urma linia înghețată a unui râu care, conform hărții primite, îl conducea chiar înspre Muntele Alb. În ținutul cel fără de sfârșit, Soarele, de care îl despărțea, de obicei, doar o pădure îngustă, părea uneori că atinge pământul și aleargă odată cu el. Alteori, același



Ilustrație de Nathali Garcia

Soare, care aflase și el cu mâhnire despre cucerirea insulelor din sud, i se arăta înaintea ca un bulgăre auriu, minuscul și strălucitor, deschizându-i calm calea. Stelele cu opt colțuri l-au însoțit și ele cu intenția de a-l ghida, povestindu-i zi și noapte, noapte și zi despre noul tărâm. Însă lupul albastrui era când prea vrăjit de frumusețea și liniștea din jurul său, când absorbit cu totul în propriile gânduri:

*Dacă regina l-ar întreba cum se spune **Silbering** în limba stelelor sau îi va cere să privească direct în inima Soarelui pentru a-i capta din forță, probabil că nu se va descurca prea bine. Cum nici să mânuiască sulițele cu cap de vultur nu prea îi ieșea. Ca să nu mai spună că nici măcar nu reușise să își îndeplinească rolul de protector al silberienilor. Oare cât de înțelept fusese totuși să renunțe la singura lui putere pentru a veni aici?*

În cele din urmă, un palat alb, imens i se arăta pe celălalt mal al râului. Cerbi cu coarne aurite, corbi, vulpi și lupi, cu toții albi și ei, îl așteptau așezați într-un fel de semicerc de lumină. SongülSun însăși l-a întâmpinat, făcându-i semn să rămână pe loc.

– Tu ești Eydin?, îl întrebă ferm regina, cercetându-l cu toată atenția. Râul spune despre tine că ești fiul Marelui Lup Argintiu și protectorul Tărâmului Silbering. Ce gânduri te-au adus aici?, continuă aceasta ca și cum povestea lui i-ar fi fost complet străină.

Eydin rămase un timp tăcut fixând pulberea aurie care cădea din cer exact ca atunci când ajunsese în noul tărâm. *Ce ar fi putut să-i spună? Că pământeni din Rotkin și-au încălcat legământul de pace acceptat cu sute de ani în urmă și au distrus toate insulele din sud folosind mașinării create de el?*

– M-am străduit să fiu un bun păstrător al păcii, însă nu mai am nicio putere să fac asta, răspunse într-un târziu, înțelegând prea bine că nu îi va putea cere pur și simplu reginei să acceseze holograma.

– Faptul că ai ajuns până aici dovedește că ai unele dintre cele mai mari puteri, accentuă SongülSun fiecare cuvânt, vrând să se asigure că tânărul lup o înțelege.

Chipul lui Eydin se însenină pentru o clipă. Regina continuă:

– Știm ce cauți. Cu toate acestea, nu vei putea folosi holograma. Cel puțin nu acum. O lege nescrisă spune că întrebările legate de trecut și viitor pot fi adresate doar când Tărâmul Alb rămâne cel puțin trei zile consecutiv în întuneric. Și cum am trecut recent printr-o eclipsă solară totală, va trebui să o așteptăm pe următoarea.

Hm... și atunci cum anume vor putea învăța cuceritorii din Rotkin să prețuiască pacea?, citi SongülSun în privirea lupului albastrui. Dacă vor învăța vreodată...

– Îi vom putea împlânzi, confirmă regina. Și chiar vom face asta, nu-i așa, Runa?, se adresă mai apoi uneia dintre vulpile imperiale, renumită pentru înțelepciunea și forța ei de a descifra cu o precizie nemaiîntâlnită orice semn văzut sau nevăzut. Curajul tău de a căuta holograma timpului pentru a aduce binele în lume nu va rămâne nerăsplătit.

Cerbii, vulpile, corbii și lupii cei albi au aprobat și ei gândurile reginei. Știau deja, de sute de ani, că cei care se aventurau în nord încercând să transforme ceea ce părea imposibil în realitate, primeau, fără excepție, o cheie de aur pentru îndrăzneala și sacrificiul lor.

Din poveștile nordicilor, Eydin aflase că întârziase chiar foarte puțin. Înaintea lui sosiseră, de la câțiva ani-lumină distanță direct în mijlocul eclipsei solare, opt locuitori de pe planeta MX000, o planetă roșiatică, aflată în pragul extincției. Nu numai că aceștia au avut șansa de a reseta timpul pentru spațiul lor, dar au și primit indicații clare despre cum să își activeze darul premoniției și al telepatiei, forța de a construi minți și inimi folosind tehnologii avansate, dispozitive care să depășească viteza sunetului sau te mai miri ce.

*

Pentru fiul Marelui Lup Argintiu, noaptea petrecută în palatul din interiorul Muntelui Alb a durat cât trei zile în Silbering. Nu se așteptase nicidecum să fie primit în acest mod și să fie tratat cu atâta bunăvoință. Cu siguranță că cei de aici i-au simțit toate temerile, și totuși, i-au văzut și puterea. L-au crezut pe deplin povestea. Nu l-au supus niciunui test, nu i-au cerut nimic în schimbul sprijinului lor. Tot ce voiau cu adevărat era să contribuie la readucerea păcii în insule.



La răsărit, tânărul lup și-a luat rămas-bun de la cei din Tărâmul Alb și, mulțumindu-le, a părăsit palatul însoțit de vulpea înțeleaptă, Runa. Au străbătut încă un drum necunoscut lui, până la marginea unei păduri fermecate.

– Viitorul nu este altceva decât un alt trecut care se repetă, Eydin, îi reaminti Runa, pășind ușor alături de el. Ieșim dintr-un cerc doar când învățăm ceea ce este de învățat. Darul tău de a construi orice din praf interstelar îți va fi de folos mai mult decât crezi. Urmează-mă...

În inima pădurii dese în care soarele abia reușea să pătrundă, Eydin a înțeles ce avea de făcut. Runa îi explicase că, de fapt, o eroare genetică (mai precis neactivarea unor așa-numite celule-oglină) îi împiedica pe rotkinieni să manifeste compasiune față de cei din jur. Și cum tot voiau cu orice preț Silbering pentru pământul care, în urma exploziilor stelare repetate, devenise supraîncărcat cu metale și pietre prețioase, vulpea l-a sfătuit să le pregătească un elixir folosindu-se chiar de aceste bogății. *O poțiune din aur lichid, cuarț alb și praf interstelar?*, se miră fiul Marelui Lup Argintiu, obișnuit să se ocupe strict de capsule spațiale cu mecanisme ultrasofisticate. *Doar de atât era nevoie pentru a reprograma ADN-ul pământenilor și a activa celulele-oglină? Nimic mai simplu!*

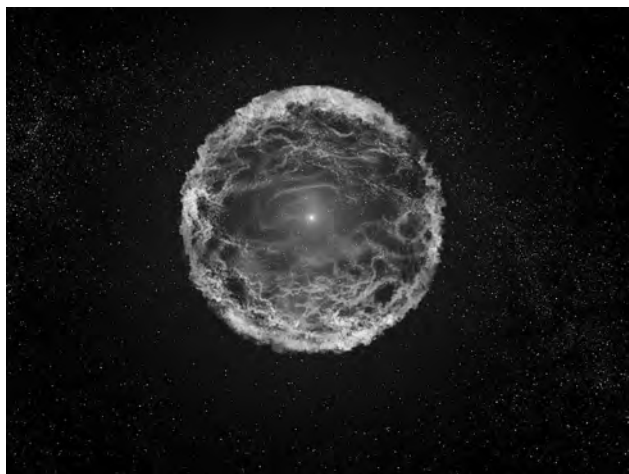
Confirmând, Runa își înclină capul într-o parte ca în visul în care îi arătase coroana ei de stele. Eydin îi mulțumi din nou. La ieșirea din pădurea fermecată, își auzi numele strigat de trei ori. Era una dintre păsările reginei SongülSun, care se oferă să îi arate, printr-o crăpătură în firul timpului, câteva frânturi dintr-un viitor nu tocmai îndepărtat. Acceptă fără nicio rețineră, desigur.

La nouă ani distanță de călătoria lui în Tărâmul Alb, Eydin și pasărea coborau pentru prima dată împreună în Silbering, de data aceasta luând formă umană. Între timp, cele nouă in-

sule se uniseră prin poduri uriașe de cristal, iar pământenii și lupii-silberieni trăiau într-o pace deplină. Deci elixirul său chiar funcționase. Ce fericire! După cum putea observa, încă se construiau mașinării zburătoare, folosite acum pentru a transporta faimosul elixir în toate regatele lumii, fără excepție. În fața centrului de organizare a expedițiilor o recunoscuseră imediat pe Ingrida, împărăteasa din fosta insulă MKX9, cea care îi desenase harta înspre Tărâmul Alb. O salută și își continuă drumul.

Și iată... într-un colț scăldat complet în lumină, îl zări pe Marele Lup Argintiu înconjurat de copiii insulei, cărora le arăta cum anume se formează o supernovă și în câte moduri poate fi întrebuințată materia stelară. Fără să îl audă clar, știa că poveștile lui erau negreșit despre Stele. Tatăl său învăța noile generații să le venereze, exact așa cum îl învățase și pe el... Și pe bună dreptate, căci numai datorită lor, Eydin reușise nu doar să creeze elixirul-minune, ci și să decodifice noi secvențe de ADN, amânând astfel dispariția speciei umane.

”În noaptea în care zări în depărtare vârful Muntelui Alb, Eydin se opri. Deci nu se rătăcise. Dimpotrivă, se afla chiar în inima tărâmului în care fusese trimis. Oare va fi primit aici?, se întreba urmărind cu privirea cum pulberea aurie care plutea în aer începuse să îi acopere încet-încet blana albastruie. Și cum anume va reuși să o convingă pe regina SongülSun, cea care conducea ținuturile nordice de mai bine de trei sute de ani, nu doar să îl asculte, ci și să decodifice holograma timpului pentru el?”



Reprezentare artistică a supernovei 1993J



Lumea copilăriei

TEATRU SCURT PENTRU COPII



Iuliana Dinu

Prozatoare, poetă, profesoară
Membră a Uniunii Scriitorilor din
România

Veverița și pitpalacul

Personajele:

Veverița
Pitpalacul
Vrăbiuța

Ațiunea se petrece la marginea unei păduri. Un pitpalac privea de pe o creangă la o veveriță. Veverița coborâse dintr-un alun și topăia veselă pe drumul mare. Se aud triluri de păsări.

Veverița (cântă veselă):

*Sunt veverița roșcată,
Veselă și neînfricăată,
Ziua toată stau pe drum,
Nu mă tem de lup nicicum!*

*La un moment dat, pitpalacul zărește lupul,
care venea în goana mare.*

Pitpalacul (speriat, strigă la veveriță):

Veveriță, m-auzi, oare?
Fii, te rog, ascultătoare,
Urcă repede-n copac,
Nu-ți mai face-atât de cap,
Sunt dușmani, multe jivine,
Nu te văd, micuțo, bine!

Veverița (răspunde cu tupeu):

Vezi-ți, pitpalac, de treabă,
Ce-ți pasă că sunt în stradă?
Dă-mi pace cu sfatul tău,
Nu mă tem de niciun rău!

Pitpalacul (vede cum se apropie lupul tot mai mult):

De privești, uite, pe vale,
Vine lupu-n goana mare,
E flămând, îmi pare rău,
Tu-i vei fi meniul, zău!

O vrăbiuță care privea întregul spectacol se îngrijorează de soarta veveriței.

Vrăbiuța (îngrijorată, se adresează veveriței):

Oare, tu nu auzi bine,
Când strigăm atât la tine?
Hai, te urcă, nu mai sta,
Va fi rău de viața ta!

Veverița (nepăsătoare):

Voi vă țineți de povești,
Păcăleli, cam nefirești!
Nu am timp nicicum s-ascult,
Jur, mă plictisiți prea mult!...

Vrăbiuța (îngrijorată, insistă):

Treaba ta, n-am ce să-ți fac,
Lupu-ți va veni de hac!

Pitpalacul (o povățuiește):

Parol, nu vreau să-ți fac rău,
Ascultă de sfatul meu:
Stai la tine în alun,
Nu mai hoinări pe drum!

Se aud zgomote și urlete înfiorătoare.

Veverița (îngrozită):

Îl văd bine, se grăbește,
Spre mine, Doamne-fereste!
Ce mă fac? Trebuie' să urc,
Altfel, sigur am s-o-ncurc!

*Văzând că pericolul se apropie,
Veverița urcă rapid în alun.*



Pitpalacul (*încearcă să o liniștească*):

Ai crezut că am glumit?
Nicidecum, te-am sfătuit!

Veverița (*speriată, își dă seama de pericolul prin care a trecut*):

Doamne, din ce am scăpat,
Lupul chiar m-ar fi mâncat,
De nu era pitpalacul,
Aș fi dat precis de dracu'!...

Vrăbiuța (*severă, îi explică ce-ar fi putut păți*):

Fii atentă la ce-ți spun:
Dacă nu plecai din drum,

Draga mea, am fi vorbit
De tine-acum la trecut!

Veverița (*spășită, tremurând de spaimă*):

Vă promit că-n viața mea
Nu mai fac așa ceva!

Morala:

Vrăbiuța (*sfătoasă, adresându-se copiilor din sala de spectacol*):

Copile, ai s-o pățești,
De nu-nveți să te ferești!

Se aud triluri de păsărele, un cântecel vesel.

Se lasă cortina.



Ilustrație de Alexandra Barbu (clasa a XI-a, Liceul de Arte Plastice „Nicolae Tonitza din București”) la volumul *Povestea Țeposului Roșcovan*, basm de Iuliana Dinu, București, Editura Leviathan, 2026



Educație

INFLAȚIA DE UNICITATE SAU CAPCANA CREATIVITĂȚII FĂRĂ MARGINI



Mariana Nicolae

Eseistă, profesoară, traducătoare

Cum am ajuns oare de la tonul speru al mamei care-mi spunea că n-o să ajung nimic în viață, pentru că nu muncesc suficient, nu mă străduiesc să fiu printre cei mai buni în clasă, la realitatea de azi în care toți copiii sunt foarte buni, marea majoritate ia premii sau măcar mențiuni și, ca bunică, deși cu două doctorate în educație și leadership, n-am voie să ridic vocea la nepoți, ce să mai vorbesc de certat sau măcar de povestit cum era viața cândva?! „Buni, încetează! Azi educația se face altfel!” Și deși aș vrea să spun spontan „se vede!”, mă abțin pentru că nu pot să contrazic o

industrie întreagă și influenceri urmați de sute sau poate chiar mii de fani.

Sigur că și eu am citit și am vrut să fac lucrurile mai bine decât mama. Dar internetul încă nu exista, iar cărțile pentru crescut copii erau foarte rare. Cât de fericită am fost când am reușit să-mi cumpăr cartea *Mama și copilul* de Emil Căpraru și Herta Căpraru. Sigur că acum aș zice Herta și Emil Căpraru, dar așa erau vremurile atunci.

Acum însă „creșterea copiilor” s-a transformat în „parenting”, concept care s-a dat de trei ori peste cap și s-a preschimbat în ultimele două decenii într-o adevărată industrie, promovând o imagine aproape mitologică a unui copil unic, extraordinar, destinat succesului și obligat să-și transforme pasiunea în destin. Iar părinții sunt în slujba acestui proiect care le ocupă toată viața și, mai ales, tot bugetul!

Să nu mă înțelegeți greșit! Este normal să investim, fiecare după posibilități și după contextul social mai larg în care trăim, în educația copiilor noștri. Prin anii '60 ai secolului trecut, părinții mei, oameni simpli, se străduiau să învețe germana, în afara pregătirii de la școală unde făceam engleza. Mergeam, fără niciun chef, dar nu mă întreba nimeni, la balet, și, mai târziu, cu mare bucurie, la patinoar. Au încercat dragii de ei să urmez și un instrument muzical, dar efortul era prea mare și, probabil, sabotam și eu cât se poate de mult orice încercare de acest fel: nu am ureche muzicală, ziceam foarte convinsă! Mai târziu, mi-am dus și eu copiii la înot, la pian și, mai ales, vremurile schimbându-se, le-am oferit cât mai multe excursii în străinătate.

Limbile străine au venit natural, amândoi vorbind fluent engleza și spaniola. Dar și eu am făcut eforturi pentru a-i încuraja să învețe, cu accent pe nevoia de efort și cerându-le constant să-mi spună ce au învățat în ziua respectivă și cum s-au descurcat la răspunsuri. Era începutul anilor '90 când învățătura avea încă o aură de prestigiu, deși școala aluneca deja vertiginos la vale.

Și iată că și copiii mei au crescut și au fost „împuterniciți” de noile apărute teorii de parenting așa că, la rândul meu, am aflat că nu mă pricep să cresc copii! Nu după ideile și preceptele moderne. În teorie, aceste idei par bine intenționate. În practică însă, ele au produs o generație care confundă valoarea personală cu performanța și care intră în viața adultă fără toleranță la eșec, fără realism economic și fără capacitatea de a construi cu răbdare și mult efort competențe reale. Dacă adăugăm aici și cultura tradițională română în care greșelile nu sunt admise, avem o imagine tristă a modului în care se prezintă mulți tineri azi și putem înțelege, probabil, mai ușor, fragilitatea lor emoțională.

În multe mele peregrinări pe net am descoperit un psihoterapeut din Berlin care crede că vindecarea are loc cel mai bine când poți râde, gândi profund și când ești realmente vizibil pentru cei din jur, adesea în aceeași sesiune [1]. Într-unul din articolele sale [2] acest domn scrie, și tind să fiu de acord cu el, că unul dintre cele mai toxice mesaje promovate astăzi este acela că fiecare copil este „special” și trebuie constant să-i spunem acest lucru. În acest articol psihoterapeutul nostru, bazându-se pe



propria experiență cu pacienții săi, ne spune cum mulți copii, datorită teoriei de parenting conform căreia stima de sine a copiilor este foarte importantă, au crescut cu ideea că succesul li se cuvine aproape de la sine doar pentru că sunt considerați „înzestrați” sau „excepționali” de către părinți. Problema apare atunci când realitatea, extrem de dură și competitivă, nu confirmă această imagine. Viața adultă nu oferă diplome pentru participare, iar piața muncii nu recompensează intențiile, ci competențele, disciplina și rezistența psihică. Și acest lucru se întâmplă în marea parte a lumii occidentale din care, măcar aspirațional, facem și noi parte.

Și așa apare primul efect, nedorit, pe termen lung: fragilitatea emoțională. Copiii crescute într-o cultură a hiper-validării ajung să perceapă orice eșec ca pe o prăbușire a propriei identități. Dacă ani întregi li s-a spus că sunt „cei mai buni”, atunci mediocritatea inevitabilă a vieții obișnuite devine aproape insuportabilă. Nu mai există diferență între „am greșit” și „sunt un eșec”. Psihologii au avertizat de-a lungul timpului că laudele concentrate pe talent sau inteligență produc anxietate și frică de provocări, deoarece copilul începe să-și protejeze imaginea de „special” în loc să învețe. Cercetările [3] arată că este bine să lauzi un copil, dar este important cum o faci. Nu precum, pentru cine mai știe, mam’ mare, mamița și tanti Mița pe Goe, ci subliniind efortul și rezultatul acțiunilor copiilor.

În mod paradoxal, această obsesie pentru stima de sine nu produce adulți mai încrezători, mai performanți, ci mai dependenți de validare, iar în lipsa ei oameni ușor de demotivat și chiar pasibili de depresie. Un copil obișnuit să fie aplaudat pentru orice ajunge să funcționeze doar în prezența confirmării externe. Când aceasta dispare — la facultate, la muncă sau în relații interpersonale — apare sentimentul de gol interior. Industria de parenting evită să vorbească despre disciplină, limite și frustrare, de teamă să nu afecteze „încrederea de sine” a copilului. Totuși, fără contact cu limitele reale, fără să li se spună hotărât „NU, nu ai voie să faci asta”, copiii nu dezvoltă rezistență la stres și, mai ales, nu învață disciplină [4].

A doua exagerare majoră a epocii noastre este romantizarea ideii de „urmează-ți pasiunea”. În cultura actuală, succesul este prezentat ca rezultat al autenticității absolute: găsește ceea ce iubești și transformă acel lucru în carieră. Dacă faci ceea ce îți place, nu vei simți că trebuie să muncești nicio zi. Însă articolul de la Referințe [5] demontează această idee, arătând că libertatea de a explora creativitatea depinde adesea de siguranță financiară și de clasa socială. Un copil dintr-o familie stabilă din toate punctele de vedere, dar mai ales financiar, își poate permite ani de experiment artistic sau profesional. Un copil crescut în sărăcie sau doar lipsuri trebu-



ie deseori să aleagă siguranța, un serviciu care să-i plătească facturile înaintea pasiunii.

Aici apare o altă consecință gravă: ruptura dintre așteptări și realitatea economică. Mulți tineri sunt educați să creadă că munca trebuie să fie permanent un izvor de împlinire emoțională și că orice compromis este un semn de eșec personal. Când descoperă că majoritatea adulților muncesc în primul rând pentru stabilitate, nu pentru „împlinirea personală”, apare frustrarea existențială. În loc să vadă cariera ca pe un proces de dezvoltare a competențelor, o percep ca pe o căutare continuă a unei pasiuni perfecte care poate nici nu există.

Mai mult, ideologia „copilului extraordinar” produce o relație nesănătoasă cu meritul. Dacă fiecare copil este „genial”, atunci excelența reală își pierde sensul. Copiii nu mai sunt învățați că talentul este rar și că performanța vine, de cele mai multe ori, din eforturi monotone și muncă îndelungată. Cultura parentingului comercial preferă mesajele motivaționale ușor de vândut: „crede în tine”, „poți orice”, „ești destinat măreției”. Însă viața funcționează mai degrabă după reguli incomode: competiție, inegalitate, limite biologice și context social.

Și aici consider că reflecțiile lui Mircea Mică despre educația viitorului sunt extrem de relevante. În Referințe [5], el



insistă asupra faptului că generațiile actuale au o structură mentală diferită, modelată de tehnologie și de accesul permanent la informație. Educația nu mai poate funcționa doar prin memorare și reproducere mecanică, ci trebuie să dezvolte capacitatea de a pune întrebări, atât de puțin încurajată la noi, de a colabora și de a rezolva probleme reale.

Această perspectivă contrastează puternic cu modelul promovat de industria de parenting, unde accentul cade pe unicitatea copilului și pe performanța individuală spectaculoasă. În realitate, după cum sugerează Miclea, viitorul va aparține celor capabili să coopereze, să se adapteze și să învețe continuu. Copilul de succes nu va fi cel convins că este genial prin simpla sa existență, ci acela care va ști să lucreze disciplinat și să funcționeze într-o echipă.

Mai mult, Miclea vorbește despre nevoia dezvoltării autodiscipliniei, autonomiei și gândirii critice ca fiind competențe fundamentale ale educației moderne. Aceste idei sunt aproape absente din discursul comercial al parentingului contemporan. În multe familii, părinții au devenit managerii permanenți ai vieții copilului: îi rezolvă conflictele, îi organizează timpul, îi negociază notele și îi elimină orice disconfort. Rezultatul este paradoxal: copiii supraprotejați, dar incapabili să funcționeze autonom.

În loc să fie pregătiți pentru realitate, mulți sunt pregătiți pentru o versiune artificială a realității, în care talentul trebuie observat imediat, succesul trebuie să apară rapid, iar disconfortul trebuie eliminat. Însă viața adultă funcționează exact invers: competențele se formează lent, munca repetitivă este inevitabilă, iar frustrarea face parte din procesul de dezvoltare.

Un alt aspect important subliniat indirect de Miclea este ruptura dintre educație și sensul ei social. El avertizează că societatea actuală riscă să devină una dominată de superficialitate, consum și fragmentare intelectuală. În acest climat, industria de parenting contribuie la transformarea educației într-un produs de consum: cursuri pentru „genii”, activități pentru „dezvoltarea potențialului”, programe care promit succes extraordinar încă din copilărie. Copilul devine un proiect de optimizare permanentă, nu o persoană aflată într-un proces firesc de maturizare.

Consecințele pe termen lung sunt vizibile deja: anxietate crescută, incapacitate de concentrare, intoleranță la eșec și dificultăți de integrare profesională. Mulți tineri nu mai suportă ideea de rutină, pentru că au fost educați să creadă că viața trebuie să fie permanent pasionantă și că orice limită este o nedreptate personală. În același timp, lipsa exercițiului intelectual profund îi face vulnerabili la manipulare, la pseudo-cunoaștere și la dependența de stimulare continuă.

Poate că adevărata provocare a educației contemporane nu este să producem copii excepționali, ci adulți echilibrați. Nu să-i convingem că sunt centrul lumii, ci să-i ajutăm să-și construiască o relație sănătoasă cu realitatea. Un copil are nevoie de încurajare, dar și de limite. De libertate, dar și de disciplină. De creativitate, dar și de contact cu constrângerile economice și sociale ale lumii în care trăiește.

În cele din urmă, o educație sănătoasă nu poate promite un loc pe podium, ci competență, autonomie și sens. Și, probabil, cea mai importantă lecție pe care o poate primi un copil este că valoarea unei vieți nu stă în ideea de a fi extraordinar, ci în capacitatea de a construi ceva autentic, util și stabil, chiar și într-o lume imperfectă.

Referințe:

- [1] <https://medium.com/@constantinpatrascu/about>
- [2] <https://medium.com/invisible-illness/youre-special-is-ruining-your-kids-why-telling-children-they-re-the-best-sets-them-up-for-f7ee118d934c>
- [3] <https://www.psychologytoday.com/us/blog/be-amazing/202507/in-defense-of-praise>
- [4] <https://www.theguardian.com/lifeandstyle/2024/dec/07/mummy-would-prefer-you-not-to-do-that-how-no-became-a-dirty-word-in-parenting>
- [5] <https://aletheea.ro/mircea-miclea-despre-educatia-viitorului-un-dialog-despre-o-altfel-de-educatie-pentru-o-altfel-de-generatie/>

**”Acum «creșterea copiilor»
s-a transformat în
«parenting», concept care
s-a dat de trei ori peste cap
și s-a preschimbat în ultimele
două decenii într-o adevărată
industrie, promovând o imagine
aproape mitologică a unui copil
unic, extraordinar, destinat
succesului și obligat să-și
transforme pasiunea în destin.
Iar părinții sunt în slujba acestui
proiect care le ocupă toată viața
și, mai ales, tot bugetul!**



A(furisi)sme

GÂNDURI PENTRU... BANCA TIMPULUI (17)



Pompilius Micu

Prozator

Sunt la vârsta la care „mai târziu” se traduce: „dacă nu uit”.

Am avut vise mari, acum am speranțe mici.

Când eram tânăr, pierdeam nopțile; acum pierd cheile.

Cum este viața: de la nopți albe am trecut la zile gri.

Tinerețea a fost spectacolul la care niciodată nu am găsit bilete.

Din păcate, chiar și obiceiurile bune îmbătrânesc.

Of, dar ce boală frumoasă a fost tinerețea!

Unele prietenii seamănă cu fotografiile alb-negru: par mai frumoase decât în realitate.

Nu ne-am certat, doar ne-am uitat.

Ciudat! Cei care știau odată totul despre mine acum nu mai știu nici dacă trăiesc.

În tinerețe ne legau visele, acum ne despart amintirile.

Iubirile seamănă cu oamenii: ale mele au fost intense și nestatornice.

Iubirile ar trebui să fie povești cu final fericit. Din păcate, cam prea multe se termină în coadă de pește.

Unele iubiri mi-au ajuns afurisisme.

Ce speranțe uituce am, iar au uitat drumul către mine.

Visele nu strigă, doar șoptesc.

Cărțile sunt exact ca oamenii: de unele sunt doar coperțile.

Aș vrea să mă accept, dar negociez dur.

Am o părere bună despre mine... uneori.

Am certitudinea incertitudinilor mele.

Sunt deschis la nou, dar cu program redus.

În sfârșit am reușit să învăț... cum să pierd timpul cu eleganță.

Nu m-am schimbat, nu am găsit cu cine.

Sunt calm doar pentru că îmi este lene să mă enervez.

Cum să mă regăsesc dacă la intrare pe ușă am scris: „Nu deranjați!”

Știe ce vrea: nu vrea nimic.

Nu caută răspunsuri, doar evită întrebările.

Am tras concluzii solide, dar nu știu de ce s-au evaporat.

Adevărul nu se explică; de aceea este greu de înțeles.

Sunt la vârsta la care entuziasmul mai vine doar din când în când în vizită.

Uneori tăcerea este o formă de curaj.

Am pierdut multe în viață, din păcate nu și kilogramele.

Oare cum arată amintirile... amintirilor?

Sunt leneș, îmi plac mai mult pauzele decât aplauzele.

Mă caut, dar nu vreau să mă deranjez cu insistența mea.

Uneori gândurile mele chiar au nevoie de subtitrare.

Nu sunt distant, doar că nu-mi mai risipesc energia cu oricine.

Nu gândurile ne mint, noi nu le spunem adevărul!

Este modest doar pentru că îi este lene să se laude.

Nu sunt indecis, doar că unele opinii se tot răzgândesc...

Am evoluat: pot să nu fac nimic în moduri diferite.

Sunt foarte sincer, mai ales atunci când nu spun nimic.

Vând/schimb greșeli puțin folosite.

Sunt eficient: găsesc concluziile greșite din prima încercare.

Nimic nu mă mai surprinde, dar totul mă dezamăgește.

Știe cineva de unde pot cumpăra un storcător de idei?



Ironia este sarcasmul îmbrăcat la costum.

Îmi plac ideile noi, doar dacă le încercă alții înaintea mea.

Nu sunt retras, dar liniștea nu mă contrazice.

Sunt consecvent, doar că mă răzgândesc repede.

Are opinii asortate... cu costumul.

Nu mai corectez oamenii, realitatea o face mai bine.

Nu sunt risipitor cu timpul, deci nu mai le explic nimic proștilor.

De la un timp, dezamăgirea mă invită tot mai des la o cafea.

Se spune că este un nonsens să alergi după sens. Mie cred că-mi scapă sensul.

Își pune singur întrebări, ca mai târziu să se vaiete că sunt grele.

Somnul meu are mai multe reprize decât un meci de box la profesioniști.

Sunt oameni de la care nici măcar „bună dimineața” nu vreau!

Culmea generozității: să faci cinste cu un divorț!

Atunci când un om încalcă legea este infractor, dar dacă guvernul încalcă legea, devine brusc salvator!

Unele ziare le citesc doar ca să știu... ce nu trebuie să cred.

Sunt la o vârstă în care vreau mult, dar fac tot mai puțin.

Nu sunt pesimist, sunt însă un optimist cu mare experiență.

Entuziasmul meu a intrat în concediu fără plată.

Granița dintre maturitate și oboseală se tot subțiază.

Ce înseamnă politețea. Am învățat cum să spun un „nu” care pare „poate”.

Am idei bune. Din păcate, întârzie mereu.

Am devenit selectiv. Fac doar greșelile care îmi plac.

Sunt la vârsta la care surprizele trebuie să-și facă program din timp.

Curios: ce profund pare în confuzia lui!

De la o vârstă, „merge și așa” devine un mod de viață.

Lumea nu mai vrea miracole, dar așteaptă reduceri de prețuri.

Schimb urgent îndoieli vechi cu certitudini noi.

Răbdarea mea nu s-a terminat, a ieșit la pensie pe caz de boală.

Entuziasmul vine tot mai rar; de aceea îl tratez ca pe un oaspete de soi.

Nu m-am retras din lume, prefer să o privesc de pe margine.

Consideră pauzele lungi și dese ca un preludiv al pensiei.

Istoria este ce ni se spune că s-a întâmplat, nu ce s-a întâmplat.

Maturitatea este momentul în care crezi că ai dreptate, dar fără să te bucuri prea mult.

Aș vrea să merg înainte, dar nu știu de ce sufletul a rămas pe loc.

Ne-am obișnuit atât de mult cu absurdul, încât normalul a devenit brusc suspect.

Mi-am dat doctoratul cu lucrarea: *Cum poți înțelege lucrurile prea târziu.*

Am încercat să fiu optimist, dar realitatea nu mai vrea să colaboreze.

Sunt într-o relație complicată cu motivația: ea lipsește, eu o tot aștept.

Unii oameni au opinii atât de ferme, încât e păcat că nu au și argumente.

Am crezut că viața mă supune la teste, dar ea face experimente pe mine.

Merg încet; nu vreau să ajung nicăieri prea devreme.

Nu am pierdut controlul, doar i-am dat libertate de mișcare.

Sunt la dietă... încerc să evit gândurile grele.

Nu știu de ce la exemplul de „așa nu”, apare fotografia mea.

Am o memorie excelentă: nu uit nimic din ce nu trebuia spus.

Nu sunt constant, doar că repet obsesiv aceleași greșeli care îmi plac.

Mă caut pe mine însumi, dar iar m-am mutat fără să mă anunț.

Dacă aș avea mai multă disciplină, sigur n-aș ști ce să fac cu ea.



Eseu

Debut

ELOGIUL SIMPLITĂȚII



George Condruz

Eseist, prozator

Dacă există o artă în care muritorii excelează fără dascăl, aceea este meșteșugul de a-și construi singuri propria temniță.

Omul, această creatură pretins rațională, își presară existența cu ceea ce Emil Cioran numea atât de nimerit „grijile meschine”. Ce sunt aceste griji, dacă nu mărunțișuri ridicate la rang de catastrofe?

Ne consumăm geniul inventiv nu pentru a atinge absolutul, ci pentru a ne asigura că praful nu se așază pe mobile, că reputația noastră strălucește în ochii unor semeni la fel de rătăciți și că ziua de mâine ne va găsi la fel de confortabili în iluziile noastre.

Cioran sesiza cu o luciditate necruțătoare că omul modern a înlocuit destinul

cu agenda. Ne lăsăm devorați de anxietăți microscopice, transformând clipa – singurul dar divin pe care îl posedăm cu adevărat – într-un câmp de luptă pentru mize ridicole. Ne indignăm din pricina unor ofense imaginare, ne frământăm să acumulăm inutil și ne irosim suflul vital mimând o importanță pe care universul o ignoră cu desăvârșire. Această agitație sterilă nu este semnul vitalității, ci, dimpotrivă, simptomul unei agonii spirituale mascate de zgomot.

Dar să nu ne amăgim crezând că această rătăcire este o invenție a veacului nostru tehnologizat. Dacă privim înapoi, către nisipurile arse de soare ale Egiptului de altădată, unde bătrânii singuratici ai Patericului căutau esența vieții, vom descoperi aceeași diagnostică, rostită însă cu blândețea și rigoarea sfînteniei. Ce ne învață avela deșertului despre risipirea omului? Ei au înțeles primii că sclavia cea mai grea nu este cea impusă de un tiran, ci cea acceptată de bunăvoie în slujba trupului.

Patericul egiptean ne avertizează neîncetat că atunci când mintea se îngrijește excesiv de hrană, de veșminte, de odihnă și de plăcerile efemere ale cărnii, sufletul flămânzește până la uscare. Omul devine o casă pustie pe dinăuntru, dar frumos zugrăvită pe exterior. În timp ce trupul cere tot mai mult, cerșind atenție și confort, scânteia divină din noi se stinge în tăcere. Bătrânii deșertului nu condamnav trupul ca unealtă, ci deplângeau transformarea lui în scop suprem. Căci ce nebunie mai mare poate exista decât să împodobești cu aur și mătăsurii o corabie care se scufundă, ignorând în același timp salvarea echipajului?

Între strigătul de deznădejde al lui Cioran și tăcerea rugătoare a Patericului există o punte secretă pe care doar în-

țeleptul o poate vedea. Amândouă perspectivele ne dezbracă de iluzii. Cioran ne arată ridicolul „grijilor meschine” prin lentila unei filosofii a vacuității, amintindu-ne că ne pierdem în detalii tocmai pentru că ne temem de esențial. Patericul ne oferă remediul: mutarea atenției de la periferia trupestă la centrul spiritual, prin asceză, tăcere și trezvie ¹.

Las grija lumii celor ce vor să colecționeze umbre. Noblețea omului nu stă în capacitatea de a rezolva o mie de probleme mărunte pe care singur și le creează, ci în curajul de a privi înăuntru pentru a-și vindeca orbirea. Până când nu vom învăța să murim față de grijile meschine ale trupului, nu vom putea să trăim în dimensiunea sufletului.

Roagă-te și pentru pâinea cea spre ființă!

¹ **Trezvie:** stare de limpezime, de vioiciune, de agerime; curățenie sufletească.



Anonim flamand, secolul al XVI-lea,
Portret de bărbat cu mâinile împreunate



Eseu

IMPLANTUL SAU ÎMPĂNAREA



Corneliu Traian Atanasiu

Scriitor

Textul haiku-ului este *unul singur*, dar nu este unitar ca înțeles. El *mi-mează* la perfecție o formulare retorică. Poate fi citit fără să-ți dai seama că ar conține și altceva decât un *proces-verbal de constatare* a unui fapt sau o *evocare* a unei imagini. Și cititorul neavizat îl poate citi lesne fără să observe că în el sînt *implantate motive aluzive*. De fapt, poemele bune sînt realizate cu *două straturi*. Primul este al unei relatări cursive și banale printr-un limbaj lejer și discursiv. Autorul s-a concentrat pe realizarea unui *aspect cuminte* al textului, trimițîndu-l pe cititorul naiv pe *o pistă falsă*.

Al doilea strat înseamnă totuși acela fără de care poemul își pierde *consistența, autenticitatea* și rămîne o încercare

de haiku ratată. Un text oarecare despre gîze și păsărele, despre copii și bunici, cu imagini care impresionează etc.

La fel de bine, stratul al doilea poate trece cu ușurință neobservat. Pentru că este unul *discret*. Am spus că textul este *hibrid*. Adică este parțial *retoric* și parțial *aluziv*. *Reticul* copleșește însă aluzivul. Și asta prin complicitatea autorului. *Aluzivul nu este prezent* la fel ca retoricul. El există doar prin *implanturi*. *Camuflate* în masa textului retoric. Aparent mai greu de sesizat.

Discreția înseamnă în primul rînd faptul că *implantul* nu tulbură continuitatea și *funcționarea* textului retoric. El este doar un *motiv aluziv*. Gramatical, un fel de *abatere* sau *accident* sesizabil pentru cei versați, dar care nu atentează la fluența și înțelesul textului discursiv. *Implantul* este *suspect*, dă numai *de gîndit*. În subtext, acolo unde cititorul își închi- puie *o altă variantă a înscenării*, cu alte personaje și cu alt înțeles.

Împănarea

Arta culinară poate oferi *modelul structural* pentru felul în care este realizat textul haiku-ului. Preparatele se pregătesc după rețete care implică două feluri de componente. Unele de bază, fundamentale și nutritive, proporțional în cantități mai mari, și altele, în cantități minime, care dau gustul și aromele produsului – *condimentele*. Partea nutritivă, hrănitoare și *picanterea, savoea* celor ingurgitate.

Sigur că haiku-ul este un produs cu care *nu te poți gîdfui*, așa că partea nutritivă este mai puțin interesantă pentru noi. Considerînd deci prepararea unei *fripturi la proțap*, o putem lăsa în seama

focului și a celui care rotește angrenajul ore în șir. Partea care ne suscită interesul este aceea prin care hartanul este *pă-truns* de acțiunea *condimentelor*. De obicei, se procedează prin *împănarea* cărnii din frigare cu căței de usturoi și bucățele de slănină. Se mai spoiește din cînd în cînd întregul, cu pensula cu un amestec lichid mult mai savant.

Rezum ideea așa: *picanterea* haiku-ului ține de existența *condimentelor* în compoziția lui. Acestea sînt de fapt felurile genuri de *motive aluzive*. Un haiku bun este un *text împănat* cu fel și fel de *cuvinte cu funcție aluzivă*. În combustia firească a hartanului rotit la proțap, *miresmele cuvintelor aluzive* îl pătrund și îi dau gust pe măsură ce se frăgezește.

Un asemenea *motiv aluziv* este, în corpul haiku-ului, un *accident*. De obicei *camuflat*. El funcționează perfect, cu alt sens, în textul *cîtit discursiv* și astfel se *ascunde*. Cititorul versat îl găsește și-l avansează la *grad de apropo*. Și, cu simțul rafinat, își dă seama care e *gustul* și *aroma* pe care le răspîndește acolo unde a fost *implantat*.

În poemul lui Șerban Codrin:

de ziua muncii –
la soare uscându-se
pielea unui cal¹

Avem de a face cu mai multe *aluzii*, cu un lanț aluziv. Vrei, nu vrei, *Ziua Muncii* pare și o datare a faptului observat – e 1 Mai. Dar asta este doar *o pistă falsă*, marcată oarecum de lipsa majusculelor inițiale. Și n-o sărbătorim. De fapt ceea ce vedem persiflează sărbătoarea, *pielea calului uscîndu-se la soare* este un apropo

¹ Corneliu Traian Atanasiu, *Un cerc de linguri*, Iași, Editura PIM, 2024, pag. 35.



la zilele de muncă care au făcut dintr-un animal nobil unul de corvoadă, din care, iată, a rămas acum doar pielea pusă și ea la uscat. Nu cumva ceea ce vedem este doar o *imagine expresivă* pentru ceea ce i se întâmplă și omului pe care *munca îl usucă și fizic, și sufletește?*

Înariparea prin împănare

O *pană* este un obiect cu care se poate despica lemnul și lărgi despicătura. Arta culinară *împănează* friptura cu pene de slănină sau căței de usturoi. Rostul acestor *pene* este de a *condimenta* carnea pregătită la foc.

Cuvîntul de bază pentru familia de cuvinte înrudite este totuși *pana* care este *înfîptă*, implantată (organic) în pielea *păsărilor*. Drept care mă gîndesc că n-ar fi rău să folosesc și această aluzie, acest apropo disponibil, pentru a coopta și sensul de *înaripare* a haiku-ului prin *împănare*. Caz în care *penele* ar fi *accidentele* sau *abaterile* care apar într-un text retoric ca *motive aluzive*. Îl *înaripează*.

Pentru gustul nostru, hărtanul este *textul discursiv*. Penele introduse, *implantate* în carnea lui – *accidente* sau *abateri* în sens stilistic – sînt metaforic *condimente aluzive*. În altă viziune însă ele *înaripează* textul și-l ajută să se ridice de la sol. Fără *condimentul aripilor*, textul rămîne unul terestru, care se tîrăște rudimentar, șerpește. Sigur că, într-un fel, ne-am putea gîndi la *șarpele cu pene*, Quetzalcoatl, zeul populațiilor din America Centrală.

Împănarea este deci *textul canonizat* (poetic), sanctificat. Binecuvîntat. Beatificat. Apt să realizeze o *alegorie* asemenea șarpelui cu pene.

Inedit și insolit

Unul din înțelesurile *originalității* este acela care cere prestației (nu numai artistice) să fie *ieșită din comun*. Să nu cadă în repetiția șablonardă a ceea ce se știe și se face. Să nu plictisească. Și pentru asta, dacă a trecut proba adevărului, haiku-ul are mari șanse să fie și unul care scoate lumea din amorțeală.

Potențialul superlativ al haiku-ului ține de existența unui *kireji* de calitate, veritabil. Adică unul care să pună față-n față două lucruri *diferite, distanțate*, pe cît se poate *din domenii distincte ale realității*. Sigur, valoarea lui se realizează numai dacă, în ciuda diferenței pronunțate dintre ele, e posibilă o *corespondență*. De cele mai multe ori, tocmai pentru că nepotrivirile sînt evidente, corespondența este doar o potrivire structurală, un *izomorfism*.

Calitatea unei juxtapuneri redutabile ține de capacitatea autorului de a remarca și împerechea asemenea *nepotriviri firești* care contrariază cititorul. Corespondența este una *inso-lită* și găsirea ei dovedește perspicacitatea autorului. Poemul capătă astfel o *tensiune* și o *vibrație* aparte.

*ușa crăpată –
mugurii zarzărului
stau să plesnească*²
(Ioana Bud)

Un text construit pe un *izomorfism*. Și ușa, și mugurii sînt în așteptare. Dau să plesnească. Observația este de cele mai

² Ioana Bud, *Cîntec murmurat*, colecția „Prispa cu greieri”, nr. 12, Iași, Editura PIM 2019, pag. 7.



Teisai Hokuba (?–1844), *Cinci frumuseți*. Licență: Creative Commons



multe ori cea care declanșează căutarea. Și de data asta ea a nimerit o *potrivire insolită*. Nu doar mugurii sînt *nerăbdători și totuși prudenți*, ci și cineva care, după ușa, îi așteaptă pe ei să dea semnalul. E un moment de *echilibru precar*, cînd un început încă pregetă. Poate că totuși ușa crăpată îi îndeamnă să se desfacă. Ezităm și noi așijderea.

E bine să remarcăm faptul că un haiku nu se extaziază fățiș și exclusiv de *imaginea* zarzărului. Nu se oprește la a livra o imagine de *pastel drăgălaș* despre natura care e gata să izbucnească. El sesizează, cu discreție, că, ferit de priviri, cineva sau *ceva mimează, în avans*, șovăielnic, crăparea mugurilor. E doar o joacă? Sau...

*ploaie cu piatră –
ciuruită de moli
haina în dulap*³
(Cecilia Birca)

Ăsta-i farmecul haiku-ului, găsește o *identitate de structură* între două situații care, altfel, n-au nimic în comun. Un *izomorfism*, o corespondență aproape miraculoasă. Piatra care cade din cer și moliile harnice produc *efecte așijderea*. E foarte simplu... dacă ai talent sesizezi cu uimire aceeași *ciuruire*.

Asta poate însemna și că elementele prezente în poem sînt abordate nu în accepțiile lor banale și fade, ci în sensuri cît mai *năstrușnice*. Reușind să creeze astfel o *țesătură aluzivă condimentată* și captivantă. Savoarea textului ține de sesizarea *unghiului glumeț, poznaș, năstrușnic* sub care este abordată realitatea. Și în propunerea neașteptată, surprinzătoare, năzdrăvană a unei *viziuni* care, măcar pentru *prospețimea* ei, ar merita să fie menționată.

În plus, autorii buni știu să *amîne* dezlegarea enigmei propuse pînă la ultimul cuvînt al textului.

*amurg peste lan –
vasul cu miere dînd
pe dinafară*⁴
(Cecilia Birca)

Cele două părți ale poemului evocă două imagini diferite. Frumusețea lui constă în formularea *dînd pe dinafară*, care vorbește la figurat despre *prea plinul emoției*. Imaginile se contaminatează, debordează din arealul lor una către alta. Lanul se revarășă în miere și viceversa. Gospodina privește uimită contopirea lor. Și se aține să nu piardă galbenul unanim.

³ Textul a fost prezentat și discutat pe grupul **Autori de haiku din România**.

⁴ Textul a fost prezentat și discutat pe grupul **Autori de haiku din România**.

Esența numită expresiv

Cred că la origine *consistența* a apreciat pozitiv *materi-alitatea* unui lucru. Vizînd faptul că e *solid*, tare, ferm. Și, în consecință, *manevrabil*. Poate fi apucat și mînuit. În schimb, aerul și apa sînt *inconsistente*, se împrăștie, n-au nici formă și nici un volum definit. Ca să le manevrezi cît de cît, trebuie să inventezi recipiente în care să le îmbuteliezi.

Nutriția a preluat această distincție. Există alimente *solide* și *lichide*. Laptele este pentru copiii *fără dinți*. Oamenii mari mănîncă ceva mai *consistent* care poate fi mușcat și mestecat. Și care e totodată mai *nutritiv*, mai *substanțial*.

Gastronomia a mers și mai departe. *Consistența* a devenit mai pretențioasă și mai prețioasă. Alimentele trebuie să fie și sățioase, suculente, *gustoase*. Să satisfacă plăceri mai subtile și mai rafinate.

În zona *spirituală*, *consistența* unui text se cuantifică metaforic drept *bogăție ideatică*. Și este *sinonimă* cu a fi o contribuție serioasă, însemnată, notabilă, prețioasă, deosebită, remarcabilă.

Densitatea, tensiunea, tăria și fermitatea

Ca orice *text* (în format) *discursiv*, haiku-ul este o îmbinare sintactică riguroasă a cuvintelor. Chiar și cînd e evitată poziția, topica și acordul cuvintelor prezintă un text *ferm* și *solidar*. Simpla articulare explicită a textului le răpește însă cuvintelor libertatea și le fixează *într-un singur înțeles*.

Textul unui haiku are o *consistență primară informativă*. Fără să fi prins gustul autentic al haiku-ului, vei rămîne prizonierul acestei formulări amăgitoare și vei exulta tropăind pe o *pistă falsă*.

Cu discreție, în *textul discursiv* sînt strecurate *motive aluzive*. *Abateri, accidente, alterări* care *zîcnesc* abia perceptibil, atentînd la *consistența – fermitatea și solidaritatea – retorică*. Ele pot provoca o *rebeliune sintactică*. Cuvintele-accident se *emancipează* și-și permit să *derapeze* spre alte sensuri. Și să *transfigureze* înțelesul întregului poem.

Este evident că un haiku autentic e musai să conțină și această *provocare*. Și această *lectură secundă*. Și, trezind astfel *valența aluzivă* a cuvintelor, poemul suferă o *transfigurare*, poate deveni o *alegorie*.

Țesătura micelară subterană

Cititorul devine coautor, realizator al unei *țesături micelare subterane*. Una *mai bogată semantic*, ghidată intuitiv de insinuările și sugestiile textului, una care lasă cuvintele *să se atragă* între ele altfel, *pe sărite*, în structuri care ignoră



Femeie cântând la shamisen (instrument tradițional japonez cu trei coarde), autor necunoscut, sfârșitul secolului al XVII-lea

dispunerea și înălțuirea lor sintactic-discursivă. În această a doua combinație, cuvintele își manifestă liber polisemia, *valențele multiple de relație*.

Singurul inconvenient al acestei lecturi este faptul că ea rămîne privată și invizibilă. Se pierde chiar în momentul în care se înfăptuiește. Ea își pune totuși amprenta pe *experiența cititorului* care devine mai amplă și mai complexă. Mai instructivă, mai pricopsită.

Paradoxul consistenței

*fier de Anul Nou –
tot cuișoare iuți
în căni ciobite*⁵
(Corneliu Traian Atanasiu)

⁵ Textul a fost prezentat și discutat pe grupul **Autori de haiku din România**.

Consistența unui text retoric constă în faptul că poate relata un fapt sau expune o situație. De obicei printr-o propoziție lămuritoare. Textul de mai sus *nu este însă o propoziție*. Cele două părți ale lui sînt doar *fragmente* nepropoziționale. Ele evocă doar crîmpeie din situații care ar trebui completate. Formatarea lor este caracteristică *fragmentarismului* haiku-ului și *incompletitudinii* lui *prodigioase*.

Incomplet, textul *aluziv* se cam poticnește și nu reușește decît să dea de gîndit cititorului. Fără să lase urme în textul scris, el *intuiește* că în *cănila ciobite*, doar e *Anul Nou*, s-ar putea turna *vin*. Nu a făcut-o la întîmplare, i-au sugerat-o *cuișoarele iuți*. Evident că *fier*, ca să-l condimenteze.

Pe parcurs, fără să fie articulate în vreo formulare discursivă, prin *asociații de idei*, au fost resuscitate elemente nepomenite în text – *vinul*, *sărbătoarea*, *sărăcia*. Și, cireașa de pe tort, faptul că personajul sugerat, dar nenumit, este și el *fier*, amărit pentru că toată sărbătoarea se rezumă doar la *vinul fier* în *cănila ciobite*. *Echivocul* și-a făcut numărul. Magic. A dovedit că există și o altă *consistență*, una aluzivă. *Wireless*.

Notă. Ortografia (î, sînt) este opțiunea autorului.

**”Textul haiku-ului
este unul singur,
dar nu este unitar ca înțeles.
El mimează la perfecție
o formulare retorică.
Poate fi citit fără să-ți dai
seama că ar conține și altceva
decît un proces-verbal
de constatare a unui fapt
sau o evocare a unei imagini.
Și cititorul neavizat
îl poate citi lesne
fără să observe
că în el sînt implantate
motive aluzive.”**



Ab initio

EVOLUȚIA DE LA DREPTUL LA VIAȚA PRIVATĂ LA PROTECȚIA DATELOR PERSONALE

**Iulia Zorzolui**

Jurist
Membră a Colegiului Consilierilor Juridici
București

De-a lungul timpului, oamenii au simțit nevoia de a păstra confidențialitatea corespondenței, a vieții de familie și a informațiilor personale. Astfel, a fost creat dreptul la viață privată ca drept fundamental, oferind fiecărei persoane garanția că existența sa nu poate fi supusă unor ingerințe arbitrare din partea autorităților sau a altor persoane.

Totuși, evoluția tehnologică din a doua jumătate a secolului al XX-lea a schimbat radical natura acestor ingerințe. Dacă, până atunci, protecția vieții private se referea în principal la spațiul intim al persoanei, dezvoltarea sistemelor informatice și capacitatea de a colecta,

stoca și prelucra volume tot mai mari de informații au generat o nouă provocare juridică, și anume protejarea datelor cu caracter personal.

Astfel, atenția s-a mutat treptat de la protejarea exclusivă a vieții private la protejarea informațiilor care identifică sau pot identifica o persoană. Această transformare a determinat apariția unui domeniu juridic distinct, aflat la intersecția drepturilor fundamentale și a progresului tehnologic.

De la consacrarea dreptului la respectarea vieții private în Convenția europeană a drepturilor omului, la adoptarea Convenției nr. 108 a Consiliului Europei și, ulterior, a Regulamentului general privind protecția datelor (GDPR), legislația a evoluat constant pentru a răspunde provocărilor unei societăți în care informația a devenit una dintre cele mai importante resurse.

Primele preocupări privind confidențialitatea au vizat protejarea domiciliului, a corespondenței și a vieții de familie. În Europa, un moment esențial îl reprezintă adoptarea, în anul 1950, a Convenției europene a drepturilor omului. Articolul 8 consacră dreptul oricărei persoane la respectarea vieții private și de familie, a domiciliului și a corespondenței, principiu care avea să stea la baza dezvoltării ulterioare a legislației privind datele cu caracter personal.

Pe măsură ce statele au început să utilizeze calculatoare pentru gestionarea informațiilor despre cetățeni, au apărut și primele îngrijorări legate de supraveghere și de folosirea excesivă a datelor.

În anul 1970, în Germania, a fost adoptată prima lege din lume care reglementa în mod expres prelucrarea datelor cu caracter personal. Actul normativ a avut rolul de a limita utilizarea necontrolată a informațiilor deținute de autoritățile publice și a reprezentat fundamentul pe care s-au construit ulterior legislațiile moderne în materie de protecția datelor.

Un moment de referință în evoluția protecției datelor cu caracter personal îl reprezintă adoptarea, la 28 ianuarie 1981, de către Consiliul Europei, a Convenției pentru protecția persoanelor față de prelucrarea automatizată a datelor cu caracter personal (Convenția nr. 108). Aceasta a fost primul instrument internațional cu caracter obligatoriu dedicat exclusiv protecției datelor și a marcat trecerea de la simple preocupări privind viața privată la instituirea unor reguli juridice aplicabile prelucrării informațiilor referitoare la persoane.

Adoptarea Convenției a fost determinată de dezvoltarea accelerată a sistemelor informatice în administrațiile publice și în mediul privat. Statele au înțeles că digitalizarea aduce beneficii incontestabile, însă creează și riscul utilizării excesive sau necontrolate a informațiilor personale. În lipsa unor reguli comune, schimbul transfrontalier de date putea afecta drepturile și libertățile fundamentale ale persoanelor.

De asemenea, Convenția nr. 108 a stabilit o serie de principii care aveau să influențeze toate reglementările ulterioare în materie. Printre acestea se regăsesc obligația ca datele să fie colectate



în mod legal și echitabil, să fie utilizate numai în scopuri determinate și legitime, să fie adecvate, relevante și neexcesive în raport cu scopul urmărit, să fie exacte și actualizate, precum și să nu fie păstrate mai mult decât este necesar.

Totodată, persoanele vizate dobândeau dreptul de a cunoaște existența datelor care le privesc, de a solicita accesul la acestea și de a cere rectificarea sau ștergerea lor atunci când erau prelucrate cu încălcarea legii.

Un aspect inovator pentru acea perioadă a fost caracterul internațional al Convenției. Aceasta nu urmărea doar protejarea persoanelor, ci și facilitarea circulației datelor între statele semnatare, cu condiția existenței unui nivel adecvat de protecție.

În anii '90, dezvoltarea pieței interne europene și apariția internetului au impus armonizarea legislației statelor membre. Astfel, în anul 1995 a fost adoptată Directiva 95/46/CE, actul normativ care a creat primul cadru unitar european privind protecția datelor și care introducea concepte ce astăzi par firești, precum prelucrarea legală și echitabilă a datelor, scopul determinat al colectării, proporționalitatea, dreptul persoanei de acces la propriile date și obligațiile operatorilor.

Ulterior, la 27 aprilie 2016, a fost adoptat Regulamentul (UE) 2016/679, cunoscut sub denumirea de GDPR (General Data Protection Regulation), iar din 25 mai 2018 acesta a devenit aplicabil în toate statele membre ale Uniunii Europene. Spre deosebire de directivă, regulamentul se aplică direct, fără a necesita transpunerea în legislațiile naționale. Scopul său a fost dublu: protejarea drepturilor persoanelor și asigurarea liberei circulații a datelor în cadrul Uniunii Europene.

GDPR a introdus o schimbare de filozofie. Dacă vechiul sistem pune accentul pe formalități administrative, noua reglementare se bazează pe responsabilizarea operatorilor, iar organizațiile nu trebuie doar să respecte legea, ci și să poată demonstra că o respectă.

Regulamentul consacră principii precum legalitatea, transparența, limitarea scopului, reducerea la minimum a datelor, exactitatea, limitarea stocării și integritatea informațiilor. În același timp, persoanele beneficiază de drepturi consolidate: dreptul la informare, dreptul de acces, dreptul la rectificare, dreptul la ștergere (dreptul de a fi uitat), dreptul la restricționarea prelucrării, dreptul la portabilitatea datelor și dreptul la opoziție față de prelucrare.

Pe lângă consolidarea drepturilor persoanelor vizate, GDPR a introdus și o abordare bazată pe gestionarea riscurilor, obligând operatorii să implementeze măsuri tehnice și organizatorice adecvate pentru protejarea datelor și, în anumite situații, să efectueze evaluări de impact asupra protecției datelor înainte de începerea unor prelucrări susceptibile să

genereze riscuri ridicate pentru drepturile și libertățile persoanelor.

În România, aplicarea GDPR a început la 25 mai 2018, iar cadrul legislativ național a fost completat prin Legea nr. 190/2018, care stabilește măsurile necesare pentru punerea în aplicare a Regulamentului UE și reglementează anumite aspecte pentru care regulamentul permite intervenția legiuitorului național.

Implementarea GDPR a determinat schimbări semnificative atât în sectorul public, cât și în cel privat, organizațiile fiind nevoite să își revizuiască politicile de prelucrare a datelor, să adopte măsuri tehnice și organizatorice adecvate și, acolo unde legea impune, să desemneze responsabili cu protecția datelor.

În acest proces, Autoritatea Națională de Supraveghere a Prelucrării Datelor cu Caracter Personal a avut un rol esențial, prin activitatea de control, emiterea de îndrumări și aplicarea de sancțiuni în cazurile de nerespectare a dispozițiilor regulamentului, contribuind la consolidarea unei culturi a protecției datelor în România.

În acest context, evoluția legislației, de la primele reglementări naționale și Convenția nr. 108 până la GDPR și noile norme privind inteligența artificială, demonstrează că dreptul trebuie să țină permanent pasul cu progresul tehnologic. Într-o societate în care datele sunt considerate o resursă strategică, protecția acestora nu mai reprezintă doar o obligație legală, ci o condiție esențială pentru păstrarea încrederii între cetățeni, instituții și mediul de afaceri.

”De la consacrarea dreptului la respectarea vieții private în Convenția europeană a drepturilor omului, la adoptarea Convenției nr. 108 a Consiliului Europei și, ulterior, a Regulamentului general privind protecția datelor (GDPR), legislația a evoluat constant pentru a răspunde provocărilor unei societăți în care informația a devenit una dintre cele mai importante resurse.”



VOLUME APĂRUTE LA EDITURA LEVIATHAN

Selectiv



În 2021:

• Radu Comșa, *De ce și-a lăsat Petre P. barbă și alte povestiri*, prefață de Costin Tuchilă. Coperta autorului. ISBN 978-606-95136-0-6. Preț: 12 lei; 6 euro.

• Cornelia Bartels (Germania), *Decupaje*, proză scurtă și memorialistică, prefață de Costin Tuchilă, postfață de Pușa Roth. ISBN 978-606-95136-1-3. Preț: 15 lei; 8 euro.

• Pompilius Micu, *Un visător rătăcit în viitor*, proză scurtă. ISBN 978-606-95136-3-7. Preț: 15 lei; 8 euro.

• Camelia Cristescu (Insulele Baleare, Spania), *Rețete de supraviețuire între solștiții*, poeme, postfață de Costin Tuchilă. Ilustrații: Arisi (Palma de Mallorca). Coperta: Rudy Roth. Ediție de lux, cartonată și broșată. ISBN 978-606-95136-5-1. Preț: 20 lei (10 euro), ediția broșată; 40 lei (20 euro), ediția cartonată.

• Eric Alexander Roth (Palma de Mallorca, Spania), *Vertical Gardens*, volum în limba engleză, cu ilustrațiile autorului. Coperta: Rudy Roth, ediție de lux, color, cartonată. ISBN 978-606-95136-7-5. Preț: 30 lei; 15 euro.

• Dan Caragea (Lisabona, Portugalia), *Despre corp și frumusețe în viață și în arte*, eseu, cu 88 de ilustrații color, ediție electronică (pdf, acces gratuit). ISBN 978-606-95136-9-9. Volumul poate fi citit și descărcat de pe portalul editurii.

În 2022:

• Ionuț Cristache, *A doua față*, roman, prefață de Costin Tuchilă. Coperta: Rudy Roth. ISBN 978-606-95394-1-5. Preț: 20 lei; 10 euro. Cartea are și ediție electronică (pdf, acces gratuit), ISBN 978-606-95394-7-7. Ediția electronică poate fi citită și descărcată de pe portalul editurii.

• Vasilica Grigoraș, *Evoluția ideilor filosofice la Dimitrie Cantemir*, prefață de Costin Tuchilă, referințe critice. Coperta: Rudy Roth. ISBN 978-606-95394-4-6. Preț: 20 lei; 10 euro.

• Iuliana Dinu, *Povestiri cu tâlc, fabule pentru copii*, desene de Alexandra Barbu, postfață de Costin Tuchilă, referințe critice. ISBN 978-606-95394-6-0. Preț: 30 lei; 12 euro.

• Pușa Roth, *Aventurile lui UNU*, povestire pentru copii, desene de Albert Frederick Roth (Palma de Mallorca, Spania). Coperta: Rudy Roth, ediție de lux, color, cartonată. ISBN 978-606-95394-8-4. Preț: 35 lei; 15 euro.

• Fernando Pessoa, *Mesajul/Mensagem*, ediție bilingvă, traducere din limba portugheză, prefață și note de Dan Caragea. Coperta: Rudy Roth. ISBN 978-606-95394-9-1. Preț: 25 lei; 12 euro. Premiul Cartea anului 2022 acordat de Filiala București – Traduceri Literare a Uniunii Scriitorilor din România.

În 2023:

• George Corbu, *Caragiale versus Urmuz. Efigii în epigrame*, prefață de Costin Tuchilă. ISBN 978-606-95528-5-8. Preț: 20 lei; 10 euro.

• Letiția Vladislav, *Herr Wang și genitivul*, proză scurtă, prefață și copertă: Costin Tuchilă. ISBN 978-606-95528-6-5. Preț: 25 lei; 11 euro.

• Valentin Emil Mușat, *anamneze*, poeme, prefață de Costin Tuchilă. Coperta: Rudy Roth. ISBN 978-606-95528-7-2. Preț: 18 lei; 8 euro.

• Dori Lederer, *Când îngerii se dezbracă de aripi*, roman, prefață și copertă: Costin Tuchilă. ISBN 978-606-95528-8-9. Preț: 25 lei; 11 euro.

• Pompilius Micu, *A(furisi)sme*, aforisme, prefață și copertă: Costin Tuchilă. ISBN 978-606-95528-9-6. Preț: 20 lei; 9 euro.

• Constantin Radu Vasile, *33 de interioare, mandale și cioburi în care m-am văzut orb din naștere*, poeme (debut), prefață de Costin Tuchilă. ISBN 978-606-95528-0-4. Preț: 15 lei; 7 euro.

• Nicolae Feraru, *Prima iubire, țambalul*, ediție îngrijită și prefață de Elena Stoican, cu album fotografic din arhiva Nicolae Feraru. Coperta: Rudy Roth. ISBN 978-630-6601-01-1. Preț: 30 lei; 10 euro, 11 dolari.

În 2024:

• Veronica Pavel Lerner, *Peripeții canadiene*, proză scurtă, ilustrații de Adelaida Mateescu, prefață de Costin Tuchilă. ISBN 978-630-6601-03-5. Preț: 25 lei; 11 euro; 10 dolari.

• Fernando Pessoa, *Poeme de Alberto Caeiro (Poemas de Alberto Caeiro)*, ediție bilingvă, traducere din limba portugheză, prefață și note de Dan Caragea. Seria „Opere de Fernando Pessoa”. ISBN 978-630-6601-04-2. Preț: 30 lei; 13 euro.

• Camelia Cristescu, *Eroismul singurătății*, poeme, postfață de Pușa Roth. Coperta: Rudy Roth. Ediție de lux, cartonată și broșată. ISBN 978-630-6601-07-1. Preț: 30 lei (12 euro), ediția broșată; 50 lei (20 euro), ediția cartonată.

• Lucia Eniu, *Păpușarnița*, roman, prefață de Costin Tuchilă. Coperta: Rudy Roth. ISBN 978-630-6601-06-6. Preț: 25 lei; 11 euro.

• Florin Solomon, *Pământean*, poeme. Coperta: Rudy Roth. ISBN 978-630-6601-10-3. Preț: 25 lei; 11 euro.

• Rodica Dascălu, *Dimineața e mereu de partea ta*, poeme, prefață de Pușa Roth. Coperta: Rudy Roth. ISBN 978-630-6601-11-0. Preț: 25 lei; 11 euro.

• Mircea Bodnariu, *Cincizeci de mini-proze*, prefață de Costin Tuchilă. Coperta: Rudy Roth. ISBN 978-630-6601-12-7. Preț: 20 lei; 10 euro.

• Alina Lavinia Grigoraș, *Aligri și cele patru anotimpuri*, vol. 1 – *Anria*, roman, ilustrații de Eva-Katerina Buțu, prefață de Costin Tuchilă. Coperta: Rudy Roth. ISBN 978-630-6601-18-9. Vol. 1 ISBN 978-630-6601-19-6. Preț: 40 lei; 14 euro.

• Urfet Șachir, *Tradiții, datini și obiceiuri turcești/Ürfet Şakir, Türk Gelenekleri, Göreneği ve Âdetler*, ediție bilingvă română-turcă în traducerea autoarei. Prefață de Osman Bozkurt, poet, membru al TYS (Sindicatul Scriitorilor Turci). Coperta: Rudy Roth. ISBN 978-630-6601-13-4. Preț: 50 lei; 15 euro.

• Letiția Vladislav, *Nada*, roman, prefață de Lőrinczi Francisc-Mihai. Coperta: Costin Tuchilă. ISBN 978-630-6601-22-6. Preț: 30 lei; 12 euro.

În 2025:

• Daniel Onaca, *Crâmpeie din Scania*, poeme, prefață și copertă: Costin Tuchilă. ISBN 978-630-6601-23-3. Preț: 25 lei; 11 euro.



• Maria Chirtoacă, *Frumoșii zori ai copilăriei*, poezii, ilustrații de Bodgan Petry. ISBN 978-630-6601-25-7. Preț: 25 lei, 8 euro.

• 7 pentru Văleni, poeme, antologie de Valentin Emil Mușat, prefață și copertă: Costin Tuchilă. ISBN 978-630-6601-26-4. Preț: 30 lei; 12 euro.

• Camelia Cristescu, *Reziliența – O indestructibilă determinare. Deconstrucția utopiilor*, eseu. Coperta: Rudy Roth. ISBN 978-630-6601-28-8. Preț: 35 lei; 15 euro.

• Iuliana Dinu, *Povestea ceșcuței de cafea*, basm, ilustrații și copertă: Alexandra Barbu, ediție de lux. ISBN 978-630-6601-31-8. Preț: 30 lei; 12 euro.

• George Corbu, *Atăta naștere de dor... Catrene existențiale*, ilustrații după *Bijuterii* de Alina Carp, prefață de Costin Tuchilă, ediție de lux. ISBN 978-630-6601-29-5. Preț: 30 lei; 15 euro.

• Elena Stoican, *Povești cu Țuchi*, proză pentru copii, postfață de Costin Tuchilă, ilustrații color, ediție de lux. ISBN 978-630-6601-30-1. Preț: 35 lei; 15 euro.

• Florin Solomon, *Destăinuirea*, poeme, prefață de Vladimir Barbu. Coperta: Costin Tuchilă. ISBN 978-630-6601-32-5. Preț: 35 lei; 12 euro.

• Florin Solomon, *Stele pe cer, destine pe pământ*, poeme. Coperta: Costin Tuchilă. ISBN 978-630-6601-33-2. Preț: 35 lei; 12 euro.

În 2026:

• Fernán Caballero, *Povestiri*, selecție, traducere din limba spaniolă, prefață și tabel cronologic de Lavinia Vlădescu. Coperta: Costin Tuchilă. ISBN 978-630-6601-35-6. Preț: 35 lei; 12 euro.

• Marin Moscu, *Simfonia sentimentelor*, prefață de Tudor Cicu. Coperta: Costin Tuchilă. ISBN 978-630-6601-36-3. Preț: 20 lei; 10 euro.

• Vasilica Grigoraș, *Poezia, sanctuarul inimii*, poeme, ediție multilingvă. Prefață și copertă: Costin Tuchilă. ISBN 978-630-6601-37-0. Preț: 30 lei; 12 euro.

• Mihaela Mincof Dănilă, *Primăvara din ninsori*, poezii. Coperta: Costin Tuchilă. ISBN 978-630-6601-41-7. Preț: 10 lei; 4 euro.

• Pușa Roth, *The Adventures of ONE*, English version by Diana Gabriela Radu, illustrations by Albert Frederick Roth. Coperta: Rudy Roth, ediție de lux, cartonată, color. ISBN 978-630-6601-42-4. Preț: 35 lei; 15 euro.

• Daniel Onaca, *Lucruri de mirare din istoria Suediei*, prefață și copertă: Costin Tuchilă. ISBN 978-630-6601-38-7. Preț: 25 lei; 11 euro.

• Iuliana Dinu, *Povestea Țeposului Roșcovan*, basm, ilustrații și copertă: Alexandra Barbu, ediție de lux. ISBN 978-630-6601-43-1. Preț: 30 lei; 12 euro.

Pe portalul editurii, detalii despre volume și autori, fragmente din cărți. Adresa: <https://editura.leviathan.ro/>

Pentru amănunte și achiziționarea cărților noastre, ne puteți contacta la una dintre adresele: leviathan.romania@yahoo.com; costintuchila@gmail.com; pusa.roth@yahoo.com, cu mențiunea pentru Editura Leviathan.

Revista „Leviathan” și cărți apărute la Editura Leviathan pot fi procurate și de la Librăria „Mihai Eminescu” din București, Bd. Regina Elisabeta nr. 16 și online de pe site-ul Librăriei: https://librariaeminescu.ro/product-category/literatura/page/1/?et_ajax=true&filter_editura=editura-leviathan

Revista „Leviathan”

Prețul acestui număr: 30 lei; 11 euro; 12 dolari USA.

Abonamente, anul 2026: 4 numere – 120 lei; 44 euro; 48 dolari USA (pentru abonați, tarifele includ taxele poștale).

Cititorii care doresc să-și facă abonamente ne vor scrie pe una dintre adresele:

leviathan.romania@yahoo.com; costintuchila@gmail.com; pusa.roth@yahoo.com

urmând să primească datele necesare de la editorul revistei, Asociația Culturală Leviathan.

Materialele pentru publicare pot fi trimise pe aceleași adrese. Alte detalii: <https://leviathan.ro/>



Citiți portalul Leviathan.ro
adresa web: <https://leviathan.ro>
Cotidian exclusiv cultural, înființat în anul 2015
Știri la zi, comentarii, cronici, eseuri, rubrici de autor

Cultură
Informație
Atitudine

Un proiect media complet independent, dedicat românilor de pretutindeni.

Misiunea Leviathan este de a oferi conținut online care să informeze, să inspire și să educe, respectând însă inteligența cititorilor săi. Într-o epocă în care conținutul media este în cea mai mare măsură limitat la relatări partizane și lipsite de substanță, Leviathan își propune să ofere vizitatorilor platformei o experiență informațională autentică și inovativă.

Editor: Asociația Culturală Leviathan

Adresa: leviathan.romania@yahoo.com

Pagini de facebook: Revista Culturală Leviathan (<https://www.facebook.com/leviathan.romania/>)

Diaspora culturală românească (<https://www.facebook.com/groups/diaspora.culturala.romaneasca/>)

Lumea noastră (<https://www.facebook.com/groups/511105329335657/>)

Prieteni cărora le place Revista Culturală Leviathan (<https://www.facebook.com/groups/195202921069254/>)

Descoperă scriitorul din tine (https://www.facebook.com/Descoper%C4%83-scriitorul-din-tine-884744138559599/?modal=admin_todo_tour)

884744138559599/?modal=admin_todo_tour

Pagina de facebook a Editurii Leviathan (<https://www.facebook.com/editura.leviathan>)



LEVIATHAN



Revistă culturală